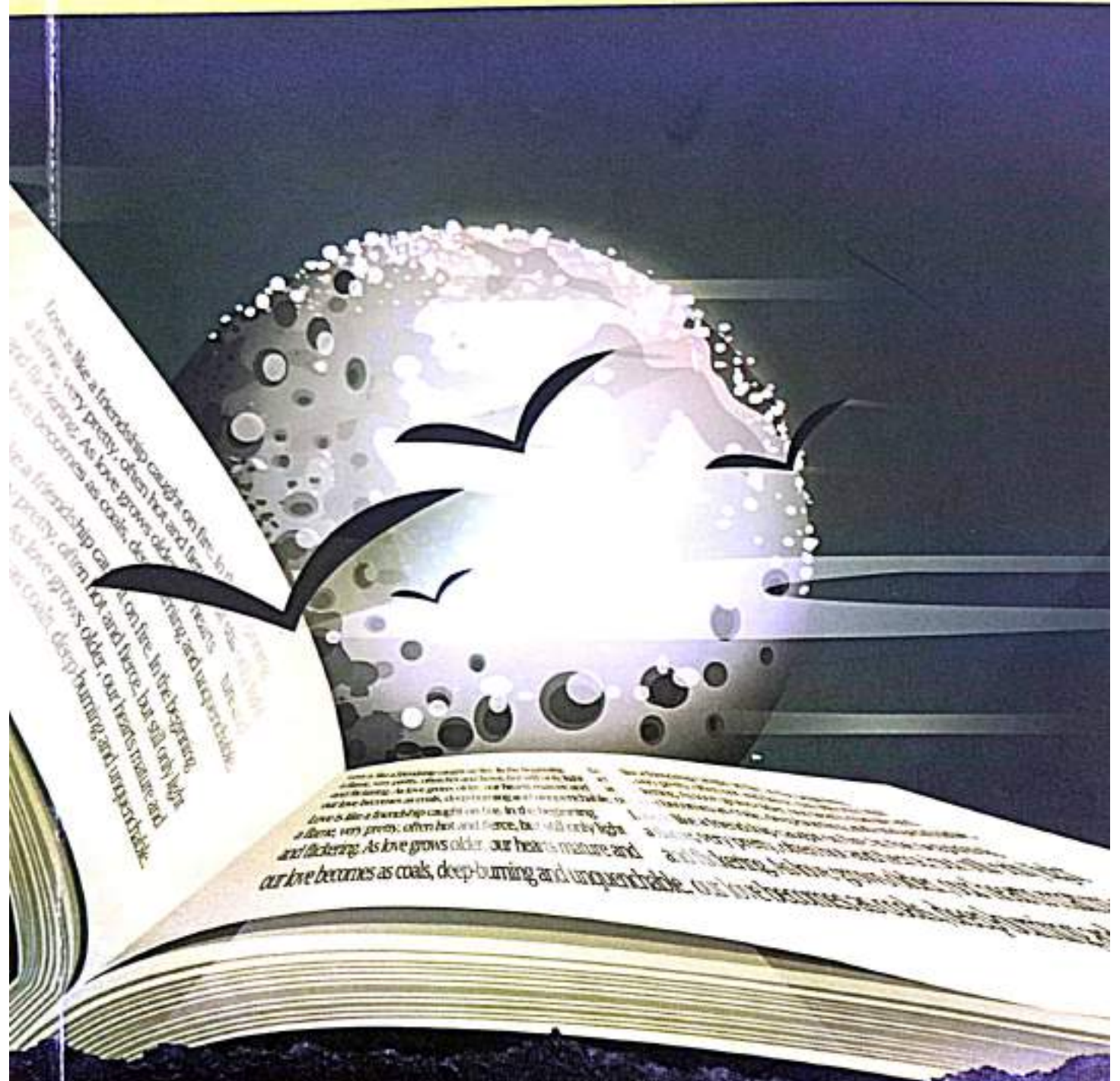

প্রজ্ঞা PRAJNA

A publication of
Mangaldai College Teachers' Unit

প্রজ্ঞা

PRAJNA

A publication of
Mangaldai College Teachers' Unit

Edited By—

Mr. Dimbeswar Barua

Mr. Umesh Ch. Sarma

PRAJNA : A publication of multidisciplinary articles of Mangaldai College Teachers' Unit, published by Dr. Sachindra Saharia, President and Mr. Umesh Ch. Sarma, Secretary, MCTU on behalf of Mangaldai College Teachers' Unit, Mangaldai, Darrang (Assam), 784125

Editorial Board

- Advisors : Dr. Pranab Kr. Sarma
Mr. Paresh Kr. Sarma
- President : Dr. Sachindra Saharia
- Editors : Mr. Dimbeswar Baruah
Mr. Umesh Ch. Sarma
- Members : Dr. Minati Sarma
Dr. Runjun Devi
Dr. Leena Saikia
Dr. Barnali Kalita
Dr. Manju Kalita
Dr. Abul Qasim
Dr. Babita Sarma
Dr. Pabitra Kr. Nath
Dr. Usha Rani Deka
Dr. Sahabuddin Ahmed
Dr. Barnali Deka

- Copyright : MCTU
ISBN : 978-81-938867-5-5
1st Publish : June, 2019
Price : Rs. 200.00

Printed at : Pahi Laser Prints, Mangaldai

— সূচীপত্ৰ —

□ বহনক্ষম বিকাশৰ ধাৰণা আৰু ইয়াৰ প্ৰাসংগিকতা	ড° শচীন্দ্ৰ চহৰীয়া/১১
□ ভাৰতীয় নৱবৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলন আৰু মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ বৈষ্ণৱ ভক্তিধাৰা	ডিম্বেশ্বৰ বৰুৱা/১৪
□ জলজ স্তন্যপায়ী প্ৰাণী - তিমি মাছ	ড° প্ৰণৱ কুমাৰ শৰ্মা/২০
□ দৰঙী উপভাষা	ড° বিজয় কুমাৰ শৰ্মা/২৫
□ মানৱদেহৰ পৰজীৱী নিয়ন্ত্ৰণত নোবেল বঁটা বিজয়ীৰ অৱদান	ড° মিনতি শৰ্মা/৪৩
□ ড্ৰেগনৰ দেশত পাঁচটি দিন	ড° লীনা শইকীয়া/৪৮
□ প্ৰবীণ ফুকনৰ 'মণিৰাম দেৱান' : এটি বিশ্লেষণ	ড° বৰ্ণালী কলিতা/৫৩
□ আল-মুৱাল্লাকা	আছিৰ উদ্দিন/৬৭
□ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ কবিতাত ঐতিহ্য চেতনা	ড° সবযু প্ৰিয়া দেৱী/৭৪
□ সামাজিক ভূগোল বিজ্ঞানত স্থানৰ ধাৰণা	ড° পবিত্ৰ কুমাৰ নাথ/৮৫
□ দৰঙী পৰিৱেশ্য কলা : খুলীয়া ভাউৰীয়া	ড° ৰূপজ্যোতি বৰুৱা/৯০
□ অসমৰ প্ৰাথমিক আৰু মাধ্যমিক পৰ্যায়ত গুণগত শিক্ষকৰ প্ৰয়োজনীয়তা : চমু আলোকপাত	ড° আবুল কাচেম/৯৮
□ কুঁহিপাত কুমলীয়া আগৰ দিনত ... হোৱাট্ছ এপ-ইন্টাৰনেট আজিৰ দিনত ...	ড° মুকুট শৰ্মা/১০৩
□ বৈদিককালীন বিদুষী নাৰীসকল আৰু শিক্ষাক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ পাৰদৰ্শিতা	গগেন কাকতি/১০৮
□ শিক্ষাৰ ব্যক্তিগতকৰণ : এক চমু আলোকপাত	ড° উষাৰাণী ডেকা/১১৪
□ অবিভক্ত দৰং জিলাৰ চৰ-চাপৰিৰ ভূ অৱয়বৰ পৰিবৰ্তন আৰু আন্তঃজিলা স্থানান্তৰ : অবিশ্বাস আৰু সংঘাত	ড° ছাহাবুদ্দিন আহমেদ/১২০
□ ছুইজাৰলেণ্ডৰ প্ৰত্যক্ষ গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থা	ড° অনুপম ঠাকুৰীয়া/১২৮
□ আধুনিক বাংলা উপন্যাস সাহিত্যৰ ধাৰা : এটি সংক্ষিপ্ত আলোচনা	মৌচুমী কংসবণিক/১৩৩
□ যোগ আৰু প্ৰাণায়াম	প্ৰণৱ দাস/১৩৯

- Human Development in North East
  - The Discovery Of Life World:
An Observation With Special Reference
To Husserl's Phenomenology
  - Industrialization : Problems and Policies
in the N.E. Region
  - Terrorism and its affect in Society
  - A study on Infant Mortality Rate (IMR)
  - Historical Water Tanks of
Medieval Assam
  - Srinivasa Ramanujan :
An Indian Mathematician
  - Human Right Education
The Concept and Position in India
  - Fishing Gear Employed in
Rowmari Beel of Darrang District
  - Peace Education and Conflict
Resolution : An Analysis
  - The Solar Eclipses
  - Issues of Peace and Conflict
in NE India
  - Prospects of organically grown *Asparagus
racemosus* in Upper Brahmaputra Valley :
  - Political Values of Ramayana
- Mr. Paresh Kr. Sarmah
  - Bhupen Haloi/151
  - Umesh Ch. Sarma/1
  - Dr. Manju Kalita/1
  - Dr. Ranjita Goswami/1
  - Dr. Mridul Deka/1
  - Dimbeswar Kalita/1
  - Issaram Nath/200
  - Dr. Seema Jyoti/206
  - Kunjalata Baruah/211
  - Dr. Kangkan Sarmah/21
  - Dr. Barnali Deka/223
  - Dr. Sristisri Upadhyaya/228
  - Dr. Arpana Devi/233

□□□

বহনক্ষম বিকাশৰ ধাৰণা আৰু ইয়াৰ প্ৰাসংগিকতা

■ ড° শচীন্দ্র চহৰীয়া

বিশ্বৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ প্ৰায় প্ৰতিখন ৰাষ্ট্ৰই ১৯৫০-৬০ দশকৰ দুটাত উদ্যোগীকৰণ আৰু প্ৰসাৰ হাৰ বৃদ্ধি কৰি তোলাটো এক মুখ্য উদ্দেশ্য হিচাবে গণ্য কৰিছিল। অনুন্নত দেশ বিলাকেও ভাবিছিল যে উদ্যোগীকৰণ আৰু ক্ষিপ্ৰ অৰ্থনৈতিক উন্নয়নৰ জৰিয়তেই উন্নত দেশসমূহৰ সমকক্ষ হৈ উঠাৰ একমাত্ৰ উপায়। কিন্তু দেখা যায় ভাৰতৰ দৰে অনুন্নত দেশবিলাকৰ অৰ্থনৈতিক প্ৰসাৰৰ লক্ষ্য অনুসৰণ কৰা স্বতেও দেশবিলাকৰ বেছি অংশ লোক দৰিদ্ৰতাৰ সীমাৰেখাৰ তলত থাকিল। আকৌ অৰ্থনৈতিক প্ৰসাৰৰ নীতিৰে উৎপাদন বৃদ্ধি কৰি এচাম লোকৰ সম্ভোগৰ মাত্ৰা বহুগুণে বাঢ়িল সঁচা, কিন্তু ইয়াৰ বাবে প্ৰদূষণৰ মাত্ৰা যথেষ্ট বৃদ্ধি পোৱাৰ লগতে অনিয়ন্ত্ৰিত অৰ্থনৈতিক প্ৰসাৰৰ ফলত ক্ৰমাৎ লোপ পাই অহা বিশ্বৰ অফুৰন্ত সম্পদৰ ভাণ্ডাৰৰ প্ৰতি মানৱ সমাজক সপ্তম কৰি তুলিলে।

মানৱ সত্যতাৰ বিকাশৰ লগে লগে পৃথিৱীৰ পৰিৱেশৰ সাল-সলনিত মানৱ জাতিয়ে বিশেষ ভূমিকা ল'বলৈ ধৰিলে। মানৱ সভ্যতা যিমানেই ক্ষীপ্ৰভাৱে আগুৱাই যাব বিচাৰিলে সিমানেই প্ৰকৃতিৰ অনিষ্ট সাধন হ'বলৈ ধৰিলে। বিজ্ঞানৰ ন ন আৱিষ্কাৰে মানুহৰ জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ডত ঐতিহ্য সলনি কৰি আনিলে। যান-বাহন, দূৰদৰ্শন, দূৰসংযোগ, অনাতাঁৰ যন্ত্ৰ, ই-মেইল আদিয়ে গোটেই বিশ্বক এখন গাঁৱলৈ পৰিণত কৰিছে। কৃষি, যাতায়াত যোগাযোগ আদি দিশত বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাই অভূতপূৰ্ব সাফল্য আনিবলৈ সক্ষম হৈছে। ভোগাবাদী আৰু বস্তুবাদী সমাজত যেনেকৈ ব্যক্তিসকল অত্যন্ত স্বার্থপৰ হৈ নিজৰ বাদ সমাজৰ অন্য ব্যক্তিসকলৰ প্ৰতি উদাসীন ঠিক সেইদৰে বিজ্ঞান আৰু প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ জৰিয়তে মানৱ জাতীয় এই সম্ভোগ আৰু সুবিধা ল'বলৈ যাওঁতে প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ অনিষ্টৰ প্ৰতি সম্পূৰ্ণ উদাসীন। যাৰ ফলত

বিশুদ্ধ বায়ু, পানী আৰু ভূমিৰ পৰিমাণ আদিৰে মানৱ জীৱন জৰুৰী হৈছে। অ'জন স্তৰৰ অৱক্ষম, অনাবৃষ্টি, গোলকীয় উষ্ণতা বৃদ্ধি, পৰিবৰ্তন, অগ্নি বৃষ্টি আদি নানা সমস্যাৰ সৃষ্টি হৈছে। উন্নত জীৱন পৰিবেশৰ বাবে প্ৰকৃতিৰ পৰা অত্যধিক সম্পদ আহৰণ কৰাৰ পৰিণতি হৈছে। তেল, কয়লা, প্ৰাকৃতিক গেছ, বিভিন্ন ধাতু আদিৰ উৎসসমূহ পৃথিৱীৰ পৰা নাইকিয়া হোৱাৰ উপক্ৰম হৈছে। প্ৰকৃতিৰ বনাঞ্চল কাটনি আৰু প্ৰজাতি বিলুপ্ত হ'ব ধৰিছে, বনাঞ্চল ধ্বংস হৈছে আৰু জীৱ জগৎ জিনীয় সম্পদবোৰৰ অৱলুপ্তি ঘটিছে, জীৱ-জন্তু আৰু মানুহৰ মাজত পাইছে। প্ৰকৃতিৰ ওপৰত অনেক হেঁচা প্ৰয়োগ হোৱা বাবে বৰ্তমানৰ মূল্যবান প্ৰাণী ভাবুকিৰ সন্মুখীন হৈছে আৰু নব্বৈ শতাংশ কৃষি জৈৱ জিন ক্ৰমাগতভাৱে নাইকিয়া হ'ব ধৰিছে। বহু অঞ্চলত নৈ, নদী জনসংখ্যা অৱক্ষয় হৈ প্ৰদূষিত হৈছে। জাবৰ-জোখবোৰে বহু চহৰ আৱৰ্ণিত কৰিছে আৰু ভবিও প্ৰদূষিত হৈছে।

মানৱ জাতিৰ উন্নতি আৰু প্ৰকৃতিৰ সুৰক্ষা এই দুয়োটা নিগ্ৰহন সূত্ৰ উলিয়াবলৈ প্ৰকৃতি প্ৰেমীসকলে এক নতুন দৃষ্টিভঙ্গীৰে নতুন কল্পনা কৰিবলৈ ব্ৰতী হ'ল। এই নতুন ধাৰণাই হ'ল বহনক্ষম বিকাশ (Sustainable development) বাট্টিসংঘৰ দ্বাৰা নিযুক্ত পৰিবেশ আৰু বিকাশ প্ৰতিবেদনত এই বহনক্ষম বিকাশৰ ধাৰণাটোৱে সংবাদ ৰূপ লাভ কৰিছে। পিছলৈ এই প্ৰতিবেদনই "Our Common" নামৰ গ্ৰন্থ হিচাবে প্ৰকাশ পাইছে।

বহনক্ষম বিকাশৰ বিষয়ে ব্ৰাজিলৰ বিঅ' ডি জনেইৰা'ৰ ১৯৯২ এশখন দেশৰ প্ৰতিনিধিৰ সহযোগত আৰু ২০০২ চনত জোহাননবুৰ্গত দ্বিতীয় "World Summit for Sustainable Development" আৰু বিকাশ"ৰ বিষয়ে বিতংভাবে আলোচনা কৰা হয়। বিশ্ব সন্ধিলনৰ ফলক বিকাশ হৈছে এনেধৰণৰ বিকাশ— য'ত ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্মৰ প্ৰয়োজনীয়তা পূৰাবৰ বাবে অগ্ৰসৰ হোৱা। ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্মই যাতে তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজনীয়তাখিনি পূৰণৰ বাবে প্ৰকৃতিৰ পৰা আহৰণ কৰিব পাৰে। উন্নত প্ৰজন্মই যাতে উদ্ভিদ, পানী, বায়ু আৰু মাটি সঠিকভাৱে ভৱিষ্যতে ব্যৱ

কৰিব পাৰে। এই সম্পদ আহৰণৰ ক্ষেত্ৰত আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশটো হৈছে যে প্ৰকৃতিৰ পৰা সম্পদ আহৰণ কৰোঁতে যাতে প্ৰকৃতিৰ কোনো ধৰণৰ অনিষ্ট নহয় তাৰ বাবে সকলো ক্ষেত্ৰতে সজাগ হোৱা। প্ৰকৃত আৰু পৰিবেশ সীমিত সম্পদখিনি ব্যৱহাৰ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্মৰ মাজত এনে এক ভাবসাম্যতাৰ প্ৰয়োজন যাতে বিকাশৰ গতি বিপন্ন নহয়, ই সদা অধ্যাহত থাকে আৰু প্ৰকৃতিৰ জীৱন বহন ক্ষমতাই অটুট থাকে। অৰ্থনৈতিক, সামাজিক আৰু পৰিবেশ উন্নয়নৰ যোগেদি সমাজৰ পৰা নৰিহতা নিৰ্মূল কৰি বৈজ্ঞানিক মানসিকতাৰে এখন সুস্থ আৰু প্ৰগতিশীল সমাজ গঢ়াই হৈছে ইয়াৰ অপৰিহাৰ্য প্ৰয়োজনীয়তা। আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয়, ৰাষ্ট্ৰীয় তথা আঞ্চলিক পৰ্যায়ত বহনক্ষম বিকাশ হকে চৰকাৰী-বেচৰকাৰী আৰু বেজ্যাসেৱী অনুষ্ঠান প্ৰতিষ্ঠান আদিয়ে বিশেষভাবে মনোযোগ দি আহিছে। ভিন্ন মাধ্যমৰ আলোচনী আদিৰ জৰিয়তেও ইয়াৰ বাবে বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয়ভাৱে বিভিন্ন আইন-কানুন, চুক্তি ইত্যাদিৰ দ্বাৰাও বহনক্ষম বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত যথামত ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিবলৈ প্ৰতিটো দেশতে চেষ্টা অধ্যাহত ৰাখিছে। দীৰ্ঘম্যাদী ব্যৱস্থাসমূহৰ জৰিয়তে ভিন্ন পলেক্সপ লোৱা হৈছে যদিও আমি বৰ্তমানেও আমাৰ পৰিবেশ সংৰক্ষিত বুলি ক'ব নোৱাৰোঁ।

বহনক্ষম বিকাশ সঁচা অৰ্থত প্ৰতিফলিত হ'বলৈ ইয়াৰ লগতে জড়িত বিশেষ বিশেষ বিষয়সমূহ যেনে— জনসংখ্যা নিয়ন্ত্ৰণ, উদ্যোগীকৰণ, নগৰীকৰণ, ভূমণ্ডলৰ উষ্ণতা বৃদ্ধি, প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ সংৰক্ষণ, সামাজিক সচেতন আদি প্ৰকৃতাৰ্থত কাৰ্যকৰী হ'লেহে আমি বহনক্ষম উন্নয়নৰ জৰিয়তে বিকাশিত হোৱা বুলি ক'ব পাৰিম। তাৰেই অপেক্ষাত আমি বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যৎ প্ৰজন্ম।

- সহায়ক গ্ৰন্থ :
- ১। Environment Science, Sarma & Talukddar.
  - ২। Biodiversity of Assam.
  - ৩। Vijyan Jeuti 48th, 4th Edition

।। লেখক মঙ্গলাই মহাবিদ্যালয়ৰ উদ্ভিদ বিজ্ঞান বিভাগৰ সহযোগী অধ্যাপক আৰু শিক্ষক গোটৰ সভাপতি।।

ভাৰতীয় নৱবৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলন আৰু মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ বৈষ্ণৱ ভক্তি

■ ভিক্ষুৰ বক্তব্য

ভক্তি শব্দই সাধাৰণভাৱে ভগৱানৰ সেৱা বুজায়। শান্তিলাভ কৰিবলৈ
ঈশ্বৰক অতিশয় অনুৰক্তিক ভক্তি বোলা হৈছে। নাৰদীয় ভক্তিসূত্ৰৰ দ্বাৰা
প্ৰতি পৰম প্ৰেমক ভক্তি বোলা হৈছে। নাৰদ পাঞ্চবাক্ৰ অনুসৰি প্ৰেম শব্দ
মন হৰিৰ প্ৰতি স্বাৰ্থশূন্য হৈ সদায় প্ৰবাহিত হোৱা অবস্থাই ভক্তি।

ভক্তিধৰ্মৰ উপাস্যজন হৈছে ভগৱান বা ঈশ্বৰ, যাক মূলতঃ হৰি
বিষ্ণুৰ ৰূপত উপাসনা বা আৰাধনা কৰা হয়। খ্ৰীষ্টপূৰ্ব কেইবা শ শতিকাৰ
পৰা অৰ্থাৎ বৈদিক যুগৰ পৰাই ভাৰতবৰ্ষত ভক্তিধৰ্মৰ ধাৰা প্ৰবাহিত হৈছে।
বৈদিক দেৱতা, বেদত তেওঁ সূৰ্যৰে এক অভিব্যক্তি। এই বিষ্ণুৱেই ব্ৰহ্ম
বাসুদেৱ, নাৰায়ণ, গোপাল কৃষ্ণ ৰূপত অভেদ হৈ শ্ৰেষ্ঠ দেৱতা ৰূপে পূজা
হয়।

খ্ৰীঃ পূঃ পঞ্চম শতিকাৰ পাণিনিৰ অষ্টাধ্যায়ীৰ পৰা আৰম্ভ কৰি
যুগৰ নানান ভাৰতীয় সাহিত্য, শাস্ত্ৰ, প্ৰত্নলিপি আদিত বিষ্ণু নৰায়ণ
বৈষ্ণৱ সম্প্ৰদায়ৰ উল্লেখ পোৱা যায়। পৰৱৰ্তী কালত এই বৈদিক ভক্তি
পৰম্পৰাই নতুন ৰূপত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে বৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলনৰ জৰিয়ত।
আচলতে ভাৰতবৰ্ষৰ ভক্তি আন্দোলনৰ মূলতে হ'ল সেই সময় ধৰি
সাংস্কৃতিক আৰু সামাজিক পৰিস্থিতি। তেনে পৰিবেশ পৰিস্থিতিত
ভিন ভিন ঠাইত ভক্তি আন্দোলনে সময় সময়ে একোটা ৰূপ গ্ৰহণ কৰি
এই আন্দোলনত বৈষ্ণৱ ভক্ত প্ৰচাৰক আৰু বৈষ্ণৱ ভক্ত কবিসকলে আগ
লৈছে। এই বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰক ধৰ্মগুৰুসকলে মধ্যযুগীয় ভাৰতীয়
আৰু সংস্কৃতিৰ জাগৰণ আৰু বিকাশৰ নেতৃত্বও বহন কৰিছিল। ভাৰত

ভক্তি আন্দোলনৰ আৰম্ভণি হয় দাক্ষিণাত্যৰ তামিল প্ৰদেশত। তাৰ পৰা উত্তৰ
ভাৰতত আৰু শেষত পূব ভাৰতত এই ভক্তি আন্দোলন বিকশিত আৰু বিস্তাৰিত
হয়।

খ্ৰীষ্টীয় সপ্তম-দশম শতাব্দীত তামিল দেশৰ আলোৱাবসকলৰ জৰিয়তে
বৈষ্ণৱ ধৰ্ম অধিক জনপ্ৰিয় হৈ উঠে। আলোৱাবসকল বৈষ্ণৱ ভক্ত আৰু
বৈষ্ণৱ ভক্ত কবি। এইসকল বৈষ্ণৱ ভক্ত আৰু ভক্ত কবিৰ আবিৰ্ভাৱে লগে
লগে বৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলনবো সূত্ৰপাত হয়। ভক্ত কবিসকলে তামিল ভাষাত
ভক্তিৰ উচ্ছ্বাস প্ৰকাশ কৰি ভক্তি প্ৰধান গীত ৰচনা কৰিছিল। তেওঁলোকে
ঐকান্তিক শ্ৰদ্ধা সহকালে প্ৰেম আৰু ভক্তিক অধিক গুৰুত্ব দি গীত ৰচনা
কৰিছিল আৰু বিষ্ণুৰ বিভিন্ন আকাৰসমূহ আৰু কৃষ্ণ তথা ৰালকৃষ্ণক উপাসনা
কৰিছিল। আলোৱাবসকলে তেওঁলোকৰ পদাৱলীত স্পষ্ট ৰূপত অৱতাৰবাদৰ
সিদ্ধান্ত স্বীকাৰ কৰি গৈছিল। এই ভক্তসকলে ভগৱানৰ নাম স্মৰণৰ যোগেদি
ভগৱানৰ সৈতে প্ৰেমৰ সম্পৰ্কক অধিক গুৰুত্ব দি ভক্তি মাৰ্গক সকলোৰে
কাৰণে সুলাভ কৰি তুলিছিল।

আলোৱাবসকল আছিল সওণোপাসক। তেওঁলোকে সৰ্বসাধাৰণে
কল্পনা কৰিব পৰা এজন ভগৱানৰ গুণ-বৰ্ণনা কৰি নানা ধৰণে ভক্ত আৰু
ভগৱানৰ সন্মত স্থাপন কৰিছিল। তেওঁলোকৰ মাজত উচ্চ-নীচৰ ভেদা-ভেদ
বিচাৰ নাছিল। তেওঁলোকে সমাজৰ সকলো শ্ৰেণীৰ লোককে ভক্তিধৰ্মৰ প্ৰতি
আকৰ্ষিত কৰি জনসাধাৰণৰ মাজত ভক্তিধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল।

আলোৱাবসকলৰ ভিতৰত সৰ্বমুঠ ১২ জন আলোৱাব আছিল। খ্ৰীঃ
চতুৰ্থ শতিকাৰ পৰা নৱম শতিকাৰ ভিতৰত ভিন ভিন সময়ত তেওঁলোকৰ
আবিৰ্ভাৱ হৈছিল, কিন্তু তেওঁলোকৰ বিচাৰধাৰা প্ৰায় একে আছিল। সংস্কৃত
সাহিত্যত উপলব্ধ বেদ, উপনিষদ আৰু গীতাৰ ভাৱধাৰাকে তেওঁলোকে গ্ৰহণ
কৰিছিল আৰু গীতাত বৰ্ণনা কৰা মুক্তিৰ তিনিবিধ মান জ্ঞান, কৰ্ম আৰু
ভক্তিৰ ভিতৰত ভক্তিক অধিক গুৰুত্ব দি বৈষ্ণৱ সাধন মাৰ্গৰ ভেটি প্ৰতিষ্ঠা
কৰে। তামিল দেশৰ কেইগৰাকীমান আলোৱাব হ'ল— পোয়গৈ আলোৱাব,
ভূতান্তালোৱাব, পেয়ালোৱাব, তিকমলিসাই আলোৱাব, নম্বালোৱাব, মধুবকবি
আলোৱাব, কুলশেখৰ আলোৱাব, পেৰিয়ালোৱাব, আতলি, তেণ্ডৰ ডীপেডী
আলোৱাব, তিকম্বান আলোৱাব, তিকম্বাসৈ আলোৱাব আদি। এইসকল বৈষ্ণৱ

ভক্ত কবিৰ একেবাবে শেষৰ ভক্ত কবি হ'ল নাথমুনি।

ভাৰতবৰ্ষৰ দক্ষিণ অঞ্চলত বিশেষকৈ নাথ মুনিৰ পাছত তামিল দেশত বৈষ্ণৱ ভক্ত আলৰাৰসকলে প্ৰতিষ্ঠা কৰা এই ভক্তিধৰ্মৰ পৰম্পৰাক পৰৱৰ্তী কালত বৈষ্ণৱ আচাৰ্যসকলে অভিনৱ ৰূপত পুনঃ প্ৰতিষ্ঠা কৰে। এই আচাৰ্যসকল হ'ল— যামুনাচাৰ্য, শ্ৰীৰামানুজাচাৰ্য, শ্ৰীশংকৰাচাৰ্য, নিম্বকাচাৰ্য আদি। এইসকল ভিতৰত শ্ৰীৰামানুজাচাৰ্যই ভক্তিক দাৰ্শনিক ভেটিত স্থাপন কৰি শ্ৰীমদ্ভক্তি সম্প্ৰদায়ৰ সৃষ্টি কৰি ভক্তি আন্দোলনৰ সূত্ৰপাত কৰে। ৰামানুজাচাৰ্যৰ বিশিষ্ট দ্বৈতবাদী বিচাৰ ধাৰা আলোচ্যৰসকলৰ দ্বাৰা ৰচিত সাহিত্যৰ আধাৰত পঢ়ি উঠা বুলি কোৱা হয়। ৰামানুজাচাৰ্যৰ প্ৰায় সমসাময়িক নিম্বকাচাৰ্য ভেদাভেদ দাৰ্শনিক সিদ্ধান্ত থিয় কৰাই বৈষ্ণৱ ভক্তি মত প্ৰচাৰ কৰে। এই সম্প্ৰদায়ে ৰাধাকৃষ্ণৰ যুগল মূৰ্তিৰ উপসনাত প্ৰাধান্য দিছিল।

ভাৰতৰ পশ্চিম অঞ্চলৰ ৰুগটিক আৰু গুজৰাটত মাথৱাচাৰ্যৰ আন্দলগিৰি (আনন্দতীৰ্থ) য়ে দ্বৈতাসিদ্ধান্ত স্থাপন কৰি ত্ৰয়োদশ শতিকা বৈষ্ণৱ ভক্তি ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰে। তেওঁৰ এই সাধন মার্গত ভাগৱত পুথয়ে কেন্দ্ৰ লাভ কৰিছিল। মহাৰাষ্ট্ৰ প্ৰান্তত জ্ঞানদেৱ আৰু নামদেৱ আদিয়ে ছাদশ-ব্ৰহ্ম শতিকাৰ ভিতৰত ভক্তিধৰ্ম প্ৰতিষ্ঠা আৰু প্ৰচাৰ কৰে।

এইদৰে দক্ষিণ আৰু পশ্চিম ভাৰতত খ্ৰীঃ ছাদশ চতুৰ্দশ শতিকাৰ ভিতৰত ভিন ভিন বৈষ্ণৱ ভক্ত কবি, বৈষ্ণৱাচাৰ্য, সন্ত আৰু ভক্ত পৰম্পৰাৰ যোগে বৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলন প্ৰসাৰিত হয়।

উত্তৰ ভাৰতত চতুৰ্দশ পঞ্চদশ শতিকাত বৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলন প্ৰবাহ বৰলে ধৰে; বৈষ্ণৱ সন্ত ৰামানন্দ, কবীৰ বাল্লাভাচাৰ্য, দাদুদয়াল আদিও উত্তৰ ভাৰতত ভক্তি আন্দোলনৰ গুৰি ধৰে। এইসকলৰ ভিতৰত প্ৰথম হ'ল ৰামানন্দ। কথিত আছে ৰামানন্দই দক্ষিণৰ প্ৰাবিড় দেশৰ পৰা ভক্তি পন্থাৰ উত্তৰ ভাৰতত স্থাপন কৰেহি।

এই প্ৰসঙ্গত প্ৰাচীন হিন্দীত পোৱা এযাবি বচন হ'ল—

ভক্তি শ্ৰাবিড় উপজী

লায়া ৰামানন্দ।

কবীৰণে প্ৰকট কিয়ে

সন্তধীপ নৌবণ্ড।।

PRAJNA ■ 16

অৰ্থাৎ ভক্তি শ্ৰাবিড় দেশত ওপজে, ৰামানন্দই লৈ আহে আৰু কবীৰে সন্তধীপ আৰু নৱমুখত পৃথিৱীত প্ৰকট কৰি দিয়ে। স্বামী ৰামানন্দৰ আধিষ্ঠান উত্তৰ ভাৰতৰ ভক্তি আন্দোলনৰ ক্ষেত্ৰত এটা উল্লেখযোগ্য মহান ঘটনা। ৰামানন্দৰ শিষ্য কবীৰ দাস আৰু সুৰদাস মীৰাৰাধি তুলসী দাস আদিয়ে উত্তৰ ভাৰতত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ভেটি দৃঢ় কৰি তোলাত বিশেষ অৰিহণা যোগাইছিল। তেওঁলোক আছিল বৈষ্ণৱ ভক্ত কবি আৰু সম-সাময়িক সমাজ চিন্তক।

ষোড়শ শতাব্দীৰ আদি ভাগত বাল্লাভাচাৰ্যই শুদ্ধাৰ্থত দাৰ্শনিক সিদ্ধান্ত আৰু ভক্তি ধৰ্মৰ পুষ্টিমাৰ্গ মধুবা-বৃন্দাবন অঞ্চলত আৰু পিছত গুজৰাট আদি অঞ্চলত প্ৰচাৰ কৰে। শ্ৰীবাল্লাভাচাৰ্যই গোপী বাল্লাভ শ্ৰীকৃষ্ণৰ উপাসনাৰ দ্বাৰা বৈষ্ণৱ ধৰ্মত এক নতুন শক্তিৰ সঞ্চাৰ কৰিছিল।

পূৰ্ব-ভাৰতত ষোড়শ-সপ্তদশ শতিকাৰ দুগলাকী বৈষ্ণৱ সন্ত শ্ৰীচৈতন্যদেৱ আৰু মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে ভক্তি আন্দোলনৰ গুৰি ধৰি নৱ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰ সাধন কৰে। চৈতন্যদেৱে ভগৱান শ্ৰীকৃষ্ণক ভক্তিৰ উপাস্য দেৱতা হিচাপে স্থাপন কৰি তেওঁৰ গুণ-গান কৰিছিল। সেয়াই বঙ্গ সংকীৰ্তন। এই সংকীৰ্তন বঙ্গত বৰ জনপ্ৰিয় হৈ উঠিছিল আৰু তেওঁৰ ভক্তিৰ মতবাদ প্ৰচাৰৰ সহায়ক হৈছিল। তেওঁৰ ভক্তিবাদ উদাৰ মনোভাৱেৰে পৰিপূৰ্ণ। তেওঁৰ বহুতো ভক্তৰ ভিতৰত নিত্যানন্দ অন্যতম। তেওঁ বঙ্গ দেশৰ বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ উত্থান আৰু বিকাশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা লৈছিল।

পঞ্চদশ ষোড়শ শতাব্দীত ভাৰতবৰ্ষৰ পূৰ্বদেশ অসমত মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে নৱ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰবৰ্তন কৰি অসমতো ভাৰতীয় ভক্তি আন্দোলনৰ সোৱতী সৃষ্টিটো প্ৰবাহিত কৰে। মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে বাৰ বছৰ কাল ভাৰতৰ বিভিন্ন তীৰ্থস্থান সমূহ ভ্ৰমণ কৰি আহি ভাৰতীয় বৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দোলনৰ সৈতে ঘনিষ্ঠ হৈ অসমলৈ ভক্তিৰ বাণী কঢ়িয়াই লৈ আহে। মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে তেওঁৰ সমসাময়িক অসমীয়া সমাজত প্ৰচলিত নানা দেৱ-দেৱীৰ পূজা-উপাসনাৰ প্ৰতি সচেতন হৈ তাৰ বিপৰীতে জনসাধকক এজন ভগৱান (দেৱতা)ৰ সন্ধান দিছিল। তেওঁ অসমত বান্দী দৰ্শনৰ দ্বাৰা প্ৰেৰিত হৈ নিবৰ্জন নিৰাকৰ পৰম ব্ৰহ্মক ভক্তিৰ উপাস্য দেৱতা হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰি ঐশ্বৰক সাক্ষাৰ ৰূপত উপাসনা কৰিছে। নাম, দেউ গুৰু আৰু ভকত (সৎসংগ) এই চাৰি সংহৃতিক তেওঁৰ ভক্তিসাধনাৰ মূলতত্ত্ব হিচাপে লৈ অসমত একশব্দ

PRAJNA ■ 17

নববৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিছিল। মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে তেওঁৰ এই বৈষ্ণৱ জৰিয়তে অসমীয়া সমাজত একতা আৰু শান্তি প্ৰতিষ্ঠাত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা লৈছিল। ভক্তিধৰ্মৰ প্ৰতি মানুহৰ মনাকৰ্ষণ কৰি ভক্তি ধৰ্মক প্ৰকাশিত কৰি মহাপুৰুষৰ গৰাকীয়ে ভাষা-সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ সৌধ নিৰ্মাণ কৰি মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে তীৰ্থযাত্ৰাৰ আগতেই 'চিহ্নযাত্ৰা' ভাৱনাৰ জৰিয়তেওঁৰ বিষ্ণু উপাসনাৰ আধ্যাত্মিক ভাৱনাৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিছিল। বন নৃত্য তীৰ্থ ভ্ৰমণত লাভ কৰা ধৰ্মীয় আদৰ্শই তেওঁৰ আধ্যাত্মিক জীৱনত গুৰু প্ৰভাৱ পেলাইছিল। অনিৰুদ্ধ কায়স্থই (মাধৱদেৱ নাতি) মে ক্ৰম হস্ত অনুবাদত লেখিছে যে মহাপুৰুষে :

অল্প বয়সতে জগন্নাথ ক্ষেত্ৰে গৈলা।
বহুদিন হৰিব যে তৰণ সেৱিলা।।
তথাও পাইলন্ত জ্ঞান ভকতি বিশেষ।
আজ্ঞা পাৱা পাছে আগিলন্ত নিদেশ।।

মহাপুৰুষ শংকৰদেৱে নিজেও 'কীৰ্তন' পুথিত ওপেনা বৰ্ণন কৰি বৈষ্ণৱ পদাবলী (সন্ত)ৰ প্ৰভাৱৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। ইয়াৰ উপৰি জি জগদীশ মিশ্ৰই শংকৰদেৱক আনি দিয়া ভাগৱতৰ 'ভাৱাৰ্থ-নীতি' আৰু কঠকৃষ্ণ ব্ৰহ্মানন্দৰ আদেশত আনি দিয়া বিষ্ণুপুৰীৰ 'ভক্তি বৃক্ষ' গ্ৰন্থই মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱক অসমত নববৈষ্ণৱ ভক্তি ধৰ্মৰ নু কৰাৰ লগতে ধৰ্ম চৰ্চা আৰু ভক্তি সাহিত্য ৰচনা কৰাত বিশেষ সহায় কৰিছে।

মহাপুৰুষ গৰাকীয়ে তীৰ্থৰ পৰা উভতি আহি জাতিসকলৰ অন্ন ৰক্ষা কৰি দ্বিতীয়বাৰ বিবাহ কৰায় যদিও আধ্যাত্মিকতাৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত। ভায়েক বনগঞাগিৰি, বামবায় (জগন্নান্দ) আৰু বালাবহু বাম বাম জে সহযোগত নামঘৰ, মণিকুট, সত্ৰ আদি স্থাপন কৰি ভক্তিধৰ্মৰ ধাৰ প্ৰেৰণ আৰু প্ৰচাৰৰ পাতনি মেলিছিল। প্ৰথম অৱস্থাত সমকালীন সময়ৰ গৌ আৰু প্ৰতিক্ৰিয়াশীল লোকৰ পৰা ধৰ্ম প্ৰচাৰত বাধা পাইছিল যদিও পিট পুৰণি অসমৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ পৰিভ্ৰমণ কৰি সহজ সবল ধৰ্মৰ একো ডোলেৰে বান্ধি 'কিৰাত, কছাৰি, খাচি, গাৰো, মিৰি, যকন, কৰ, গেল, অচম মুলুকস ৰজক, তুবক, কুবাচ, ম্লোচ, চণ্ডাল সকলোকে একেৰে বৈষ্ণৱ ধৰ্মত দীক্ষিত কৰি ধৰ্মৰ ভেটি গঢ়াৰ লগতে, বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি

গঠনত মুখ্য ভূমিকা লৈছিল।

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ বৈষ্ণৱ ভক্তিধাৰা প্ৰচাৰৰ আন এক অনন্য মাধ্যম হ'ল তেওঁৰ বৈষ্ণৱ ভক্তি সাহিত্য কীৰ্তন, দশম, বৰগীত, গীত-ভটিমা, ভক্তিতত্ত্বমূলক গ্ৰন্থ, ভক্তি কাব্য আৰু অকৌণ্ড নাটসমূহ। তেওঁৰ ভক্তি সাহিত্য আৰু নাট-ভাণ্ডনাই সকলো শ্ৰেণীৰ লোককে ভক্তিধৰ্মৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত কৰিছিল। ভক্তিধাৰাৰ ভেটি সুদৃঢ় কৰি তোলাৰ লগতে অসমীয়া সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰো উত্তৰণ ঘটাইছিল।

এই গৰাকী মহাপুৰুষে তেওঁৰ জীৱন কালত কেইবাগৰাকীও শিষ্য ভক্তক তেওঁৰ ধৰ্মত দীক্ষিত কৰি বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ বাট সুগম কৰিছিল। সেইসকলৰ ভিতৰত অন্যতম হ'ল মহাপুৰুষ মাধৱদেৱ। মাধৱদেৱেও ওপৰ পথকে শিৰোধান কৰি অসমত বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ভেটি সুদৃঢ় কৰাৰ লগতে ভাৰতীয় ভক্তি আন্দোলন প্ৰগাঢ় কৰি তুলিছিল।●

প্ৰসংগ পুথি :

- ১। অসমীয়া সাহিত্যৰ সৰ্বকালক ইতিবৃত্ত : ড° সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা
- ২। ভক্তিবাদ : তীৰ্থনাথ শৰ্মা
- ৩। বৈষ্ণৱ ভক্তি-ধাৰা আৰু সত্ৰ-কথা : ড° উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী
- ৪। বৈষ্ণৱ ভক্তিবাদ শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ : শ্ৰীকৃষ্ণ চন্দ্ৰ শৰ্মা

।। লেখক মহলীসে মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ বিভাগীয়া প্ৰধান আৰু সহযোগী অধ্যাপক।।

জলজ স্তন্যপায়ী প্রাণী - তিমি মাছ

■ ড° প্রণব কুমাৰ শৰ্মা

জনমতৰ ভিত্তিত বিশ্ব আটাইতকৈ মবম লগা মহোটা জন্ত হ'ল (১) মেক কুকুৰনেটীয়া (২) লিন' নামৰ কনবীয়া মেকুৰী (৩) ইপল চৰাই (৪) ডলফিন (৫) সিংহ (৬) ষ্টেলিয়ন নামৰ মতা ঘোঁৰা (৭) মেক জলুক (৮) বাঘ (৯) কাছ আৰু (১০) শিয়াল।

স্তন্যপায়ী প্রাণীবোৰৰ সবহ সংখ্যাকেই জ্বলচৰ হ'লেও কিছুমান জলজ প্রাণী আকৌ বিভিন্ন অভিযোজনৰ জৰিয়তে পানীত বাস কৰে। ইয়াৰ হাঁওফাঁওৰ জৰিয়তে উশাহ-নিশাহ লয়। পানীত অভিযোজনৰ বাবে ইহঁতৰ দেহৰ অংগ আৰু আকৃতিৰ পৰিবৰ্তন হয়।

চিটেচিয়া (Cetacea), চিবেনিয়া (Sirenia) কৰ্নিভৰা (Carnivora) বৰ্গৰ অন্তৰ্ভুক্ত এই জলচৰ স্তন্যপায়ী প্রাণীবোৰৰ চিটেচিয়া বৰ্গৰ সাতটা জলজ স্তন্যপায়ী হ'ল— (১) প্লেটানিচটা (গেংগেচ ডলফিন) (২) ডেলফিন (ডলফিন) (৩) মৰ্গডন (নাৰহোবেল) (৪) ফকেনা (পৰপইজ, শিহ) (৫) অবচিনাচ (কিলাৰ হোবেল) (৬) ফাইচেটাৰ (স্পাৰ্ম হোবেল) (৭) জেচ পটেৰা (ব্লু হোবেল) আদি।

চিবেনিয়া বৰ্গৰ স্তন্যপায়ী জলজ প্রাণীবোৰ হ'ল দুগং (চিকাৰ্ড)। অসমত কৰ্নিভৰা বৰ্গৰ স্তন্যপায়ী কেইবিধ হ'ল (১) ফকা (হাবকৰচিল) (২) মিৰোণ (চি এলিফেণ্ট) (৩) ইউমেটপিয়াচ (চিলায়ন) (৪) অউকেনাচ (ওৱালবাচ) আদি।

বিশ্বৰ অতি মবম লগা প্রাণীৰ ভিতৰত ডলফিনৰ স্থান চতুৰ্থ। ইহঁত পানীত বাস কৰে। নানা ধৰণৰ খেল-ধেমালি কৰি আমাক আশুত কৰে। এইবিলাক প্রাণীয়ে মাছৰ দৰে কণী পাৰি পোৱালি উৎপাদন নকৰে। স্তন্যপায়ী

জন্তৰ দৰে ইহঁতে পোৱালি অগাই ডাঙৰ দীঘল কৰে। তিমিমাছ (হোবেল) বহুতো জাত আছে। ইহঁতে সাগৰৰ বিভিন্ন ঠাইত বাস কৰে। কিছুমানে সাগৰৰ ওপৰভাগত, কিছুমানে গভীৰতৰ মধ্যম ভাগত আৰু কিছুমান তিমি মাছে মহাসমুদ্ৰৰ অতি গভীৰতাত বাস কৰে। ব্লু হোবেল (নীলা তিমি মাছ) আকাৰত অতি ডাঙৰ, পূৰ্ণ বয়সৰ একোটা ব্লু হোবেল প্ৰায় এশ ফুটতকৈ অধিক দীঘল হ'ব পাৰে। বৰ্তমান পৃথিৱীত জীৱিত অৱস্থাত থকা তিমি মাছেই আটাইতকৈ ডাঙৰ স্তন্যপায়ী প্রাণী।

ইউৰোপ, অষ্ট্ৰেলিয়া, আমেৰিকা আদি দেশত বহুবিধ বহু তিমি মাছ বহু কৰি বহু মানুহে জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰে। ব্লু হোবেলকে ধৰি বিভিন্ন জাতৰ তিমি মাছৰ মুখত দাঁত নাথাকে। দাঁতৰ সলনি ইহঁতৰ মুখত গৌফন উৎপত্তি হয়। এই গৌফক বালিন (Baleen) বোলে। একোখন ফণীৰ দৰে ঠৰঙ্গা শলাবে গঠিত বালিন মুখৰ ভিতৰতেই থাকে। তিমি মাছৰ দেহত নাক নাথাকে। নাকৰ সলনি ইহঁতৰ মুখৰ ওপৰত এক প্ৰকাৰৰ কতাহ ফুকোৱা বিদ্ধ থাকে। মাজে মাজে (Blow hole) নামৰ এই বিদ্ধাৰ জৰিয়তে ইহঁতে পানীৰ উদ্গীৰণ কৰে।

ডলফিন (Common Dolphin) আৰু পৰপইজ (শিহ) বিলাক নদ-নদীত বাস কৰা দেখা যায়। ইহঁতে উশাহ ল'বলৈ পানীৰ উপৰি ভাগলৈ উঠি আহে আৰু এটা শব্দ কৰে।

তিমি মাছ, ডলফিন, শিহ আদিৰ দৰে গঠন প্ৰণালীৰ সাদৃশ্য থকা আন এবিধ সমুদ্ৰবাসী হ'ল ডুগং বা চি কাৰ্ড। ভাৰতৰ পশ্চিম আৰু দক্ষিণ উপকূলৰ সমুদ্ৰ পানীত ডুগং বা চি-কাৰ্ড নামৰ প্রাণীবিধ আছে। চি-কাৰ্ডৰ মুখখন ডোটা হোৱাৰ বাবে সাগৰৰ তলত উৎপন্ন হোৱা নানা জাতৰ উদ্ভিদ খুঁটি ইহঁতে খায়। কেতিয়াবা আকৌ সাগৰৰ পানৰ বাম পানীলৈ উঠি আহে। সাগৰৰ উপকূলীয় অঞ্চলত ডুগংসমূহ একেলগে ফুৰি থাকে। সাগৰৰ পানৰ মানুহে আগতে ইয়াক খাদ্য হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছিল।

মনডন (নাৰ হোবেল) এই জাতীয় তিমি মাছৰ গাত ক'লা ফুট ফুট থাকে। এই জাতীয় মতা তিমিমাছৰ হাতীৰ দাঁতৰ দৰে এটা দাঁত থাকে আৰু এইটো ইহঁতৰ যৌন চৰিত্ৰ বুলি ধৰা হয়।

অবচিনাচ (কিলাৰ হোবেল) জাতীয় তিমিমাছ ৩৫ ফুট দীঘল হয়।

দেহত বগা আৰু ক'লা দাগ থাকে। ইহঁতৰ পৃষ্ঠীয় পানি ত্ৰিভুজ আকৃতি পৃথিৱীৰ সকলো সাগৰতেই কিলাব হোৱেল পোৱা যায়।

ফাইচেষ্টাৰ (স্পাৰ্ম হোৱেল) জাতীয় তিমি মাছবোৰ প্ৰায় ৬৫ ফুট দীঘল হয়। ইহঁতৰ মূৰত থকা বহুটামৰ পৰা স্পাৰ্মাচেটি নামৰ এবিধ তৈ পদাৰ্থ ওলায়। ইহঁতৰ পেটৰ পৰা এমবাৰগিছ নামৰ পদাৰ্থ এবিধ নিৰ্গত হয় আৰু এই পদাৰ্থ বিধৰ পৰা সুগন্ধি প্ৰস্তুত কৰা হয়।

এই পৃথিৱীত বসবাস কৰা বৃহৎ আকাৰৰ স্তন্যপায়ী প্ৰাণী তিমিমাছ কেইবাটাও প্ৰজাতি সমুদ্ৰবাসী হৈ বিভিন্ন অভিযোজনৰে সমুদ্ৰৰ বিশ্ব জলবান্ধিত বাস কৰি আছে।

অষ্ট্ৰেলিয়া, আমেৰিকা, ইউৰোপ আদি মহাদেশৰ কিছুমান মানুহে ২ ডাঙৰ আকাৰৰ তিমি মাছ বধ কৰে। ইতিমধ্যে বহুতো উন্নত দেশৰ উদ্যোগপৰ্ণ কিছুমানে তিমি মাছ বধ কৰা বাবে শিল্পানুষ্ঠান গঠন কৰে। বিশ্বৰ প্ৰকৃতি আ প্ৰাকৃতিক সম্পদৰাজি সংৰক্ষণৰ বাবে গঠন হোৱা International Union for conservation of Nature and Natural Resources ৰ কৰ্মকৰ্তাসকলে তিমি মাছৰ নিধন সম্পৰ্কে চিন্তিত হৈ পৰিছিল। বৰ্তমান তিমি শিল্প আয়োগ (International Whaling Commission) নামেৰে গঠন হোৱা অনুষ্ঠানে উন্নত দেশসমূহৰ লগত আলোচনা আৰম্ভ কৰি তিমি মাছ নিধন বন্ধ কৰাৰ বাবে চেষ্টা চলাইছে। পৃথিৱীৰ ভিতৰত আটাইতকৈ তিমি মাছ-জাত সামগ্ৰী আমৰ্কা হয় জাপানলৈ। এই আমদানি বন্ধ কৰাত তিমি শিল্প আয়োগ সফল হৈ যদিও ৰাচিয়া মহাদেশৰ পৰা বিশেষ সঁহাৰি পোৱা নাছিল। তিমি শিল্প (Whaling Industry) লগত আমেৰিকাবাসী বিশেষভাৱে জড়িত হৈ থাকে নিউইয়ৰ্ক, মাছাচুচেট, নিউ হেমচায়াৰ, আয়াৰলেণ্ড আদি ৰাজ্যকেইখন নিউ ইংলেণ্ড নামে জনা যায়। এই অঞ্চলৰ মানুহে বিভিন্ন জলচৰ প্ৰাণীৰ হিচাপে গ্ৰহণ কৰে। স্পাৰ্ম হোৱেল নামৰ তিমি মাছ বিধৰ ওপৰত আৰু তল তেঁচত জোঙা এশাৰী দাঁত থাকে আৰু ইহঁতে সাগৰৰ তলিৰ পৰা স্কুইড নাম দশভুৱী প্ৰাণীবোৰক খাদ্য হিচাপে গ্ৰহণ কৰে। ব্লু হোৱেলবোৰে সাগৰ পানীত থকা প্লেংকটনবোৰ খাই জীয়াই থাকে। উশাহ-নিশাহৰ বাবে তিৰি মাছবিলাকে এক আঁচুতীয়া চৰিত্ৰ দেখুৱায়। নাকৰ সলনি ইহঁতৰ মূৰৰ ওপৰত এক প্ৰকাৰৰ বতাহ ফুকাৰা বিদ্ধা (Blow-hole) থাকে। এই বিদ্ধাবোৰ

মাজেদি সিহঁতে সাগৰৰ পানীৰ উপবিভাগত মাজে মাজে প্ৰচণ্ড জোৰত পানী উদ্গীৰণ কৰে। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন দেশৰ পৰ্যটন বিভাগে পৰ্যটকসকলক তিমি মাছ বসতিপূৰ্ণ অঞ্চলসমূহলৈ পানী উদ্গীৰণ হোৱা অনুপম দৃশ্য চাবলৈ লৈ যায়।

ডলফিনবিলাক সাধাৰণতে সাগৰৰ পানীত বাস কৰে। লোহিত সাগৰ, সূম্ভ সাগৰৰ আদিত ডলফিনৰ উৎপত্তি সৰ্বাধিক। ডলফিনৰ ভিতৰত সাধাৰণ ডলফিন (Common Dolphin) আৰু বটল নোজ ডলফিন (Bottle-nose Dolphin) সৰ্বাধিক। শিৱবিলাকল এবিধক আকৌ গংগা নদীবাসী ডলফিন (Gangetic Dolphin) বুলি কোৱা হয়। ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীকে ধৰি অসমৰ বিভিন্ন নদ নদীত এই প্ৰাণবিধক দেখা পোৱা যায়। উশাহ ল'বৰ সময়ত ইহঁতে ফঁচ ফঁচ শব্দ কৰি পানীৰ ওপৰলৈ জঁপিয়াই আহে আৰু পানীত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ খেল খেলে।

তিমি মাছৰ দৰে এই জলচৰ স্তন্যপায়ী প্ৰাণীবোৰে পানীত বাস কৰিবৰ বাবে কিছুমান বিশেষ ধৰণৰ অভিযোজন প্ৰদৰ্শন কৰে। এইবোৰৰ ভিতৰত মূৰৰ পৰা পেটলৈ তুলনামূলকভাৱে দেহটো কোমল আৰু ফীল। কোনো ধৰণৰ ভৰি, বহিঃ কৰ্ণ, নোম আদি নথাকে। গলটো তুলনামূলকভাৱে স্ফীল। হাড়বোৰ পাতল আৰু স্পঞ্জি। ভিতৰ ভাগ বিশেষকৈ তৈল পদাৰ্থৰে ভৰি থাকে। নেত্ৰৰ পাখিলৈ (Fin) ৰূপান্তৰিত হয়। ইহঁতৰ মধ্য পাখিখনে ষ্টেবিলাইজাৰ হিচাপে কাম কৰে। ব্লু-বাৰ নামৰ তৈল পদাৰ্থৰে গঠিত এটা তৰপ ছালখনৰ তলত থাকে আৰু ই তাপ প্ৰতিৰোধক আৰু বাদ্য উৰাল হিচাপে কাম কৰে। ইহঁতৰ হাঁওফাঁওৰ আকৃতি দেহৰ আকৃতিৰ লগত সম্পৰ্কিত। ইহঁতৰ হাঁওফাঁও মাত্ৰ 9% অক্সিজেন কঢ়িয়ায়। বাকী অক্সিজেনৰ 41% মাসেপেশীত, তেজত 41% আৰু দেহৰ কোষত 9% অক্সিজেন মজুত থাকে। এই জমা অক্সিজেনভাগ ইহঁতে পানীৰ তলত চলাচল কৰাৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰে। হিমগ্ন বিনৰ অক্সিজেনৰ প্ৰতি আসক্তি বেছি। তিমি মাছে পানীত দৌৰি ফুৰাৰ সময়ত হৃদপিণ্ডৰ কৰ্ম পদ্ধতি সলনি হয় আৰু অক্সিজেন বাহি কৰা যন্ত্ৰ হিচাপে ব্যৱহৃত হয়। ইহঁতৰ স্তনত গাৰীৰ জমা হৈ থাকে আৰু স্তন গ্ৰন্থিৰ মাংশপেশীৰ সুকোমল বাবে পোৱালিৰ মুখত গাৰীৰ সুমাই যায়। এই গাৰীৰ প্ৰতি লিটাৰত ২০০ গ্ৰাম চৰ্বি আৰু ২০ গ্ৰাম প্ৰটিন থাকে। গাৰীৰত থকা

অতি বেছি চৰ্বিৰ বাবেই পোৱালিবোৰে অতি বেছি শক্তি লাভ কৰে।
বৃদ্ধ ডাঙৰ দেহত নিমখৰ ভাৰসাম্যতা বক্ষা কৰি থাকে। ইহঁতৰ প্ৰকাৰ
পৰিমাণ অতি বেছি।

পাইলট হোৱেল আৰু কিলাৰ হোৱেল জাতীয় তিনি মাছবোৰ
মানে আৰু দৰ্শকক আনন্দ দিবলৈ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ খেল-ধেমালি প্ৰদৰ্শন

সহায়ক পুথি :

1. A text book of Chordates - By Thongomoni
2. Wild Animals of India- By P.C. Gogoi
3. Chordate Zoology - By Majupuria

।। লেখক বিভাগীয় প্ৰধান, প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগ, মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়।

দৰঙী উপভাষা

■ ড° বিজয় কুমাৰ শৰ্মা

অসমৰ মূল ভাষা অসমীয়া। নানা জাতি-উপজাতিৰে অসমীয়া জাতিটো গঠন হোৱা বাবে আৰ্যমূলীয় শব্দৰ বাহিৰেও বহুতো অনা-আৰ্যমূলীয় শব্দ অসমীয়া ভাষাত সোমাই ভাষাটোৰ পৰিপূৰ্ণিত সহায় কৰিছে। অসমীয়া ভাষাটো ভাষাবিদসকলে দুটা উপভাষাত ভাগ কৰিছে।

১) উজনিৰ উপভাষা আৰু

২) নামনিৰ উপভাষা বা কামৰূপী উপভাষা।

এই দুয়োটা উপভাষাৰ মাজ অৱস্থানত অৱস্থিত দৰং জিলা। এই অঞ্চলৰ ভাষাটোৰ উজনিৰ উপভাষা বা নামনিৰ উপভাষাৰ লগত মিল নথকা ৰূপ কিছু পোৱা যায়। সেইবোৰৰ বিষয়ে এই আলোচনাত এটি ইঙ্গিত দিবৰ যত্ন কৰা হ'ল।

দৰং জিলাৰ ভাষা বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ হ'লে এই অঞ্চলৰ জনগাঁথনি আৰু ইয়াৰ সাংস্কৃতিক বিশেষত্বৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰা প্ৰয়োজন। অনৈতিহাসিক কালৰেপৰা দৰং জিলাত বিভিন্ন গোষ্ঠীৰ মিলনৰ ফলত ইয়াত গঢ় লৈছে এটি সাংস্কৃতিক পৰম্পৰাই। ভূঞা বৰ্জা, পালবংশৰ বৰ্জা আৰু কোচ বৰ্জাসকলৰ ৰাজত্বৰ সময়ৰপৰাই সন্টালনিভাৱে এই পৰম্পৰাই গঢ় লৈ আহিছে।

বৰ্তমানৰ দৰং জিলা অসম আক্ৰমণ কৰা বিদেশী আক্ৰমণকাৰীৰপৰা প্ৰায় মুক্ত আছিল। অৱশ্যে ভূটীয়সকলৰ পৰা প্ৰায়ে আক্ৰমণৰ সন্মুখীন হৈছিল আৰু সেই আক্ৰমণ প্ৰতিহত কৰাৰ চেষ্টা অব্যাহত আছিল। চুবুৰীয়া জিলা কামৰূপ, গোৱালপাৰা, নগাঁও শিৱসাগৰ আদি জিলাৰ লোক মোগলৰ আক্ৰমণ, মানৱ আক্ৰমণ আৰু প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ আদি কাৰণবশতঃ নিজ ঠাইৰ

পৰা প্ৰভাৱিত হৈ দৰঙত প্ৰবেশ কৰি স্থায়ীভাৱে বসতি কৰিছিলহি।

দৰং জিলাৰ উত্তৰৰ পাহাৰীয়া ঠাইবোৰ বিশেষকৈ ডুটানৰ লগত দৰং সাংস্কৃতিক আৰু অৰ্থনৈতিক সম্পৰ্ক এটি গঢ় লৈছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও দু জনগোষ্ঠী হিচাপে আৰ্য, মঙ্গোলীয়, কোল-মুণ্ডা আদি গোষ্ঠীৰ পোহৰ অধীতৰপৰা দৰং জিলাত বসতি কৰি আছে। এই লোকসকলে গঢ় দি সাংস্কৃতিক পৰম্পৰাৰ ফলত অসমৰ অন্য ঠাইবোৰ বিশেষকৈ উজনি আ নামনি অসমৰ ভাষাই এটি সুকীয়া ৰূপ গ্ৰহণ কৰাৰ দৰে দৰং জিলাৰ ভাষা ধ্বনিতত্ব, ৰূপতত্ব, শব্দ ভাণ্ডাৰ, বাক্য বিন্যাস তত্ব আৰু অৰ্থতত্বৰ ক্ষেত্ৰ বৈশিষ্ট আছে। শব্দৰূপ, উচ্চাৰণ আদিৰ ক্ষেত্ৰত এটা ভাষাত দকা বিভিন্ন বাবেই জন্ম হয় উপভাষাৰ। M.J. Herskovits-ৰ মতে, "Individual differences in Pronunciation or in the use of words tend to be taken over by others, and thus variants occur that may develop into different dialects and even into those mutually unintelligible modes of speech we call language" (Cultural Anthropology, p. 301)

মান্য ভাষা একোটাৰ অন্তৰ্গত এলেকাত আঞ্চলিক ৰূপ, বৰ্ণক আদি পোৱাৰ দৰে দৰঙী উপভাষাৰ অন্তৰ্গত এলেকাৰ ভাষাতো তেনে ৰূপোৱা যায়। অঞ্চল হিচাপে দৰং জিলাৰ ভাষাৰ আঞ্চলিক ৰূপ হ'ল এনেধৰণৰ—

ক) দক্ষিণ পশ্চিম অঞ্চলৰ ভাষা	(ছিপাঝাৰক কেন্দ্ৰ কৰি)
খ) পশ্চিম অঞ্চলৰ ভাষা	(দুনীক কেন্দ্ৰ কৰি)
গ) উত্তৰ অঞ্চলৰ ভাষা	(টংলাক কেন্দ্ৰ কৰি)
ঘ) উত্তৰ পূব অঞ্চলৰ ভাষা	(মাজবাটক কেন্দ্ৰ কৰি)
ঙ) মধ্য অঞ্চলৰ ভাষা	(মঙ্গলদৈ চহৰক কেন্দ্ৰ কৰি)
চ) দক্ষিণ আৰু দক্ষিণ পূব অঞ্চলৰ ভাষা	(দলগাঁৱক কেন্দ্ৰ কৰি)

বৰ্ণ বা বৰ্গ ভাষা হিচাপেও ইয়াৰ এটা ৰূপ কৰিব পাৰি।

- ১) ব্ৰাহ্মণ সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ২) দৈবজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ (গণক) সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ৩) মুছলমান সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা —

ক) গৰিয়া সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা

খ) মৰিয়া সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা

গ) মিঞা সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা

- ৪) নাথ সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ৫) কায়স্থ সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ৬) ভোচ সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ৭) শৰণীয়া সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ৮) শালৈ সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ৯) হীৰা সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ১০) কুমাৰ সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ১১) কৈবৰ্ত্ত সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা
- ১২) বগিয়া সম্প্ৰদায়ৰ ভাষা

১৩) জনজাতিৰ লোকসকলে ব্যবহৃত কৰা অসমীয়া ভাষা

১৪) চাহ বন্দুৰ সম্প্ৰদায়ে ব্যবহৃত কৰা অসমীয়া ভাষা

১৫) নেপালী সম্প্ৰদায়ে ব্যবহৃত কৰা অসমীয়া ভাষা। ইত্যাদি।

এইবোৰৰ উপৰি দৰঙী লোকৰ মাজত গুপ্ত ভাষাৰ প্ৰচলনো দেখা যায়। এই গুপ্ত ভাষাক ঠাৰ নামে নামকৰণ কৰিব পাৰি। দৰং জিলাত বিভিন্ন ধৰণৰ ঠাৰৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়।

আমাৰ আলোচনাত দৰং জিলাৰ বিভিন্ন বৰ্ণৰ মাজত প্ৰচলিত সামগ্ৰিক ৰূপটোক বিচাৰ কৰিবলৈ যত্ন কৰিম।

দৰঙী উপভাষাৰ পুৰণি লিখিত সমল : দৰঙী উপভাষাৰ লিখিত প্ৰাচীনতম সমল পোৱা যায় দৰং ৰাজ্যত ৰচিত কবি-সাহিত্যিকসকলৰ ৰচনাত। এই ৰচনাত। এই ৰচনাসমূহত দৰঙী উপভাষাৰ বৈয়াকৰনিক বৈশিষ্ট্য আৰু শব্দসম্ভাৰৰ কিছু আভাস পোৱা যায়। দৰঙী ৰজাসকলৰ ৰাজপৃষ্ঠপোষকতাত কৰা কবি-সাহিত্যিক আৰু তেখেতসকলৰ সাহিত্য কৰ্ম এনেধৰণৰ—

সাহিত্যিকৰ নাম
বামসৰস্বতী—

ৰচনাৰাজিৰ নাম
অসমীয়া মহাভাৰতৰ বিভিন্ন পৰ্ব, সিদ্ধুযাত্ৰা, গীত
গোবিন্দ কাব্য, সাবিত্ৰী উপাখ্যান।

গোপীনাথ পাঠক— বিদ্যাগন্ধানন—	মহাভাবতৰ সভাপৰ্ব, দ্ৰোণপৰ্ব, কৰ্ণাবোহন পৰ্ব বিৰাটপৰ্ব, ভীষ্মপৰ্বৰ অন্তৰ্গত অশ্বাৰ চৰিত্ৰ, অৰ কৰ্ণপৰ্ব।
দামোদৰ ছিঙ্গ— শুক্ৰনাথছিঙ্গ সব্বতী—	শলাপৰ্ব ধৰ্ম সন্ধান
নাৰায়ণ দেৱ— বতিকাশু ছিঙ্গ—	পদ্মা পুৰাণ ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত পুৰাণ
ভবানন্দ মিত্ৰ— সূৰ্যবৰ্জি—	গোবিন্দ চৰিত্ৰ ৰাজবংশাবলী (দৰং ৰাজবংশাবলী)
সূৰ্যদেৱ সিদ্ধান্ত বাগীশ— মহুনাৰায়ণ কোৱল—	ৰাজ বংশাবলী (গৰ্ভৰ নাৰায়ণ বংশাবলী) অগ্নিপুৰাণ বা যমৰ ঘৰত জীমন্তা মনুষ্
সুৰবিশ্ৰ— জয়ৰাম—	শিৱালা বৈষ্ণৱ চৰিত শীতলা
অজ্ঞাত কবি—	মহুপুৰি

এই পুথিসমূহত দৰঙী উপভাষাত ব্যৱহৃত কিছু শব্দ পোৱা যায়। যেনে—

<u>পুথিত উল্লেখিত শব্দ</u>	<u>শব্দসমূহৰ মান্য ৰূপ</u>
অবাইচা	হাল নিশিকোৱা গৰু ম'হ
আপেন্তা/আপেন্তিয়া	অপইতা
কুমুবা	কোমোবা
গোন	গুবি
চেউতি	( )
ঝাপ	জাপ
আতে	ইয়াত
উপৰ	ওপৰ
দিকি	পিনে
লাগ	লগ পোৱা
হুই	হুই
নেই	নিয়ে
নেদা	নিদিয়া

কুইপ গুবিখা বুলি ভেটুবা মাধ নিলা নাগাবা নিদা যুৰো লক সোণা	কুইয়াপ গবখীয়া ভোগোতা টেকেলি মাজ নিলে নিলে যুৰো এচাবি সোণ
---	---

লিখিত ৰূপৰ বাহিৰেও মৌলিক গীত পদ, প্ৰবচন, সাধুকথা, ফকৰা
যোজনা, সাঁথৰ আদিৰ মাজতো দৰঙী উপভাষাৰ ৰূপ এটি পোৱা যায়।
সেইবোৰৰ উদাহৰণ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল।

- আইনাম- দিহা-জয় কৃষ্ণ বুলি হৰি বোলো হৰিবোলা হৰিবোলো
..... হৰি এ।
- পদ- আবেই ফুল ফুলেই পাবা নবেই
উপৰে ৰুকমক ডাল ভৰি আছেই।
ঠাইবিনি মুচিলা নৈবদ বৰলা
নাওজুৰি লগালা ধূপ হৰি এ
ডাঙৰটো বৈনাকে বেৰি বেৰি চাবেই
মাতুটো বৈনাকৰ ৰূপ হৰি এ.....
- বিয়নাম- বৰকাহী ক'লুদান তেওঁ জৰেই অপমান
শৰেবে বৰদানী লৌ জৰেই ভাৰবাছি। .....
- নিদাপদ- বৰদলৰ মকুৰা বামুণটো ৰ'খুৰা
এ বাম কৰেই ৰাওঁ কৰেই ৰাওঁ কৰেই হে
বামুণৰ বামুণী কৰেই নিবা নবেই
এ বাম বামুণটো বঙতে মৰেই হে।

নাঙেলী- নাঙেলী একুবি নাঙেলী দুকুবি নাঙেলী ওঠৰ কুৰি
অমুকৰ বৈনাকে হাত যোৰ ক'ছি নাঙেলী নামেৰে কু

সুকীয়াৰ গীত-
অ' বুৰী কিহেদি খালি ভাত
হাঁহে-মাহে বেহাৰ বটাই কাকিবলৰ পাত।

বহৰাৰ গীত-
অ বুৰী আমি বুৰী হ'লো তীৰ্থ টিলান কবো যাই ব'দ
তোৰে বয়স চাৰি কুৰি মোৰে এশ হ'ল
তথাপিহো আমাৰ দুটাৰ একোয়ে নহ'ল।

এইবোৰৰ উপৰি খেল-ধেমালিৰ গীত, মহো খুন্দা, চিয়াগীত আদি
মাজত অনেক শব্দ বঞ্চিত হৈ আছে।

সাঁধৰ— ১। সৰু সৰু চৰেইব বৰ বৰ বুধি
মাটিৰ তলত ডিমা পাবেই গাছৰ উপৰত জী
(ক'ঠ ব'দ

২। পেটে খায় মুখে হাগেই
পানীয়ে গৰখাইয়ে পৰি থাকেই।
(মাছ ক'ৰা জে

৩। কেচাতে লোপোৰ-সোপোৰ প'কিলি টম
বছেৰি বছেৰি কাটেই কাণ।
(পথাৰৰ অ'ৰ

ফকৰা-যোজনা-

১। আইচা অখিত্তি বৈভি শিলত
যেতেৰ মেতেৰ ক'ল্লি ম'বৰি কিলত।

২। উল্লি উবিয়া পিচ্ছিলি চুৰিয়া।

৩। লেটা বল্লিৰ এটা বাপ।

৪। যেইচা বাজা ঘিটিঙ টিঙ
সেইচা মঞ্জী ভাঙা টিঙ।

৫। বাহৰ চুঙাই বন্দুক
চোলাৰ জেপে চন্দুক।

দৰঙী উপভাষাৰ বৈশিষ্ট্য :

ক) ধ্বনিতাত্ত্বিক বৈশিষ্ট্য : মান্য অসমীয়াত বিশিষ্ট ব্যঞ্জন একুনি এটা।
দৰঙী উপভাষাত দন্তদুলীয়া ঘৃষ্ট সঘোষ মহাপ্ৰাণ 'খ' ধ্বনি পোৰা যায় বাবে
এই উপভাষাৰ বিশিষ্ট ব্যঞ্জন একুনি দুটা। কামৰূপী উপভাষাত 'খ' ধ্বনি
উচ্চাৰণ শুনা যায় যদিও সেই উপভাষাত 'ক' বিশিষ্ট ব্যঞ্জন নহয়। সংস্কৃত
মূলজ বানানত 'ক' (মন্য অস) আধৰ লিখিলেও উচ্চাৰণ কিন্তু 'জ' হয়।
দৰঙী উপভাষাৰ ই এটা সুকীয়া বৈশিষ্ট্য। দৰঙী উপভাষাত পদৰ আদি, মধ্য
আৰু অন্ত এই তিনিওটা অৱস্থাত 'ক' প্ৰয়োগ আছে। যেনে—

আদি প্ৰয়োগ	মধ্য প্ৰয়োগ	অন্ত্য প্ৰয়োগ
বহীয় আ (খীয়া)	মহাৰা এলই (মাকেলি)	মহাৰা (মাৰ)
মাঃ অঃ ছোবালী	মাঃ অঃ মজলীয়া	মাঃ অঃ মাজ

ব) শ্বাসাঘাত : মান্য অসমীয়া ভাষাত শব্দৰ উপধা অক্ষৰত আৰু
কামৰূপী উপভাষাত সাধাৰণতে শব্দৰে আদি অক্ষৰত শ্বাসাঘাত পৰে। দৰঙী
উপভাষাত শ্বাসাঘাতৰ কোনো নিৰ্দিষ্ট স্থান নাই।

গ) মান্য অসমীয়া ভাষাত এক অক্ষৰবৃত্ত শব্দৰ বাহিৰে আন শব্দৰ
শেষত থকা দ্বিত্ব 'ঐ' দৰঙী উপভাষাত— 'এই' হয়। যেনে—

খালে— খালেই
মিঠে— মিঠেই

ঘ) দৰঙী উপভাষাত মহাপ্ৰাণ ধ্বনিৰ বহুল প্ৰয়োগ দেখা যায়। যেনে—

চোকা— চোখা
হাতী— হাথী

ঙ) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ এক অক্ষৰবৃত্ত শব্দ দৰঙী উপভাষাত
কেতিয়াবা কেতিয়াবা স্বাৰ্থিক আ-প্ৰত্যয় যোগ দি দ্বিঅক্ষৰীয়া কৰা হয়। যেনে—

খেল— খেলা
বেৰ— বেৰা
সোণ— সোণা

চ) মান্য অসমীয়া ভাষাৰ 'ব' আৰু 'ন' ধ্বনি দৰঙী উপভাষাত 'ল'
ধ্বনিলৈ পৰিবৰ্তন হোৱা দেখা যায়। কেতিয়াবা কেতিয়াবা মান্য অসমীয়া
ভাষাৰ 'ব' আৰু 'ল' ধ্বনি দৰঙী উপভাষাত 'ন' হিচাপে পোৱা যায়। যেনে—

খবালি— বসি
 ববালি— বসি
 নোম— লোম
 ববাব টেঙা— নবক টেঙা/নব টেঙা

ৰূপভাষিক বৈশিষ্ট্য :

ক) বচন : কবচনে ৰূপ বুজাবলৈ দৰঙী উপভাষাত গিলা হাত/হঁত, অংক/একে, মোকৰ, থে, প্ৰত্যয় পোৰা যায়। মান্য অসমীয়া ভাষাত— বোৰ, বিলাক, হঁত, লোকসকল, মৰা আদি প্ৰত্যয় ব্যৱহাৰ হয়।

কোনবোৰ— কিগিলা
 ল'কা-ছোৱালীহঁত— ছলিহত
 আইহঁতক— বুৰমাই একেক
 আমেইহঁতৰ— আমেইমোকৰ
 ভনীয়েকহঁতক— বৈনাকথেক

খ) লিঙ্গ : মান্য অসমীয়া ভাষাত পুৰুষ বাচক ৰূপৰ পাছত 'ই' (হু) 'নি' (নী), 'বি' (বী) প্ৰত্যয় যোগ দি স্ত্ৰী বাচক ৰূপ কৰাৰ দৰে দৰঙী উপভাষাত তেনেকুৱাৰ বাহিৰেও 'তি' (তী) প্ৰত্যয় যোগ পুৰুষবাচক ৰূপৰপৰা স্ত্ৰী বাচক ৰূপ কৰা হয়। যেনে—

চুৰাখাৰা— চুৰাখাইতি (তী)
 হাবিতখাৰা— হাবিতখাইতি (তী)

বিতক্তি : মান্য অসমীয়া ভাষাৰ চতুৰ্থী বিভক্তিৰ সলনি দৰঙী উপভাষাত দ্বিতীয়া বিভক্তিৰ 'ক' যোগ কৰা হয়। চতুৰ্থী বিভক্তিৰ অৰ্থ বুজাবলৈ অফল বিশেষ মূল ৰূপৰ পাছত 'মে' যোগ কৰা হয়। যেনে— (মা) গোৱাঁই ঘৰলৈ (দ) গোৱাঁই ঘৰলৈ।

পৰসৰ্গ দৰঙী উপভাষাত বিশেষ্যবাচক পৰসৰ্গ যোগ হোৱা বিশেষ্য বা সৰ্বনামৰ শেষত সৰ্বম্ব পদৰ চিহ্ন 'ব' যোগ হয়। কিছুমান বিশেষ্য বা সৰ্বনাম পিছত কোনো বিতক্তি যোগ নহয়। কেইটামান বিশেষ্যবাচক পৰসৰ্গৰ উদাহৰণ তলত দিয়া হ'ল।

ধাকি— চোৰৰ থাকি থকাই টান হৈছি। (দ)
 চোৰৰ বাবে থকাৰ অসুবিধা হৈছে। (মা)

খবি— ঘোহাৰ খবি বাছেই ঘৰত সুমুৱাই টান হৈছি। (দ)
 ঘোহাৰ বাবে পাগ ঘৰত সোমোৱা অসুবিধা হৈছে। (মা)
 দিগি— আমাৰ দিগিৰ মানুহ কৰাক পালিনে? (দ)
 আমাৰ ফালৰ মানুহ কানোবাক পালানে? (মা)
 পিনি/পিনে— ঘৰৰ পিনি/পিনে একথোৱা নজৰ দিৰি। (দ)
 ঘৰৰ ফালে এবাৰ চকু দিবা। (মা)
 পে/পেৰে— সি তাৰ পে/পেৰে আইছি। (দ)
 সি তাৰ পৰা আইছে। (মা)
 বাজে— সিয়াৰ বাজে অইনে নেনেই। (দ)
 তাৰ বাহিৰে আনে নিনিয়ো। (মা)
 হাতেনে— চাকৰৰ হাতেনে ক'ৰা বৰি আছা নিকি? (দ)
 চাকৰৰ হতুৱাই কবিব বৰি আছা নেকি? (মা)
 হেতি— তই সি হেতিয়ে যা। (দ)
 তই তাৰ সৈতে যা। (মা)
 ক্ৰিয়াবাচক পৰসৰ্গ ক্ৰিয়াবাচক পৰসৰ্গ উদাহৰণ কেইটিমান দাঙি ধৰা হ'ল।
 আহি— সি ঘৰ পাল্লা আহি। (দ)
 সি ঘৰ পালেহি। (মা)
 যাই/গেই— সি ঘৰ পাল্লাযাই/গেই। (দ)
 সি ঘৰ পালেহি। (মা)
 দেখোন— তই নাহিলি দেখোন। (দ)
 তুমি নাহিলাচোন। (মা)
 তেনি— আমাৰ খাবল্য নাই তেনি। (দ)
 আমাৰ খাবলৈ নাইকিয়াই। (মা)
 নু— গেলিনু কি হবো/ছবো (দ)
 গলেনো কি হ'ব। (মা)
 অব্যয় মান্য অসমীয়া ভাষাৰ দৰে দৰঙী উপভাষাতো অব্যয় ব্যৱহাৰ আছে। দৰঙী উপভাষাত প্ৰচলিত কেইটিমান অব্যয়ৰ উদাহৰণ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল।

যোজক অব্যয় :

তেউ : বাইছে কামটো ক'বুয়ে তেউ তই তই একখোবা আভিছে

(মা) বাইছে কামটো ক'বুই তথাপি তুমি এবাৰ আহিবোজে

ভেনে : সি যদি নকৰেই তেনে কি ক'বুি ?

(মা) সি যদি নকৰে তেনেহ'লে কি ক'বুি ?

পৃথকবোধক অব্যয় :

নহয়তু/নাইতু— সি পঢ়ক নহয়তু/নাইতু হালত ধবক

(মা) সি পঢ়ক নতুবা হাল বাবলে আবন্ত ক'ব

নহ'লি— চলিব মাকৰ দেখোন আজৰিয়ে নাই নহ'ল ববিবীয়ায়ে

আহ যাই।

(মা) গৃহিণীৰচোন আজৰিয়ে নাই নহ'লে বোকাবীয়ে

আহানে।

সন্দেহবোধক অব্যয় :

কিজেনি— সিয়াব কিজেনি শান্তি হৈছি নহলি ইমান পৰে নাহাঃ

নাথকেই।

(মা) তাৰ কিজানি অসুবিধা হৈছে নহ'লে ইমান নহ

নহাকৈ নাথাকে।

হকু— তহন হকু যাবি ?

(মা) তোমালোক হেনো যাবা ?

ভাববোধক অব্যয় :

ওবাই— ওবাই বেস্তাৰৰ কাণ্ড চাউবেই।

(মা) আও বাপুৰ কাণ্ড চোৱা।

য়ে য়ে য়ে : য়ে য়ে য়ে চ'লতুই হাগিলা

(মা) ইহু ইহু কেঁচুবাটোৰ শৌচ কবিলে।

হিয়েহ— হিয়েহি ক'বপে নো ?

(মা) ও ক'ব পৰা ?

সন্ধানবোধক অব্যয় :

এচ এচ—

পাৰক মাতিবৰ বাবে ব্যৱহাৰ হোওঁ

সন্ধানবোধক অব্যয়।

কুব কুব/অচ অচ-

পিলু পিলু-

অ'বা/হে'বা-

হেলেই-

হে-

অৰ্থতত্ত্ব— দৰঙী উপভাষাৰ অৰ্থতত্ত্বৰ আলোচনাও ক'ব তত্ত্বপূৰ্ণ।

ভাষা এটাৰ অৰ্থতত্ত্বৰ আলোচনা কৰা হয় দুটা পদ্ধতিৰে।

ক) ঐতিহাসিক পদ্ধতি, খ) স্বর্ণনাম্যক পদ্ধতি

ভাষা বা উপভাষা এটাৰ শব্দৰ অৰ্থৰ পৰিবৰ্তন কিভাবে কেনেদৰে

আৰু কি কাৰণত হয় তাৰ আলোচনা হয় অৰ্থতত্ত্বৰ ঐতিহাসিক পদ্ধতিত। এই

পদ্ধতিৰে হোৱা শব্দৰ অৰ্থ পৰিবৰ্তনৰ ধাৰাক তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিব পৰি।

ক) অৰ্থ বিস্তাৰ, খ) অৰ্থ সংকোচ, গ) অৰ্থ সংশ্লেষ।

স্বর্ণনাম্যক পদ্ধতিত ভাষা বা উপভাষা এটিৰ শব্দ বিশেষৰ সমাৰ্থ

নিপৰীতাৰ্থ আৰু আভ্যন্তৰীণ অৰ্থৰ বিচাৰ হয়। পৰিস্থিতি অনুযায়ী এটা শব্দই

কেনেদৰে ভিন্ন অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে সেই বিষয়েও আলোচনা হয়।

কোনো শব্দই অৰ্থ প্ৰকাশ কৰি পিছলৈ ব্যাপক অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাক অৰ্থ

বিস্তাৰ বোলে। উদাহৰণ স্বৰূপে 'কাঠী' শব্দই অসমীয়া ভাষাত বাঁহৰ চেপেটা

পাতল সলাক বুজায়। কিন্তু 'কাঠীক' শব্দৰ বাঁহৰ চেপেটা পাতল সলা

তৈয়াৰ কৰোঁতাৰজনক নুবুজায়, পাৰ্গত অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিছে।

ব্যাপক অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা শব্দ এটাই ক্ষুদ্ৰ বা ঠেক অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাক

অৰ্থ সংকোচ বোলে। মান্য অসমীয়া ভাষাত 'ওজা' শব্দটোৰ অৰ্থ পাৰ্গত বা

দক্ষ ব্যক্তি, কিন্তু দৰঙী উপভাষাত 'ওজা' শব্দই ওজাপালি দলৰ ওজাৰজনকহে

বুজায়।

এটা সময়ত শব্দটোৱে এটা বিশেষ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰি আন এটা সময়ত

আন অৰ্থ প্ৰকাশ কৰাকে অৰ্থ সংশ্লেষ বোলে। মান্য অসমীয়া ভাষাৰ 'পোহ'

শব্দৰ অৰ্থ প্ৰতিপালন কৰ, আহাৰ আদি দি বন্ধা কৰ। দৰঙী উপভাষাত

'পোহ' শব্দই ভৰণ-পোষণ দি ৰাখিবলগীয়াসকলক বুজায়। যেনে— এখান

হালৰ পোহ।

পৰিস্থিতি বা পৰিবেশ অনুযায়ীও শব্দৰ এটাৰ অৰ্থৰ পৰিবৰ্তন ঘটে।

উদাহৰণ স্বৰূপে বিহু শব্দটোৱে অসমৰ জাতীয় উৎসৱটোক বুজায়। শব্দৰ লগত ক্ৰিয়া সংযোগ কৰাত যেনে— বিহু আহিল, বিহু গ'ল, বিহু খানো আদিত অৰ্থৰ পৰিবৰ্তন হোৱা নাই। কিন্তু, সি আজি বৰকে বিহু বাক্যটিৰ 'বিহু' বোৱা পদটিয়ে বিহুৰ চিৰা-পিঠা বোৱাৰ কথা প্ৰকাশ কৰে। 'চৰচৰণি' বোৱা অৰ্থহে প্ৰকাশ কৰিছে। ঠিক তেনেদৰে 'বিহু দেখাম' পদটিয়ে শান্তি দিয়া অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে।

প্ৰসঙ্গভেদেও অৰ্থৰ সালসলনি হ'ব পাৰে। যেনে—

- ১। তাৰ গালত মহে খাইছি
- ২। বেৰাৰ গালত আলু গিটা আছেই
- ৩। সিহঁতৰ গালতে আমাৰ ঘৰটো
- ৪। গালে গালে মানুহ আইছি

ইয়াত— প্ৰথম বাক্যৰ 'গাল' শব্দৰ অৰ্থ দেহৰ অংশ বিহে।

দ্বিতীয় বাক্যৰ 'গাল' শব্দৰ অৰ্থ কাষতে।

তৃতীয় বাক্যৰ 'গাল' শব্দৰ অৰ্থ ঘৰৰ সীমাৰ ওচৰত।

ঠিক তেনেদৰে 'হদ' শব্দই প্ৰসঙ্গ অনুযায়ী বেলেগ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে। যেনে—

- ১। হদ বাখি কথা কবি।
- ২। চাৰিহদ ঠিকে ৰাখিবি।
- ৩। গাৰহদ যাৰা হৈছি।

ইয়াত— প্ৰথম বাক্যৰ 'হদ' শব্দৰ অৰ্থ সুস্থিৰভাৱে।

দ্বিতীয় বাক্যৰ 'হদ' শব্দৰ অৰ্থ সীমা।

তৃতীয় বাক্যৰ 'হদ' অৰ্থ বক্তৃতাৰ হোৱা।

স্থান অনুযায়ী হোৱা অৰ্থৰ পৰিবৰ্তন দৰঙী উপভাষাত লক্ষ্য কৰা উদাহৰণ স্বৰূপে 'সবহ' শব্দৰ অৰ্থ বেছি। কিন্তু দৰঙী উপভাষাত 'কম হে' বা 'শাম কটা' অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে। যেনে— তাৰ জ্বৰ সবহ হৈছি।

'চৌকা' শব্দৰ অৰ্থ ভাত আদি ৰান্ধিবৰ বাবে মাটিৰে সাজি কৈ আৰা। দৰঙত 'চৌকা' শব্দই 'চাৰিআলি'ক বুজায়।

ঢোল বাদ্য বস্ত্ৰ। দৰঙী উপভাষাত 'উৰালঘৰ' ওখকৈ ৰাখিবৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা কাঠৰ টুকুৰা বিশেষ আৰু ধান জোখা যতন এবিধক বুজায়।

কামৰূপী উপভাষাত 'চেলেনি', 'ঢাপ' আদি শালীন শব্দ। যেনে—
আলুটো চেলেনি— আলুটোৰ বাকলি গুচা।
ঢাপটো বাধু— ভেটি সাজ।

দৰঙী উপভাষাত 'চেলেনি', 'ঢাপ' আদি অশালীন শব্দ।

হিন্দীত 'বাল' শব্দৰ অৰ্থন চুলি। উপভাষাত বাল নিষিদ্ধ শব্দ। সংস্কৃত 'বালক' শব্দৰ অৰ্থ সৰু ল'ৰা-ছোৱালী। দৰঙী উপভাষাত শব্দটো গালি হিচাপে প্ৰয়োগ হয়।

উজনি অসমত 'কটি' নিষিদ্ধ শব্দ। দৰঙত প্ৰসঙ্গ অনুসৰি পিহু অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে। কিয়নো কটিয়ে বটিয়ে ঘূৰি ঘূৰা— ইত্যাদি।

জতুৱা ঠাচ— দৰঙী উপভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা জতুৱা ঠাচৰ উদাহৰণ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল।

অভাল—	বাচি থকা পৰ্বত
অৰঙে দৰঙে—	বহু দূৰে দূৰে
আই ধব্ ধব্ বাই ধব্ ধব্—	নিৰুপায় হৈ কৰ
আই ধবতকৈ বাইধৰ চাৰ—	ইটোতকৈ নিটো বিপদ ভাঙৰ
আইলং-বাইলং—	অলিয়া বলিয়া
আঁতৰৰ বাহিৰ ডোলবলাৰ ভিতৰ—	ফাঁদ সম্পৰ্ক
ইয়াদ বাচ নহৰা—	চেতনা নোপোৱা
উহাতকৈ কাপোৰ মূবত লৰা—	শক্তিবানজনতকৈ শক্তিহীনজনে ক্ষমতা দেখুওৱা
কটিৰ কাপোৰ মূবত লোৱা—	আনন্দৰ আতিশয়া
কচুপাত ফুটা—	একো কবি নোৱাৰা
কাউৰে চোহা মুগা—	বহুজনে ব্যৱহাৰ কৰি নষ্ট কৰা
খোদেলি পুৰাণ—	খেলি মেলি
গোৰকাগোৰে খাৰা—	ধান কটাৰপৰাই খাব অৱস্থা কৰা
ঘোঁৰা পাকৰ ঝোলোঙা—	মূল বস্তুটো হাত কৰ
চভিয়াৰ মূৰ খাৰা—	এলেছৰা
চুই খাই নাযা —	বৰ আপত্তি
তিন তাৰেলি খা—	মূৰত আঘাত পাই ধোঁৱা-কোৱা দেখা।

খেলখুবি বেলখুবি—
 দাঁতত দাঁত দি—
 নাৰাজ বাজ লাগে—
 নিঙিকিৰ মৃতক বোলা—
 ফালি ফেটা মাৰ—
 ফেদ ফেদাই থাক্—
 বালিকুছিৰ সভা—
 বিয়াৰ মুদুৰা—
 লাৰ্বানৰা হ—
 লেমটোভাবী—
 গুদা নৰাত টং দি—
 হিবি জিবি লাগ—

হেমেলি-বেমেলি—
 হোকাৰ পানী—
 মীতৰ ফেন—
 টুপাপেৰীয়া ঘোঁৰা—
 লাহনৰ গৃহস্থী—

প্ৰবচন : ১। আহ বৰ ডেকা ভোজ খাবা যাওঁ।

২। বাপজন্মত নাই গাই চালহী লৈ দোবা যাৱ।

৩। কিয়া দেখিলে সোধেই, বাকৰা দেবিলি হুগেই।

শব্দভাণ্ডাৰ : দৰঙী উপভাষাত শব্দভাণ্ডাৰ গঠন কৰা হৈছে বিশেষ
 (ক) তৎসম, (খ) তদ্ভৱ, (গ) দেশী, (ঘ) ভাৰতৰ আন আন ভাষাৰ শব্দ,।
 ইউৰোপ আৰু আন দেশৰ শব্দ আৰু (চ) অনা আৰ্য ভাষাৰ শব্দৰে। ম
 অসমীয়া ভাষাৰ লগত নিমিলা বহুতো শব্দ দৰঙী উপভাষাত আছে। ম
 অসমীয়া ভাষাত প্ৰতিশব্দ নথকা বহুতো শব্দ দৰঙত ব্যবহাৰ হয়। বে

দৰঙী শব্দ

স'ৰাই/চানাই

কীয়া—

মান্য অসমীয়া

সৰু আইজনী

ছোৱালী

খেলি-মেলি

একো নোখোবাকৈ

উখনা উখনি লাগ্

কম বস্তুক বহু দেখা

সাজি কাচি গুলা

অদৰকাৰী কথা ক

বিশৃঙ্খল

প্ৰধান আহিলা

ঋতুমতী হ

লগুৱাৰ দৰে

অনাহুকত কষ্ট যা

কোনটো কবিম কোনটো ন

লাগ

ভয়ত বৰকৈ চিঞল বাৰে ২

অদৰকাৰী

সামান্য গুৰুত্বও নোহোৱা

দৰকাৰ নহ'লেও ব্যবহাৰ কৰা

বিশৃঙ্খল।

বুৰাপাই—

দাদাই/দাদৌ—

কুপেতি—

কৰ—

মকুৰা—

পানপেলি পুল—

গৰিয়া আলু—

ধুবফুৰী—

ম'টফল/ম'কফল—

সফিবাম—

সফুবি কঁঠল—

কাফিৰল—

ভিজেলুক/খলা—

পটা—

নিচিলা মাছ—

মাটিখাইতি/ভেদেলী—

কাগ্লা—

দেওঘটা—

ডেনা—

তেলভকুৰা—

চৌকা—

কৰকা ভাত—

নিচকা—

গোলমাল—

উদবং—

একধমক—

কাৰ্চিনাতোল—

গুদাম—

ঘেলৌ-মেলৌ—

কৰানেউতা

খুড়া

কপৌ চৰাই

ফুলৰ কলি

ভেটফুল

শেগালি ফুল

মিঠা আলু

হলফলী

অমিতা

মধুবিআম

আনাবস

কেপেলো

জলকীয়া

মৰাপাট

মিচা মাছ

গেদু গেদী

কাঢ়লী

জিলি

ডেউকা

পহিতাচোৰা

আখা/অখাল

কৰকা ভাত

সৰু কেৰাই

আলোচনা

উপদ্ৰব

এখন্তেক

কেৰাচিন

বুটাম

অবশ ভাব

কটি কমলা—
 নজৰ লাগা—
 কুট কৰা—
 জুব্বাহা—
 টাক—
 ঠগী—
 ডালুৰা—
 পুজি—
 মখাগাখীৰ—
 চিদ ভেলভা—
 গেদাহ—
 কোহ—
 পত্বে—
 মোচকা—
 মোচকা—
 আইলাপচু—
 অপাব—
 দেউল—
 হংকা—
 কিকা—
 এপে'চকা—
 খণ্ডিবৰ—
 চুৰা—
 হদ—
 ধম্মি—
 হুকুচুক—
 ফেদৌ ফেদৌ—
 চব্বা—

মুখ লগা
 বাণ মাথা
 দিয়াশলাই
 গোবৰ পেলোৱা
 কাঠৰ যন্তন
 শৰাই
 ধূৰ্ত
 মেজি
 দৈ গাখীৰ
 চিট হৈ বাগৰি পৰা
 গহ
 হাবি
 তৎক্ষণাত
 নুচৰা
 গামোচা
 হে' বাম (অৰ্থত)
 বহত
 বহত
 ঢোকা
 তিতা/ভিজা
 জলপান
 সকলো কামত পঢ়
 জুলীয়া গুৰ
 উৰাদিহ/চাবিসীমা
 গগুগোল
 লবালৰি
 আলাগতিয়াল কৈ থাক
 ওখ

মোটা—
 চন্দুক—
 মস্তিল—
 অস্তে অস্তে—
 গোমৰ—
 চেহী—
 পানা—
 কিৰা—
 দাবুল—
 বাঘবাই—
 কাকৰা—
 জুগুপি—
 আধলিয়া—
 গ'লিঘৰ—
 চেখল—
 ভাৰেবি—
 পৈআদেবী—
 হাইহাল—
 লোন্দোৰা-সুন্দুৰি—
 হেবেলে—
 লুকুচুক—

শকত
 বাকচ
 অসুবিধা
 লাহে লাহে
 বহল
 চিগাহী
 পুতুল
 শপত
 শঙাল
 ঢোকা
 ডলা/কেঁকোৰা
 ধানখেৰেৰে সাজি লোৰা জুই বখা
 যন্তন
 পিৰালি
 গোহালি
 টেকীশাল
 ঠঁৰাল
 নিলাজী লতা
 পাকমৰ/ভাত বখা ঠাই
 ওলমা-ওলমি
 হবলা

দৰঙী ভাষাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ যোৱাৰ প্ৰসঙ্গত এই অঞ্চলত
 প্ৰচলিত গালিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা প্ৰয়োজন। ঘৰুৱা জীৱনৰ পৰা আৰম্ভ
 কৰি সামাজিক জীৱন, স্কুল-কলেজ, অফিচ-আদালত আদিতো গালিৰ প্ৰচলন
 দেখা যায়।

তিনোতাক গালি পাবোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা শব্দ :

অধোপতি যাইতি, কপপচী, কুচুৰীপৰী, গ'বেৰী, গজমুৰী, গকখাই
 বাপেবি, চাম্বি, নটী, জহৰী, বৰমায়াইমাৰি, টাঙানমায়াইমাৰী, দেওধেনী,

নাককাটা, পুতেৰেৰ মূৰখাইতী, পৈয়েৰেৰ মূৰখাইতী, বাগেৰী, চেমেৰ
মুতেনী খাউতী, মূৰবাগেৰী মুন্হি বাগেৰী, যাচেনী, শঙুগেখাই
উঠি, কেংমৰী, পেনওলেইতী, কচুখাইতী।

অধোগতি য়াৰা, কণপচা, কচুৰীপৰা, চাল্লা, জগৰা, বৰমা
টঙানমান্নাই মাৰা, ক'লা বেমাৰত পৰি মৰা, নাককাটা, পোকালাগা,
মুখ খাৰা, বাগাৰা, মূৰবাগাৰা, শঙুগে খাৰা, খাইভোগ, গজমূৰা
তিৰিবাৰী হৰা, নষ্টয়াৰা, পেটপচা, পোকালাগা, বাঘৰ তেল খাৰা
মুখত মাৰে হাৰা, ভিঠি উঠা, হতচিৰি য়াৰা, তিৰি বাগাৰা, ধিমিতপৰা।

এইবোৰৰ উপৰি দৰঙী লোকৰ খোৱা লোৱা সামগ্ৰী, উৎসৰ
অপদেৱতা, ঘৰ-দুৱাৰ সাজোঁতে ব্যৱহাৰ হোৱা সামগ্ৰী, খেতি
ঠাঁতশালৰ সঁজুলি, অয়-অলংকাৰ, আপোৰ-কানি খেল-ধেমালি
নামবোৰে দৰঙী শব্দ ভাণ্ডাৰ গঠনত বিশেষকৈ সহায় কৰিছে।

।। লেখক মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ
অৱসৰপ্ৰাপ্ত সহযোগী অধ্যাপক আৰু বিভাগীয় প্ৰধান।।

মানৱদেহৰ পৰজীৱী নিয়ন্ত্ৰণত নোবেল বঁটা বিজয়ীৰ অৱদান

■ ড° মিনতি শৰ্মা

জীৱ জগতৰ অৱাস স্থল বুলিলে বায়ু, পানী আৰু মাটি তিনিওকে ধৰিব লাগিব, য'ত অনুজীৱৰ পৰা বৃহৎ স্তন্যপায়ী প্ৰাণী সন্নিৱিষ্ট। এনে কেতবোৰ জীৱ আছে যি মানৱ জাতিৰ অপকাৰ সাধে। ইয়াৰ ভিতৰত মানৱ দেহত বাস কৰা পৰজীৱী অন্যতম। পৰজীৱীৰ চাৰিটা শ্ৰেণী পোৱা যায়- প্ৰ'টজ'ৱা, হেলিমিনথিছ, বহিঃ পৰজীৱী আৰু অন্তঃ পৰজীৱী।

পৰজীৱীয়ে আন জীৱৰ দেহত বাস কৰি খাদ্য গ্ৰহণ, পুষ্টি লাভ কৰাৰ উপৰি বিভাজিত হয়। ফলত পোষকৰ দেহত নানাৰ ৰোগৰ সৃষ্টি কৰি জীৱনলৈ শংকা আনে। বিশেষকৈ অনুন্নত আৰু উন্নয়নশীল দেশত এনে ৰোগৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱ দেখা যায়। অস্বাস্থ্যকৰ পৰিৱেশ আৰু অসাৱধানতা হৈছে প্ৰধান কাৰণ।

পৃথিৱীৰ জনসংখ্যাৰ দৰিদ্ৰতাৰ সীমাৰেখাৰ তলৰ মানুহখিনিয়েই পৰজীৱীৰ দ্বাৰা ঘাইকৈ আক্ৰান্ত হৈ ৰোগত পৰা দেখা যায়। পৰজীৱী সৃষ্ট ৰোগসমূহ হ'ল মেলেৰিয়া, বিভিন্ন ব্লাইণ্ডনেচ্ আৰু ফিলেৰিট্ৰিছ (গোধা বেমাৰ)।

পৰজীৱী প্ৰ'ট'জোৱা প্লাজমাডিয়াম ভাইভেক্স-বাহক স্ত্ৰী এন'ফেলিছ মহে কোনো সুস্থ মানুহক কামুৰিলে মেলেৰিয়া হয়। এনে ৰোগত আক্ৰান্ত ব্যক্তিৰ কঁপি কঁপি জ্বৰ উঠা, মূৰৰ বিষ, অভোক, মাংসপেশীৰ বিষ, বক্তহীনতা, হঠাৎ ঘামি যোৱা আদি লক্ষণে দেখা দিয়ে। ৪৮ ঘণ্টাৰ মূৰে মূৰে ৰোগীৰ দেহৰ উষ্ণতা ১০৬°F লৈ উঠিব পাৰে। মেলেৰিয়া আজিও বিশ্ব স্বাস্থ্য খণ্ডত প্ৰত্যাহান স্বৰূপ। ২০১৪ চনৰ বিশ্বৰ মেলেৰিয়া ক্ষেত্ৰত WHO (World Health Organisation)-ই আগবঢ়োৱা সমীক্ষা মতে পৃথিৱীৰ ৩-৪ বিলিয়ন

লোক প্ৰতিবছৰে মেলেৰিয়াৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হয়। ২০১৩ চনৰ তথ্য অনুসৰি বিশ্বত ১৯৮ মিলিয়ন বোগীৰ ৫৮৮৪,০০ জন মেলেৰিয়া বোগত মৃত্যু হৈছে। ইয়াৰে ৯০% মৃত্যুৰ হাৰ আফ্ৰিকা মহাদেশত। য'ত বেছিভাগেই আনুমানিক ৫ বছৰ অনুৰ্ধৰ শিশু।

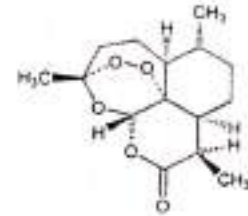
বিগত শতিকাত মেলেৰিয়াৰ নেতিবাচক প্ৰভাৱৰ ওপৰত গুৰুত্ব দি কৰি কেইবাগৰাকী বিজ্ঞানীয়ে নোবেল বঁটা লাভ কৰিছে। পোন প্ৰথমতে বিজ্ঞানী সামৰিক শৈল্য চিকিৎসাৰি বোগাণ্ড বচ্ ১৯০২ চনত মহৰ মাথমেই মেলেৰিয়া বোগ মানুহৰ দেহলৈ প্ৰবাহিত হয় তাক আৱিষ্কাৰ কৰি নোবেল বঁটা লাভ কৰিছে। ইয়াৰ পিছতেই ফ্ৰান্স চিকিৎসক চাৰ্লচ লেভাৰেন মেলেৰিয়া আক্ৰান্ত হোৱাৰ লোহিত ৰক্ত কণিকাত পৰজীৱীৰ উপস্থিতি প্ৰমাণ কৰে আৰু ১৯০৭ চনত নোবেল বঁটা পাবলৈ সক্ষম হয়। তেখেতেই কুইনাইন প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা মেলেৰিয়া পৰজীৱী ধ্বংস কৰি দেখুৱাই মহৰ বংশবৃদ্ধি ৰোধ আৰু ধ্বংস কৰিবলৈ DDT আৱিষ্কাৰ কৰি ১৯৪৮ চনত চুইছ ৰসায়ন বিজ্ঞানী পল হাৰমেনে নোবেল বঁটা-পায়।

প্ৰাৰম্ভিক অৱস্থাত DDT ৰ বহুল ব্যৱহাৰ আৰু মেলেৰিয়া প্ৰতিৰোধ দৰৰ ক্ৰম কুইনে বহু কেইখন দেশত এই বোগ নিয়ন্ত্ৰণ কৰাত সফল হয়। কিন্তু পৰৱৰ্তী সময়ত DDT বিপৰীতে মহৰ প্ৰতিৰোধ ক্ষমতা আয়ত্ত কৰে আৰু প্ৰায় প্ৰায় সকলো দেশতেই মেলেৰিয়াৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱ ঘটে। ১৯৬০ চনত ইয়াৰ বাবে মৃত্যুৰ হাৰ বৃদ্ধি পায়।

সুখৰ বিষয়, চাইনাৰ এগৰাকী মহিলা বিজ্ঞানীয়ে পোন প্ৰথমতে মেলেৰিয়া বোগৰ বাবে চিকিৎসা ক্ষেত্ৰত নোবেল বঁটাৰে পুৰস্কৃত হয় ২০১৫ চনত। এই বঁটা তিনি গৰাকী বিশিষ্ট বিজ্ঞানীৰ মাজত ভাগ হয়। তেখেতসকলে বিশেষ খেতিয়কী মাধ্যমেৰে পৰজীৱী সংক্ৰমণত বাধা দিয়াত সফল হয়।

ইউ ইউ টু (You You Tu) এগৰাকী ফাৰমাৰ লজিষ্ট, তেখেত চাইনাৰ একাডেমী অৱ চাইনিজ মেডিকেল চায়েন্স, বেইজিংত কৰ্মৰত পৰম্পৰাগতভাৱে বনৌষধিৰ দ্বাৰা চিকিৎসা সেৱা কৰা বহুকেইগৰাকী ব্যক্তিৰ পৰা প্ৰায় ২০০০ বনৌষধিৰ জ্ঞান আহৰণ কৰে যিবোৰক সাধাৰণতে ৰোগ নিৰাময়ত ব্যৱহাৰ হয়। পিছলৈ ২০০ বনৌষধি উদ্ভিদৰ পৰা ৩৮০ প্ৰকাৰ

ৰাসায়নিক দ্ৰব্য আহৰণ কৰে। অৱশেষত নিশ্চিত হ'ল যে ৰাসায়নিক দ্ৰব্যৰ মাজত এটা হৈছে মেলেৰিয়া পৰজীৱী প্ৰতিৰোধ কৰে। এই বিশেষ বনৌষধি উদ্ভিদ হৈছে কুইনাখাও (Qinghao) চাইনাৰ স্থানীয় নাম আৰু ইয়াৰ বৈজ্ঞানিক নাম হ'ল, *Artemisia annua* ইংৰাজীত ৰমডিড (wormwood)। ইয়াৰ পৰা নিষ্কাষিত ৰাসায়নিক দ্ৰব্যটো হ'ল Artemisinin যাৰ আৱিষ্কাৰে বহু বোগীক মৃত্যুৰ মুখৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰিছে।

আগতে উল্লেখ কৰা আন দুগৰাকী বিজ্ঞানী হৈছে উলিয়াম চি (William C), Complell এগৰাকী অনুজীৱ বিজ্ঞানী (microbiologist) Drewm university নিউজাৰ্চি, ইউ এছ এ, আৰু আন গৰাকী জাপানৰ Kitasato University ৰ মাইক্ৰ'বায়োলজীট Satoshi Omura তেখেতসকলৰ আৱিষ্কৃত দৰৱ নিভাৰ ব্লাইণ্ডনেছ (River blindness) আৰু লিম্ফেটিক ফিলাৰিয়েছ (Lymphatic filariasis) বিপৰীতে।

নিভাৰ ব্লাইণ্ডনেছ আৰু লিম্ফেটিক ফিলাৰিয়েছ হৈছে পৰজীৱী হেলমিন্থৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হোৱা বোগ। এই বোগৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱ আফ্ৰিকা, ছাউথ এছিয়া, চেণ্ট্ৰেল আৰু ছাউথ আমেৰিকাত আটাইতকৈ অধিক।

খৰক্ৰোতা নিজৰা আৰু নদীত ব্ৰেক ফ্লাই (Black fly) নামৰ মাখি বিধিৰ উৎপত্তি স্থল য'ত ইহঁতে বংশবৃদ্ধি কৰে। এই বিধি মানুহক কামুৰিলে ফিলেৰিয়েল পেলু (Filarical worm) বৈজ্ঞানিক নাম অনক'চকা ভলভুলাছ (*Onchocerca volvulus*), মানুহৰ দেহত প্ৰবেশ কৰি বোগৰ সৃষ্টি কৰে। এই বোগত বোগীৰ চকুৰ কৰ্ণিয়া অংশ শ্ৰীট হয় আৰু অন্ধতালৈ গতি কৰে।

ফিলেৰিয়া গোত্ৰৰ সূতা সদৃশ এইবিধ পেলুৱে আক্ৰান্ত ব্যক্তি লসিকা তন্ত্ৰত প্ৰবেশ কৰি লসিকা গ্ৰন্থিটো বাহ লয় আৰু বোগ পুৰণি হ'লে গোধ

বেমাৰৰ বা এলিফেণ্টাছাইটিছ (Elephantitis) সৃষ্টি হয়। ফলস্বৰূপে নলীকা বাধাপ্ৰাপ্ত হৈ ভৰি আৰু দেহৰ আন অংশ অস্বাভাৱিকভাৱে বৃদ্ধি ফুলি উঠে আৰু যত্নশাৱ্যক হৈ উঠে। এই ৰোগ প্ৰধানকৈ এছিয়া আৰু আফ্ৰিকা মহাদেশত দেখা যায়। ১২০ মিলিয়নতকৈ অধিক লোক এই ৰোগত আক্ৰান্ত আৰু প্ৰায় ৭৩ বন দেশৰ ১.৪ বিলিয়ন মানুহ এই ৰোগত আক্ৰান্ত হৈ সন্তানৰনা আছে।

১৯৭৮ চনত চাট'চি অ'ম'ৰা (Satoshi Omura) ই অতি কম মাতিত থকা এক বিশেষ বেঞ্জিবিয়া ষ্ট্ৰেপট'মাইছেছ (Straptomyces) আৱিষ্কাৰ কৰে যিয়ে এন্টিবেঞ্জিবিয়েল এজেন্ট প্ৰস্তুত কৰিব পাৰে। এন্টিবায়োটিক ষ্ট্ৰেপট'মাইছিন (Streptomycin) এবিধ উৎকৃষ্ট উদাহৰণ। অ'ম'ৰাই অস্বাভাৱে বিভিন্ন বেঞ্জিবিয়া পৰীক্ষাগাৰত উৎপন্ন কৰে। এইদৰে পৰীক্ষাগাৰত কেইবা হাজাৰো বেঞ্জিবিয়াৰ পৰা ৫০ বিধ নিৰ্বাচন কৰি বিশদ অধ্যয়নত উলিয়াম চি. কেম্পবেল (পৰজীৱীৰ ক্ষেত্ৰখনত বিশেষ দক্ষ বিজ্ঞানী)ৰ গৱেষণা পঠিয়ায়। কেম্পবেল আৰু তেওঁৰ সহযোগীসকলে দেখিলে যে ইয়াৰ বেঞ্জিবিয়াই পেলুৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত ঘৰচীয়া বা পোহনীয়া জীৱৰ ক্ষেত্ৰত অধিকৰণে কাৰ্যক্ষম হৈছে। বিশেষভাৱে কাৰ্যক্ষম এইবিধ পদাৰ্থ বিগুণ্ডিকিন (Ivermectin) নামকৰণ কৰে। পিছলৈ সহযোগীসকলে ইভাৰমেক্টিন (Ivermectin) বুলি নামকৰণ কৰে। ইভাৰমেক্টিন (ivermectin) নাম দিয়ে।

কালক্ৰমত এই বাসায়নিক দৰৱ আক্ৰান্ত দেহত প্ৰয়োগ কৰাত দেখা গ'ল যে পলু অৱস্থাতেই পৰজীৱী ধ্বংস কৰে। লগে লগে বিভাৰ গ্ৰাইণ্ড আৰু লিমফেটিক ফিলেবিয়োছৰ ৰোগীৰ বাবে হৈ পৰিল আশীৰ্বাদ স্বৰূপ। ৰোগ প্ৰতিৰোধৰ বাবে ৬০ বছৰ অনুষ্ঠৰ যিকোনো ব্যক্তিয়ে বছৰত এবাৰ দুবাৰকৈ ইয়াৰ দৰৱ সেৱন কৰিব লাগে।

ইভাৰমেক্টিন আৰু আৰ্টিমিছিনিনৰ আৱিষ্কাৰে পৰজীৱী আক্ৰান্ত নিৰাময় কৰি স্বাস্থ্যক্ষেত্ৰত এক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰিলে। বৰ্তমান ইভাৰমেক্টিন বিশ্বজুৰি বহুলভাৱে ব্যৱহৃত হৈছে। ই সহজলভ্য আৰু বিশেষ পাৰ্থক্য বিহীন।

অ'ম'ৰা আৰু কেম্পবেলৰ এই দুৰ্লভ আৱিষ্কাৰে বৰ্তমান পৰজীৱী

ৰোগ সম্পূৰ্ণভাৱে নিৰ্মূল কৰি বিশ্ব ইতিহাসত মানৱ জাতিৰ কল্যাণৰ বাবে ইতিহাস ৰচনা কৰিলে। ●

সহায়ক পুথি :

1. Economic Zoology- Jaysurya, N. Arumugam N.C Naur, S Leelavally, N.Soundara Pandian T. Murugaon, A Thangamani, S Prasannakumar, L.M. Narayanana, J Johson Reijeswar, & n R. Ramprabhu.
2. Dream 2047, February 2016, Vol.18 No-5 Journal by Vigyan Prassar.

।। লেবিকা মন্তলসে মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগৰ সহযোগী অধ্যাপিকা ।।

ড্ৰেগনৰ দেশত পাঁচটি দিন

■ ড° (কেপ্টেইন) লীনা শইকীয়া

সৰুতে পৃথিৱীৰ সাতটা আচৰিত বস্তুৰ ভিতৰত এটা চীনৰ দৰে
প্ৰাচীৰৰ কথা শুনিছিলো আৰু জীৱনত কেতিয়াবা দেখাৰ এটা প্ৰবল
মনত পুহি ৰাখিছিলো। ২০১৭ চনৰ ১৩ এপ্ৰিলৰ পৰা ১৭ এপ্ৰিললৈ
নিশা চীনৰ বেইজিং আৰু কুন্মিঙত কটাই বহু অভিজ্ঞতাই লাভ কৰি
ICAC (India China Alliance Co-operation)ৰ সৌজন্য আৰু গুৱাহাটী
বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ড° যোগেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ কলিতা চাৰৰ নেতৃত্বত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
প্ৰাক্তন ডীন ড° অপৰাজিতা বৰকটকী বাইদেউ, জৈৱ প্ৰযুক্তি বিভাগৰ অধ্যাপক
ড° মোহন চন্দ্ৰ কলিতা ছাৰকে ধৰি অসমৰ কে'বাখনো বিদ্যালয়ৰ অধ্যাপক
সহকাৰী আৰু সহযোগী অধ্যাপক-অধ্যাপিকা, শিক্ষা বিষয়া, অধিবক্তা
এজন ছাত্ৰকে ধৰি একত্ৰিশজনীয়া দল এটাই ১২ এপ্ৰিলৰ নিশা কলিকতা
পৰা কুন্মিঙলৈ উৰা মাৰিছিলো। চীনলৈ যোৱাৰ পথত বিমান বন্দৰত
বেছি কাঢ়া হোৱা দেখা নাছিলো। কিন্তু ২০১৬ চনত পূজাৰ বন্ধত এ
দলতে জাপান ফুৰিবলৈ যাওঁতে দিল্লীৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় বিমান বন্দৰ তল
সময়ত হাতৰ খৰু, আঙঠি, আনকি ভৰিৰ চেণ্ডেল বা জোতাও খুলি
লগা হৈছিল। কেমেৰা, চাৰ্জাৰ আদি হাতত লোৱা বেগটোত ল'বৰ
বেছিভাগে ডাঙৰ বেগবোৰ খুলিব লগা হৈছিল। ওভটনি যাত্ৰাত আমাৰ ল'ৰা
এজনে আনকি জীয়েকৰ বাবে লোৱা পুতলাটোৰ ভিতৰত থকা বোটা
বাবে কিছু হাৰাশাস্তি খাব লগা হৈছিল।

আমি যেতিয়া চীনৰ কুন্মিঙৰ বিমান বন্দৰত উৰাজাহাজৰ
নামিছিলো তেতিয়া এক সুন্দৰ, মিঠা ৰ'দালিয়ে আমাক গালে-মুখে পে
ছটিয়াই স্বাগতম জনাইছিল। এগৰাকী চাপৰকৈ, তেজৰঙা, এটি সস্তানৰ

‘লিচা’ নামৰ দোভাষী গৰাকীয়ে এমোকোৰা হাঁহিবে আমাক এখন বেছ ডাঙৰ, আহল-বহল, আবামদায়ক বাছলৈ আগবঢ়াই লৈ গৈছিল। কুনমিং-চাংশুই আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় বিমান বন্দৰটোক আগেয়ে বুজিআবা (Wujiaba) আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় বিমান বন্দৰ নামেৰে জনা গৈছিল। ২০১২ চনত এইটো নতুনকৈ সজাই লোৱা হৈছে। বৰ্তমান এই বিমান বন্দৰটো দক্ষিণ পূব আৰু দক্ষিণ এচিয়াৰ মুখ্যদ্বাৰ হৈ পৰিছে। দোভাষী গৰাকীয়ে বাছত আমাক উঠাই লৈ সম্ভাষণ জনাই প্ৰথমেই কৈছিল যে আমি হেনো বৰ ভাগ্যৱান। সেই কেইদিন দবাপিটা বৰষুণ দি আছিল আৰু মাত্ৰ সেইদিনাহে ইমান ভাল বতৰ হৈছে। পথৰ দুয়ো কাষে ফুলেৰে উপচি থকা অঞ্চলটোৰ মাজেৰে বাছখন চলি থাকোঁতে তাৰ বাসিন্দাসকলৰ শিল্পীসুলভ মনৰ কথা বুজি পাইছিলো। প্ৰত্যেককে একোটা বুবেৰী খাবলৈ দি মানুহ গৰাকীয়ে আবন্ত কৰিছিল তেওঁৰ ক’বলগীয়া কথা— দিনটোৰ কাৰ্য্যসূচীৰ পূৰ্বাভাষ। আমাক লৈ যোৱা হৈছিল YMU কেম্পাছ হোটেললৈ। এখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধীনত ইমান সুন্দৰকৈ এখন হোটেল চলা দেখি আচৰিত হ’লো। নিৰ্দিষ্ট কোঠাবোৰত নিজৰ নিজৰ বেগ থৈ মুখ-হাত ধুই আমি তলৰ মহলাৰ আহাৰ গ্ৰহণ কৰা ডাঙৰ হলটোত সোমাই নিজে বাচি লৈ আহাৰ খাব লৈছিলো। পিছে ভাত বিচাৰিহে কিছু হাঁহি উঠা অৱস্থা হৈছিল। আটাইবোৰে ভাতহে লোৱা দেখি হোটেলৰ সহায়কাৰী ল’ৰাকেইজনে কিছু থত-মত খালে, লৰালৰিকৈ খালি হোৱা বাচনটোত ভাত আনিবলৈ গৈ দুটা তিনিটা বাচনত ভাত লৈ আহিছিল। তাত খাদ্য আৰু বন্ধন প্ৰণালী বহুখিনি জাপানীসকলৰ দৰেই। লেকেটীয়া ভাতৰ বাদেও এটা পাত্ৰত বেছি মাৰ থকা ভাত এবিধ দেখি তাকো কেইজনমানে খাব লৈছিলো। দোভাষীগৰাকী কাষত নথকাত আকৌ নিমখ বিচাৰি হাবাথুৰি খাব লগা অৱস্থা হ’ল। কিয়নো তেওঁলোকে ইংৰাজী ভাষা বুজি নাপায়। সেইদিনা সন্ধিয়াৰ সাজ খোৱাৰ এক মনত থাকি যোৱা অভিজ্ঞতা হৈছিল। হোটেলৰ কিছু ওচৰতে ধাৰাৰ দৰে সৰু সৰু দোকান কেইখনলৈ আমি ৮-১০ জনৰ দল একোটা সোমাইছিলো। ভিতৰত গৈ দেখিছিলো বন্ধাকবি, ফুলকবি, বেঙেনা, কেপ্‌চিকাম, লেচেৰা আদি বিশেষকৈ লাইশাকৰ ডাঙৰ ডাঙৰ পাতবোৰ ধুই-পখালি সজাই ৰখা হৈছে। টেবুলবোৰত গেছৰ জুইৰ ওপৰত একোটা পাত্ৰত পানী উতলাই ৰখা হৈছিল। পিছে গ্ৰাহক-বিক্ৰেতা কোনেও কাৰো ভাষা বুজি নাপাওঁ বাবে বেচ বিমোৰত

পৰিছিলো। আকাৰে ইন্ধিতে কোনোমতে বুজিছিলো যে নিজৰ পছন্দ সেই কেঁচা শাক-পাচলি উতলি থকা পানীৰ পাত্ৰত নিব লাগে। লগতে কেইটাও তাতে দিয়া হৈছে। তাৰ পিছত অইন এখন বেকত কৰা মচলাও তা চিতি তাতে নিব লাগে। নামবোৰ পঢ়িব নোবাৰি নাকৰ আগত লৈ দেখিবলৈ গোটটো জিৰা, ধনীয়া যেন লগা দুবিধমান মচলা তাতে দিছিলো। ইন্ধিতে সিজোৰা চাও চাও একমুঠ আমাৰ টেবুল কেইখনত আনি দিয়া হৈছিল। আমাক বঁহ নে কাঠৰ তৈয়াৰী শলা দুডালেৰে সেই সিজি থকা তৰকাৰী ঠা নিজৰ নিজৰ স্টেট লৈ খাব কৈছিল। সেই সময়ছোৱাত বিক্ৰেতা আৰু ক্ৰয় মাজত হাত, চকুৰ ইন্ধিত আৰু মুখেৰে কৰা 'ও', 'ও', 'আ', 'আ'ৰে চলা ৩০/৪৫ মিনিটৰ অন্তত আমি আহাৰ গ্ৰহণ কৰি পেট ভৰালো নে নাই মনে নাই, কিন্তু সেই দৃশ্য আৰু চীনা আৰু আমাৰ মাজত সৃষ্টি হোৱা হাঁহি পিটে-বিঘ্না যোৱা পৰিবেশটো সদায় মনত থাকিব।

YMU-ত আমাক দ্ৰাতকোত্তৰ আৰু গৱেষণাৰ বাবে থকা বিদ্যা-সা-সুবিধা আৰু শিক্ষামূলক বৃত্তি আদিৰ বিষয়ে জনোৱা হৈছিল। বিদ্যালয়খনত থকা হিন্দী বিভাগ চীনা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে ভাৰতীয় পৰম্পৰা পোছক পিন্ধি পৰিবেশন কৰা হিন্দী সমবেত সঙ্গীতে আমাৰ আটাইৰে আৰু চুই গৈছিল। তেওঁলোকৰ অগ্ৰজ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ দল এটা ভাৰতত আহি সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানৰ দৰ্শন-প্ৰদৰ্শন কৰি কটাই যোৱা শিবিৰৰ ভিডিঅ' এটাও আমাৰ দেখুৱাইছিল। সেই সময়ত মনলৈ ভাব আহিছিল— আমিতো সকলো এও মানব জাতি— কিহৰ বাবে এই হাহাকাৰ-শত্ৰুতা আদি। ইয়াৰ পিছত একক কম ব্যাসীয়া চীনা শিক্ষয়িত্ৰীয়ে আমাক চীনা ভাষাৰ ক্লাচ এটা ল'লে, কিং ধৰণৰ নজাৰ ব্যৱহাৰ দেখুৱালে আৰু কেইটামান বিশেষ বাক্য চীনা জাতি শিকি লোৱাত সহায় কৰিলে। যেনে ধন্যবাদ— "চি চি নি", হেল্প— "হাও", কেনে আছ— "নি হাও মা" আদি।

পিছদিনা আমাক সেই নিৰ্দিষ্ট বাছনেনেৰেই এখন বৰ ডাঙৰ ফু বজাৰলৈ লৈ গৈছিল। বজাৰখন সতেজ ফুল, শুকান ফুল, অৰ্কিড, কেইটা বিভিন্ন ফুলৰ গুটি, পুলি আদি ইমান আকৰ্ষণীয়ভাৱে আৰু কলাসম্মত ৰূপ সজাই ৰখা হৈছে যে তাৰ যিকোনো অংশত এবাৰ চকু পৰিলে তাৰপৰা আঁতৰোৱাই টান হৈ পৰিছিল। মহিলাসকলক এই ক্ষেত্ৰত আগভাগ লৈ

দেখিলো। গ্ৰাহকে বিচৰাটো সুন্দৰভাৱে ৰাখি দিয়াত তেওঁলোক বৰ পাকৈত। মনে মনে মনলৈ ভাব আহিল আমাৰ অসমল নানা হাবিত থকা অৰ্কিডবোৰলৈ জানো এনে বজাৰ পাত্ৰিব পাৰিছো। কাম্বিনডাত শ্ৰীঅবিল গগৈল তদ্বাৰ্থানত 'অৰ্কিড উদ্যান'ত উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ বিভিন্ন ধৰণৰ অৰ্কিড সংগ্ৰহ কৰি তাৰ বৃদ্ধিৰ বাবে চলোৱা প্ৰচেষ্টা শলাগিবলগীয়া। ওপাং অভয়াৰণ্যৰ মাজতে এটা অঞ্চলত ওখ ওখ গছবোৰ কেবল ফুলি থকা অৰ্কিডেৰে ভৰি থকা দেখি বিমোহিত হৈ পৰিব যিকোনো ব্যক্তি। মোৰ কম জানেনে বুজিছিলো যে আমাৰ প্ৰাকৃতিক সম্পাদক আমি আদৰ কৰিব শিকা নাই, বিশ্বৰ দৰবাৰত সেইবোৰক প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ সূচিন্ত বা সুপৰিকল্প আৰু সুপ্ৰয়োগৰ কৃপণালি কৰিছো। আনহাতে সেই দেশবোৰে প্ৰাকৃতিক সম্পাদকৰ পুৰামাৰাই কৰা সহকাৰে আদৰ-বয়ল লয়। জাপান, চীন আদি দেশত চাহ খুউওৱা প্ৰথাটোকে "Tree cremony" হিচাবে এক আকৰ্ষণীয় অনুষ্ঠান হিচাপে চুৰিষ্কাৰ কৰা আকৰ্ষিত কৰে।

Kunming Institute of Botany "Tree Diversity and domestication"ৰ ওপৰত বজুতা দিলে নানা দেশৰ বিশেষকৈ শ্ৰীলংকা, পাকিস্তানলৈ ছাত্ৰ গৱেষক কেইজনমানে তেওঁলোকে চীনৰ বিভিন্ন ভিতৰুৱা অঞ্চলৰ মাজকমবোৰ সংগ্ৰহ কৰি সেয়া বিঘাত নে অবিঘাত চিনাক্ত কৰি বিভিন্ন পৰীক্ষা-নিৰীক্ষাৰ পিছত উৎপাদন বাবে বজাৰত এৰি দিয়ে। তেওঁলোকে জনোৱা মতে তেওঁলোকৰ গৱেষণাৰ ফলাফল জনসাধাৰণলৈ প্ৰবাহিত হয় আৰু এই ক্ষেত্ৰত চকাৰেও হেনো যথেষ্ট সঁহাৰি জনায়। আমাৰ ক্ষেত্ৰত বহু সময়ত গৱেষণাৰ ফলাফল গৱেষণা পুথিখনতে সীমাবদ্ধ হৈ পুথিভঁৰালৰ আলমবিত পৰি থাকে যাৰ বাবে অৱশ্যে সকলো কম বেছি দায়ী। আমাৰ আগেয়ে আন এটা ভ্ৰমণৰ সময়ত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় আৰু সেইখন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ MOU গঠিত হোৱা বুলি জানি আনন্দিত হৈছো। এই ক্ষেত্ৰত ফলপ্ৰসূ হ'বলৈ কামবিনিয়ে সোনকালে গতি লোৱাটো খুবোই দৰকাৰী।

'চীনৰ প্ৰাচীৰ' সেৱাৰ হেঁপাহ পূৰাবলৈ আমি আটাইবোৰ উদ্ভীৰ হৈ আছিলো আৰু যিদিনা পূৰা তাৰ বাবে ৰাহত বাওনা হৈছিলো আটাইবোৰ কম বেছি পৰিমাণে উত্তেজিত হৈ পৰিছিলো। প্ৰায় ২০০০ বছৰৰো প্ৰাচীন উদ্ভব-চীনত অৱস্থিত এই সেৱালখনৰ দৈৰ্ঘ্য ২১,১২৬,১৪ কিঃ মিঃ (১৩,১৭০.৭

মাইল)। আজিৰ পশ্চিম চীনলৈ বিস্তৃত হোৱা এই দেৱালখন উত্তৰ দিশলৈ
 আক্ৰমণ প্ৰতিহত কৰিবলৈ আৰু চিহ্ন পথ বাণিজ্য (Silk road trade
 সংৰক্ষণ দিবলৈ Zhou dynasty-ৰ সময়ত বিভিন্নজন বজাই তেওঁলোক
 ৰাজত্ব কালত তৰপে তৰপে সজাইছিল। ইয়াৰ নিৰ্মাণত শিল, মাটি, স
 ইটা আদি মানৱ শ্ৰম আৰু বহী, ছাগলী আদিৰে কঢ়িওৱা হৈছিল আৰু
 সৈন্য, খেতিয়ক ইয়াত নিয়োজিত হৈছিল। এইটোৱেই পৃথিৱীৰ আটাইত
 বেছি সময়ৰ আৰু বেছি মানুহৰ তেজ, ঘাম, চকুপানী আৰু জীৱনৰ বিনিম
 গঢ়ি উঠা প্ৰজেক্ট। প্ৰাকৃতিক গৰাখহনীয়া আৰু মানুহৰ দ্বাৰা হোৱা কা
 বাবে ইয়াৰ ৩০ শতাংশ বা প্ৰায় ২,০০০ কিঃ মিঃ ধ্বংস হৈছে। অৱশ্যে চ
 চৰকাৰে এই ক্ষতি পূৰণ কৰিবলৈ বিভিন্ন ধৰণৰ ব্যৱস্থা যেনে আইন প্ৰ
 আৰু তত্ত্বাৱধানৰ বাবে পুঁজিৰ ব্যৱস্থাকৰণ আদি হাতত লৈছে। এই মু
 দেৱালক 'চীনৰ আইকণ' বুলি কোৱা হয়। এইখন নিৰ্মাণক লৈ বহু আমোদজ
 কাহিনী, গল্প, কবিতা ৰচিত হৈছে। মাওৱে এযাৰ কথা কৈছিল এই দেৱালক
 লৈ— 'Until you reach the Great Wall you're no hero' প্ৰত্যেক দিন
 প্ৰায় ৭০,০০০ ব্যক্তিয়ে এই দেৱাল দৰ্শন কৰে, তাকো মাত্ৰ এটা অংশত
 এইখন "UNESCO World Heritage Site" হিচাবে স্বীকৃত হৈছে। সঁচা
 দেৱালখন চাবলৈ পাই আমিও নিজকে ধন্য মানিলো যদিওবা বেছি চি
 বগাবলৈ মই সাহ নকৰিলো।

মুঠতে একেৰাহে কম সময়ৰ ভিতৰত চীনৰ যেন বহু স্মৃতিয়ে অস্ত
 ঠাই ল'লে।●

।। লেখিকা মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰাণী বিজ্ঞান বিভাগৰ মুৰব্বী অধ্যাপিকা।।

প্ৰবীণ ফুকনৰ 'মণিৰাম দেৱান'

এটি বিশ্লেষণ

■ ড° বৰ্ণালী কলিতা

পাশ্চাত্য নাট্যাদৰ্শন অনুকৰণত ঊনবিংশ শতিকাৰ মাজভাগত অসমীয়া নাট্য সাহিত্যই এক নতুন ৰূপ লাভ কৰে। পৰম্পৰাগত নাট্যাদৰ্শৰ পৰা ফালৰি কাটি আহি অসমীয়া নাট্যসাহিত্যত নতুন আংগিক, কলা-কৌশল আৰু বিষয়বস্তুৰে এক অভিনৱত্ব সূচিত হয়। এই ক্ষেত্ৰত গুণাভিৰাম বৰুৱাৰ *ৰামনৱমী* (১৮৮৭) নাট বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। এইখনেই পাশ্চাত্য নাট্যৰ আৰ্হিত ৰচিত প্ৰথম অসমীয়া নাটক, যি আধুনিক অসমীয়া নাট্য সাহিত্যৰ শুভাৰম্ভ কৰে। কিন্তু *ৰামনৱমী*-ৰ জৰিয়তে আৰম্ভ হোৱা অসমীয়া সামাজিক সমস্যামূলক নাটকৰ ধাৰাটোৱে লেখক আৰু পাঠকৰ বিশেষ সঁহাৰি নাপালে। ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰফালে হাস্য ব্যঙ্গৰ মাজেৰে সামাজিক সমস্যাক তথা সমাজৰ দোষ ক্ৰটিক তুলি ধৰি এক শ্ৰেণীৰ লঘু কমেডি আৰু প্ৰহসন নাটকৰ সৃষ্টি হয়। হেমবৰুৱাৰ *কানীয়া কীৰ্ত্তন* (১৮৬১); লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ *লিটিকাই* (১৮৯০); পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাৰ *গাওঁবুঢ়া* (১৮৯৯) নাটক এই প্ৰসঙ্গত বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। দৰাচলতে এই সময়ছোৱাতে অসমীয়া নাট, সাহিত্য জগতত পৌৰাণিক বুৰঞ্জীমূলক আৰু সামাজিক শ্ৰেণীৰ নাটকে বিকাশ লাভ কৰে। স্বাধীনতা লাভৰ আগলৈকে অসমীয়া নাটকৰ বিষয়বস্তু ঘাইকৈ পুৰাণ আৰু ইতিহাসৰ পৰা আহৰণ কৰা হৈছিল। ইয়াৰ কাৰণ জাতীয়তাবোধৰ উদ্ভৱ আৰু বিকাশ। ঊনবিংশ শতিকাত ৰমাকান্ত চৌধুৰীৰ *সীতাহৰণ* (১৮৭৮) নাটকে অসমীয়া পৌৰাণিক নাট্য ধাৰা আৰম্ভ কৰে। পৰৱৰ্ত্তী সময়ত চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা (*মেঘনাদ বধ*, ১৯০৪); দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা (*পাৰ্থ বিজয়*; ১৯০৯; *বলি বধ* ১৯১২);

ইন্ডেশ্বৰ বৰঠাকুৰ (শ্ৰীবংস চিত্ৰ ১৯২৭); গণেশ গগৈ (শুকুনিৰ প্ৰতিমা ১৯২৯) অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা (নবকাসুৰ; ১৯৩০) আদি নাট্যকাৰে ধাৰাটোলৈ বিশিষ্ট বৰঙনি আগবঢ়ায়।

পৌৰাণিক নাটকৰ লগে লগে প্ৰাক্-স্বাধীনতা কালছোৱাত বুৰঞ্জীৰ নাটকে বিশেষ জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰে আৰু মধ্যত আধিপত্য বিস্তাৰ কৰি বিংশ শতিকাৰ প্ৰাৰম্ভতে পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাই জয়মতী (১৯০০) নামেৰে ঐতিহাসিক নাটকৰ ধাৰাটোৰ শুভাৰম্ভ কৰে। তেওঁৰ আন ঐতিহাসিক নাট ক্ৰমে গদাধৰ (১৯০৭) সাধনী (১৯১০) আৰু লাচিত বৰফুকন (১৯১৫)। গোহাঞি বৰুৱাৰ পিছতে লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা (জয়মতী কুঁৱৰ চক্ৰবৰ্ত্তী সিংহ, বেগমবাৰ); দত্তী নাথ কলিতা (সতীৰ তেজ); নকুল চন্দ্ৰ বৰুৱা (চক্ৰবৰ্ত্তী সিংহ); দৈবচন্দ্ৰ তালুকদাৰ (বামুণী কোঁৱৰ); প্ৰসন্নলাল ব্ৰহ্ম (নীলাধৰ); কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য্যৰ (নগাৰকোঁৱৰ) নাম ঐতিহাসিক নাট্যকাৰৰূপে বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাই আৰু কৰা ঐতিহাসিক নাটকৰ ধাৰাটোৱে স্বাধীনতা লাভৰ আগলৈকে যি পৰম্পৰা মাজেৰে আগবাঢ়িছিল, স্বাধীনোত্তৰ কালত তাৰ পৰিবৰ্তন সাধন হয়। স্বাধীনতা কালত ৰচিত ঐতিহাসিক নাটসমূহ অধিক বস্তবধৰ্মী, তথ্য নিৰ্ভৰ আৰু বিপুল পৰিসৰৰ। চল্লিশৰ দশকত ৰচিত ঐতিহাসিক নাটসমূহৰ ভিতৰত নগাঁও না সমিতিৰ পিয়লি ফুকন (১৯০৮); প্ৰবীণ ফুকনৰ মণিৰাম দেৱান (১৯০৯) আৰু লাচিত বৰফুকন (১৯৪৯); সুব্ৰহ্ম শইকীয়াৰ কুশল কোঁৱৰ (১৯৪৯) বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। তদুপৰি আব্দুল মালিকৰ ৰাজহোৱী, অতুল চ হাজৰিকাৰ টিকেঞ্জিৎ, ফণী শৰ্মাৰ ভোগজবা, বিজেন্দ্ৰ মোহন গোস্বামী মহাৰাজ কদমসিংহ; উত্তম বৰুৱাৰ হেংদাং আদি স্বাধীনোত্তৰ কালৰ ঐতিহাসিক নাটক।

নাট্যকাৰৰ পৰিচয় :

স্বাধীনোত্তৰ কালত ঐতিহাসিক নাটৰ নাট্যকাৰৰূপে প্ৰবীণ ফুকন (১৯১২-১৯৮৫) অসমীয়া নাট্য সাহিত্যত বিশেষভাৱে পৰিচিত। ২য় মহাস্থানপুৰে কাল পৰিণয় (১৯৩৬) নাট ৰচনাৰে তেওঁ নাট্য জগতত প্ৰবেশ কৰি কাল পৰিণয় (১৯৩৬) আৰু আসাম হালিউদ (১৯৩৯) ২য় মহাস্থানপুৰত ৰচিত এই দুয়োখন নাট্টেই উল্লেখযোগ্য মঞ্চ সফল গহীন সামাজিক নাট্য

সামাজিক, ঐতিহাসিক, প্ৰহসন আৰু অনাতাঁৰ নাট ৰচনাৰে অসমীয়া নাট্য সাহিত্যলৈ এই পৰ্য্যকী নাট্যকাৰে বিশিষ্ট বৰঙনি আগবঢ়াইছে। শতিকাৰ বাণ, বিশ্বকৰ্মা, চতুৰঙ্গ, বেগমবাৰা আদি সামাজিক নাটকত পশ্চিমীয়া সভ্যতাৰ অল্প অনুকৰণ, প্ৰাচীন আৰু আধুনিকতাৰ সংঘৰ্ষ, ধনী শ্ৰেণীৰ অহংকাৰৰ লগত স্বাধীনমনা, স্বাভিমानी শিক্ষিত শ্ৰেণীৰ সংঘাত, বৰ্ণপৰ্শীল সমাজত বিধবাৰ স্থিতি, ঘৰুৱা জীৱনত স্ত্ৰী-পুৰুষৰ সম্পৰ্ক, মুক্ত স্বাধীন শিক্ষিত নাবীৰ প্ৰতি সমাজৰ বিৰূপ মনোভাৱ আদি ব্যক্তৰ সমস্যাই প্ৰকাশ লাভ কৰিছে। বৰুৱাণী, দুই দোষ্ট, কমাৰ্চিয়েল মেৰেজ, ৰাম টাৰ্জেন ফুকনৰ উল্লেখযোগ্য প্ৰহসন। অনাতাঁৰ নাটৰ ক্ষেত্ৰতো নাট্যকাৰ পৰ্য্যকীৰ অৱদান লক্ষ্যণীয়। নদ আৰু নদী, চাইৱন, নপতা ফুকন, অভাৰ্জীজ, নীলমাধৱ আদি অনাতাঁৰ নাট ৰচনা কৰি তেওঁ বিশিষ্ট বৰঙনি আগবঢ়াইছে।

ইতিহাস আৰু ঐতিহাসিক নাট :

ইতিহাসক আশ্ৰয় কৰি ঐতিহাসিক নাট ৰচিত হয়। ঐতিহাসিক পটভূমি, ঐতিহাসিক চৰিত্ৰ অথবা ঐতিহাসিক ঘটনাৰ প্ৰকাশ ঐতিহাসিক নাটকৰ লক্ষ্যণীয় দিশ। তৎসত্ত্বেও ই কিন্তু ইতিহাসৰ যথাযথ বিৱৰণ নহয়। ইতিহাস আৰু ঐতিহাসিক নাটকৰ মাজত মূলগত পাৰ্থক্য আছে। ইতিহাসত অতীতৰ ঘটনাৱলীৰ যথাযথ বিৱৰণ পোৱা যায়। ই সত্যাপ্ৰাপ্ত, তথ্য সমৃদ্ধ। ইতিহাসত কল্পনাৰ স্থান নাই। ইতিহাস প্ৰণেতাৰে নিৰাপেক্ষভাৱে অতীতৰ উল্লেখযোগ্য ঘটনাৱলীৰ বিৱৰণ দিয়ে, য'ত শাসক, শাসনযন্ত্ৰ আৰু ৰাজনৈতিক ঘটনাৱলীয়ে স্থান লাভ কৰে। কিন্তু ঐতিহাসিক নাট হৈ যোৱা ঘটনাৰ যথাযথ বিৱৰণ নহয়। নাটক হৈছে সৃষ্টিশীল কলা। সৃষ্টিশীল কলা হিচাপে নাটকত কল্পনাৰ স্থান নায্য। সেয়ে ইয়াত ঐতিহাসিক ঘটনাৰ আশ্ৰয়ত মানৱীয় জ্ঞানানুকূলিত কল্পনামূলক প্ৰকাশ ঘটে। ঐতিহাসিক ঘটনাৱলীৰ থকা ফাঁকসমূহত নাট্যকাৰে কল্পনামূলক কাৰ্যকাৰণ সম্পৰ্ক স্থাপন কৰি তাক পুনৰ নিৰ্মাণ কৰিব পাৰে; কিন্তু ইতিহাসক বিকৃত কৰিব নোৱাৰে। ঐতিহাসিক তথ্যক বিকৃত নকৰাকৈ নাট্যকাৰে তেওঁৰ সৃষ্টিশীল কল্পনামূলক নাট্যকাহিনী নিৰ্মাণ কৰিবলৈ স্বকীয়ভাৱে উপকাহিনী সংযোগ কৰিব পাৰে, কাল্পনিক চৰিত্ৰৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে অথবা ইতিহাস প্ৰসিদ্ধ চৰিত্ৰতো ইতিহাসে উপেক্ষা কৰা দিশত আলোকপাত কৰি নাট্যকাহিনী মনোপ্ৰাপ্ত কৰি তুলিব পাৰে। অৱশ্যে এই শ্ৰেণীৰ নাটকত বস সৃষ্টিতকৈ ঐতিহাসিক সত্যতাৰ

ওকত অধিক। তাকে কৰিবলৈ যাওঁতে ঐতিহাসিক নাটকৰ নাট্যকাৰে ইতিহাস সামগ্ৰিক সমাজ, আনৰ-কাৰণ, সাজ-পোছাক, আচাৰ-নীতি তথা সেই সময়ৰ জাৰাৰ প্ৰতি সচেতন হোৱা দৰকাৰ। তাৰ বাবে তেওঁৰ যথেষ্ট ঐতিহাসিক জ্ঞানৰ প্ৰয়োজন। ইতিহাসৰ যুকুৰ পৰা এটি চৰিত্ৰ বা ঘটনা বুটেলি আনি বচনা, চৰিত্ৰ সৃষ্টি কৰি সংলাপ সংযোগ কৰিলেই এখন সাৰ্থক ঐতিহাসিক নাট ৰচিত হ'ব নোৱাৰে।

নাট্য কাহিনীৰ বিপ্লৱ :

নাট্যকাৰ প্ৰবীণ ফুকনৰ মণিৰাম দেৱান বিংশ শতিকাৰ চম্ভিচৰ নতুন এখন উল্লেখযোগ্য ঐতিহাসিক নাট। এই সময়ছোৱাত বচিত ঐতিহাসিক নাটসমূহত ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামীসকলৰ জীৱন আৰু কৰ্মই বিশেষত্ব স্থান লাভ কৰিছিল। পিয়লি ফুকন, মণিৰাম দেৱান, কুশল কোঁৱৰ আদি তাকেই প্ৰমাণ কৰে। প্ৰবীণ ফুকনৰ মণিৰাম দেৱান তিনি অংক যুক্ত ঐতিহাসিক নাট। নাটখনৰ প্ৰতিটো অংকত দৃশ্য সংখ্যা ক্ৰমে তিনি, চাৰি আৰু চাৰি বিগ্ৰহ ঐতিহাসিক নাট হিচাপে নাম ভূমিকাত থকা মণিৰাম দেৱান চৰিত্ৰটো নাটখনত ওকত লাভ কৰিছে। সাধাৰণতে ঐতিহাসিক নাটকক গঠন প্ৰণালী অনুসৰি পৰিবেশিক আৰু বিগ্ৰহ এই দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। কিন্তু নাটকত ঐতিহাসিক পটভূমিত কাৰ্যনিক কাহিনী উপস্থাপন কৰা হয়, তা পৰিবেশিক ঐতিহাসিক নাট বোলা হয়। আনহাতে যিবোৰ ঐতিহাসিক নাট ঐতিহাসিক কাহিনী তথা চৰিত্ৰ প্ৰদৰ্শনেই নাট্যকাৰৰ উদ্দেশ্য, তেনেবোৰ নাটক বিগ্ৰহ ঐতিহাসিক নাট আখ্যা দিয়া হয়। সেই দৃষ্টিকোণৰ পৰা মণিৰাম দেৱান এখন বিগ্ৰহ ঐতিহাসিক নাট। মণিৰাম দেৱান নাটত নাম ভূমিকাত থকা অসমৰ স্বাধীনতা সেনানী মণিৰাম দেৱানৰ জীৱন, কৰ্ম, দেশপ্ৰেম, জ্ঞানসাহস, আত্মত্যাগ আদিয়েই বিশেষভাবে চিত্ৰিত হৈছে। ঐতিহাসিক তথ্য সমৃদ্ধ কৰি নাটখনত অসমৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ বাস্তৱ ছবি অংকন কৰা হৈছে।

নাটখন আৰম্ভ হৈছে শিৱসাগৰ জিলাৰ জাজ মিল চাহাবৰ অফিচৰ মিল আৰু হলৰ্ভইদ চাহাবৰ বাৰ্তালাপৰ মাজেৰে। এই বাৰ্তালাপত মণিৰাম দেৱানৰ প্ৰসঙ্গই প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে। হৰনাথ বৰুৱাৰ মুখেৰে মণিৰাম দেৱান পূৰ্বপুৰুষৰ পৰিচয়, দেৱানৰ বুদ্ধিমত্তা, দেৱানে যুবৰাজ কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহ আৰু

নিজৰ তৰফৰ পৰা ইংৰাজ কমিছনাৰক দিয়া এটোলা (আৰ্জি) আদি বিষয়ে এই বাৰ্তালাপত স্থান লাভ কৰিছে। আৰ্জি প্ৰেৰণৰ ফল স্বৰূপে ইংৰাজৰ লগত মণিৰাম দেৱানৰ সম্পৰ্কৰ অবনতি, ইংৰাজৰ প্ৰতি থকা তেওঁৰ ঘৃণা আৰু বিতৃষ্ণাৰ ভাৱ আদি নাটখনৰ ১ম অংকৰ ১ম দৃশ্যত চিত্ৰিত হৈছে। ২য় দৃশ্যত মণিৰাম দেৱানৰ চৰা খৰৰ পৰ্যায়লৈ দেশ মাতৃৰ চিন্তাত বিগ্ৰহ মণিৰাম দেৱানৰ মানসিক অৱস্থাৰ চিত্ৰণ, দুতিৰাম চিৰভাৱাৰ, ফৰ্দুদি আদি, বাহাদুৰ গাঁওবুঢ়া আদিৰ লগত দেশৰ পৰিস্থিতি সম্পৰ্কে আলোচনা আদি বিষয়ে স্থান লাভ কৰিছে। এই দৃশ্যতে নাটৰ দুটি নাৰী চৰিত্ৰ দেৱানৰ পত্নী নুমতী আৰু ললিতাই প্ৰকাশ লাভ কৰিছে। ৩য় দৃশ্যত ভগৱতী কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহৰ বাজচৰাত ৰজাৰ মানসিক অৱস্থাৰ চিত্ৰণ পোৱা যায়। ৬০০ বছৰীয়া আহোম ৰজাৰ ৰাজমুকুট হাতত লৈ অস্তৰ্ধৰ্মত ভাঙি পৰা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহৰ অসহায় অৱস্থা, ৰাজমাওৰ বুদ্ধি, পিয়লি বৰুৱাৰ লগত দেশৰ পৰিস্থিতি সম্পৰ্কে আলচ, হৰনাথৰ লগত কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহ, পিয়লি ফুকন আৰু মণিৰাম দেৱানৰ বাক-বিতণ্ডা মনোহাৰী ৰূপত উপস্থাপন কৰা হৈছে। লগতে মণিৰাম দেৱান, পিয়লী ফুকন, দুতিৰাম চিৰভাৱাৰ ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহৰ গোপন আয়োজন আদিও এই দৃশ্যতে দেখুওৱা হৈছে।

নাটকখনৰ ২য় অংকত ১ম দৃশ্যত দুতিৰাম চিৰভাৱানে নাটনী ৰূপত মণিপুৰী ঘোষাৰী ফুলকুমাৰীক চোৰাংচোৰা হিচাপে কমিশ্যনাৰৰ অফিচত নিয়োগ কৰা, মোহনৰ ফুলকুমাৰীৰ প্ৰতি মোহ, কমিশ্যনাৰৰ অফিচলৈ মণিৰাম দেৱানৰ আগমন, তোষাঝোদেৰে আপ্যায়নৰ চেষ্টা কৰি অসমৰ ৰাজ সিংহাসন দিয়াৰ প্ৰলোভনেৰে মিল চাহাবৰ মণিৰাম দেৱানৰ মন জয় কৰাৰ প্ৰচেষ্টা, মণিৰাম দেৱানৰ সকলো ধৰণৰ আপ্যায়ন প্ৰত্যাহ্বান, আৰু দেশ এৰি যাবৰ বাবে ইংৰাজ চাহাবক নিৰ্দেশ, ইংৰাজ চাহাবৰ দুগৰাকীৰ লগত মণিৰামৰ মুখামুখি বাক সংঘৰ্ষ আদিয়ে স্থান লাভ কৰিছে। ২য় দৃশ্যত মাজনিশা ৰাজআলিত ফুলকুমাৰীৰ লগত মণিৰাম দেৱানৰ গোপন সাক্ষাৎ, হৰনাথৰ আগমন, ফুলকুমাৰীক আটক আদি ঘটনাওলী চিত্ৰিত হৈছে। ৩য় দৃশ্যত মণিৰাম দেৱানৰ বাসগৃহত পিয়লী ফুকন আৰু গাঁওবুঢ়াৰ লগত দেৱানৰ বিদ্ৰোহ সম্পৰ্কীয় আলচ, দেৱানৰ কলিকতালৈ যাত্ৰাৰ আয়োজন, তেওঁৰ অনুপস্থিতিত পিয়লী বৰুৱাক জাতীয় আন্দোলনৰ দায়িত্ব অৰ্পণ আৰু শেষত জাতিৰ স্বাধীনতাৰ

হেতু মৰণ যজ্ঞত প্ৰাণ আৰ্হতি দিবলৈ আটাইবোৰে হেংদাং চুই শপত গ্ৰহণেও
দৃশ্যটিৰ সামৰণি। ৪ৰ্থ তথা অন্তিম দৃশ্যত দুৰ্বল বজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহেৰে মানসি
অবস্থাৰ চিত্ৰণ ঘটিছে। এই দৃশ্যতেই ললিতাই বজাৰ কাৰেঙত আশ্ৰয় লয়
কৰিছে। শেষত কলিকতালৈ যাত্ৰা কৰাৰ পূৰ্বে মণিবাম দেৱানে বজা আৰু
ৰাজমাওৰ পৰা বিদায় লৈ প্ৰস্থান কৰাত দৃশ্যটিৰ সামৰণি পৰিছে।

৩য় অংকত ১ম দৃশ্যত জজমিল, হলৰইদ আৰু হৰনাথৰ বাৰ্তালাপ
মাজেৰে মণিবাম দেৱানৰ কলিকতাত স্থিতি লাভ, তেওঁ তাৰ পৰা বজা কন্দৰ্পেশ্বৰ
সিংহলৈ প্ৰেৰণ কৰা পত্ৰ ইংৰাজৰ হাতত পৰা, এই পত্ৰৰ আধাৰত দুতিৰা
চিন্তাদাৰৰ ঘৰত বিদ্ৰোহৰ নথি-পত্ৰ উদ্ধাৰ আদি বিষয়ে প্ৰকাশ লাভ কৰিছে।
লগতে বন্দী ফুলকুমাৰী আৰু দুতিৰাম চিন্তাদাৰৰ লগত হৰনাথৰ বাক্ যুধ
বাকমুদ্ৰৰ মাজেৰে বজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহক ইংৰাজে বন্দী কৰাৰ আয়োজন
ইংগিত দিয়া হৈছে। ২য় দৃশ্যত ভগ্ন বজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহেৰে আবেগ বিহীন
অবস্থাৰ চিত্ৰণ হৃদয়স্পৰ্শী। সেই সময়তে ইংৰাজ চিপাহীয়ে ৰজাকাৰেঙত দক্ষ
কৰি কাৰেঙৰ সকলোকে বন্দী কৰাৰ ছবি অংকীত হৈছে। ৩য় দৃশ্যত মিল
হলৰইদ আৰু হৰনাথৰ বাৰ্তালাপৰ মাজেৰে ইংৰাজৰ হাতত মণিবামৰ বন্দিত্ব
কথা ব্যক্ত কৰা হৈছে। লগে লগে মণিবাম দেৱানৰ বিচাৰ অসমত স্থগিত কৰি
কলিকতাৰ কৰাৰ নিৰ্দেশেৰে কলিকতাৰ পৰা প্ৰেৰণ কৰা তাৰ বাৰ্তা প্ৰতি
আৰু হৰনাথৰ পৰামৰ্শ অনুসৰি এই তাৰ বাৰ্তা গোপন কৰি মিল আৰু হলৰইদে
দেৱানক ফাঁচী দিয়াৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰাৰ দৃশ্য চিত্ৰায়িত হৈছে। ৪ৰ্থ তথা
অন্তিম দৃশ্যত অন্ধকাৰ পোতাশালত পিললীৰ ওপৰত হৰনাথৰ অমানুসিক
অত্যাচাৰ, মণিবামৰ হৰনাথক কৰ্কৰ্ণা হলৰইদৰ কোম্পানীৰ শাসনৰ বিক্ৰমচৰণ
অপৰাধত দোষী সাব্যস্ত কৰি মণিবাম দেৱানক দিয়া ফাঁচীৰ আদেশ ঘোষণা
আৰু দেৱানৰ ফাঁচীৰ ইংগিতেৰে নাটকখনৰ পৰিসমাপ্তি ঘটিছে।

এনেদৰে নাটকখনৰ আটাইকেইটি অংক বিশ্লেষণ কৰি চালে দেখা যায়
যে ১ম অংকৰ পৰা ২য় অংকৰ ৩য় দৃশ্যলৈ নাটকীয় কাহিনীৰ গতি ধীৰ।
ভাৰতৰ জাতীয় আন্দোলনত অংশ লোৱা মণিবাম দেৱানৰ ব্যক্তিত্ব, আত্মসম্মান
বোধ, জাতীয় প্ৰেম, সাংগঠনিক শক্তি আদিৰ প্ৰকাশেৰে নাটকৰ মুখ্য চৰিত্ৰটি
এই অংশত উজ্জ্বল। লগতে অসমৰ সমসাময়িক ৰাজনৈতিক দিশৰ প্ৰতিফলনে
মনোগ্ৰাহী। কিন্তু ২য় অংকৰ ৪ৰ্থ দৃশ্যত দেৱানে কলিকতালৈ যাত্ৰা কৰাৰ

উদ্দেশ্য বজাৰ পৰা বিদায় লোৱাৰ পিছৰে পৰা নাটকীয় কাহিনী ক্ষিপ্ৰ গতিত
আগবাঢ়িছে। মণিবাম দেৱানৰ কলিকতাত স্থিতি আৰু বিদ্ৰোহ সম্পৰ্কীয়
অভিসন্ধিমূলক পত্ৰ প্ৰেৰণ, দুতিৰাম চিন্তাদাৰৰ ঘৰৰ পৰা হৰনাথ দাৰোগাৰ
তকস্বপূৰ্ণ কণগজ-পত্ৰ হস্তগত, অভিসন্ধিমূলক পত্ৰ উদ্ধাৰ আদি ঘটনাবলীৰ
প্ৰত্যক্ষ বিৱৰণ নাটকখনত নাই। জজমিল, হলৰইদ আৰু হৰনাথৰ কথা-বতৰাৰ
মাজেৰেহে উক্ত ঘটনাবলীৰ আভাস দিয়া হৈছে। ৩য় অংকৰ ২য় আৰু ৩য়
দৃশ্যত অতি খবতকীয়াকৈ পিয়লি, কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহেৰে বন্দিত্ব, হৰনাথৰ কু-
অভিসন্ধিৰ ফলস্বৰূপে তাৰ বাৰ্তা গোপন কৰি দেৱানক মৃত্যুদণ্ড দিয়াৰ সিদ্ধান্ত
গ্ৰহণ আদি ঘটনাবলী বিবৃত হৈছে। ২য় অংকত ৪ৰ্থ দৃশ্যত মণিবাম দেৱানে
ৰাজকাৰেঙৰ পৰা বিদায় লৈ কলিকতালৈ যাত্ৰা কৰাৰ পিছত সুদীৰ্ঘ সময়
নাটকখনত তেওঁক সৌশৰীৰে দেখা নাযায়। বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ (হলৰইদ, মিল
আৰু হৰনাথ) বাৰ্তালাপত মণিবাম দেৱানৰ প্ৰসঙ্গৰে কাহিনী আগবাঢ়াই নিয়া
হৈছে। অন্তিম দৃশ্যত অন্ধকাৰ পোতাশালত মণিবাম দেৱানৰ হৰনাথক কৰ্কৰ্ণনা
আৰু দেৱানৰ ফাঁচীৰ ইংগিতেৰে নাটকখনৰ সামৰণি পৰিছে। নাটকীয় কাহিনীৰ
বহু উল্লেখযোগ্য স্তৰৰ ক্ষিপ্ৰ প্ৰকাশে কাহিনীৰ স্বাভাৱিক বিকাশত বাধাৰ সৃষ্টি
কৰিছে। এই প্ৰসঙ্গত সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাৰ এঘাৰ উক্তি বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য।
“..... একোটা অংকতে ভালৈখিনি কথা সামৰিবলৈ যোৱাত সকলো ঘটনাৰ
স্বাভাৱিক বিকাশ নঘটিব আৰু ফলত কিছু কথা বৰ স্পষ্ট হৈ প্ৰকাশ নাপালে।”

চৰিত্ৰ সৃষ্টি :

ঐতিহাসিক নাটকত ঐতিহাসিকভাৱে সত্য আৰু কাল্পনিক এই দুই
প্ৰকাৰৰ চৰিত্ৰ পোৱা যায়। প্ৰবীণ ফুকনৰ মণিবাম দেৱান নাটকত উভয় প্ৰকাৰৰ
চৰিত্ৰ চিত্ৰিত হৈছে। নাৰী আৰু পুৰুষ সমন্বিতে (চিপাহী, দুতৰী, চাপ্ৰাচী
আদি) সৰু বৰ প্ৰায় ১৮ টা চৰিত্ৰই নাটকখনত স্থান লাভ কৰিছে। ইয়াৰে
ললিতা, ফুলকুমাৰী, দুতৰী, চাপ্ৰাচী আদি চৰিত্ৰ নাটককাৰৰ কাল্পনিক সংযোজন।
তাৰ বাহিৰে বাকীবোৰ ঐতিহাসিক চৰিত্ৰ।

নাম ভূমিকাত থকা মণিবাম দেৱান নাটকখনৰ মুখ্য চৰিত্ৰ। মুখ্য চৰিত্ৰ
হিচাপে নাটকখনৰ আদিৰ পৰা অন্তলৈ চৰিত্ৰটিয়ে গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। ১ম
অংকৰ ১ম দৃশ্যত হৰনাথে মিল চাহাবৰ আগত মণিবাম দেৱানৰ পূৰ্বপুৰুষৰ
বৃত্তান্ত মাতি ধৰিছে আৰু তাৰ দ্বাৰা নাটককাৰে দেৱানৰ বংশ মৰ্যাদা প্ৰকাশ

কৰিছে। মণিবাম দেৱানে কমিশ্যনাৰ চাহাবৰ হাতত যি আৰ্জি দিছে তাৰ মাজে
তেওঁৰ ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক জ্ঞান তথা প্ৰজাৰ অধিকাৰ সম্পৰ্কী
সচেতনতা প্ৰকাশ পাইছে। সেয়ে মিলৰ দৃষ্টিত “He is a courteous re-
spectable man” (১ম অংক ১ম দৃশ্য)। ৰজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহৰ হাত
দেৱান “জ্ঞানী, বুদ্ধিমান, সুচিন্তিত” (১ম অংক, ৩য় দৃশ্য)। মণিবাম দেশ
এজন দেশ প্ৰেমিক। ইংৰাজৰ ছলনা, শোষণ আৰু প্ৰতৰণাৰ পৰা দেশক মু
কৰিবলৈ, হৰনাথৰ দৰে দেশদ্ৰোহীক শাস্তি দিবলৈ, ইন্দ্ৰবংশী আহোম ৰা
পৰিয়ালৰ হেৰোৱা গৌৰৱ উদ্ধাৰ কৰিবলৈ মণিবাম দেৱান উদ্ভাৱিত। যি
একো কৰিব নোৱাৰা অৱস্থাই তেওঁক অশৈৰ্ষ আৰু হতাশ কৰি তুলিছে—
নোৱাৰো, নোৱাৰো। বৰুৱা জাঙৰীয়া! মই অবশ হৈ পৰিছো। ঠা! কা
বানৰৰ কি ছলনা! কি প্ৰতৰণা? (১ম অংক, ২য় দৃশ্য)

বাক্পটুতা মণিবাম দেৱানৰ চৰিত্ৰৰ বৈশিষ্ট্য। দেশদ্ৰোহী, জাতিদ্ৰো
হৰনাথ দাবোগাৰ প্ৰতি দেৱানৰ তীব্ৰ ঘৃণা। সেয়ে তেওঁ দাবোগাক কৰুণ
আখ্যা দিছে। দেশৰ মাটিত বিদেশীৰ পদলেহন আৰু বিদেশী সাজপাৰৰ বাবে
এই অপমানসূচক বিদ্বেষ। অকল হৰনাথকেই নহয় ইংৰাজ চাহাবকো তে
মুখানুখিকৈ দেশৰ শাসন ভাৰ অসমীয়াৰ হাতত অৰ্পণ কৰি দেশ এৰি য়
ৰাবে দাবী জনাইছে—

অসম দেশৰ ৰাজ্যভাৰ অসমীয়াৰ হাতত গটাই দি তোমালোকে অসম
দেশৰ পৰা আঁতৰি যাব লাগে। (২য় অংক, ১ম দৃশ্য)

মণিবাম দেৱানৰ মতে কোম্পানীৰ ওচৰত সদৌ অসমীয়াৰ এয়া নান
দাবী আৰু কোম্পানীৰ কৰ্মচাৰী এই দাবীৰ কথা শুনিবলৈ বাধ্য। (পৃ. ৩১)

নিৰীকতা আৰু স্পষ্টবাদীতা দেৱান চৰিত্ৰৰ ভূষণ। নিৰীক বাবেই তে
স্পষ্টবাদী। এই ব্যক্তিত্বৰ বাবেই ইংৰাজ চাহাবসকলেও তেওঁক লৈ শৰ্কিত।
সেয়ে দেৱানৰ মন জয় কৰাৰ উদ্দেশ্যে ৰাজকীয় আপ্যায়ন আৰু নৃত্য পীঠ
ব্যৱস্থা কৰিছে। কিন্তু দেৱানে এই সকলোবোৰ পোনে পোনেই প্ৰত্যাখ্য
কৰিছে। ইয়াৰ কাৰণে তেওঁ ব্যাখ্যা কৰিছে— “সুৰাপান মোৰ ধৰ্মকিৰুণ” (পৃ
২৭) “তদুপৰি আপোনালোকৰ এনেবিধৰ ৰং ৰইচত সোৱাদ নাৰাওঁ” (পৃ
২৮)। তেনেকৈ নোৱাৰি ইংৰাজ চাহাবে অসমৰ ৰাজপাট দিয়াৰ প্ৰলোভনে
দেৱানৰ মন জয় কৰিব বিচৰাত মণিবাম দেৱানে স্পষ্ট ভাষাত কৈছে—

“এনে হীন পুৰস্কাৰৰ লোভত মণিবাম দেৱানে কেতিয়াও কৰ্তব্য পথৰ
পৰা পিছলি নপৰে”। (২য় অংক ১ম দৃশ্য)

এনে আচৰণৰ বাবে মণিবাম দেৱানৰ জীৱনলৈ আহিব পৰা সত্ৰাপ্য
বিপদ সম্পৰ্কে হলবইসে তেওঁক সতৰ্ক কৰি দিয়াত, দেৱানে নিৰীকভাৱে
কৈছে—

হলবইস, তুমিও মনত বাখিৰা দেশৰ উদ্ধাৰৰ বাবে— মিজমে জীৱন
পণ কৰিছে, তেওঁ চাহাবৰ বত্ৰা চকু দেখি ভয় বোৱা বিধৰ নহয়।। (২য় অংক,
১ম দৃশ্য)

এনেদৰে নাটকখনত ‘মণিবামৰ গণনচূৰী ব্যক্তিত্ব’ প্ৰকাশ পাইছে, যদিও
৩য় অংকত ৪র্থ তথা শেষ দৃশ্যত হৰনাথৰ প্ৰতি নিকৰ্প কৰা গালি-গালাজ
আৰু শাও-শৰ্ণনিয়ে চৰিত্ৰটিৰ মৰ্যাদা কিছু পৰিমাণে হানি কৰিছে—

তোক মই শাও দিছো হৰনাথ, যেতিয়া মৰল শহাত পৰি চটুফটু কৰিবলৈ
ধৰিবি তেতিয়া হৰনাথ তোৰ মুখত পানী এটুপি দিবলৈকো কাকো বিচাৰি
নাৰাবি। গোটেই গাতে তোৰ পোক লাগিব। তিলতিলকৈ এই নাৰকীয় সেহাৰ
অন্ত পৰিব।

নাটকখনৰ বল তথা উল্লেখযোগ্য ঐতিহাসিক চৰিত্ৰ হৰনাথ পৰ্বতীয়া
কনৱা। আদিৰ পৰা অষ্টলে মণিবাম দেৱান নাটকত চৰিত্ৰটিৰ তকহ লক্ষণীয়।
স্বাৰ্থপন, নিষ্ঠুৰ, প্ৰতিশোধ পৰায়ণ, দেশদ্ৰোহী অথচ কৰ্মপটু হৰনাথে ইংৰাজ
পদলেহন কৰি স্বাৰ্থ আদায়ৰ বাবে নিজৰেই দেশৰ মানুহৰ ওপৰত অত্যাচাৰ
কৰিছে। মণিবাম দেৱানৰ দৃষ্টিত “অসমৰ ৰাজৰাহ হৰনাথ দাবোগা” তাৰ
বিপৰীতে হৰনাথৰ দৃষ্টিত অসমীয়া মানুহ মুৰ্খ। সেয়ে দয়াসু ইংৰাজৰ কৰুণা
দলিয়াই পেলাইছে। তেওঁ নিজক দেশ আৰু জাতিৰ শত্ৰু বুলি স্বীকাৰ কৰি
চাহাবক কৈছে—

ছলুৰ, অধীনে ইংৰাজৰ হৈ নিজৰ দেশৰ, নিজৰ জাতিৰ বিৰুদ্ধে কিয়
দিছো (১ম অংক, ১ম দৃশ্য)

সেয়ে মিল চাহাবে হৰনাথ আৰু মোহন হাজৰিকা সম্পৰ্কত কৈছে—

“These are dangerous people the traitors” ১ম অংক ১ম দৃশ্য
হৰনাথৰ দেশদ্ৰোহীতাৰ অন্তৰালত আছে অসমৰ ৰাজপাট প্ৰাপ্তিৰ আশা।
এই আশাৰ বাটত কাইট স্বৰূপ মণিবাম দেৱানৰ মৃত্যু হৰনাথৰ কাম। সেয়ে

কলিকতাৰ পৰা অহা তাৰবার্তা লুকুৰাই দেৱানক শীঘ্ৰে মুছলমানক বিহীন হবনাথে মিল চাহাবক পৰামৰ্শ দিছে। হবনাথৰ পৰামৰ্শ অনুসৰিয়েই দেৱান দেৱানৰ কাঁচীৰ ষ্ৰুম দিছে। ইয়াৰ দ্বাৰা হবনাথে দেৱানে পূৰ্বতে তেওঁৰ অপমানৰ প্ৰতিশোধ লৈছে আৰু নিজৰ উদ্দেশ্য চৰিতাৰ্থ কৰাৰ পদত আগুৱাই গৈছে—

মানুহে মোক বিদ্ৰোহী বুলি ঘিণ কৰে। কৰক তাত মোৰ কটকট মোক লাগে অসমৰ ৰাজপাট আৰু মণিবাম দেৱানৰ প্ৰাণহীন হোৱা। (১ম অংক, ১ম দৃশ্য)

আহোম ৰজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহ চৰিত্ৰটি নাটখনত দেশপ্ৰেমী, প্ৰজাৰ্থী অৰ্থাৎ দুৰ্বল আৰু অসহায় ৰূপত চিত্ৰিত হৈছে। আহোমৰ ৮শ বৰ্ষীয় মুকুট হাতত লৈ, তাৰ গৌৰৱ ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰা দুখত ৰজা অহোম 'প্ৰজাৰ সুখেই ৰজাৰ সুখ, প্ৰজাৰ দুখেই ৰজাৰ দুখ'— এই আনন্দিত ৰজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহই মানৱ আক্ৰমণত জুৰুলা হোৱা অসমীয়া প্ৰজাইক ইংৰাজৰ হাতত লঘু-লাঞ্ছনা ভোগ কৰাৰ বাবে নিজকে জৰ্বীয়া কৰি কামনা কৰিছে। তাতেই প্ৰকাশ পাইছে তেওঁৰ মানসিক দুৰ্বলতা। হা সিংহাসনচ্যুত হোৱাৰ আশংকাত থকা ৰজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহই একান্ত পিয়লী বৰুবাকো সন্দেহৰ চকুৰে চাইছে। তাৰে মাজেৰে তেওঁৰ মন অস্থিৰতাই প্ৰকাশ পাইছে—

তোমালোক তলে তলে ভীষণ শক্তিশালী হৈ উঠিছে। কাহে হা অসমৰ ৰাজসিংহাখনৰ ওপৰতো তোমালোকৰ লোলুপ দৃষ্টি পৰিছে। (১ম অংক, ৪ৰ্থ দৃশ্য)

অনিশ্চয়তা, অসহায়তা আৰু আত্ম প্ৰতিষ্ঠাৰ বৃথা আকাঙ্ক্ষাৰে নটন ৰজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহ এটি দুৰ্বল আৰু আবেগিক চৰিত্ৰ।

পিয়লী বৰুৱা নাটখনত এটি উল্লেখযোগ্য ঐতিহাসিক চৰিত্ৰ। দেশপ্ৰেমী, ৰজাৰ একান্ত অনুগত আৰু মণিবাম দেৱানৰ সহচৰ। নিৰীহ আৰু মানসিক শক্তি পিয়লি বৰুৱাৰ চৰিত্ৰৰ বৈশিষ্ট্য। সমগ্ৰ নাটখনত পিয়লী এটি সক্ৰিয় চৰিত্ৰ। দেশৰ নামত জীৱন উৰ্চৰ্গা কৰা পিয়লী স্বৰ্গদেৱৰ সন্মত প্ৰতি সমানেই সজাগ—

জীৱন উৰ্চৰ্গা কৰিম, তথাপি স্বৰ্গদেউৰ সন্মান অক্ষুণ্ণ ৰখিম। (১ম অংক, ৪ৰ্থ দৃশ্য)

জীৱন পোতাশালত পঢ়ি মৰিম, তথাপি স্বৰ্গদেউৰ আদেশ পালন কৰিম। (১ম অংক, ৩য় দৃশ্য)

মণিবাম দেৱানৰ যি বিদ্ৰোহৰ পৰিকল্পনা তাত পিয়লী একান্ত সহচৰ, ৰজাৰ দুখৰ সহভাগী, ললিতাৰ দৰে নিৰাশ্ৰয়া নাবীৰ শুভ চিত্ৰক। দেশৰ বাবে, ৰজাৰ বাবে, সহচৰৰ বাবে কিবা স্বার্থই কাম কৰা পিয়লীয়ে জীৱনত কাৰো ওলোট কৰাৰা ভিক্ষা কৰা নাই। তেওঁ পোতাশালত হবনাথৰ অমানুসিক অত্যাচাৰ সহ কৰিছে, কিন্তু হবনাথৰ দাসত্ব, ইংৰাজৰ বশ্যতা স্বীকাৰ কৰা নাই। সেয়ে দেৱানে কৈছে—

পিয়লী, মোৰ প্ৰাণৰ পিয়লী। জগতৰ আগত প্ৰমাণ কৰি দেখুৱালা, জননী জন্মভূমিস্ত, স্বৰ্গদেৱি গৰীৱসী (৩য় অংক, ৪ৰ্থ দৃশ্য)

জৰ্মিল আৰু হলবইৰ নাটখনৰ দুটা উল্লেখযোগ্য পুৰুষ চৰিত্ৰ। নাট্য কাহিনীৰ বিকাশত এই ঐতিহাসিক চৰিত্ৰ দুটাৰ অৰিহণা অনস্বীকাৰ্য। অসমীয়া প্ৰজাক আতুৰা ভাঁৰি, আহোম ৰজাক সিংহাসন চ্যুত কৰি অসম দেশ অধিকাৰেই তেওঁলোকৰ মূল লক্ষ্য। এই লক্ষ্যত উপনীত হ'বৰ বাবে হবনাথৰ সহায়ত দুয়োজনে কৰ্মপন্থা হাতত লৈছে। হবনাথ আৰু মোহন হাজৰিকাৰ জৰিয়তে বিভিন্ন খবৰ আদায় কৰি পৰিকল্পনাৰে কামত আগ্ৰসৰ হৈছে। হবনাথ আৰু মোহনক কাম আদায়ৰ স্বার্থত সময়ে সময়ে প্ৰশংসা কৰিছে যদিও দেশদ্ৰোহী এই দুগৰাকী ব্যক্তি সম্পৰ্কত মিলে হলবইক সচেতন কৰি কৈছে—

Captain, these are dangerous people- the traitors. Take head of them. Be careful. (১ম অংক, ১ম দৃশ্য)

মানুহ চিনিব পৰা এই শক্তি থকা বাবেই চাহাব দুগৰাকীয়ে মণিবাম দেৱানৰ ব্যক্তিত্ব, ৰাজনৈতিক জ্ঞান আদিক লৈ শক্তিত হৈ পৰিছে। তেওঁলোকৰ দৃষ্টিত দেৱান বহুত 'ভদ্ৰ বিদ্ৰোহী'। বিভেদ গামী (Divide and Rule) কৌশলেৰে দেশ শাসনৰ পক্ষপাতী ইংৰাজ চাহাব দুগৰাকীৰ চৰিত্ৰৰ সাম্ৰাজ্যবাদী মনোভাৱ স্পষ্ট কৰি তোলাত নাট্যকাৰ সফল হৈছে।

মণিবাম দেৱান নাটকত নাবী চৰিত্ৰ চাৰিটা ক্ৰমে ললিতা, ফুলফুমাৰী, নুমলী আৰু ৰাজমাও। ললিতা ইংৰাজৰ পদলেহনকাৰী, দেশদ্ৰোহী মোহন হাজৰিকাৰ ভগ্নী। দেশদ্ৰোহী ভাতৃৰ দেশপ্ৰেমী ভগ্নীৰূপে নাটত ললিতা চৰিত্ৰটি চিত্ৰিত হৈছে। বাকপুটী, স্পষ্টবাদিতা ললিতা চৰিত্ৰৰ লক্ষণীয় দিশ। ভাতৃৰ

দেশপ্ৰোহিতাৰ বাবে মণিবাম দেবানে পোনতে ললিতাক সন্দেহৰ চকুৰে চাই
আৰু দেশপ্ৰোহিতাৰ অপৰাধক ললিতাক শাস্তি প্ৰদান কৰিব বিচাৰিছে। ললিতা
নিজৰ নিৰ্দোষিতা প্ৰমাণ কৰিবলৈ যুক্তিৰ অৱতাবণা কৰিছে—

ককায়েকৰ দোষত ভনীয়েকক শাস্তি দিয়া কোন দেশৰ নীতি কৰ
পাবেনে বৰুৱা ডাঙৰীয়া (১ম অংক, ২য় দৃশ্য)

পৰৱৰ্তী সময়ত ললিতাই পিয়লী বৰুৱাৰ সহযোগত ৰাজকাৰ্যেৰে জট অহা
লাভ কৰিছে। নাটকীয় কাহিনীৰ বিকাশত ললিতা চৰিত্ৰটিৰ অবিহণা নাই
কুৰি পাৰি। আন এটি নাৰী চৰিত্ৰ ফুলকুমাৰী। নৃত্য গীতত পট্ট মণিপুৰী
ছোৱালী ফুলকুমাৰীক মূৰ্তিবাম চিৰস্তাদাৰে নাচনী ৰূপে চাহাবৰ প্ৰমোদ কৰ
নিয়োগ কৰিছে আৰু গুণ্ডচৰ ৰূপ কৰিছে। ২য় অংকৰ ২য় দৃশ্যত ফুলকুমাৰীয়ে
মাজনিশা ৰাজআলিত গোপনে মণিবাম দেৱানক সাক্ষাৎ কৰি এখন পত্ৰ অৰ্প
কৰিছে। মূৰ্তিবাম চিৰস্তাদাৰৰ পৰা আদি ফুলকুমাৰীয়ে দেৱানক দিয়া এই পত্ৰ
বিষয় অথবা গুণ্ডচৰ ৰূপে ফুলকুমাৰীয়ে কি কাৰ্য সাধন কৰিলে সেইটো
নাটকত স্পষ্ট নহয়। সেই দৃষ্টিকোণৰ পৰা নাটকীয় কাহিনীৰ বিকাশত চৰিত্ৰটি
অবিহণা দেখা নাযায়। কিন্তু সমসাময়িক পৰিস্থিতিত অসমীয়া স্ত্ৰী-পুৰুষ
উভয়ে স্বাধীনতা সংগ্ৰামত অংশ লৈ যি দুঃসাহসিক কাম-কাজ কৰিছিল, জ
আত্ম চৰিত্ৰটিৰ পৰা পাব পাৰি। মণিবাম দেৱানৰ পত্নী নুমলী নাটকৰ আ
এটি নাৰী চৰিত্ৰ। সসোৰ ধৰ্ম পালনৰ প্ৰতি আগ্ৰহী নুমলীয়ে বিচাৰে দেৱান
তেওঁৰ ঘৰ সংসাৰ তথা ল'ৰা-ছোৱালীৰ প্ৰতি চকু দিয়ক। স্বামী দেৱান
ঘৰখনৰ প্ৰতি আঙুৰীয়া মনোভাৱত নুমলী অসন্তুষ্ট। সেয়ে এগৰাকী সাধন
পুৰিণীৰ দৰে নুমলীয়ে কৈছে—

আপুনি চাহাবসকলৰ সৈতে এনেকৈ ফেৰপাতি নলৈ সহযোগ কৰ
হ'লে দেশৰো মঙ্গল হ'লহেঁতেন, নিজৰো উন্নতি হ'লহেঁতেন (১ম অংক, ৩য়
দৃশ্য)

নাট্যকাহিনীৰ বিকাশত নুমলী চৰিত্ৰৰ অবিহণা নাই যদিও নাটক
প্ৰাৰম্ভতে নুমলীৰ লগত ছোৱা দেৱানৰ বাৰ্তালাপে, মূল চৰিত্ৰটিৰ মনোজগত
উদ্ভাৱিত কৰাত সহায় কৰিছে। কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহৰ মাতৃ ৰাজমাও নাটকখনত
এটি অভিজাত নাৰী চৰিত্ৰ। হ'ল বছৰীয়া আহোম ৰাজত্বৰ গৌৰৱক লৈ তেওঁ
গৌৰৱান্বিত। তেওঁৰ দুচৰিত্ৰ, এনে গৌৰৱৰ অধিকাৰী আহোম ৰাজ

অৰূপতন ইমান সহজতে হ'ব নোৱাৰে। 'সত্যৰ সদায় জয়' এই ধাৰণাত
বিশ্বাসী ৰাজমাৰে পুত্ৰ ৰজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহক সান্তনা দিছে। ভাত-পানী এৰি
ৰাজ্যৰ চিন্তাত দুৰ্বল, অসহায় পুত্ৰক তেওঁ বায়োচিত্তভাৱে উপদেশ দিছে যে
কাপুৰুষৰ দলে আত্মবিশ্বাস হেৰুৱাই দিন অতিবাহিত কৰাতকৈ প্ৰকৃত বীৰ
দৰে সন্মুখ সমৰণত মৃত্যুবৰণ কৰাই শ্ৰেয়।

ভাষা :

ঐতিহাসিক নাট হিচাপে মণিবাম দেৱান নাটকৰ ভাষা প্ৰাণৱন্ত আৰু
চৰিত্ৰানুগ। থলুৱা চৰিত্ৰকেইটিত শিৱসাগৰ অঞ্চলৰ কথিত ভাষা সংযোগ কৰা
হৈছে। ইংৰাজ চাহাবসকলৰ মুখত দিয়া ইংৰাজী, হিন্দী, অসমীয়া মিশ্ৰিত ভাষা
নাট্যগুণ বিশিষ্ট। অসমীয়া ভাষাত প্ৰচলিত খণ্ডকাব্য আৰু পট্টৰূপৰ ব্যৱহাৰে
নাটকীয় সংলাপক বিশেষ মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ছোৱা জুইত
জীপ মৰা; গোছেই গজালি হোৱা; চাউল কথা শেষ হোৱা, ফেটী সাপক
গাৰীৰ খুউৱা, পানীৰ ঠু টেঙা, সাপৰ নেজত বিয় খোৱা, সাপৰ গাঁতত হাত
সুমুউৱা আদি খণ্ড কাব্যৰ ব্যৱহাৰে নাটকীয় সংলাপক মনোপ্ৰাণী কৰি তুলিছে।
২য় অংকৰ ১ম দৃশ্যত মোহন আৰু ফুলকুমাৰীৰ বাৰ্তালাপে হ'ল বসৰ সৃষ্টি
কৰিছে। এটি গহীন পৰিবেশৰ লগত সম্পৃক্ত হৈ থকা পাঠকক এই বাৰ্তালাপে
কিছু পৰিমাণে সকাহ দিয়ে।

গীত :

মণিবাম দেৱান নাটকত দুটি গীত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। গীত দুটিৰ ৰচক
শ্ৰীযুত ভূপেন্দ্ৰ কুমাৰ হাজৰিকা, এম.এ.। নাটকীয় গীত দুই প্ৰকাৰৰ- অন্তৰঙ্গ
আৰু বহিৰঙ্গ। যিবোৰ গীত নাটকীয় কাহিনীৰ পৰা বাদ দিব নোৱাৰি, তেনে
গীতক অন্তৰঙ্গ গীত বোলে। অৰ্থাৎ অন্তৰঙ্গ গীত নাট্য কাহিনীৰ অবিচ্ছেদ্য
অঙ্গ। আনহাতে নাটকীয় কাহিনীৰ লগত বিশেষ সম্পৰ্ক নথকা, যাক বাদ
দিলেও নাট্য কাহিনীৰ বিকাশত বিশেষ বাধাৰ সৃষ্টি নহয়, তেনে গীতক বহিৰঙ্গ
গীত বোলে। মণিবাম দেৱান নাটকত সন্নিবিষ্ট দুয়োটি গীত বহিৰঙ্গ গীত। ১ম
অংকৰ ২য় দৃশ্য আৰু ২য় অংকৰ ২য় দৃশ্যৰ সংযোগ কৰা গীত দুটি কোনো
চৰিত্ৰৰ মুখত দিয়া হোৱা নাই। দুয়োটা গীত নেপথ্যৰ পৰা ভাহি অহা। গীত
দুটিত অতীত অসমৰ শৌৰ্য-বীৰ্য আৰু পৰাধীন অসমৰ দুখ লাঞ্ছনাৰ প্ৰতিফলন
ঘটিছে। নাটকীয় পৰিবেশ সৃষ্টিৰ গীত দুটিৰ অবিহণা অনস্বীকাৰ্য।

মঞ্চ নিৰ্দেশনা :

মণিৰাম দেৱান নাটক তিনিটা অংকত মুঠতে এঘাৰটা দৃশ্য আছে। ১ম অংকৰ ১ম আৰু ৩য় দৃশ্যৰ বাহিৰে প্ৰতিটো দৃশ্যৰে প্ৰাৰম্ভতে নাট্যকাৰে মঞ্চ নিৰ্দেশনা দিছে। এনে নিৰ্দেশনাই মঞ্চ সজ্জা আৰু পৰিবেশ সৃষ্টিত সহায় কৰিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ১ম অংকত ১ম দৃশ্যত জজমিলৰ অফিচত মাজত মেজত আইনৰ কিতাপ, সোনেৰে বন্ধোৱা কলম, waste paper basket আদিৰে ইংৰাজ চাহাবৰ অফিচ এটিৰ যথার্থ চিত্ৰণৰ বিপৰীতে ২য় দৃশ্যত দেৱানৰ ঘৰত সূতা কটা যঁতৰ, বৰপীৰা, শৰাই তামোলৰ বাঁটা, বানবাটি, কপো ধোঁৱা খোৱাই অভিজাত অসমীয়া ঘৰৰ এখনি নিখুঁত ছবি দাঙি ধৰিছে। তদুপৰি সংলাপৰ মাজে মাজে চৰিত্ৰ মানসিক ক্ৰিয়া প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰকাশক, অথবা শৰীৰ অংগী-ভংগী সম্পৰ্কীয় নিৰ্দেশনা, আবহ সঙ্গীত, পোহৰৰ অহা যোৱা আদি নিৰ্দেশনা প্ৰতিটো দৃশ্যতে প্ৰয়োজন সাপেক্ষে সংযোগ কৰিছে। হাতে নিখ অৱস্থাতে কুমাৰ ভাস্কৰ নাট্য মন্দিৰত পাঁচবাৰকৈ নাটখন অভিনীত হৈছিল। মঞ্চ সফল নাট হিচাপে মণিৰাম দেৱান এখন জনপ্ৰিয় নাটক। ভাৰবীয়াসকল প্ৰচেষ্টা, কলা-কুশলীৰ সহযোগিতাৰ লগতে মঞ্চ নিৰ্দেশনাও সফলতাৰ অন্যতম কাৰণ বুলি ভাবিব খল আছে।

কুৰি শতিকাৰ চতুৰ্থ দশকত ৰচিত ঐতিহাসিক নাটসমূহৰ মাজত মণিৰাম দেৱান নাটকৰ বিশেষ স্থান আছে। ভাৰতীয় স্বাধীনতা আন্দোলনৰ অন্যতম যুঁজাৰু মণিৰাম দেৱানৰ জীৱন ছবি সম্বলিত নাটখন ৰচনা কৰোঁতে নাট্যকাৰে যথেষ্ট অধ্যয়ন কৰাৰ কথা আগকথাৰ পৰা জানিব পাৰি। দুই এটা ঐতিহাসিক বিসঙ্গতি থাকিলেও নাটখনত কল্পনা আৰু ঐতিহাসিক তথ্যৰ সহযোগত মণিৰাম দেৱানৰ জীৱনৰ ঐতিহাসিক ট্ৰেজেদি হৃদয়স্পৰ্শীভাৱে চিত্ৰিত হৈছে। লগে লগে সমসাময়িক সামাজিক ৰাজনৈতিক আদি দিশৰো প্ৰতিফলন ঘটিছে। এনেবোৰ দৃষ্টিকোণৰ পৰা প্ৰবীণ ফুকনৰ মণিৰাম দেৱান এখন সফল ঐতিহাসিক নাট। ●

।। লেখিকা মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহযোগী অধ্যাপিকা।।

আল-মুরাল্লাকা

■ আছিৰ উদ্দিন

বিশ্বৰ অন্যান্য সাহিত্যৰ দৰে আৰবী সাহিত্যৰ বিকাশৰ ক্ষেত্ৰতো প্ৰাচীৰ পত্ৰিকাৰ ভূমিকা অপৰিসীম। বৰ্তমান যুগত সংবাদপত্ৰ আৰু পুথি জনসাধাৰণৰ বাবে যিমান গুৰুত্বপূৰ্ণ ঠিক সেইদৰে প্ৰাক্ ইছলামী যুগত স্মৃতি আৰু কাব্যও তেওঁলোকৰ ওচৰত সিমানেই মূল্যবান আৰু গুৰুত্বপূৰ্ণ আছিল। তেওঁলোকৰ মাজত এনে কিছুমান কবিতাৰ সৃষ্টি হৈছিল যিবোৰ মানসিক আবেগ আৰু উত্তেজনাৰ অন্তৰৰ নিগূঢ়তম স্থানৰ পৰা ওলাই আহিছিল। পৰিপক্ক চিন্তাধাৰা আৰু উৰ্বৰা স্মৰণ শক্তিয়ে এনে ধৰণৰ সৃষ্টিত যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছিল। তেওঁলোকে কবিতাৰ মাজেৰে মৰুজীৱনৰ গতানুগতিকতা আৰু বিৰক্তিকৰ পৰিৱেশৰ তিক্ততা উপশম কৰি মানসিক চাপ আৰু উত্তেজনা পাতলাইছিল। কবিতাই আছিল তেওঁলোকৰ সাৰথি যাৰ সহায়ত তেওঁলোকে শ্ৰোতাক আনন্দ দিছিল আৰু মৰুভূমিত উট চৰাইছিল। ইয়াৰ সহায়ত তেওঁলোকে ল'ৰা-ছোৱালী আৰু যুৱক-যুৱতীসকলক শিষ্টাচাৰী হ'বলৈ প্ৰেৰণা দিছিল। তেওঁলোকে কবিতাৰ মাজেৰে শুভাকাঙ্ক্ষীক ধন্যবাদ দিছিল, দুষ্টক তিৰস্কাৰ কৰিছিল, আপোনজনৰ নিৰ্দয়তাৰ প্ৰতিবাদ কৰিছিল, কাৰোবাৰ বিপদত দুখ প্ৰকাশ কৰিছিল আৰু শত্ৰুক ভয় প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। প্ৰণয়জনিত বৰ্ণনা আৰু প্ৰিয়তমাৰ ৰূপ-সৌন্দৰ্যৰ বৰ্ণনাও তেওঁলোকৰ কবিতাত বিশেষ স্থান লাভ কৰিছিল।

প্ৰাক্ ইছলামী যুগত অনেক কবি সাহিত্যিকৰ জন্ম হৈছিল। তেওঁলোকৰ ভিতৰত প্ৰায় ১২৫ গৰাকী কবিৰ কবিতা বৰ্তমানলৈ উদ্ধাৰ কৰিব পৰা হৈছে। এই কবিতাবোৰ বিভিন্ন সাহিত্য পুথিত সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। 'মুরাল্লাকা' মূলতঃ আৰবী শব্দ। ইয়াৰ অভিধানিক অৰ্থ হৈছে 'ওখ ঠাইত ওলোমাই ৰখা বস্তু'। আনহাতে এই শব্দই মূল্যবান বস্তুৰ অৰ্থও প্ৰকাশ কৰে। প্ৰাক্ ইছলামী যুগত (৪৫০-৬২২ খৃঃ) প্ৰতিবছৰে মক্কাৰ ওচৰত 'উকাজ' নামৰ এক উৎসৱ (মেলা) অনুষ্ঠিত হৈছিল। সেই উৎসৱত বিভিন্ন প্ৰতিযোগিতাৰ লগতে এক সাহিত্যিক

স্বিল্পনৰ অধিবেশনত কবিতাৰ প্ৰতিযোগিতাত অনুষ্ঠিত হৈছিল। সমগ্ৰ অমৰৰ অসংখ্য কবি সাহিত্যিকে এই প্ৰতিযোগিতাত অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। এই কবিবোৰৰ ভিতৰত যাৰ কবিতা বিচাৰকমণ্ডলীৰ দ্বাৰা শ্ৰেষ্ঠ বুলি বিবেচিত হৈছিল সেই কবিতাটি ইন্ডিপণ্ডীয়া বেচমৰ কাপোৰত সোণৰ আখৰেৰে লিখি পবিত্ৰ কাৰা উপাসনালয়ৰ নেৱানত ওলোমাই ৰখা হৈছিল। সেইবাবেই এই কবিতাবোৰক 'মুৱাম্মাকা' অৰ্থাৎ অতি সন্মানৰ সৈতে ওলোমাই ৰখা মুন্স্বান কবিতা বুলি কোৱা হয়। উল্লেখযোগ্য যে, এই কবিতাবোৰ অতি দীৰ্ঘাৱলীয়া আৰু প্ৰায়বোৰ কবিতাই শতাধিক শাৰীৰিশিষ্ট। প্ৰাচীন আৰু মধ্যযুগৰ আৰম্ভণি পৰ্যন্তকালৰ এই কবিতাবোৰক সেই যুগৰ কবি প্ৰতিভাৰ শ্ৰেষ্ঠ অধিদান বুলি উল্লেখ কৰিছে।

খ্ৰীষ্টীয় অষ্টম শতিকাৰ শ্ৰেষ্ঠ বৰ্ণনাকাৰী হাম্মাদ আল বাৰিয়াই (৭১০-৭২২ খ্ৰী:) সৰ্ব প্ৰথমে এই ধৰণৰ সাতটি কবিতা বাচি লৈ এখন সকেলন প্ৰস্তুত কৰে আৰু ইয়াৰ নাম দিয়ে 'চাব আ মুৱাম্মাকা' (Seven hung up odes)। মুৱাম্মাকাৰ কবিতাবোৰ সোণৰ আখৰেৰে লিখিত হোৱা বাবে এইবোৰক 'মুজাহ হাবাত' বুলিও জনা যায়। প্ৰাক্ ইছলামী যুগৰ যিবোৰ কবিতা পৰৱৰ্তী কালত সকেলন কৰি উলিওৱা হৈছিল সেইবোৰৰ ভিতৰত 'চাব্ আ মুৱাম্মাকা' এখন শ্ৰেষ্ঠ কবিতা সকেলন। এই পুথিখনত সেইযুগৰ সাতজন শ্ৰেষ্ঠ কবিৰ শ্ৰেষ্ঠ কবিতা সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। কবি কেইগৰাকী হ'ল— ইমবাউল কাইচ, আনতাবা বিন ছান্দা, আমৰ বিন কুলচুম আৰু হাৰিছ বিন হিম্মিজ।

চাব্ আ মুৱাম্মাকাৰ কবিসকলৰ মাজত ইমবাউল কাইচকেই সৰ্বদৰত ভাৱে অটাইতকৈ শ্ৰেষ্ঠ কবি বুলি স্বীকৃতি দিয়া হৈছে। সেয়ে আলোচ্য প্ৰবন্ধটিত মাথোন তেওঁৰ কবিতাসমূহ বিহয়ে কিছু আভাস দিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। ইমবাউল কাইচৰ কবিতাৰ মূল কথাবোৰ তেওঁৰ নিজৰ জীৱনৰ সঁচা ঘটনা আৰু অভিজ্ঞতাৰ আধাৰত ৰচনা কৰা হৈছিল। তেওঁ কবিতা ভাষাৰ মাধুৰ্য, শব্দ চানৰ সুন্দৰ কৌশল, উপমাৰ বিচিত্ৰতা, বৰ্ণনাৰ নাদকতা, কল্পনাৰ বিলাস, ছন্দৰ ধাৰা আদিৰ সমাহাৰ দৃষ্টিগোচৰ হয়। ইয়াৰোপৰি তেওঁৰ কবিতাত সকল আশাবাদ আৰু দুঃসাহসিক কাৰ্যৰ বৰ্ণনা বিশেষ মন কৰিবলগীয়া। তেওঁৰ কাব্য ভাষা অতি স্পষ্ট, অস্তিম্ব ছন্দ আড়ম্বৰপূৰ্ণ, আনন্দদায়ক আৰু বলিষ্ঠ। তেওঁৰ কবিতাত কাৰ্বিক সৌন্দৰ্য, পৰিপক্ক প্ৰজ্ঞা আৰু আবেগ মিশ্ৰিত গভীৰতা অতুলনীয়।

ইমবাউল কাইচে তেওঁৰ কবিতাত সমসাময়িক ঘটনাৰাজিৰ লগতে

নিজৰ জীৱনত হোৱা ঘাত-প্ৰতিঘাতক প্ৰাণবন্ত চিত্ৰত সুন্দৰভাৱে উপস্থাপন কৰিছে। তেওঁৰ কবিতাত সমাজৰ লগত তেওঁৰ সংঘটিত দুঃসাহসিক প্ৰণয়, মৰুভূমি ভ্ৰমণ আৰু অন্যান্য ক্ৰিয়া আদিৰ স্পষ্ট আভাস পোৱা যায়।

ইমবাউল কাইচ আছিল হজ্ৰ বিন আল-হাৰিছ নামৰ এজন ৰজাৰ কনিষ্ঠ পুত্ৰ। তেওঁ ৪৬০ খৃঃত জন্ম গ্ৰহণ কৰে। ভাঙৰ হৈ অহাৰ লগে লগে তেওঁ নানাধৰণৰ দুঃসাহসিক কাৰ্য আৰু আমোল প্ৰমোদৰ প্ৰতি আসক্ত হৈ পৰে। তেওঁ কেতিয়াবা ঘোঁৰাক প্ৰশংসা কৰি আৰু কেতিয়াবা কোনো পৰিত্যক্ত শিবিৰৰ ধ্বংসস্থাপৰ কাষত সংঘটিত প্ৰেয়সীৰ স্মৃতি বোম্বু কৰি প্ৰেমৰ কবিতা ৰচনা কৰিছিল। তেওঁ ফাতিমা নামৰ এগৰাকী নিম্ন সম্প্ৰদায়ৰ মহিলাৰ লগত প্ৰণয় পাশত আবদ্ধ হৈছিল আৰু এই প্ৰণয়ৰ ফলস্বৰূপে কথাবোৰ অকলো গোপন নকৰি কবিতাৰ মাজেৰে ব্যক্ত কৰিছিল। সেই যুগত ৰাজপৰিয়ালৰ সদস্যই কবিতা ৰচনা কৰা কথা শিষ্টাচাৰ বিৰুদ্ধ আছিল। ইমবাউল কাইচৰ এনে নীতিবিকৃত আৰু অসন্মানজনক আচৰণ পিতৃ হজ্ৰে মনত গভীৰ আপাত পাৰ আৰু তেওঁক ঘৰৰ পৰা উলিয়াই দিয়ে। ইমবাউল কাইচে ঘৰৰ পৰা ওলাই গৈ অধিক উৎসাহেৰে আৰু স্বাধীনভাৱে নিজৰ কাম কৰি যাবলৈ লুপ্ত প্ৰতিভা হ'ল। সেই সময়ত এনে দুঃসাহসিক অভিযানত লিপ্ত থাকি ভালপোৱা বহুত যুৱক-যুৱতী তেওঁৰ লগ হয় আৰু দলবদ্ধ হৈ মৰুভূমিৰ মাজত নানা আমোল-প্ৰমোদ, চিকাৰ আদি কাৰ্যৰ মাজেৰে দিন অতিবাহিত কৰিবলৈ ধৰিলে আৰু নানা ঘাত-প্ৰতিঘাতৰ মাজেৰে সময় পাৰ কৰি ৫৪০ খ্ৰীঃত ইমবাউল কাইচৰ অথৰী জীৱনৰ পৰিসমাপ্তি ঘটে।

মুৱাম্মাকা ইমবাউল কাইচৰ অমৰ সৃষ্টি। এই কবিতাটি কেইটামান প্ৰেম কাহিনীৰ সমষ্টি। ইয়াত মুঠ একশী শাৰী কবিতা আছে। কবিতাৰ আৰম্ভণিতে কবিয়ে কেইবাজনকী বেদুইন তিবোতাৰ লগত কৰা অৰাধ মিলনৰ কথা স্মৰণ কৰি বৰ্ণনা কৰিছে। কবিয়ে তেওঁৰ প্ৰেমিকাসকলৰ দৈহিক সৌন্দৰ্যৰ বৰ্ণনা মৰুভূমিৰ বিভিন্ন জীৱ-জন্তুৰ অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গৰ লগত তুলনা কৰিছে। তেওঁৰ মুৱাম্মাকাৰ প্ৰায় আধা অংশতেই এনে নাবী সেহৰ বৰ্ণনা থকা দেখা যায়। মহিলাসকলৰ শাৰীৰিক সৌন্দৰ্য, কমনীয়াতা আদিৰ কথাবোৰ তেওঁ দৰুৱাৰে বৰ্ণনা কৰিছে। তেওঁৰ কবিতাৰ পৰৱৰ্তী চাৰি শাৰীত আন্ধাৰ ৰাতিৰ লগত নিজৰ প্ৰতিৱন্দিতামূলক বৰ্ণনাৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে। ইয়াৰ পিছত ওঠৰ শাৰীত তেওঁৰ ঘোঁৰাৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰা হৈছে। ইয়াত ঘোঁৰাৰ গতিবেগ, কষ্টসহিবৃত্ততা, সৈৰ, শৌৰ্য আদিৰ

বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে। শেষৰ আঠোটা শাৰীত অত্যধিক বৰষুণ, ঢোকেদি মাত্ৰ
 প্ৰভল বানপানীৰ বৰ্ণনাবে কবিতা সামৰিছে।

মুৰাপ্ৰাকাত সন্নিবিষ্ট ইমৰাউল কাইচৰ কবিতাৰ বিষয়বস্তু আছিল
 এনেধৰণৰ— এবাৰ কবিয়ে তেওঁৰ দুজন বন্ধুক লগত লৈ ভ্ৰমণলৈ গৈছিল
 তেওঁলোকে অতিক্ৰম কৰা পথৰ দাঁতিত তেওঁৰ প্ৰেয়সীৰ পৰিত্যক্ত বস্তু
 আছিল। প্ৰেমিকাৰ নিৰ্জন এবাবাৰীখন দেখি অতীতৰ প্ৰেমৰ স্মৃতি মনত পৰি
 আৰু বন্দুৱয়ক কিছু সময় ব'বলৈ কৈ প্ৰেমিকাৰ লগত কটোৱা অতীত কটকট
 ক'বলৈ আৰম্ভ কৰে, এনেধৰণে—

ক্ৰমেক থমকি বোবা
 হে মোৰ সুহৃদবয়,
 দাখুল^১ আৰু হাওমেলাব^২
 মাজত থকা
 মোৰ প্ৰেয়সীৰ বাসস্থান
 আৰু তেওঁৰ স্মৃতিত
 আহা আমি অলপ
 চকুলো বোৱাও।

তেওঁ কৈছিল যিদিনা প্ৰেয়সীয়ে তেওঁক এৰি গুচি গৈছিল সিদিনা
 তেওঁ সেইঠাইত হাওমালা গছৰ তলত ধিয় হৈ চকুলো টুকিছিল। এই বস
 কোৱাল লগে লগে তেওঁৰ চকু চকুলোৰে উপচি পৰিছিল। বন্ধুসকলে তেওঁক
 অশ্ৰু মটি থৈব খবিকলৈ কৈছিল। তেতিয়া তেওঁ কৈছি— বিচ্ছেদ বেলা
 পাহৰি যাবলৈ চকুলোৰ বাহিৰে আন একোৱেই তেওঁৰ ওচৰত অৱশিষ্ট নাই।

ইয়াৰ পিছত কবিয়ে তেওঁৰ প্ৰকৃত প্ৰেমৰ কাহিনীৰ কথা উল্লেখ
 কৰিছে। ইয়াত তেওঁৰ প্ৰেয়সী উনাইজাৰ লগত সংঘটিত প্ৰেমৰ কাহিনী কৰ্ম
 কৰি কৈছিল যে, কবিয়ে তেওঁৰ প্ৰেয়সী উনাইজাৰ প্ৰেমত বহুদিন সুখে
 অতিবাহিত কৰিছিল। সেই দিনবোৰৰ ভিতৰত “দাৰাতুল জুল জুল”ৰ^৩ দিনটো
 অতি সুখময় আছিল।

জীৱনত বহুদিন বহু নাবীৰ সৈতে
 মায়াজলিত বান্ধিলো নিজকে মই

PRAJNA # 70

কিন্তু সেই জুলজুলৰ দিনটো
 সকলো দিনৰ ভিতৰত
 আজিও বতীৰ।

কবি তেওঁৰ প্ৰেয়সী উনাইজাৰ প্ৰতি গভীৰভাৱে প্ৰেমাৱলম্ব আছিল।
 তেওঁ দীৰ্ঘ দিন ধৰি তাইৰ সঙ্গ লাভৰ সুযোগৰ সন্ধানত আছিল। এদিন কবিৰ
 প্ৰেয়সী গোত্ৰৰ মানুহবোৰৰ সৈতে অন্য ঠাইলৈ যাত্ৰা কৰিছিল। কবিয়ে লক্ষ্য
 কৰিলে যে, গোত্ৰৰ পুৰুষ মানুহবোৰ দলটোৰ আগত আৰু উনাইজা তাইৰ
 সৰ্বীসকলৰ সৈতে দলৰ শেষত অৱস্থান কৰিছিল। এই সুযোগতে কবিয়ে
 তেওঁলোকৰ পিছে পিছে যাত্ৰা কৰিলে। গছ-বনেৰে পৰিবেষ্টিত দাৰাতুল জুলজুল
 নামৰ সুন্দৰ সৰোবৰ পাৰ্শ্বতে যুৱতীসকলে গা ধুবলৈ উলটীৰ হৈ উঠে। তেতিয়া
 উনাইজা সৰ্বীসকলৰ সৈতে বিবসনা হৈ সৰোবৰৰ শীতল পানীত গা ধুব
 ধৰে। তেনে সময়তে কবি সংগোপনে তেওঁলোকৰ বজ্জাদি হৰণ কৰি সেইসৰোবৰ
 ওপৰত উপবিষ্ট হৈ দ্ৰাৱনতা বিবসনা যুৱতীসকলৰ ক্ৰীড়া-কৌতুক উপভোগ
 কৰিব ধৰে। স্নানান্তে পিছিব লগা বজ্জ অপহৃত হৈছে বুলি গম পাই যেতিয়া
 যুৱতীসকলে বিদ্ৰুতবোধ কৰিছিল তেতিয়া কবি লুকাই থকা স্থানৰ পৰা অবিৰ্ভাব
 হৈ তেওঁলোকক ক'লে— তোমালোকে বিবসনা অৱস্থাত মোৰ ওচৰলৈ আহি
 তোমালোকৰ বজ্জ লৈ নগ'লে মই কাকো বজ্জ নিদিওঁ। এই কথা শুনি
 যুৱতীসকলে আকণ্ঠ জলমগ্নৰ পৰা বহু অনুন্নয় বিনয় কৰিব ধৰিলে। কিন্তু কবি
 অলৰ অচৰ। উপায় নাপাই যুৱতীসকলে বিবসনা অৱস্থাতে একে একে আহি
 কবিৰ ওচৰৰ পৰা তেওঁলোকৰ পোছাক হাত পাতি নিব ধৰিলে। কবিৰ প্ৰেয়সী
 উনাইজাও তেওঁক অকাতৰ অনুৰোধ কৰিও উপায়ন্তৰ হৈ বিবসনা অৱস্থাত
 আহি কবিৰ হাতৰ পৰা তাইৰ পোছাক ল'লে। কবিয়ে সেই অভাবনীয় দৃশ্য
 উপভোগ কৰিলে প্ৰকৃত চিত্তে। ইতিমধ্যে দুপৰীয়া আহাৰ্য্য সময় পাৰ হৈ
 যোৱাত ক্ৰান্ত-সুধাৰ্থ যুৱতীসকলে তেওঁৰ ওচৰত আহাবৰ দাবী জনোৱাত
 কবিয়ে আনন্দ মনেৰে তেওঁৰ নিজৰ বাহন উটটিক হত্যা কৰি সকলোকে
 প্ৰীতি ভোজ্যেৰে আপ্যায়নৰ ব্যৱস্থা কৰে। কবিৰ প্ৰেয়সী উনাইজাই তাইৰ
 সৰ্বীসকলৰ সৈতে পৰম্পৰে উটৰ মাংস আৰু চৰ্বি আদান প্ৰদান কৰি বিমল
 আনন্দ উপভোগ কৰিলে। যাত্ৰাৰ সময়ত যুৱতীসকলে কবিৰ মাল-পত্ৰ ভাগ
 ভাগ কৰি তেওঁলোকৰ উটৰ পিঠিত উঠাই ল'লে। ভীষণ আপত্তি সত্ত্বেও কবি
 উঠি পৰিল উনাইজাইৰ উটৰ পিঠিত। একে উটৰ পিঠিত সুদীৰ্ঘ কালৰ

PRAJNA # 71

অপেক্ষাকৃত, মিলন প্রয়াসী প্রেমিক হাউদাৰ বাহিবত আৰু তেওঁ বাবে কৰা হাউদাৰ মাজলৈ মুৰটো সোমাই দি প্ৰেয়সীৰ নৈকটা লাভব বাবে অধীন হৈ পৰিল। উনাইজাই বিৰূত হৈ কবিক উটৰ পৰা নামি যাবলৈ ক'লে। ইয়াৰ পিছত কবিয়ে জোৰ কৰি তাইৰ হাউদাৰ ভিতৰত প্ৰবেশ কৰি আকৃষ্ট লিখ চৰিতাৰ্থ কৰে।

সেই দাবাতুল জুলজুল উনাইজা আৰু তাইৰ সখীসকলৰ লগত আনন্দ শূৰ্তিৰ কথা, কবিৰ উট হত্যা কৰি সিহঁতৰ লগত ভোজন কৰা, কবিৰ কা বস্ত্ৰ ভাগ কৰি সিহঁতৰ উটৰ পিঠিত দিয়া আৰু নিজে প্ৰেয়সী উনাইজাৰ উট পিঠিত উঠাৰ বৰ্ণনা কৰা হৈছে। উনাইজাই কবিক উটৰ পিঠিত উঠিব নিলে, যেতিয়া তাইৰ হাউদাৰ ভিতৰত সোমাবলৈ দিয়া নাছিল তেতিয়া কবি তাইক কৈছিল যে, তাইৰ দৰে বহুতো যুৱতী, বিবাহিতা নাৰী, গৰ্ভৱতী এনে কেঁচুৱাক গাৰীৰ পান কৰোৱা নাৰীও তেওঁৰ শয্যা সজিনী হৈছিল। ইয়াৰ পিচতো যেতিয়া উনাইজাই কবিক তেওঁৰ অসৎ ইচ্ছা চৰিতাৰ্থ কৰিবলৈ ক' দিছিল তেতিয়া কবিয়ে পুনৰ ফাতিমা নামৰ আন এজনী প্ৰেয়সীৰ কথা বৰ্ণ কৰিছিল। বাহিবৰ পাহাৰত বাস কৰা এই ফাতিমাৰ লগত কবিৰ প্ৰেম আছিল অতি গভীৰ। এই ফাতিমাও কেতিয়াবা কেতিয়াবা কবিক একান্ত নিবিড় স নিবলৈ আপত্তি কৰিছিল। তেতিয়া কবিয়ে কৈছিল— “হে ফাতিমা তুৰ্ ভাবানে মই তোমাৰ প্ৰেমত মৰিবলৈ প্ৰস্তুত? তুমি ভাবানে তুমি যি আৰু কৰিবা তাকে মই মানি ল'ম? তোমাৰ এই ছলনা ত্যাগ কৰা আৰু যদি তুৰ্ মেৰ লগত সম্পৰ্ক ত্যাগ কৰিব বিচৰা তেনেহ'লে তাকে কৰা।” কবিয়ে এ কাব্যৰ দ্বাৰা ফাতিমাৰ লগত সম্পৰ্ক ত্যাগৰ ইংগিত দিয়াৰ পিছত কৌশলো হাউদাৰ ভিতৰত প্ৰবেশ কৰি আন এটি প্ৰেমৰ কাহিনী বৰ্ণনা কৰিছিল।

আগৰ কাহিনীসমূহ সংঘটিত হৈছিল দিনৰ ভাগত। কিন্তু এতিয়া কাহিনী কবিয়ে বৰ্ণনা কৰিব ধৰিলে সেই কাহিনী ঘটিছিল বাতিৰ আন্ধাৰ কবিয়ে বৰ্ণনা কৰিছিল যে, তেওঁৰ প্ৰেয়সী এনে এক ঠাইত বাস কৰিছিল য'ত সূৰ্যৰ পোহৰো প্ৰবেশ কৰিব নোৱাৰে। তাইৰ পহৰাত আছিল যমদূতৰ দৰে ভয়ংকৰ প্ৰহৰী। কবিয়ে এই সকলো অতিক্ৰম কৰি প্ৰেয়সীৰ তথুত প্ৰবে কৰি দেখিলে যে, প্ৰেয়সী তেওঁৰ বাবে অপেক্ষা কৰি আছে। কবিয়ে কৈছিল— “যি সূন্দৰী যুৱতীৰ তথুত প্ৰবেশ কৰি দীৰ্ঘ সময় প্ৰশয় পাশত সময় কটাইয়ে সেই সুৰক্ষিত প্ৰেমিকাক লগত লৈ মনে মনে তথুৰ পৰা ওলাই গৈছে

বালিৰ ওপৰেদি ষোজ কাঢ়োঁতে প্ৰেয়সীয়ে তাইৰ ওপৰাৰ দ্বাৰা ভৰিব চিন মটি গৈছিল। শেষত আমি বাসস্থানৰ পৰা বহু দূৰত বালিৰ টিলাত উপস্থিত হৈছিলো। তাত উপস্থিত হৈয়ে তাইক মোৰ বুকুত হেঁচি ধৰিলো আৰু উপলক্ষি কৰিলো যে তাই অকল ক্ষীণ কঁকাল আৰু সুন্দৰ-সুঠাম দেহৰ গৰাকীয়ে নহয়, বৰং তাইৰ বুকু সুঠাম আৰু মসৃণ আছিল।” কবিয়ে তাইৰ সৌন্দৰ্য বৰ্ণনা কৰি উল্লেখ কৰিছে যে, তাই লাঞ্ছনীয়ভাৱে কনৰীয়া জীৱ জন্তুৰ প্ৰণয়ন চঞ্চলতাক পৰাতুত কৰে, তাইৰ অপূৰ্ব ডিঙি আৰু দীঘল চুলি আছিল বেগী.....। তাইৰ ৰূপ বৰ্ণনা দি কবিয়ে কৈছে যে, তাইৰ অপূৰ্ব ৰূপ লাৰণাই বহু সংযমী ব্যক্তিবোৰে দৃষ্টিত আউল লগাব পাৰে।

ইয়াৰ পিছত কবিয়ে আৰোহণ কৰা উটৰ ওপৰত সূন্দৰ দেহৰ বৰ্ণনা দি মন কৰিলে প্ৰকৃতিৰ এক অদ্ভাভাবিক অবস্থা। কবিয়ে তেওঁৰ বহুবৰ্গক আকাশৰ ক'লা ডাবৰত থকা বিদ্যুতৰ জিলিকনি দেখুৱালে। সেই বিদ্যুতে সন্ধ্যাসীৰ আশ্ৰমৰ সন্ধ্যা প্ৰদীপক নিশ্চল কৰিছে আৰু দুৰ্যোগপূৰ্ণ বাতি নমাই আনিছে। তাৰ পিছত তেওঁলোকে ওচৰৰ পৰ্বতত গৰ্জন-ঢেংকনিৰে প্ৰবল বৰষুণ দিয়া দেখিবলৈ পালে। সেই বৰষুণত পাহাৰৰ পৰা পানীৰ সোঁত নামি আহিছে কনৰীয়া ছাগলীবোৰে পলায়ন কৰিছে, পাহাৰৰ চৰিওফালে থকা নলাবোৰ পানীৰে ভৰ্তি হৈ পৰিল। সেই বৰষুণৰ পানীত শুকান মকচুমি সজীৱ হৈ শস্য-সন্তৰা হৈ উঠিল। এই বৰ্ণনাৰে ইমবাউল কাইচে তেওঁৰ মুৱাম্মাকাব পৰিসমাপ্তি ঘটাইছে।●

পাদটীকা :

- ১ দাবল : আৰব মকচুমিৰ এখন ঠাইৰ নাম।
- ২ হাওমেল : এ
- ৩ দাবাতুল জুলজুল : এটি জলাশয়ৰ নাম।

সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী :

- ১। আলম হুছেইন, দেৱাল মঃ— আৰবী সাহিত্যৰ চমু বুৰঞ্জী, নগাঁও, ২০০২
- ২। শহীদুল্লাহ, ড° মোহাম্মদ— প্ৰাচীন আৰবী কবিতা, কলিকতা, ১৯২৭ বা

।। লেখক মন্তৱসৈ মহাবিদ্যালয়ৰ আৰবী বিভাগৰ সহযোগী অধ্যাপক আৰু বিভাগীয় প্ৰধান।।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ কবিতাত ঐতিহ্য চেনা

■ ড° সব্বু প্ৰিয়া দেৱী

ঐতিহ্য এটা বিমূৰ্ত্ত ধাৰণা। ঐতিহ্যৰ ধাৰণাটো অতীতমুখী আৰু প্ৰাচীন মূল্যবোধৰ লগত জড়িত। ঐতিহাসিক বিবৰ্তনৰ মাজেৰে বৈ ফৈ সাংস্কৃতিক আৰু বৌদ্ধিক মূল্যবোধেই ঐতিহ্য। যিবোৰ সামাজিক ধ্যান-ধৰ্ম, চিন্তা ভাৱনা আৰু কৰ্মই পৰৱৰ্তীকালৰ জনগণক বিকাশৰ পথত আগবঢ়াব প্ৰেৰণা যোগায় সেই মূল্যবোধেই ঐতিহ্য। এজন লেখকে এনে পৰম্পৰা বা প্ৰমূল্যক অৰ্থাৎ যাক আমি শিপা বুলি কওঁ তাক কিমানখিনি ধৰি ৰাখি পাবিছে, সাহিত্যত সেয়ে ঐতিহ্য।

ঊনবিংশ শতিকাৰ সাংস্কৃতিক নৱজাগৰণৰ প্ৰভাবেৰে অসমীয়া ভাষা সাহিত্য আৰু সংস্কৃতি আধুনিক ৰূপত সন্মূহ হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ অৱদান সৰ্বজন স্বীকৃত। অসমীয়া সাহিত্য জগতলৈ গল্প, কবিতা, নাটক, উপন্যাস, তত্ত্বমূলক ৰচনা, হাস্য-ব্যঙ্গ ৰচনা, শিশু সাহিত্য আদি সকলো শ্ৰেণীৰ সাহিত্যৰে অৱদান আগবঢ়াই অসমীয়া সাহিত্য জগতত এক নৱজাগৰণ আনাব বাবে তেখেতৰ সময়ছোৱাক (১৯৯০-১৯৪০) বেজবৰুৱাৰ যুগ আখা দিয়া হয়।

ঊনবিংশ শতিকাৰ আদিভাগত অসমভূমিত ইংৰাজৰ বিজয় ধৰা উৰিছিল। লগে লগে কিছু অসমীয়াৰ জনমানসত পাশ্চাত্য সংস্কৃতিৰ গৌৰৱ পতাকা উৰিবলৈ ধৰিলে। বৃটিছৰ আগমনক অসমৰ এটা চামে আদৰণি জনালে। আনকি তেওঁলোকে ইউৰোপীয় সংস্কৃতিটোকে আদৰণি জনালে। অসমীয়া জনজীৱনৰ আচাৰ ৰীতিৰ প্ৰতি তেওঁলোকৰ বিৰাগ আছিল। বঙালী পৰম্পৰা এটা ঊনবিংশ শতিকাৰ মানুহৰ মাজত সোমাই পৰিল। পাশ্চাত্য আৰু নতুন মানসিকতাৰ প্ৰতি বিৰাগ হোৱা বেজবৰুৱাৰ মনত অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য

প্ৰাচীন তথা লৌকিক ৰূপৰ মৰ্চিৰ নোৱাৰা সাঁচ বহুৱাইছিল পিতৃ দীননাথ বেজবৰুৱাই। “মোৰ জীৱন সোঁতৰণ”ত বেজবৰুৱাই এই কথা বৰ্ণনা কৰিছে। তেওঁ উল্লেখ কৰিছে যে সৰুতে পিতৃ দীননাথ বেজবৰুৱাই বামাৰণ, মহাভাৰতৰ পদ-পুথি পঢ়ুৱাই শুনাইছিল। শঙ্কৰ-মাধৱৰ ৰচিত সংস্কৃত ভাগৱত আৰু কীৰ্ত্তন যোৰাৰ পদ সুৰ লগাই পাই শুনাইছিল, লগত লৈ গৈ অৰ্ছীয়া ভাওনা দেখুৱাইছিল। পৰৱৰ্তী কালত তেওঁ কলিকতালৈ পঢ়িবলৈ গৈ ইংৰাজী শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিলেও বা কলিকতাৰ বিখ্যাত ঠাকুৰ পৰিয়ালৰ ছোৱালী প্ৰজ্ঞাসুন্দৰী দেৱীক বিয়া কৰালেও বা জীৱনৰ বেছিখিনি সময় অসমৰ বাহিৰত (কলিকতা আৰু সম্বলপুৰত) কটালেও তেওঁৰ আত্মা অসমৰ ঐতিহ্যৰ লগত বান্ধ খাই আছিল। অসমৰ উৰলি যোৱা সাংস্কৃতিক ঐতিহ্য, জাতীয় বীৰ-বীৰাঙ্গনাৰ আদৰ্শ, পৰিয়ালৰ সুত্ৰে লাভ কৰা বামাৰণ-মহাভাৰতীয় ঐতিহ্য আদিয়ে তেওঁক আকৃষ্ট কৰিছিল। তেওঁৰ বিভিন্ন সাহিত্যৰ মাজত সেই ঐতিহ্যসমূহ মূৰ্তমান হৈ উঠিছে।

লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ বহুমুখী প্ৰতিভাৰ অন্যতম দিশ হ’ল তেওঁৰ কবিতাসমূহ। ১৯১৩ চনত তেওঁৰ কবিতা পুথি ‘কদমকলি’ প্ৰকাশ পায় আৰু তাত ত’ত সিঁচলি হৈ থকা কবিতাসমূহক একত্ৰ কৰি তেওঁৰ এশবৰ্ষীয়া জন্মজয়ন্তী উপলক্ষে প্ৰকাশ কৰি উলিওৱা ‘বেজবৰুৱা গ্ৰন্থালী’ (২য় খণ্ড)ত ‘পদুমকলি’ নামেৰে প্ৰকাশ কৰি উলিওৱা হয়। ‘কদমকলি’ আৰু ‘পদুমকলি’ৰ কবিতাসমূহৰ মাজত তেওঁৰ কবি প্ৰতিভাৰ ন ন দিশ উন্মোচিত হৈছে। ‘কদমকলি’ৰ কবিতা সন্দৰ্ভত মহেশ্বৰ নেওগে মন্তব্য দিছে এইদৰে— “ইয়াৰ দুই এটি প্ৰকৃততে কবিতা বুলিব নোৱাৰি। কিন্তু যিকোনো কবিতাৰ পৰা পৰিছে সেইকোনোটি সোণপানীৰে ছপাই বন্ধাই থ’কলগীয়া। (মহেশ্বৰ নেওগ, অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা, পৃ. ২৫৬) উল্লেখযোগ্য যে বেজবৰুৱাৰ ‘কদমকলি’ আৰু ‘পদুমকলি’ দুয়োখন পুথিত গীত আৰু কবিতা উভয়ে সম্মিলিত হৈছে।

জোনাকী যুগৰ সাহিত্যৰ মাজত ৰোমাণ্টিকধৰ্মী উৎকৰ্ষতা, অসমীয়া সংস্কৃতিৰ গভীৰ তলিত লুকাই থকা সৃজনধৰ্মীতাৰ উৎস নতুনকৈ আৱিষ্কৃত হ’ল। জোনাকীৰ পাতেতে অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশৰ লগতে কবিতায়ো ৰোমাণ্টিক ভাৱোচ্ছাসেৰে আত্মপ্ৰকাশ কৰিলে। পাশ্চাত্য ৰোমাণ্টিক ভাৱধাৰাৰে প্ৰভাৱান্বিত হ’লেও এই সময়ছোৱাৰ কবিতা দেশৰ মাটি পানীৰ পৰা বিচ্ছিন্ন

নাছিল। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ কবিতাতো বমন্যাসিক সাহিত্যৰ সকলো লক্ষণ পৰিস্ফুট হ'লেও তাৰ মাজত ঐতিহ্য চেতনা অনন্য ৰূপত প্ৰকাশ পাইছে। বেজবৰুৱাই বিভিন্ন ভাৱধাৰাৰ কবিতা ৰচনা কৰিছে। এই ভাৱধাৰা ভিতৰত দেশপ্ৰেম, প্ৰকৃতি-প্ৰীতি, প্ৰেম, আধ্যাত্মচেতনা, বাদ, নীতিমূলক উপদেশমূলক আদি। এই বিভিন্ন ভাৱৰ কবিতাসমূহৰ মাজত পাশ্চাত্য বোমাটিক কবিসকলৰ দৰে ব্যক্তিগত আবেগ-অনুভূতি প্ৰকাশ, নাৰী সৌন্দৰ্য, পৰিষ্কাৰ আৰু নৈসৰ্গিক সৌন্দৰ্যৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ, প্ৰেমৰ উপাসনা, প্ৰকৃতিত ত্ৰিসেক পদৰ্শন, সাধাৰণ বস্ত্ৰত অসাধাৰণত্ব আৰোপ আদি সকলো বৈশিষ্ট্য বিদ্যমান। তদুপৰি বৰ্ত্তমান, শোভা, বৰাট হেৰিক, টমাচ কেম্পিয়ন, জৰ্জ ডাৰ্লি, এণ্ড্ৰিউ মৰভেল আদি ভালেমান ইংৰাজ কবিৰ প্ৰভাৱো তেওঁৰ কবিতাত দেখা যায়। এনেদৰে পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত হ'লেও তাৰ মাজতে বেজবৰুৱাৰ কবিতাত ঐতিহ্যৰ ধাৰণা মূৰ্ত হৈ উঠিছে। তেওঁ ভাৱ-ভাষা-চিত্ৰ সকলোতে অসমৰ মাটিৰ গন্ধ আছে। চকুত নতুন দীপ্তি লৈ পুৰণি দেশখন, স্মৃতি প্ৰথা আৰু গৌৰৱময় ঐতিহ্যক চাবলৈ ইচ্ছা কৰিলে। তাৰ প্ৰতিধ্বনি গা যায় এইদৰে—

নতুন প্ৰাণৰ
ন চকুমুৰি
দীপ্তি চাঙ্গি দে তাত,
পুৰণি পৃথিৱী
ন-কৈ চাই লওঁ
হে-বীণ। এঘাৰি মাত।

(অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা (সম্পা.) বেজবৰুৱা গ্ৰন্থাৱলী, পৃ. ১৭২)
জাতীয় জীৱনৰ লৌকিক ৰূপটো বেজবৰুৱাই অবচেতন মনত কঢ়িয়াই লৈ ফুৰিছিল। 'বীণ বৰাগী', 'খনবৰ আৰু বতনী', 'বতনীৰ বেজাৰ' আদি কবিতাত অসমীয়া ভাষাৰ স্বভাৱজাত সৌন্দৰ্য মূৰ্ত হৈ উঠিল। পাশ্চাত্য বোমাটিক কবিতাৰ প্ৰভাৱে তাত ইন্ধন যোগালে। অসমীয়া কাহিনী গীত এক নতুন ৰূপত উজলি উঠিল। গৰখীয়া, নাৰখীয়া খৰাগী আদিৰ উল্লেখ টোকৰী গীত, বনগীত আদিৰ পৰা আহি নতুন ৰূপত ভাৱব্যঞ্জক ৰূপত ধৰা দিলে। লোকগীতৰ প্ৰকাশভংগীৰে 'বলে নোবাৰা সুদৰ্শন' (মালতী), 'খনব

আৰু বতনী', 'বতনীৰ বেজাৰ', 'বৰদৈচিলা', 'বিহ্বান' আদি লিখিলে। 'খনবৰ আৰু বতনী'ত বিহ্বানৰ প্ৰকাশ ভংগীৰ স্পষ্ট আভাস আছে —

পৰ্কতে পৰ্কতে বগাব পাবো মই
লতা বগাবলৈ টান
বতনী সোণাইকে বগাব পাবো মই
মাকক বুজাবলৈ টান। (পৃ. ১৭১)

'মালতী' কবিতাটি ছন্দ স্পন্দনৰ পিনৰ পৰা বনগীত সুবীয়া। কবিতাটি বেজবৰুৱাৰ গ্ৰন্থাৱলীত 'বলে নোবাৰা সুদৰ্শন' বুলি উল্লেখ আছে। চাৰিটা বৰ্ত্ত লিখা 'গীতৰ তৃতীয় গীতটোত লোকগীতৰ প্ৰভাৱ দেখা যায় —

জোনবাইৰ আগলৈ
একোটি মাখন
আয়ে বিয়া নিয়া দবা। (পৃ. ১১৬)

'কদমকলি'ৰ অন্তৰ্গত স্বদেশ প্ৰেমৰ ভাৱনাবে পূৰ্ণ 'বিহ' নামৰ গীতটোৰ মাজেৰে অসমৰ বাপতি সাহেদ জাতীয় বিহৰ এটি আনন্দমুখৰ পৰিবেশ পৰিস্ফুট হৈ উঠিছে। বহাগ বিহত অসমৰ গাঁৱে-ভূঞা ৰাজি উঠা ঢোল-পেঁপা, টকা, গগনা, বাঁহীৰ সূনে অসমবাসীৰ লগতে কবিৰ অন্তৰতো যে আনন্দৰ জোৰাৰ তোলে, মন-প্ৰাণ পুলকিত কৰে তাৰ স্পষ্ট নিদৰ্শন এই গীতটি। ল'ৰা-বুঢ়া, ডেকা-গাভৰু, বোৱাৰীৰ গাত তৰনি নাইকিয়া হয়। এনে মন-প্ৰাণ হৰি নিয়া আনন্দ মুখৰ পৰিবেশৰ বৰ্ণনা দি কবিয়ে কৈছে —

টক্ টক্ টক্ টকাই   পোঁ পোঁ পোঁ পেঁপাই
ধুম ধুম ধুম ঢেলেৰে মিলে,
খম্ খম্ খম্ তালেৰে   চট্ চট্ চট্ হাতেৰে
বিহ খা বিহ বা বোলে।" (পৃ. ১৬৭)

বিহ্বানৰ ৰচনা ৰীতিত লিখা 'বিহ্বান' কবিতাটিত অসমৰ লোক ৰচন প্ৰকাশ আৰু কিছুমান বিশ্বাসৰ আভাস দিছে —

ৰূপৰে ৰটাতে   ধুৰিয়া তামোল
ফুলাম পাটি লৈ শুবা
বিহ্ব দিনাখন   দৈ পইতা খাৰা
বিচনীৰ বা লৈ যাব। (পৃ. ১০০৩)

'বনঘোষা'ৰ আৰ্হিত ৰচিত 'বৰদৈচিলা' কবিতাটিৰ মাজতো লোক
বিশ্বাস সোমাই আছে —

উভতি আহোতে দৈ পইতা নিম

বহুৱাম পাৰি বৰ পীৰা। (পৃ. ১০০১)

বেজবৰুৱাৰ লোক ঐতিহ্য গ্ৰীতি দেখি বাণীকান্ত কাকতিয়ে কৈছিল—
'বেজবৰুৱা ডাঙৰীয়া য'তে থাকক, তেওঁ বঙালীৰ সন্দেশ মিঠাই বহি
থাকিলেও তেওঁৰ জিভাৰ পানী পৰে এতিয়াও অসমীয়া কাহনী-বাসন
সৌধৰলিত। (বাণীকান্ত কাকতি, বাণীকান্ত চয়নিকা, পৃ. ২৫৬) 'কৰমকৰ্ম'ৰ
অন্তৰ্গত 'আমাৰ জন্মভূমি' কবিতাত তাৰ সুন্দৰ প্ৰকাশ ঘটিছে

ক'ত আছে এনে চাউল পানীত দিলে ভাত?

ক'ত এনে কুঁজি খেৰুকা টেজাই যায় দাঁত?

ক'ত পৰা পকা খৰিচা, ক'ত টেকেয়া শাক

এঠা দৈ ক'ত এনে নেৰায় খুলে যাক। (পৃ. ৯৬১)

বেজবৰুৱাই অসমৰ বাহিৰত থাকি সাহিত্য চৰ্চা কৰিলেও অসম
প্ৰকৃতিৰ ঐশ্বৰ্য্যময় ৰূপ আৰু বৈচিত্ৰ্যই তেওঁৰ মন আছন্ন কৰি অনুপম প্ৰকৃ
ঘটাৰ। কসভৰ আগমনত প্ৰকৃতি জগতত দেখা সুন্দৰ সমাহিত ৰূপ ৰচ
তেওঁ দিছে 'বসন্ত' নামৰ কবিতাটিত এইদৰে —

মালতী ফুলিল সেউতী উঠিল

কেতেকী গা মুৰি দিলে

সুৰীয়া কুলিয়ে গল কঁপাই গায়

বননিৰ বাতৰি দিলে। (পৃ. ৯৯৮)

তিনিটা স্তবকৰ 'জাৰ' নামৰ কবিতাটি কবিয়ে অসমৰ থলুৱা শব্দ
ৰচনা কৰিছে।

'সন্ধ্যা' কবিতাটিত অসমৰ গ্ৰাম্য সমাজৰ সন্ধিয়া সময়ৰ এখন মানৱ
চিত্ৰ দাঙি ধৰিছে মৌচাৰ উকলী, থিলীৰ শব্দ, শিয়ালৰ হোবা, গৰুৰ হেৰুনি,
আনকি সন্ধিয়া ৰজ্জৰা মঙ্গলবাদ্যৰ কথাও উল্লেখ কৰিছে এইদৰে—

শব্দ বাদ্যকাৰী শিয়ালৰ

হোবা হোবা বৰ বৰতৰ

দিশ বিদিশ পুৰি যায়।

PRAJNA ■ 78

হাস্য শব্দে গৰু পোবালি।

খোজে খোজে উকবাই ধূলি।

দৰা ঘণ্টা তাল কবতাল

মুদৰ গো মুখ বাজে ভাল। (পৃ. ৯৯৭)

'প্ৰবাসুৱাৰ চিঠি'ত প্ৰকৃতি জগতৰ পৰা অনা বকুলৰ ডাল, অশোক
জুপিব জুৰ বায়ু, আমৰ আগত পৰি গীত গোৱা কুলি, থিলীৰ মাত, পুৰ্ণিমাৰ
বাতি হাঁহি ভবা ভেট পাহি আদি প্ৰকৃতি জগতৰ হাঁহি ভবা বিবিধ আনুৰাগই
চুমুকি মাৰিছে।

গ্ৰাম্য জীৱনৰ সহজাত পৰম্পৰাৰ পৰা তেওঁ বিচ্ছিন্ন নহয়। তেওঁৰ
সৰাই কেতিয়াবা বিচাৰি পায় গগন জীৱনৰ অতীত সৌৰবণিৰ মনোমোহা
চিত্ৰ। 'সৰীৰ প্ৰতি' কবিতাত অসমীয়া গ্ৰাম্য জীৱনৰ সহজাত ঘটনা পৰম্পৰা
দাঙি ধৰিছে এইদৰে —

চিলনী সীতোৰ মিঠ

সোঁতে সোঁতে উঠি যাওঁ

পানীত টুকুৰিয়াওঁ আঙুলিৰ আগেয়ে,

বুবুবলি কাটো

পানীৰ তলত নাকেৰে।

বকুলৰ গুটি খাম

সেউতীৰ বিয়া চাম

কৰবীৰৰ মৌ পিম

কেতেকীৰ ধূলি লম

ভোমোকাৰ গাম গীত কুলিৰে বন্ধাম মিত

ভাত ফেচুৰ সৈতে ওৰে দিন গাম নাম।

পদুম পাহিত উঠি নাৱকো খেলাম। (পৃ. ৯৫৩-৯৫৪)

'সক আৰু বৰ' নামৰ নীতিমূলক কবিতাটিত গ্ৰাম্য সমাজত প্ৰচলিত
পাচি সজা, কামি চঁচা, টঙাল তুলোৱা আদি ভৌতিক সংস্কৃতিৰ কথা উল্লেখ
আছে—

পাচি সজা, কামি চঁচা টঙাল তুলোৱা

সন্ধানৰ কাম, নীহ মাথোঁ এলেছা। (পৃ. ৯৮৪)

'বায়ো উবা ভনীয়েক প্ৰতিমা', 'মইনা', 'তোমাকহে ভালপাওঁ মৰম
সৰী', 'কুলি', 'হয় স্বত্ব ডাক', 'পদুম পাতৰ পানী' আদি কবিতাৰ মাজতো

PRAJNA ■ 79

অসমৰ প্ৰকৃতি জগতৰ মনোমোহা ৰূপৰ বৰ্ণনাৰে প্ৰান্য ঐতিহ্য প্ৰকাশ কৰা
বেজবৰুৱাৰ দেশপ্ৰেমমূলক কবিতাসমূহৰ মাজেৰে জাতীয় ঐতিহ্য
প্ৰকাশ পাইছে। পৰাধীন দেশৰ জনগণৰ মাজত জাতীয়তা ভাৱ জাগ্ৰত কৰিবলৈ
কবিয়ে দেশৰ গৌৰৱময় অতীতৰ বৰ্ণনা কৰিছে। প্ৰাচীন গৌৰৱৰ আঁৰে পৰা
মুখৰিত হৈ আছে ঐতিহ্য চেতনা। অসমৰ জাতীয় সংগীত ৰূপে বীৰত্ব 'জা
দেশ' শীৰ্ষক গীতটিত কবিৰ মাতৃভাষা আৰু দেশৰ প্ৰতি ভালপোৱাৰ মন
প্ৰকাশ ঘটিছে —

অ' মোৰ আপোনাৰ দেশ
অ' মোৰ চিকুণী দেশ
এনেখন শুৱলা
এনেখন শুফলা

এনেখন মৰমৰ দেশ। (পৃ. ১৬৪)

'কদমকলি'ত অন্তৰ্ভুক্ত 'বীণ বৰাগী' কবিতাটি বৰাগীজন লোক সত্বে
এটি সাৰ্থক চৰিত্ৰ। যিয়ে বীণ লৈ দেহতত্ত্ব বা আধ্যাত্মিক চেতনা সূত্ৰ গীত
যুবে। বীণ হ'ল সৃষ্টিৰ প্ৰতীক। বীণত সুৰ তুলি অতীত অসমৰ সৌৰ্য-বীৰ্য
গৰিমা, সাহিত্য-কলা, আত্ম বলিদানৰ অনুপম চিত্ৰ দাঙি ধৰি কবিতাটিত বীণ
গভীৰ দেশ প্ৰেম প্ৰকাশিত হোৱাৰ লগতে ঐতিহ্য চেতনাও প্ৰকাশ পাই
অদেশ স্বজাতিক ভালপোৱা কবিয়ে বৰাগীৰ মুখত দুখৰ দিনৰ অতীত বীৰ
গৌৰৱময় আৰু বীৰত্ব ব্যঞ্জক অতীত গুনিৰ বিচাৰিছে—

তনা ঐ বৰাগী !

আনন্দৰ কাহিনী
অসমৰ ফলবাশি
হিয়া মোৰ হেৰ
বলবন্ত হোক

পৰাণ উঠক উলাসি। (পৃ. ১৭৮)

বাণ, ভগদত্ত, ভীষ্মক, শংকলাদিব, শংকৰ-মাধৱ, মাধৱ কননি, ৰত্নসিংহ
চিলাৰায়, নৰনাৰায়ণ আদি পুৰুষৰ বীৰত্ব ব্যঞ্জক যুগমীয়া কাহিনীয়ে বৰাগী
মুখৰ পৰা গুনিৰ বিচাৰিছে। এয়া কবিৰ ঐতিহ্য চেতনাৰ অনুপম নিদৰ্শন।
'পদুমকলি'ত সম্বিষ্ট 'অসম সংগীত' কবিতাটিত কবি

ঐতিহ্য প্ৰীতিৰ সুন্দৰ প্ৰকাশ ঘটিছে —
আমি অসমীয়া মহৰ্ণ দুখীয়া
কিহৰ দুখীয়া হমা?
সকলো আহিলা সকলো আছে
নুগুজো নলও গম।
শত্ৰুৰে বিলে বিশুদ্ধ ধৰম
লাচিত্তে বাহুত বল
সতী জয়মতীৰ সতীৰ তেজেৰে
অসমী আই প্ৰবল। (পৃ. ১১৩)

অতীতেই বৰ্তমানৰ ভেটি আৰু ভবিষ্যতৰ সোপান। সেয়েহে অতীতৰ
জাতীয় নায়কসকলক শ্ৰদ্ধাৰে সোঁৱৰণ কৰিছে। শংকৰদেৱৰ বিশুদ্ধ ধৰ্ম,
লাচিত্তৰ বাহুত বল, জয়মতীৰ সতীত্ব, মোমাই তামুলীৰ কৰ্মনিষ্ঠা, ৰত্নসিংহৰ
শাসন, ভগত গুৰু শংকৰাচাৰ্যৰ গুৰু কুমাৰিল ভট্টৰ পাণ্ডিত্য, ভাস্কৰ বৰ্মাৰ
কৃতিত্ব আদি গৌৰৱময় বৰ্ণনাৰ উপৰি আধুনিক অসমৰ নিৰ্মাতা আনন্দবাম
জেকিয়াল ফুকন, পণ্ডিত আনন্দবাম বৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, সুবৰ্ণসিংহ কাশীনাথ
তামুলী ফুকন আৰু গুণাভিৰাম বৰুৱা, স্বাধীন ব্যবসায়ী জগন্নাথ বৰুৱা আৰু
মানিক চন্দ্ৰ বৰুৱা আদিয়ে দেশৰ বাবে ৰাখি থৈ যোৱা খ্যাতি দাঙি ধৰিছে।

'ব্ৰহ্মপুত্ৰ সংগীত' কবিতাটিত কবিৰ ইতিহাস চেতনা আৰু ঐতিহ্য
প্ৰীতিৰ সুন্দৰ নিদৰ্শন পোৱা যায়। কবিয়ে ব্ৰহ্মপুত্ৰক চেতনাসম্পন্ন, জীৱন্ত
কপত ৰক্ষনা কৰিছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰতেই প্ৰাচীন অসমৰ শৌৰ্য-বীৰ্যশালী
ঐতিহ্যময় ঘটনাসমূহ সংঘটিত হৈছিল। কবিয়ে অসমৰ ঐতিহ্যময় ঘটনাসমূহৰ
বৰ্ণনা কৰি কৈছে যে ব্ৰহ্মপুত্ৰ এই ঘটনা প্ৰবাহৰ সাক্ষী। সেয়েহে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ
বুকুত কবিৰ জীৱনৰ যবনিকা পেলোৱাৰ অভিলাস ব্যক্ত কৰিছে এইদৰে—

(যেন) খেলাৰ শেষত তোমাৰ বুকুত

মাৰ যায় মোৰ জীৱন তৰণী। (পৃ. ১১৫)

- এয়া কবিৰ জাতীয় ঐতিহ্য চেতনাৰ উৎকৃষ্ট নিদৰ্শন।

অসমৰ সাহিত্য সংস্কৃতিত শংকৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱে বহুতৰে
প্ৰসিদ্ধি কৰা মানবীয় ধৰ্ম আৰু প্ৰভাৱশালী প্ৰেৰণাত বেজবৰুৱাই নতুন
ধাৰাৰ জন্ম দিছে। শংকৰদেৱৰ মূল আদৰ্শ পুৰুষ আছিল কৃষ্ণ। লক্ষ্মীনাথ

বেজবৰুৱাই শাকৰদেৱৰ আদৰ্শ কৃষ্ণৰ যি ঐতিহ্য সেইটো বিভিন্ন সাহিত্য
লগতে কবিতাতো প্ৰতিফলিত কৰিছে। বেজবৰুৱাৰ ডালেমান কবিতাত শ্ৰীকৃষ্ণ
গোপীসকল, বাঁহী আদিৰ উল্লেখ আছে। অসমীয়া বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ প্ৰতি
বেজবৰুৱাৰ অনুগতা আছিল। 'হয় তত্বৰ ডাক' কবিতাটিত কৃষ্ণ আৰু গোপী
সকলৰ বাসনীলাৰ অনুৰণন শুনা যায় —

চন্দ্ৰাৱলী শবতৰ নুপুৰ ধনি
মনকাণ পাতি দিলে ডালকৈ শুনি
জহ জাৰ বাৰিষাবে - ইত্যাদি (পৃ. ৯৬২)

'বাধা আৰু সৰ্বীসকল' নামৰ কবিতাটিত বৃন্দাবনত শ্ৰীকৃষ্ণৰ লীলা
কথা উল্লেখ কৰিছে —

বৃন্দাবনতে কোনে বাঁহী বায় এহে
আমি শুনি গলো ধনি হে
নাকে বাঁহী বায়, আঙুলি বুলাই এহে
বাধা বাধা বোলে বাণী হে। (পৃ. ৯৬৭)

'চন্দ্ৰা বাধা চন্দ্ৰ', 'বৃন্দা-চন্দ্ৰাৱলীৰ সংবাদ', 'কলা-বগা', 'সৰ
কোনেনো বজায়?' আদি কবিতাৰ মাজত বৃন্দাবনত শ্ৰীকৃষ্ণৰ লীলাৰ বৰ্ণন
কৰিছে। কৃষ্ণৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ তেওঁ 'কবিতা' নামৰ কবিতাটিত 'বৃন্দাবনত
মতলীয়া কলীয়াৰ বেণু' (পৃ. ৯৬৪) উপমাৰ প্ৰয়োগ কৰিছে। কৃষ্ণৰ বাঁহী
প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈ তেওঁৰ 'বাঁহী' নামেৰে কেইবাটাও কবিতা লিখিছে। তেওঁ
কবিতা পুথিখনৰ নাম 'কদমকলি'। এইদৰে তেওঁ কবিতাৰ মাজেৰে কৃষ্ণ
আদৰ্শ বা কৃষ্ণ সংস্কৃতিৰ ঐতিহ্য প্ৰকাশ কৰিছে।

মাজে মাজে বেজবৰুৱাৰ কাব্যত ভাৰতীয় কাব্যতত্ত্বৰ প্ৰতিফলিত
অনুভূত হয়। ভাৰতীয় ঐতিহ্যৰ ধাৰণাৰে তেওঁৰ মন পুষ্ট কৰি ৰাখিছিল।
ভাৰতীয় ঐতিহ্যৰ ধাৰণাবাহী কবি লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ ভাৰত চেতনাৰ
উজ্জ্বল নিদৰ্শন বিচাৰি পোৱা যায় প্ৰাচীন ভাৰতৰ পৌৰাণিক আখ্যান,
উপাখ্যান, দেৱ-দেৱী সম্বন্ধিত বিভিন্ন চৰিত্ৰৰ উল্লেখ, শব্দচয়ন, আৰু বস্তু
গাঁথনিৰ মাজেৰে।

'ব্ৰহ্মপুত্ৰ সংগীত' কবিতাটিত বিভিন্ন পুৰাণ, বামাৰ্ণ মহাভাৰতৰ
গৌৰৱময় তথা ঐতিহ্য সম্বলিত ঘটনা প্ৰবাহৰ লগত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ সম্পৰ্ক দৰি

ধৰিছে। এনে পৌৰাণিক চৰিত্ৰসমূহৰ ভিতৰত বশিষ্ঠ-গালব, অশ্বক্রান্ত, দ্বাৰকা,
নৰক, ভগদত্ত, উৰ্বশী, বস্ৰা, শিব-পাৰ্ৱতী, ত্ৰিলোকমা, উষা-অনিৰুদ্ধ,
ত্ৰিলোকা, সতী-দক্ষ, কামদেৱ আদি উল্লেখযোগ্য। কবিয়ে এই চৰিত্ৰসমূহৰ
অকল নামোল্লেখ নকৰি তেওঁলোকৰ লগত জড়িত ঘটনাৰ সংক্ষেপে বৰ্ণনা
কৰিছে এইদৰে —

দক্ষৰ দুহিতা সতী
শিব যাব প্ৰাণ পতি
ৰামী নিন্দাত প্ৰাণ ত্যজে ইয়াতেই দাক্ষায়নী।
ইয়াতেই কি মদন ভঙ্গ?
কাম ইয়াতেই নে চন্দ্ৰ?

ইয়াতেই নে উষাদেৱী কৰিছিল প্ৰেম বীণা ধনি
(যাব) অৰাৱনত অনিৰুদ্ধৰ প্ৰেমাৱদ্ধ হনয়ধনি? (পৃ. ৯৯৫)

'বীণ বৰাগী'ত সীতাৰ জীৱনৰ কাৰুণ্য, শ্ৰৌপদীৰ লাঞ্ছনা, চিত্ৰা
শ্ৰীৰংস, নল দময়ন্তী আদি বামাৰ্ণ মহাভাৰতৰ চৰিত্ৰৰ উল্লেখ কৰিছে। 'ধূলি'
নামৰ কবিতাটিৰ মাজেৰেও ভৰত, মাৰ্জাতা, নহয়, যযাতি, বিষ্ণুমাতিতা,
কালিদাস, পুলহ পুলস্ত্য আদি পৌৰাণিক চৰিত্ৰৰ গুণ বৰ্ণনাইছে।

'পদুম কুবৰী'ৰ সংকলনত সন্নিবিষ্ট "দুয়োধিনে অশ্বখামাক", 'শৰীকে
শূদ্ৰীক' আদি কবিতা মহাভাৰতৰ কাহিনীৰ আধাৰত ৰচিত।

সাহিত্য সংস্কৃতিৰ সৌধ গুৰু কৰিবলৈ হ'লে তাৰ গুৰিটো বহল হ'ব
লাগিব। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই সেইবাবে বিভিন্ন পৰিস্থিতিত পৰিও অসমীয়াৰ
ঐতিহ্য বা মূল শিপাডালৰ পৰা কেতিয়াও আঁতৰি যোৱা নাই। তেওঁ ঐতিহ্য
ৰক্ষা কৰিছে আধুনিক হ'ব বিচাৰিছে; ঐতিহ্যৰ শিপাডাল উভালি আধুনিক
হ'ব বিচৰা নাই। প্ৰতি পদক্ষেপতে তেওঁ অসমৰ ঐতিহ্য বুকুত বান্ধি আগবাঢ়ি
গৈছে। তেওঁ সাহিত্যৰ মাজেৰে অসমৰ ঐতিহ্যক মহাভাৰতীয় ঐতিহ্য আৰু
মহাভাৰতীয় ঐতিহ্যৰ পৰা বিশ্ব ঐতিহ্যলৈ গতি কৰালে। ●

প্ৰাসংগিক গ্ৰন্থ:

- ১। কটকী, ব্ৰহ্মপুত্ৰ : সাহিত্যবৰী, জ্যোতি প্ৰকাশন, পাণবজাৰ, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ -
২০০৬

- ২। কাকতি, বাণীকান্ত : বাণীকান্ত চয়নিকা, সাহিত্য অকাডেমী, নতুন দিল্লী, সপ্তম মুদ্ৰণ, ১৯৯৬
- ৩। গগৈ, তবালি, অঞ্জনা গোস্বামী, অজন্তা বাজখোৱা, তৰুণ শইকীয়া (সম্পা.) : অসমীয়া ভাষা সাহিত্য, সংস্কৃতি আৰু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, পূৰ্বাঞ্চল প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ - ২০১৩
- ৪। নেওগ, মহেশ্বৰ : অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপৰেখা, বাণী মন্দিৰ- ১৯৮৬
- ৫। শইকীয়া, চন্দ্ৰ প্ৰসাদ (সম্পা.) লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, অসম প্ৰকাশন পৰিষদ - ১৯৬৮
- ৬। শাস্ত্ৰী বিশ্ব নাৰায়ণ : লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, সাহিত্য প্ৰতিভা, শবাইঘাট, প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, দ্বিতীয় প্ৰকাশ- ১৯৯৮
- ৭। হাজৰিকা, অতুল চন্দ্ৰ (সম্পা.) : বেজবৰুৱা গ্ৰন্থাৱলী (দ্বিতীয় খণ্ড) সাহিত্য প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, দ্বিতীয় প্ৰকাশ - ১৯৮৮।

আলোচনী

- ১। কটকী অৰিন্দম (সম্পা.) : প্ৰকাশ, অক্টোবৰ- ২০১২, ডিচেম্বৰ - ২০১২।
- ২। বৰা, লক্ষ্মীনন্দন (সম্পা.) : গৰীয়সী, তৃতীয় সংখ্যা, ডিচেম্বৰ - ২০১২।
- ৩। শৰ্মা পূজাৰী, অনুৰাধা : সাতসৰী, ষষ্ঠ সংখ্যা, জানুৱাৰী - ২০১৩।

।। লেখিকা মণ্ডলদৈ মহাবিদ্যালয় অসমীয়া বিভাগৰ সহযোগী অধ্যাপিকা।।

সামাজিক ভূগোল বিজ্ঞানত স্থানৰ ধাৰণা

■ ড° পবিত্ৰ কুমাৰ নাথ

ভূগোল বিজ্ঞানৰ সাহচোৰ সৈতে স্থানৰ ধাৰণা এনেভাৱে সংপৃক্ত হৈ আছে যে ইয়াক আঁতৰ কৰিলে এই বিষয়টোৰ অস্তিত্ব নাইকিয়া হৈ যাব। স্থানৰ ধাৰণা অধ্যয়ন আৰু বিষয়টোত ইয়াৰ প্ৰয়োগ ভূগোল বিজ্ঞানক এক সুকীয়া বিশেষত্ব প্ৰদান কৰিছে। সেই বাবে ভূগোল বিজ্ঞানক ‘স্থানিক বিজ্ঞান’ (Spatial Science) বুলি নামকৰণ কৰা হৈছে। যদিওবা সাধাৰণ অৰ্থত ভূগোল বিজ্ঞানত স্থানৰ ধাৰণাই (Space) পৃথিৱীৰ উপৰিভাগৰ সুবিস্তৃত পৃষ্ঠভূমিৰ কথা কয়, প্ৰকৃততে স্থানৰ (Space) অৰ্থৰ গভীৰতা বহু বেছি। গতিকে স্থানৰ সংজ্ঞা হৈছে এক সীমাহীন (Boundless) ত্ৰিমাত্ৰিক (Three dimensional) ভাৱে ব্যাপ্ত স্থিতি, য’ত বিভিন্ন বস্তু, ঘটনা পৰিঘটনাৰ আপেক্ষিক অৱস্থান, দিশ আদি অন্তৰ্নিহিত হৈ আছে। সেই বাবে স্থানে পৃথিৱী পৃষ্ঠৰ পৰা ইয়াৰ চাৰিওফালে মহাকাশলৈ প্ৰসাৰিত হৈ আছে।

ভূগোল বিজ্ঞানৰ অন্যতম উপশাখা সামাজিক ভূগোল বিজ্ঞানত স্থানক অন্য এক দৃষ্টিকোণেৰে অধ্যয়ন কৰা হয়। সামাজিক ভূগোল বিজ্ঞানত স্থানক ধাৰাটো গুৰুত্বপূৰ্ণ আৰু কিছু জটিল। ইয়াত স্থান হৈছে এজন ব্যক্তি বা সামাজ্যে ব্যৱহাৰ বা ধাৰণা কৰা পৰিৱেশৰ অংশই হৈছে স্থান। এই স্থানতে মানুহ আৰু পৰিৱেশৰ সম্পৰ্ক গঢ় লৈ উঠে। অপাৰ্থিৱ পদাৰ্থৰ কাৰণে স্থান সদায় স্থিৰ, উদ্ভিদৰ কাৰণে প্ৰায় স্থিৰ আৰু প্ৰাণীৰ কাৰণে পৰিৱৰ্তনশীল। মানুহৰ ক্ষেত্ৰত স্থানক বিভিন্ন ধৰণে বৰ্ণনা কৰিব পাৰি। উদাহৰণ স্বৰূপে- ব্যক্তিগত স্থান, সামাজিক স্থান, ভৌগোলিক স্থান, বস্তুনিষ্ঠ সামাজিক স্থান, বিষয়নিষ্ঠ স্থান আদি।

পৃথিৱীৰ উপৰিভাগত থকা প্ৰতিটো অৱয়বৰে একোটা নিৰ্দিষ্ট স্থান

আছে। অতীতকালৰ অৱয়বৰ বাবে ই য'তে স্থিতি লয়, সেয়া তাৰ স্থান। অন্যহাতে জীৱ-জন্তুৰ ক্ষেত্ৰত স্থিতিৰ পৰিবৰ্তন হোৱাৰ লগে লগে নিজস্ব স্থানৰো পৰিৱৰ্তন হয়। মানুহৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে একো একোটা ব্যক্তিগত স্থান (Personal Space) থকা দেখা পাব। সাধাৰণতে এজন ব্যক্তিৰ চাৰিওফালৰ প্ৰায় ৪-৫ ফুট স্থান বুলি কোৱা হয়। কিন্তু মানুহ যিহেতু সামাজিক জীৱ, গতিকে মানুহ বিভিন্ন কাৰ্য্যকৰণসমূহ সমাজৰ লগত জড়িত হৈ থাকে। সেয়ে মানুহৰ লিংগ, বয়স, পৰিস্থিতি, মৰ্যাদা আৰু অন্যান্য কাৰকে এই পৰিসৰত প্ৰভাৱ পেলায়। সাধাৰণ অৰ্থত ব্যক্তিগত স্থান বুলিলে এজন ব্যক্তিয়ে যিটো পৰিসৰত সহজ সৰলভাৱে আৰু আত্মবিশ্বাসেৰে বসবাস কৰিব পাৰে সেইটোৱে তেওঁৰ কাৰ্য্য ব্যক্তিগত স্থান। কিন্তু ব্যক্তিগত স্থান পৰিবৰ্তনশীল কিয়নো, কোনো সন্য আৰু পৰিস্থিতিত ইয়াৰ সংকোচন হয়। যেনেকৈ যাত্ৰীৰে পূৰ্ণ এখন বাছত বা বাছহাৰা সভাৰ জনসমাবেশ আদি পৰিস্থিতিত ই সংকোচিত হয়।

একে সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক পৰিবেশৰ জীৱন নিৰ্বাহে সকলো মানুহৰে ব্যক্তিগত স্থানৰ সাদৃশ্যতা আনি দিয়ে। ধৰা হ'ল গাঁৱৰ কৃষক এজনৰ ঘৰ, কৃষি ভূমি বন্ধু, আত্মীয় ঘৰ, তেওঁ সদায় অহা-যোৱা কৰা বাজা, বজাৰ, সামাজিক বা ধৰ্মীয় প্ৰতিষ্ঠান আদি সকলো মিলি তেওঁৰ আটাইতকৈ বহল পৰিসৰৰ ব্যক্তিগত স্থান গঠিত হয়। ঠিক একেদৰে গাঁৱৰ প্ৰত্যেক জন মানুহৰে নিজস্ব ব্যক্তিগত স্থান আছে। গাঁওবাসীৰ কিছুমান দিশত ব্যক্তিগত স্থান উপৰ উপৰি হোৱা স্বাভাৱিক। এনে সমূহীয়াভাবে সংগঠিত স্থানক সামাজিক স্থান (Social Space) বোলে। গতিকে এখন সমাজৰ সদস্যসকলৰ ব্যক্তিগত স্থানৰ সমূহীয়া ৰূপটো হৈছে সামাজিক স্থান।

সামাজিক স্থান আৰু ভৌগোলিক স্থানৰ মাজত মিল থাকিলেও ধাৰণাৰ ফালৰ পৰা দুয়োটাৰ মাজত পাৰ্থক্য আছে। প্ৰথমতে, ভৌগোলিক স্থান (Geographical Space) সমূহ স্থিৰ, সামাজিক স্থান পৰিবৰ্তনশীল। সামাজিক স্থান সমূহ আবেগিক চিন্তাধাৰাৰ ভেটিত প্ৰতিষ্ঠিত। ভৌগোলিক স্থানসমূহক নিৰ্দিষ্ট পৰিসৰৰ ভিতৰত (এলকা, চমুৱী, গাঁও) পোৱা যায়। কিন্তু সামাজিক স্থান ৰূপ ব্যক্তিৰ ব্যক্তিগত স্থানৰ সমষ্টি সেয়ে ই এটা এলেকাত সীমাবদ্ধ নহ'বও পাৰে। বস্তুনিষ্ঠ সামাজিক স্থান (Objective Social Space) বুলিলে কোনো

স্থানক আবেগবৰ্জিতভাৱে ব্যস্তবৃত দেখা ইয়াৰ ৰূপটো পৰ্য্যবেক্ষণ কৰা। অন্যহাতে বিষয়নিষ্ঠ সামাজিক স্থান (Subjective Social Space) হৈছে সেয়া য'ত সমাজৰ সমূহ বাসিন্দাৰ লগত এক আবেগিক সম্পৰ্ক গঢ় লৈ উঠে। এনে স্থানত আচৰণ ভিত্তিক পৰিবেশ গঢ় লৈ উঠে। উদাহৰণ স্বৰূপে নিজে বাস কৰা ঘৰখন, কৰ্মস্থলী আদি অন্য লোকৰ বাবে এক বস্তুনিষ্ঠ সামাজিক স্থান হ'ব পাৰে, কিন্তু নিজ ব্যক্তিজনৰ বাবে ই এক বিষয়নিষ্ঠ স্থান, য'ত আবেগ, স্মৃতি আদি জড়িত হৈ থাকে। এখন সমাজত এনে স্থানত সমাজৰ প্ৰচলিত ৰীতি-নীতি, সংস্কৃতি আদিৰ প্ৰতিফলিত হয়।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা এটা কথা স্পষ্ট হৈ পৰে যে স্থানৰ ধাৰণাটো এক জটিল ধাৰণা। ই কিছুমান দৃশ্যমান আৰু কিছুমান অদৃশ্যমান উপকৰণেৰে গঠিত। আমি এটা নিৰ্দিষ্ট এলেকাত বাস কৰো তাত গৃহ নিৰ্মাণ কৰো বাজা ঘাটৰ লগতে অন্যান্য সুবিধাজনক অৱস্থা সৃষ্টি কৰো। এই সকলোবোৰ স্থানৰ দৃশ্যমান উপকৰণ। অন্যহাতে নিজৰ ঘৰটোক ভালপোৱা নিজৰ কৰ্মস্থলী, উপসনা কৰা ঠাইৰ প্ৰতি থকা আবেগ আদি অদৃশ্যমান উপকৰণ বোলা হয়। এইদৰে কোনো এক ভূ-পৃষ্ঠ, ভূমি বা স্থান মানুহৰ কাৰ্য্যৰ সংস্পৰ্শলৈ আহে, তেনে স্থানক নামকৰণ কৰা হয়, তাৰ সঠিক আৰু আপেক্ষিক অৱস্থিতি নিৰ্ণয় কৰা হয় আৰু এসময়ত এনে স্থান (Space) ঠাই (Place) এখনলৈ কণাস্বৰিত হয়। গতিকে ভূগোল বিজ্ঞানত কেৱল স্থান আৰু ঠাইৰ ধাৰণা এনেভাবেও চোৱা হয়।

বিংশ শতিকাৰ শেষৰ ফালে কিছুমান ভূগোলবিদৰ চিন্তাই স্থানৰ ধাৰণাক এক নতুনত্ব প্ৰদান কৰে। যাৰ ভিতৰত উক্তৰ আধুনিকতাবাদী ভূগোলবিদ Edward Soja (১৯৪০-২০১৫)ৰ নাম উল্লেখযোগ্য। Soja আছিল কলিফ'ৰ্নিয়া বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৌৰ বসতি পৰিকল্পনাৰ অধ্যাপক। তেওঁক ২০১৫ চনত ভূগোলবিদসকলৰ সৰ্বোচ্চ সন্মান (যাক ভূগোলবিদৰ Noble বুলি কোৱা হয়) Vautrin Lud Prize ৰে পুৰস্কৃত কৰিছিল। তেওঁৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ "Third Space— Journeys to Los Angeles and other real and imagined place" ৰনে স্থানৰ ধাৰণাত নতুনত্ব প্ৰদান কৰে। তেওঁ স্থানক বৰ্ণনা কৰিবলৈ "Third Space" শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰে। তেওঁৰ মতে স্থান হৈছে সমাজৰ সৃষ্টি আৰু ইয়াক সমাজৰ দ্বাৰাহে বৰ্ণনা কৰিব পাৰি। Soja ৰ

মতে Third Space-ৰ সংজ্ঞা দিবঁতে সাবধান হ'ব লাগে, কিয়নো এই ধাৰণাটো উত্তৰ আধুনিকতাবাদ ভাবধাৰত প্ৰতিষ্ঠিত, য'ত কোনো কথা বা ঘটনা পৰিষ্কাৰ (ছন্দত সংঘটিত) ব্যাখ্যা অন্তিম সিদ্ধান্ত দিয়া নহয়, বনহু ইয়াক আৰু গভীৰ ব্যাখ্যাৰহে আৰম্ভণি হিচাপে ধৰা হয়।

Third Space মানৱ জীৱনে স্থানক কি দৰে পৰ্য্যবেক্ষণ, ব্যাখ্যা আৰু ইয়াৰ লগত অভিজ্ঞতা অৰ্জন কৰে তাৰ এক পৃথক পদ্ধতি বা চিন্তা। সেইবাবে হেনৰী লেফেৱে Third Space-ক Lived Space বুলি কয়। কাৰণ আমি প্ৰতিনিয়ত এক পৰিবৰ্তনশীল স্থানত থাকো য'ত জীৱন যাপন কৰাৰ অভিজ্ঞতা অৰ্জন কৰো। Third Space বুজিবলৈ হ'লে First Space আৰু Second Space-ৰ বিষয়ে স্পষ্ট হোৱা দৰকাৰ। কাৰণ Third Space-এ দুয়োটাৰে সামৰি লয়। কেইটামান সৰু উদাহৰণৰ দ্বাৰা ইয়াক বুজিবলৈ চেষ্টা কৰা হ'ল। এটা সুউচ্চ ছাইক্ৰোপাৰৰ পৰা চহৰ এখনলৈ দৃষ্টি নিষ্কৰণ কৰিলে আমি First Space-ত চহৰখনৰ এলেকাটো চকুত পৰে। মানচিত্ৰত থকা স্থানৰ অৱস্থিতি First Space-ৰ উদাহৰণ, ই এক বস্তুনিষ্ঠ স্থান। Second Space হৈছে First Space-এ মনত সৃষ্টি কৰা ভাব বা বোধৰ উদ্ভেদ। এখন নদী বা অট্টালিকা এটাক ধৰ্মীয়া বা সুন্দৰ বুলি কোৱা হয়, তেতিয়া First Space-ক বিষয়নিষ্ঠ (Subjective) অৰ্থ প্ৰদান কৰা হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে— এক শিক্ষানুষ্ঠানৰ এলেকা, তাৰ বিভিন্ন অৱয়বৰ অৱস্থানৰ মানচিত্ৰ এখনে First Space ক নিৰূপণ কৰে। 2nd Space এ ইয়াক জ্ঞান অৱেদনৰ ধৰি হিচাপে বিবেচনা কৰে। Third Space এ উপৰোক্ত দুয়োটা স্থানৰ লগতে ইয়াৰ Living Experience আৰু অন্য কিছু দিশৰ কথা উল্লেখ কৰা। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে শিফা গ্ৰন্থ কৰাৰ উপৰি library-ত পঢ়া, কমন ৰুম গঢ়া, শিক্ষকসকলে নিশা পৰ্য্যন্ত গবেষণা গাৰত ব্যস্ত থকা, বন্ধুৰ লগত গল্প কৰা, স্মৃতি কৰা, খেলা-খুলা কৰা আদি সকলো দিশক সামৰি Third Space-এ গঢ় লয়। গতিকে এই অনুষ্ঠানৰ লগত জড়িত কোনো ব্যক্তিয়ে ইয়াক শিক্ষানুষ্ঠান নুবুলি নিজৰ ঘৰ বুলি হয়তো ক'ব পাৰে। সেয়া তেওঁৰ নিজা অনুভূতি বা অভিজ্ঞতা।

ঠিক তেনেকৈ কোনো কফি হাউচ, হোটেল, ধৰ্মীয় প্ৰতিষ্ঠান, ঘৰ, বাজাৰ, বস্ত্ৰ অফল আদি সকলো এই দৃষ্টিভংগীৰে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰে। শেষত এই কথাটিও উল্লেখযোগ্য যে আমাৰ গ্ৰন্থটোকো এই তটা পদ্ধতিৰে

পৰ্য্যবেক্ষণ কৰিব পাৰে। বিশেষকৈ মহাকাশচাৰীসকলে অস্থবীক্ষণ (Space) পৰা পৃথিবীৰ First, 2nd Space আৰু পৃথিবীলৈ উভতি আহি Third Space-ৰ ধাৰণা সাতিকভাবে উপলব্ধি কৰিব পাৰে।

শেষত এই কথা প্ৰতীয়মান হয় যে সামাজিক ভূগোলক সম্পূৰ্ণকৈ বুজিবলৈ হ'লে বিভিন্ন দৃষ্টিভংগীৰে স্থানক বুজাটো অতি প্ৰয়োজনীয়, কাৰণ মানুহ ব্যক্তিগত বা সামূহিকভাবে হওক সদায় স্থানৰ সৈতে জড়িত। মানুহ আৰু স্থানৰ মাজৰ সম্পৰ্ক পৰিবৰ্তনশীল হ'লেও ই চিনকাললৈ বৰ্তি থাকিব।●

সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী :

1. Hussain, M, 1988, Evolution of Geographical thought, Raw at publication, Jaipur.
2. Taher, M, An Introsuction to Social Geography, North East Geographical Society, 1993
3. Nehi, B.S., 2000, Human Geography, Kedar Nath, Meerat.
4. Bhuyan, D.Ch, সমাজতত্ত্ব পৰিচয়, কলকতা, ডিব্ৰুগড়।
5. Doley, D, সমাজ শাস্ত্ৰ University Coordination Committee, Dibrugarh University.
6. Soja, E, 1996, Third Space Journeys to Los Angeles and other real and imagined place, Oxford.

।। লেখক মঙ্গলসৈ মহাবিদ্যালয়ৰ ভূগোল বিজ্ঞান বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক।।

দৰঙী পৰিবেশ্য কলা : খুলীয়া ভাউৰীয়া

■ ড° ৰূপজ্যোতি বৰুৱা

লোক-সংস্কৃতিৰ সৈতে জড়িত নাট্যধৰ্মী অনুষ্ঠানক লোকনাট্য বুলি কোৱা হয়। ই লোক-সংস্কৃতিৰ এটি অন্যতম বিশিষ্ট অংগ। লোকনাট্যৰ মাজেদি একোখন দেশৰ সাংস্কৃতিক চেতনা স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱে প্ৰকাশ পায়। জনসাধাৰণৰ দ্বাৰা এই পৰিবেশ্য কলাবিধ জনসাধাৰণৰ মাজতে পৰিবেশিত হয়। সাধাৰণতে গাঁৱৰ উৎসৱ-অনুষ্ঠান উপলক্ষে এই অনুষ্ঠানবোৰৰ আয়োজন কৰা হয়। নামঘৰ বা গোসাঁই ঘৰৰ সন্মুখত অথবা আহল-বহল মুকলি ঠাইত নিৰ্মাণ কৰা বডা তলত লোকনাট্য পৰিবেশন কৰা হয়। লোকনাট্য নৃত্য-গীত প্ৰধান আৰু সাধাৰণ লোকৰ সংস্কাৰ, ভাৱ আৰু বিশ্বাস ইয়াত প্ৰতিফলিত হয়। লোকনাট্য কোনো ধৰা-বন্ধা নিয়মৰ বশবৰ্তী নহয়; বাইজৰ মনোবঞ্জেই ইয়াৰ প্ৰধান লক্ষ্য। ইয়াৰ ভাষাও সৰ্বসাধাৰণৰ কথিত ভাষা। সামগ্ৰিকভাৱে ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য হ'ল ইয়াৰ স্বতঃস্ফূৰ্ততা (কটকী, প্ৰফুল্ল : সাহিত্য আৰু সংস্কা, পৃঃ ২৯৬)।

অসমীয়া সংস্কৃতি লোকনাট্য পৰম্পৰাৰে চহকী। অসমৰ লোক-সংস্কৃতিত লোকৰঞ্জনৰ বিশিষ্ট মাধ্যমৰূপে এই নাট্যানুষ্ঠানসমূহৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান আছে। আলোচনাৰ সুবিধাৰ্থে অসমৰ লোকনাট্যসমূহক প্ৰধানকৈ তিনিটা ভাগত ভগাব পাৰি— (১) নৃত্য-গীত প্ৰধান, (২) অৰ্দ্ধনাটকীয় আৰু (৩) যাত্ৰা। প্ৰথম শ্ৰেণীৰ নৃত্য-গীত প্ৰধান লোকনাট্যসমূহৰ ভিতৰত অন্যতম এটি লোকনাট্যানুষ্ঠান 'খুলীয়া ভাওনা'। খুলীয়া ভাওনা অসমৰ লোকনাট্য পৰম্পৰাৰ এপদ অপুৰণীয়া সম্পদ। দৰং আৰু কামৰূপ জিলাত প্ৰাক্শংকৰী যুগৰে পৰা খুলীয়া ভাওনাৰ প্ৰচলন হৈ আহিছে। দৰঙত খুলীয়া ভাওনা 'খুলীয়া ভাউৰীয়া' নামেৰেহে জনপ্ৰিয়। খুলীয়া ভাউৰীয়া অংকীয়া নাটকৰ দৰে এক নাট্যানুষ্ঠান। 'খোল' অনুষ্ঠানটিৰ অপৰিহাৰ্য আছিল। নাটৰ আৰম্ভণিৰ

পৰা সামৰণিলৈকে খোলৰ বাজনাৰ দৰ্শকক কাহিনীৰ অগ্ৰগতি, ঘটনাৰ সমাবেশ, সামৰণিৰ ছন্দিত যেন সি থাকে (শৰ্মা, বিজয় কুমাৰ : লোকনাট্য : খুলীয়া ভাউৰীয়া, পৃঃ ৬)। খোলৰ গুৰুত্ব আৰু ভাউৰীয়াৰ অন্যতম ভূমিকাৰ বাবে এই লোকনাট্যানুষ্ঠানক 'খুলীয়া ভাউৰীয়া' বোলা হয়। এই খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ লগত অংকীয়া নাটকৰ কিছু বহিৰংগ আংগিকৰ মিল থকা দেখা যায়। নৃত্যভঙ্গীৰে খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ চৰিত্ৰসমূহে প্ৰবেশ-প্ৰস্থান কৰে আৰু চৰিত্ৰসমূহে পৰ্যায়মী সংলাপৰ ব্যৱহাৰ কৰে। .....একাধিক বহুৱাই নাটকৰ কোনো গুৰু গভীৰ স্পৰ্শকাতৰ মুহূৰ্তত প্ৰবেশ কৰি দৰ্শক-শ্ৰোতাক হ্যাস্যবাসেৰে বুকুই পেলায় (ৰাজবংশী, পৰমানন্দ (সম্পাদ) : অসমৰ সংস্কৃতি কোষ, পৃঃ ১৫৮)। এই লোকনাট্যানুষ্ঠানটিৰ লগত কিছু বহিৰংগ আংগিকৰ সাদৃশ্য থাকিলেও শংকৰদেৱৰ 'অংকীয়া ভাওনা'ৰ প্ৰভাৱৰ ফলত 'খুলীয়া ভাউৰীয়া'ৰ জন্ম হোৱা নাই; বিয়াহৰ ওজাপালিৰ প্ৰভাৱতহে দৰঙী খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ জন্ম (শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমৰ লোক সংস্কৃতিৰ আভাস, পৃঃ ২৮২)।

খুলীয়া ভাওনাৰ ভাষা, গীত-মাত, সুৰ-বিন্যাস, বাগ-তাল, নৃত্যভঙ্গী আৰু অভিনয় পদ্ধতিত প্ৰাক্শংকৰী প্ৰভাৱ অত্যধিক। ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত খুলীয়া ভাওনাৰ ভাষা পুৰণি অসমৰ পদ বচনৰ লগত বেছি ঘৰুৱা আৰু থলুৱা কলা-কৃষ্টিৰে পৰিপুষ্ট। এই অনুষ্ঠানে আধ্যাত্মিক দিশতকৈ জনতৃপ্তিৰ ওপৰত প্ৰাধান্য দিয়া ৰীতি পালন কৰি আহিছে আৰু লোকায়ত পটভূমিত পৰম্পৰা বক্ষা কৰিছে (গোস্বামী, বাম : অসমৰ লোকনাট্য, পৃঃ ৯৪)।

খুলীয়া ভাউৰীয়াত ভালেমান আঞ্চলিক উপকৰণৰ সমাবেশ ঘটিছে। এই লোকনাট্যানুষ্ঠানটি সংলাপ, গীত, নৃত্য-বাদ্য আৰু কৌতুক আদি উপকৰণৰ সমাহাৰেৰে সৃষ্টি হৈছে। দৰঙত বিভিন্ন তিথি আৰু ঘৰুৱা বা ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানত সমাহাৰেৰে সৃষ্টি হৈছে। দৰঙত বিভিন্ন তিথি আৰু ঘৰুৱা বা ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানত সমাহাৰেৰে সৃষ্টি হৈছে। দৰঙত বিভিন্ন তিথি আৰু ঘৰুৱা বা ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানত সমাহাৰেৰে সৃষ্টি হৈছে। দৰঙত বিভিন্ন তিথি আৰু ঘৰুৱা বা ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানত সমাহাৰেৰে সৃষ্টি হৈছে।

খুলীয়া ভাউৰীয়া পৰিবেশন কৰা পৰম্পৰা দৰঙত প্ৰাচীন কালৰেপৰা চলি আহিছে।

দৰং জিলাৰ প্ৰায় অধিকাংশ গাঁৱতে একোটাকৈ খুলীয়া ভাউৰীয়া দল আছে। স্থানীয় শিল্পীৰে এই ভাউৰীয়া দলবোৰ গঠন হয়। ভাউৰীয়া দলটোৱে এজন ওকা (দৰঙী উপভাষাত কেতিয়াবা জা-খ হয়। সেয়ে দৰঙত 'ওকা'ৰ 'ওকা' বুলিহে কোৱা হয়) থাকে। তেওঁৰ লগত খুলীয়া (খোল বাদক) চৰি-পাঁচজনমান, তালুৰৈ চৰি-পাঁচজন আৰু পালি চৰি-পাঁচজনমান থাকে। অভিনয়ৰ বাবে বিহুজনৰ পৰা পাঁচছজন আৰু এজন স্মাৰক থাকে। আনুষঙ্গিক কামৰ বাবেও আৰু কেইজনমান লোকৰ প্ৰয়োজন হয়। মুঠতে এটা ভাউৰীয়া দলত চলিছজনৰ পৰা পঞ্চাছজন লোক থাকে। খুলীয়া ভাউৰীয়াত সৰু অভিনয়ৰ ব্যৱস্থা নাই। পূৰ্বৰেই স্ত্ৰীৰ ভাও দিয়াৰ পৰম্পৰা চলি আহিছে।

খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ ভাববীয়াসকলৰ সাজ-পাৰ চকুত লগা। প্ৰত্যেক চৰিত্ৰৰ বাবে নিৰ্দিষ্ট সাজ-পাৰ থাকে। ওকাজনে বুকু ফলা চোলা, সৰু চুৰিয়াৰ ওপৰত ব্যাস গোৰা ওখাৰ দৰে জামা, কঁকালত কমৰ বন্ধনী, মূৰত মনি-মুজা খচোৱা বাঁহৰ দৈ আৰু বং-বিৰঙৰ কাপোৰেৰে সজোৱা নৌকাকৃতিৰ টুপী, কাণত কুণ্ডল, গলত মণিমাল্য, হাতত বালা বা খাক, ভবিত নূপুৰ আৰু পৰিবেশনৰ সময়ত এখন হাতত কমল আৰু আনখন হাতত থাকে এটা ছোঁহৰ (শৰ্মা, বিজয় কুমাৰ : পৃঃ উঃ ৫৫, পৃঃ ১০)। দলৰ খুলীয়া-তালুৰৈ আৰু পালিসকলে সাধাৰণ অসমীয়া গাঁৱলীয়া পুৰুষৰ পোছাক চোলা-চুৰিয়া পৰিধান কৰে। তেওঁলোকে মূৰত পাগ মাৰি কপালত ফেটি লয়। ভাববীয়াসকলে চৰিত্ৰ অনুযায়ী সাজ-পাৰ কৰে, পূৰ্বৰেই স্ত্ৰীৰ সাজ-পাৰ কৰি স্ত্ৰীৰ চৰিত্ৰত অভিনয় কৰে। বহুবা সকলৰ সাজ-পাৰ আকৰ্ষণীয়। তেওঁলোকক দেখিলেই হাঁহি উঠা ধ্বংস সাজ-পোছাক পিন্ধে। ফটা-ছিঙা, বং-বিৰঙৰ, হালী-মলৌ কাপোৰ পিন্ধি দৰ্শকক হাঁহিব খোবাক যোগায়। চৰিত্ৰসমূহে প্ৰয়োজনত মুখাও ব্যৱহাৰ কৰে। স্থানীয়ভাৱে উপলব্ধ বাঁহ-কাঠ, তামোলৰ ঢকুৱা, কুহিল আদিয়ে স্থানীয় শিল্পীয়ে এই মুখাবোৰ নিৰ্মাণ কৰে। হালধি, ফাকুগুৰি, চূপ, সেন্দূৰ, বঙা-বগা মাটি, গখুলি গোপাল ফুলৰ গুটি আদিয়ে প্ৰসাধন কৰে। বান্দৰ, ভালুক, দৈত্য-দানৱ আদি চৰিত্ৰৰ বাবে মৰাপাটেৰে বিশেষ জাম তৈয়াৰ কৰি লয়।

স্থানীয় নামদল বা গোসাঁহিঘৰৰ সন্মুখত অথবা আহল-বহল মুকলি ঠাইত খুলীয়া ভাউৰীয়া প্ৰদৰ্শন কৰা হয়। এনে মুকলি ঠাইক আচাল গোলা বা খলা বোলে। আচাল খলাত আহল-বহলকৈ সজা বভাৰ তলাত দৰ্শক, অভিনেতা, খুলীয়া, তালুৰৈ, ওকা সকলোৰে বাবে স্থান নিৰ্দিষ্ট কৰি থোৱা থাকে। সাধাৰণতে বভাৰখন পূবা-পশ্চিমকৈ সজা হয়। বভাৰ দক্ষিণ-পশ্চিম কোণত ভাববীয়াসকলে সাজ-পাৰ কৰিবলৈ কাৰণে এটি ছোঁহৰ সজা হয়। বভাৰ দক্ষিণ-পূব কোণত এটি 'ভোটা' (স্থানীয়ভাৱে মিঠাতেল বা বাঁহৰ কাঠীৰে জুই জ্বলাই ৰাখি বভাৰখলীত পোহৰ দিব পৰা ব্যৱস্থা বা যতন) জ্বলাই ৰখা হয়। মন্ত্ৰপুত্ৰভাৱে স্থাপন কৰা এনে ভোটাক 'বৰ প্ৰদীপ' বোলে।

সাধাৰণতে নিশাৰ ভাগত খুলীয়া ভাউৰীয়া অনুষ্ঠিত হয় আৰু ওৰে নিশা নাট্যাভিনয় চলি থাকে। সেয়ে বভাৰখলী পোহৰবাই ৰাখিবলৈ ভোটা জ্বলোৱা হয়। এনে ব্যৱস্থাক আৰিয়া বোলে। অৱশ্যে দেউল আদি উৎসৱত দিনৰ ভাগতো খুলীয়া ভাউৰীয়া অনুষ্ঠিত হয়। কোনো কোনো ঠাইত গোছটোপৰী সভাত বা বাঁহজৰ গোসাই ঘৰত অসংখ্য ভোটা জ্বলোৱা হয়। এই অনুষ্ঠানত ভোটা দান কৰাৰো নিয়ম প্ৰচলিত হৈ আহিছে। দিনটো উপবাসে থাকিহে ভোটাৰো জ্বলোৱা হয়।

খুলীয়া ভাউৰীয়াত জনসাধাৰণক আমোদ দিব পৰা গৌৰাণিক কাহিনী অভিনয় কৰা হয়। এই কাহিনীবোৰ মৌখিকভাৱে প্ৰচলন হৈ আহিছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত পৰম্পৰাই লিখিত ৰূপ গ্ৰহণ কৰা বাবে বামাৰণ, মহাভাৰতৰ পৰাও কাহিনী লৈ অভিনয় কৰাৰ বীতি প্ৰচলিত হয়। এইবোৰৰ ভিতৰত 'বাম কনাস', 'কসেবধ', 'স্ত্ৰৌপদীৰ বস্ত্ৰ হৰণ', 'দুৰ্য্যোধনৰ উৰুভংগ', 'কৃষ্ণ-বলোৰাম' আদি আখ্যান বিশেষভাৱে উল্লেখযোগ্য। বাম সৰস্বতীৰ বধকাব্যসমূহৰ পৰাও নাটৰ কাহিনী নিৰ্বাচন কৰা হয়। যুদ্ধ-বিগ্ৰহ থকা নাটকে জনসাধাৰণক অধিক আমোদ দিব পাৰিছিল বাবে বধকাব্যসমূহ অতি জনপ্ৰিয় আছিল। সাধাৰণতে আধ্যাত্মিক ভাৱ জগাই তুলিব পৰা কাহিনীহে খুলীয়া ভাউৰীয়াত প্ৰদৰ্শন কৰা হয় যদিও হাস্যৰসেৰে দৰ্শকক আগ্ৰহ কৰাৰ এটি গৌণ উদ্দেশ্যও ভাউৰীয়াত নিহিত হৈ থাকে।

দৰঙত খুলীয়া ভাউৰীয়া পৰিবেশনৰ আৰম্ভণিতে দলৰ খুলীয়া, তালুৰৈ, পালি সকলোৰে বভাৰ তললৈ আহি 'জয় কৃষ্ণ বুলি ৰাসুদেৱক চিন্তি

হৰি বোল, হৰি বোল' বুলি হৰিফলি দিয়াৰ পিছত খুলীয়াই খোলাত ঢাল মাৰে আৰু দৰ্শকৰ অনুৰোধ ক্ৰমে প্ৰথমে বজাব জন্ম কাহিনী আৰু পিছত তালৰ জন্ম কাহিনী গায়। ইয়াৰ পিছতে খোল-তাল বজায় থিয় বাজনা আৰু বহা বাজনা বজায়। শেষত এজন খুলীয়া আৰু এজন তাগুৰেয়ে খোল ঘাট (নাট্যভিনয় আৰম্ভ হোৱাৰ পূৰ্বে খুলীয়াই বিভিন্ন ভঙ্গীৰে নাচি নাচি খোল বজায়। এই অনুষ্ঠানক খোল ঘাট বুলি কোৱা হয়।) আৰু লগে লগে খোলাত ওঝাই প্ৰবেশ কৰে।

ওঝা খুলীয়া ভাউৰীয়া দলৰ মূল ব্যক্তি। অভিনয় খোলাত প্ৰবেশ কৰি তেওঁ উপস্থিত ৰাইজ আৰু উপাস্য দেৱতা 'বাসুদেৱক' প্ৰণাম জনায়। নাট্য কাহিনীৰ আৰম্ভণিতে খোল আৰু তালৰ লগত সঙ্গতি ৰাখি নৃত্য কৰে। নৃত্য সমাপন কৰি ওঝাই এটি স্ততিগীত গায়। এই গীতটোক বন্দনা বোলা হয়। বন্দনা গাওঁতে ওঝাৰ লগত পালিসকলে সহযোগ কৰে। যেনে—

ওঝাই লগাই দিয়ে	পালিয়ে গায়
অ' সৰ্বশাস্ত্ৰ বীজ হৰি	হয় হয়
নামে দুই অক্ষৰ এ	হয় হয়
আদি অস্ত নাই যাৰ	বেদৰ অগোচৰ এ
অ' আদ্য গুৰু শিক্ষা গুৰুক	হয় হয়
কৰোহো বন্দন এ	
দীক্ষা গুৰুক নমি কৰো সার্থক জনম এ	

বন্দনা গোৱাৰ পিছত ওঝাই পালিৰ সৈতে বাৰ্তালাপৰ জৰিয়তে অভিনীত নাটৰ পূৰ্বভাস দাঙি ধৰে। অংকীয়া নাটকৰ সূত্ৰধাৰৰ নিচিনাকৈ ওঝাই নাটকৰ পৰিচালকৰ কাম কৰে। তেওঁ কোন দৃশ্যত কোন চৰিত্ৰই প্ৰবেশ কৰিব, কি বচন মাতিব, এইবোৰৰ নিৰ্দেশ দিয়ে। নাট্য কাহিনীৰ বিশ্লেষণৰ পৰা আৰম্ভ কৰি গোটেই নিশা নাট্য কাহিনীৰ প্ৰয়োজন অনুসৰি নৃত্য প্ৰদৰ্শন কৰে, গীত-পদ গায় আৰু নাটৰ শেষত — 'অপবাধ ক্ষমা কৰাহে নাৰায়ণ, অ' চৰণে শৰণ লৈলো ৰাখা নাৰায়ণ এ' বুলি সামৰণি মাৰি ৰাইজৰ পৰা মেলাই মাগে।

খুলীয়া ভাউৰীয়াৰ 'বহুৱা' এটি এবাৰ নোৱাৰা উপকৰণ। বহুৱাই নাটকৰ কাহিনীৰ ভিতৰুৱা কোনো অংশত অভিনয় নকৰে। কিন্তু নাট্য কাহিনীৰ

কোনো বিশেষ মুহূৰ্তত প্ৰবেশ কৰি বিনংগতিপূৰ্ণ কাৰ্য-কলাপ, অঙ্গী-ভঙ্গী আৰু গীত-নৃত্যৰে দৰ্শকক আমোদ দিয়ে। কেতিয়াবা নাটকৰ দুই এটা সৰু কাৰ্য বহুৱাই সম্পাদন কৰে যদিও বহুৱাৰ মুখ্য কাম হ'ল উপস্থিত দৰ্শকক হাস্য কৰাৰ যোগান ধৰা।

খুলীয়া ভাউৰীয়া নৃত্য-গীত প্ৰধান লোকনাট্য, সেয়ে ইয়াত গীত আৰু বাদ্য ভূমিকা গুৰুত্বপূৰ্ণ। বিশেষকৈ খোল আৰু তালৰ ব্যবহাৰ অপৰিহাৰ্য, কিয়নো নাটকৰ কাহিনীত অভিনয় কৰা সকলোবোৰ চৰিত্ৰৰ প্ৰবেশ-প্ৰস্থানক খোলৰ বোলে নিয়ন্ত্ৰণ কৰে। চৰিত্ৰসমূহৰ আগে আগে আঁৰিয়া ধৰাই হাতত আঁৰিয়া ধৰি নাট্য চৰিত্ৰৰ লগে লগে নৃত্যভঙ্গী দেখুৱাই মঞ্চত প্ৰবেশ কৰে। চৰিত্ৰসমূহৰ বিভিন্ন ক্ৰিয়া আৰু আচৰণ প্ৰকাশৰ লগত সংগতি ৰাখি ওঝা আৰু পালিয়ে গীত-পদ আবৃত্তি কৰে আৰু বাদ্য বাদকে খোল আৰু তাল সংগত কৰে (শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ লোক সংস্কৃতি, পৃঃ ১৬২)। দেৱতা প্ৰবেশ, ঋষি প্ৰবেশ, বজা-মহাবজা প্ৰবেশ, দূত প্ৰবেশ আদি সকলোতে বেলেগ বেলেগ গীত আৰু খোলৰ বাজনা থাকে (গোহাৰ্মী, ৰাম : পৃঃ উঃ ৫৫, পৃঃ ৯৬-৯৭)। যেনে—

বজাৰ প্ৰবেশ : খোলৰ বাজনা
গিন্ তাক্ গিন তাক্ গিন তাক্ তাগিন্
গিন্তেই বিত্তেই তেই
তেচুতেই বিত্তেই গেন্
গেন্ তেই বিত্তেই তেই।

(লোকনাট্য : খুলীয়া ভাউৰীয়া, পৃঃ ১২)

গীত : দিহা : বাজা চলিলবে, ঐ আবে যুধিষ্ঠিৰ ৰাই।

দৈম্যাক্ষি সমে চলি যাত পঞ্চ ভাই।।

পদ : দৈম্য পুৰোহিত আৰু বাজা যুধিষ্ঠিৰ।

দ্রৌপদী নন্দিনীসহ কনিষ্ঠ চাৰি বীৰ।।

এহি সাতজনে গুপ্ত সমাজ পাতিলা।

চাৰি ভাইক চাই পাছে নৃপতি বুলিলা।।

(দেৱতী লোকগীত সংগ্ৰহ, পৃঃ ৪৯৬)

যুদ্ধৰ বাস্তৱ :

গিন্‌হিত্তেই গেন্‌হেহুতেই গেন্‌ গেন্‌হেহু
গেন্‌হেহু গেন্‌হেহুতেই — দুবাৰ
গেন্‌ তেই তেই তেই গেন্‌গেন তেই তেই
গেন্‌হেহু তেই গেন্‌ গেন্‌ তেই তেই গেন্‌
গেন্‌ গেন্‌ গেন্‌ গিন্‌হিত্ত

(লোকনাট্য : খুলীয়া ডাউবীয়া, পৃঃ ১৩)

যুদ্ধৰ গীত :

বিহা : যুদ্ধ লাগিলে ঐ আবে অভিমন্যু বীৰ।
জয়দ্রথ সহ যুদ্ধ অতি ভয়ঙ্কৰ।।

পদ : বহু বহু তাঁক শব লৈয়া অতি বীৰে।
অ' এবে গাৰ জয়দ্রথ বীৰৰ ওপৰে।।
জয়দ্রথ বীৰে যুঁজি গদাবে লোহাবে।
অ' পলায়ন কৰে পাছে এৰি বেধ ঘাবে।।

(দৰঙী লোকগীত সংগ্ৰহ, পৃঃ ৪২৩)

আধুনিক যুগৰ পতনৰ লগে লগে পাশ্চাত্যৰ উপকৰণ আৰু নতন
ধাৰিত্ৰে আধুনিক নটকৰ জন্ম হ'ল। মানুহৰ কচিৰো পৰিৱৰ্তন ঘটিল। সাহে
সাহে লোকনাট্যসমূহ অৱক্ষ্যৰ গৰাহত পৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। সুন্দৰ নেতৃত্ব,
সুস্থ পৃষ্ঠপোষকতা আদিৰ অভাবত বহু লোকনাট্য পাহৰণিৰ গৰ্ভত হেৰাই
গ'ল, কিন্তু দৰঙৰ খুলীয়া ডাউবীয়া বৰ্তমানো জনপ্ৰিয় লোকনাট্য ৰূপে সমাদৃত।
অৱশ্যে সময়ৰ তাগিদাত অনুষ্ঠানটিত কিছু উপকৰণৰ যোগ-বিয়োগ ঘটিছে।
বৰ্তমান এই অনুষ্ঠানটিত শংকৰী অংকীয়া নাটৰ কিছু উপকৰণ যোগ হৈছে।
অংকীয়া নাটৰ শুক ভটিমাৰ সংযোগ এই ক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য। অঞ্চল বিশেষে
স্থায়ী মঞ্চ নিৰ্মাণ আৰু বিজুলী ব্যাতিৰ ব্যৱস্থাই পূৰ্বৰ 'আৰিয়া'ৰ ব্যৱহাৰ কমাই
আনিছে। মঞ্চ উপযোগী কবিলৈ নটসমূহ চুটি কৰি তিনি-চাৰি ঘণ্টাৰ ভিতৰতে
অভিনয় কৰিব পৰাকৈ সজাই-পৰাই তোলা হৈছে। সাম্প্ৰতিক কালত ইয়াৰ
জনপ্ৰিয়তা বৃদ্ধি কৰিবলৈ দৰঙী কলা-কৃষ্টিৰ শিল্পীসকলে যত্ন কৰিছে আৰু
বহিবলৈ উলিয়াই আনি প্ৰদৰ্শন পাতিছে (গোস্বামী, ৰাম : অসমৰ লোকনাট্য,
পৃঃ ৯৫)। এইক্ষেত্ৰত দৰং জনকৃষ্টি সমাজৰ অৱদান শলাগিবলগীয়া। আৰ্শ্ব

দশকৰ লিখল পৰা অসমীয়া নাটকত লোকনাট্যৰ পৰম্পৰাগত নট্য ধাৰিত্ৰে
নট পৰিবেশন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। এইক্ষেত্ৰত কিছু লিখক সফলো
হৈছে। দৰঙৰ খুলীয়া ডাউবীয়াৰ নট্যধাৰিত্ৰে প্ৰথমে কৰি পৰমানন্দ বাজবংশীয়ে
কৰা কৰা 'নাটল মাটি আৰু মানুহ' এইক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য। দৰঙৰ খুলীয়া
ডাউবীয়াত সময়ৰ সৈতে যোজা মিলাবলৈ যাওঁতে কিছু পৰিৱৰ্তনৰ আঁচল
পৰিছে যদিও জনসাধাৰণৰ সমাদৰ লৈ লোকনাট্যানুষ্ঠানটি বৰ্তমানো জীয়াই
আছে।●

গ্ৰন্থসূচী :

- ১। ভট্টাৰী, প্ৰফুল্ল : সাহিত্য আৰু সংলা, পাঠ্যপুথি প্ৰগতি সমন্বয় সমিতি, গুৱাহাটী
বিশ্ববিদ্যালয়, ১৯৭২
- ২। গোস্বামী, ৰাম : অসমৰ লোকনাট্য, অসম সাহিত্য সভা, ১৯৯১
- ৩। চহৰীয়া, কনক চন্দ্ৰ (সম্পাদক) : দৰঙী লোকনাট্য সংগ্ৰহ, আৰবনী সমিতি, অসম
সাহিত্য সভা অষ্টমস্তিতম অধিবেশন, ছিপাবাৰ, ২০০৫
- ৪। ভৰালী, শৈলেন : নাটক আৰু অসমীয়া নাটক, বাণী প্ৰকাশ, ১৯৯০
: অসমীয়া লোকনাট্য পৰম্পৰা, বাণী প্ৰকাশ, ২০১০
- ৫। শৰ্মা, নবীন চন্দ্ৰ : অসমীয়া লোক সাংস্কৃতিক আভাস, বাণী প্ৰকাশ, ১৯৯৮
: অসমৰ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ লোক-সংস্কৃতি, বাণী প্ৰকাশ, ২০০৫
- ৬। শৰ্মা, বিজয় কুমাৰ : লোকনাট্য : খুলীয়া ডাউবীয়া, প্ৰগতি অৱহাৰী, মঙ্গলৈ,
২০০৩

।। লেখিকা মঙ্গলৈৰে মহাবিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ সহযোগী অধ্যাপিকা।।

অসমৰ প্ৰাথমিক আৰু মাধ্যমিক পৰ্যায়ত গুণগত শিক্ষকৰ প্ৰয়োজনীয়তা : চমু আলোকপাত

■ ড° আবুল কাচেম

বিশত ২০১২ চনৰ আগলৈ প্ৰায় এক দশকজুৰি অসমত প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ পৰা উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয় পৰ্যন্ত কোনো শিক্ষকৰ নিযুক্তি হোৱা নাছিল। ফলস্বৰূপে প্ৰায় ৭৫০০ (সাত হেজাৰ পাঁচশ)খন প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত মাত্ৰ এজনকৈ শিক্ষকেৰে পাঠদান প্ৰক্ৰিয়া চলি আহিছিল। প্ৰতি বছৰে প্ৰায় ১২০০ জনকৈ শিক্ষকে অৱসৰ লোৱা বাবে প্ৰাথমিক আৰু মাধ্যমিক বিদ্যালয়সমূহত শিক্ষকৰ অভাবে এক জটিল সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। এই সমস্যা সমাধান কৰাৰ উদ্দেশ্যে অসম চৰকাৰে ৩৫,০০০ (পঁয়ত্ৰিশ হাজাৰ) শিক্ষক নিযুক্তি দিয়াৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰে। NCTE (National Council of Teachers Education) এ ৰাজ্যৰ বিভিন্ন শিক্ষাবিদসকলৰ লগত আলোচনাৰ মিলিত হৈ শিক্ষাৰ অধিকাৰ আইনৰ স্বাৰ্থত শিক্ষক নিযুক্তিৰ বাবে কিছু চৰ্ত আৰোপ কৰে। প্ৰথম চৰ্তটো হ'ল প্ৰাথমিক আৰু মধ্য ইংৰাজী বিদ্যালয়ৰ শিক্ষকতৰ বাবে Diploma in Elementary Education (D.El.Ed.) উত্তীৰ্ণ হ'ব লাগিব। লগতে উচ্চতৰ মাধ্যমিক পৰীক্ষাৰ ন্যূনতম ৫০% নম্বৰ লৈ উত্তীৰ্ণ হ'ব লাগিব। উচ্চ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ বাবেও D.El.Ed. উত্তীৰ্ণ হোৱাৰ উপৰি উচ্চতৰ মাধ্যমিক পৰীক্ষাত নিম্নতম ৫০% নম্বৰ লৈ উত্তীৰ্ণ হ'ব লাগিব। দ্বিতীয়তে উচ্চ আৰু উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ বাবে B.Ed. ডিগ্ৰী থাকিব লাগিব আৰু স্নাতক পৰীক্ষাত ন্যূনতম ৫০% নম্বৰ লৈ উত্তীৰ্ণ হ'ব লাগিব। এইবোৰ ধৰণৰ উপৰি ৰাষ্ট্ৰীয় মানৰ লগত সংগতি ৰাখি অসম চৰকাৰৰ শিক্ষা বিভাগে প্ৰস্তুত কৰা Teacher Eligibility Test চমুকৈ (TET) পৰীক্ষাত অতি

কমেও ৬০% নম্বৰ লৈ উত্তীৰ্ণ হোৱাৰ প্ৰমাণ পত্ৰ থাকিব লাগিব। অনুসূচিত জাতি-জনজাতিৰ বাবে অৱশ্যে উচ্চতৰ মাধ্যমিক আৰু স্নাতক উত্তীৰ্ণ নম্বৰৰ শতকৰা হ'ব কিছু নিম্ন কৰি ৪৫% কৰা হৈছে। এনেদৰে সময়ে সময়ে প্ৰাথমিক, উচ্চ প্ৰাথমিক আৰু উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ শিক্ষা নিযুক্তিৰ প্ৰক্ৰিয়া সফল কৰাৰ বাবে (TET) পৰীক্ষাৰ বিজ্ঞাপন প্ৰকাশ কৰে আৰু পোন প্ৰথমে ২০১২ চনত (TET) পৰীক্ষা অনুষ্ঠিত কৰি সেই বছৰৰে এপ্ৰিল মাহৰ পৰা আৰম্ভ কৰি আজি পৰ্যন্ত প্ৰায় ৫০,০০০ পৰাকী শিক্ষক প্ৰাথমিক বিদ্যালয়সমূহত নিযুক্তি দি ইয়াৰ অভাৱ কিছু পৰিমাণে হ'লেও পূৰণ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছে।

সকলো শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে গুণগত শিক্ষক পোৱাটো এক মৌলিক অধিকাৰ। এই মৌলিক অধিকাৰ খৰ্ব কৰাৰ কাৰো অধিকাৰ নাই। কিন্তু বিশত তিনিটা দশকত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে এনে অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আহিছে। গুণগত শিক্ষকৰ অভাৱত চৰকাৰী প্ৰাদেশীকৃত বিদ্যালয়সমূহে ফলাফল আশানুপাতে নোপোৱাৰ বাবে আমাৰ সমাজৰ একেবাৰে দবিত্ৰ মানুহজনেও চৰকাৰী বিদ্যালয়ৰ পৰা নিজৰ সন্তানৰ নাম কৰ্তন কৰাই নগৰ আৰু গাঁওবিলাকত গঢ়ি উঠা ব্যক্তিগত খণ্ডৰ বিদ্যালয়ত পকেটৰ ধন ভাঙি, অজাত-অনাটন নেওচি পঢ়ুৱাবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। ভিতৰুৱা গাঁওবোৰত প্ৰতিষ্ঠা কৰা শঙ্কৰদেৱ বিদ্যালয়, জাতীয় বিদ্যালয়বোৰৰ সন্মুখত চৰকাৰী বিদ্যালয়সমূহৰ গুৰুত্ব ক্ৰমাৎ হ্ৰাস পাইছিল। উৎকৃষ্ট তথা পৰ্যাপ্ত শিক্ষকৰ পৰা ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলক বঞ্চিত কৰাৰ ফলত এনে অভাৱনীয় পৰিস্থিতিৰ উপক্ৰম হোৱা বুলি ভাবি অসম চৰকাৰৰ শিক্ষা বিভাগে টেট পৰীক্ষা অনুষ্ঠিত কৰি ২০১২ চনৰ পৰা আজিৰ তাৰিখলৈ শিক্ষক নিযুক্তি প্ৰক্ৰিয়াৰ কাম অবিৰতভাৱে অব্যাহত ৰাখিছে। তাৰোপৰি বিনামূলীয়া পুথি, বিনামূলীয়া ইউনিফৰ্ম, বিনামূলীয়া TLM (Teaching Learning Materials), বিনামূলীয়া স্কুল বেগ আৰু মধ্যাহ্ন ভোজনৰ ব্যৱস্থা কৰি আহিছে। ফলত চৰকাৰী বিদ্যালয়সমূহৰ পৰা ব্যক্তিগত খণ্ডৰ বিদ্যালয়লৈ ঢাপলি মেলা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংখ্যা ক্ৰমাৎ হ্ৰাস পোৱা আমি উপলব্ধি কৰিছোঁ।

যোৱা কিছু বছৰত শিক্ষক নিযুক্তি, নিৰনুৱা সমস্যা সমাধানৰ এটা উৎকৃষ্ট উপায় বুলি স্বীকৃতি লাভ কৰিছে। বহু বুদ্ধিজীৱী আৰু সচেতন

ব্যক্তিসকলে আলোচনা কৰা দেখা যায় যে, শিক্ষকৰ গুণগত মান বিয়েই নহওক কিয় নিবনুৱা সমস্যা সমাধান কৰাৰ স্বার্থত অসম চৰকাৰে শিক্ষক নিযুক্তিৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। কিন্তু মই ভাবো যে, শিক্ষক নিযুক্তিৰ প্ৰক্ৰিয়া অব্যাহত ৰখাৰ উপৰি ইয়াৰ গুণগত মানবিশিষ্ট শিক্ষক নিযুক্তি প্ৰক্ৰিয়াৰ ধাৰাবাহিকতা যাতে অক্ষুণ্ণ থাকে তাৰ বাবে অসম চৰকাৰৰ সংশ্লিষ্ট বিভাগে কঠোৰ নীতি গ্ৰহণ কৰিব লাগে। ইয়াৰ অন্যথা গুণগত ছাত্ৰ-ছাত্ৰী উৎপাদন হোৱাত বাধাৰ সৃষ্টি হ'ব আৰু নিবনুৱা সমস্যাই আৰু অধিক জটিল ৰূপ ল'ব। যি শিক্ষা ব্যৱস্থাই আমাৰ নিবনুৱা সমস্যা সমাধানৰ পথ সুগম কৰিব তেনে শিক্ষা ব্যৱস্থা আমাক লাগে। যাৰ ভেটিয়েই হ'ব ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক গুণগত শিক্ষকৰ দ্বাৰা শিক্ষা দিয়া। এই ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিগত বিদ্যালয়সমূহৰ কৰ্তৃপক্ষই গুৰুত্ব আৰোপ কৰা দেখা যায়। আনহাতে চৰকাৰী প্ৰাদেশীকৃত বিদ্যালয়সমূহত ইয়াৰ গুৰুত্ব এই কৰণেই কম যে, এই ধৰণৰ বিদ্যালয়ৰ বেছিভাগেই প্ৰতিষ্ঠাপক শিক্ষক। স্বাভাৱিকতেই তেওঁলোকৰ মাজত NCTE য়ে ধৰি দিয়া ডিপ্ল'মা আৰু ডিগ্ৰী থকা তথা TET উত্তীৰ্ণ শিক্ষক নাই। অৱশ্যে কিছু সংখ্যক শিক্ষকৰ পাঠদানৰ যোগ্যতা থকাটো নুই কৰিব নোৱাৰি।

আনহাতে যিসকলে শিক্ষক নিযুক্তিত NCTE ৰ নিৰ্দ্ধাৰিত চৰ্তসমূহ সিদ্ধ কৰাৰ পৰামৰ্শ দিয়ে তেখেতসকলে মোৰ এই লেখাটোৰ জৰিয়তে বিনম্ৰ অনুৰোধ থাকিল যাতে তেখেতসকলে এই বিষয়ত অলপ গভীৰভাৱে চিন্তা কৰি ভৱিষ্যত প্ৰজন্মক গুণগত শিক্ষকৰ দ্বাৰা শিক্ষিত হোৱাৰ পৰা বঞ্চিত কৰাৰ প্ৰয়াস নকৰে। গুণগত শিক্ষকৰ দ্বাৰা শিক্ষিত হোৱাটো অসমৰ সকলো ক্ষেত্ৰৰ, যেনে— ধনী-দুখীয়া, চাহ বাগিছা, জনজাতি অঞ্চল, পৰ্বত ভৈয়াম, চৰ অঞ্চল, চহৰ অঞ্চল আদি সমগ্ৰ অঞ্চলৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ এক মৌলিক অধিকাৰ। চহৰৰ ধনী পৰিয়ালৰ সন্তানে গুণগত শিক্ষকৰ দ্বাৰা শিক্ষিত হ'ব, আনহাতে গাঁও অঞ্চলৰ বা চৰ অঞ্চলৰ সন্তান-সন্ততিয়ে গুণগত শিক্ষক নাপাব এনে শৈক্ষিক বৈষম্যতা আমি নিবিচাৰোঁ। গতিকে শিক্ষক নিযুক্তিৰ ব্যৱস্থাতে বিদ্যাৰ্থীকেপ্ৰিক হোৱা উচিত। অসমৰ প্ৰতিগৰাকী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সোণোৱালী ভৱিষ্যতৰ কথা চিন্তা কৰিহে শিক্ষক নিযুক্তিৰ ব্যৱস্থা কৰা উচিত বুলি গণ্য কৰো। উপযুক্ত তথা গুণগত শিক্ষকৰ দ্বাৰাহে সফল আৰু প্ৰতিভাবান ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সৃষ্টি হয়। সেয়া হ'লে নিবনুৱা সমস্যা আপোনা-আপুনি সমাধান হ'ব।

শিক্ষক নিযুক্তি প্ৰক্ৰিয়াক অসম চৰকাৰে এক নতুন মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে। ইয়াক নিবনুৱা সমস্যা সমাধানৰ উপায় হিচাপে গণ্য কৰা উচিত নহ'ব।

শিক্ষক নিযুক্তি প্ৰক্ৰিয়া অব্যাহত থকাৰ মাজতে অসম চৰকাৰৰ শিক্ষা বিভাগে প্ৰাথমিক শিক্ষা জগতক আন এক মাত্ৰা প্ৰদান কৰিলে 'গুণ উৎসৱ'ৰ জৰিয়তে। এই গুণোৎসৱে এক শৈক্ষিক নৱজাগৰণৰ সৃষ্টি কৰিলে। গুণোৎসৱ মানে হ'ল বিদ্যালয়সমূহৰ গুণগত মান নিৰ্ণয়ৰ উৎসৱ। অসমত তিনিটা পৰ্যায়ত এই গুণোৎসৱ ইতিমধ্যে সফল ৰূপত সমাপ্ত হ'ল।

দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পৰ্যায়ৰ গুণোৎসৱৰ বহিঃ মূল্যায়ক (External Evaluation) হিচাপে চৰকাৰী দায়িত্ব পালন কৰাৰ অভিজ্ঞতা তথা সৌভাগ্য লাভ কৰিছিলোঁ। গুদালগুৰি (বিটিএডি) জিলাৰ তিনিখনকৈ বিদ্যালয়, এখন উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়, এখন প্ৰাথমিক আৰু এখন মধ্য ইংৰাজী বিদ্যালয় আছিল। মধ্য ইংৰাজী বিদ্যালয়খন নিৰ্ভাঁজ বড়ো মাধ্যমৰ। আন দুখন অসমীয়া আৰু বড়ো উভয় মাধ্যমৰ। বড়ো অধ্যুষিত অঞ্চল হোৱা বাবে এই বিদ্যালয় আৰু বড়ো উভয় মাধ্যমৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংখ্যা বেছি। দৰং জিলাৰ তিনিখনকৈ কেইখনতেই বড়ো মাধ্যমৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংখ্যা বেছি। দৰং জিলাৰ তিনিখনকৈ বিদ্যালয় এখন এম ডি আৰু দুখন প্ৰাথমিক বিদ্যালয় আছিল। দৰং জিলাৰ প্ৰতিখন বিদ্যালয়েই অসমীয়া মাধ্যমৰ চৰ অঞ্চলৰ আছিল। প্ৰতিখনতেই এদিন এদিনকৈ মুঠতে ছয়দিনীয়া মূল্যায়ন প্ৰক্ৰিয়াত কেইবাটাও কথা চকুত পৰিল, যেনে : প্ৰাতঃ প্ৰাৰ্থনাৰ সুশৃংখলতা, ৰাষ্ট্ৰীয় সংগীত, জাতীয় সংগীত ইত্যাদি গোৱাৰ কৌশল, পৰিদাৰ-পৰিচ্ছন্নতা, নিয়মানুবৰ্ত্তিতা, এক আটক ধুনীয়া পৰিবেশ। বিদ্যায়তনিক দিশো উন্নত হোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। প্ৰধান শিক্ষকসকলে মধ্যাহ্ন ভোজনৰ হিচাপৰ লগতে বিভিন্ন নথি-পত্ৰসমূহ ইমান পৰিপাটিকে সজাই ৰাখিছে যেন এই শৃংখলতাই বিভিন্ন কাৰ্যালয়ৰ কৰ্মচাৰীকো ঢেৰ পেলাব। এই উৎসৱৰ যোগেদি বিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতি, মাতৃগোট, অভিভাৱক আৰু স্থানীয় ৰাইজৰ সৈতে শিক্ষকসকলৰ সম্পৰ্ক উন্নত হ'ব। ফলত অনুষ্ঠানটি আন্তঃগোথনিৰ উন্নয়ন, বাহ্যিক, পাবিপাৰ্শ্বিক, প্ৰশাসনিক আৰু বিদ্যায়তনিক দিশত উন্নয়ন হ'ব। কিন্তু বিদ্যায়তনিক দিশত এটা ডাঙৰ স্বপ্নাত্মক দিশ দেখা পালো যে, ছয়খন বিদ্যালয়তেই দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ পৰা অষ্টম শ্ৰেণীলৈ গৰিষ্ঠ সংখ্যক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়েই ইংৰাজীত দুৰ্বল। কিছুমানে আৰবে তিনি নাপায়। অথচ অন্য বিষয়ত ভাল। এই বিষয়ত মই প্ৰধান শিক্ষকসকলক

ইংৰাজী বিষয়ৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিবলৈ পৰামৰ্শ দিছোঁ অসম
কৃৰ্তপক্ষৰো দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছোঁ।

যিয়েই নহওক জনসাধাৰণে যিয়েই নকওক ভিতৰত সোমাই গম পালে
যে, সঁচাকৈয়ে বিদ্যালয়বিলাকত এক নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ ব্যৱধানত গুণ নিৰ্ণয়
কাৰ্যসূচী এটা হ'ব লাগে। এনে ধৰণৰ কাৰ্যসূচীয়ে শিক্ষা জগতত এক নতুন
বিপ্লৱৰ সূচনা কৰিব আৰু এক ফলপ্ৰসূ মাত্ৰা প্ৰদান কৰিব; যদিহে
মূল্যায়কসকলে নিখুঁতভাৱে মূল্যায়ন কৰে আৰু মূল্যায়কৰ পৰামৰ্শ মতে কৰি
চৰকাৰে উপযুক্ত ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰে। এনে কাৰ্যসূচী ৰূপায়ণৰ বাবে অসম
চৰকাৰৰ শিক্ষা বিভাগলৈ ইয়াৰ জৰিয়তে ধন্যবাদ তথা কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন
কৰিলোঁ।●

॥ লেখক মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ আৰবী বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক ॥

কুঁহিপাত কুমলীয়া আগৰ দিনত... হোৱাট্ছ এপ-ইণ্টাৰনেট আজিৰ দিনত...

■ ড° মুকুট শৰ্মা

‘কুঁহিপাত কুমলীয়া
গছৰ আগত
কুঁহিপাঠ কুমলীয়া
আমাৰ হাতত।’

তাহানিৰ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত গোৱা এই কবিতা ফাঁকি আজিও মোৰ লগতে হয়তো বহুতৰ বুকুৰ মাজত সজীৱ হৈ আছে। লিখনিৰ শিৰোনামটোৱে কি ভাৱৰ উন্মেষ ঘটাইছে, এয়া নিশ্চয় সকলোৰে বোধগম্য হৈছে। আজিৰ পটভূমিত কবিতা ফাঁকি শিৰোনামত উল্লেখ কৰাৰ দৰেই হ’লহেঁতেন বুলি ভাবিবৰ খল থাকি যায়। এয়াই পৰিৱৰ্তন সময়ৰ, যাক আমি কেতিয়াও অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰো। এটা প্ৰজন্মৰ পৰা আন এটা প্ৰজন্মলৈ শিক্ষা ব্যৱস্থাটো গতি কৰাত আহি পৰা পৰিৱৰ্তনৰ ই এটা সৰু নমুনা।

আজি আমি ভাবিব নোৱাৰাকৈয়ে তথ্য প্ৰযুক্তিৰ বহুল প্ৰসাৰৰ দ্বাৰা বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ নিত্য নতুন জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰ আহৰণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। কি নাই—এই বিশাল ভাণ্ডাৰত, সকলো যেন এটা নিৰ্দিষ্ট বুটাম টিপি দিলেই অনৰ্গল চকুৰ আগত ভাহি উঠে। এই আহিলাবোৰৰ কিবা এটা ঘাটি-টুটি ঘটিলেই যেন আমাৰ দৈনন্দিন জীৱনত এক সাংঘাতিক বেমেজালিৰ সৃষ্টি হ’ব। এই অৱদানবোৰ নিশ্চয়কৈ কোনো কাৰণেতে উলাই কৰিব পৰা বিধৰ নহয়। কাৰণ বহু সময়ত এই আহিলাবোৰৰ সহায় লৈয়ে আমি বিভিন্ন কাম-

কাজ সহজতে বা কম সময়তে কবিতালৈ সক্ষম হৈছে। কিন্তু ভাবৰ অবকাশ থাকে, এই তথ্য-প্ৰযুক্তিৰ ব্যাপক ব্যৱহাৰে (যদি উপযুক্ত প্ৰয়োগ নহয়) কেতিয়াও ব্যক্তিগত বা সামাজিক জীৱনত এক ভাবসাম্যহীন অবস্থা এটা আনি দিব নেকি? আলোচনাটো আগবঢ়াই নিবলৈ নিজে মুখামুখি হোৱা বা দুই এজন বন্ধুৰ পৰা পোৱা অভিজ্ঞতা কেইটামান অবতাবণা কৰা হ'ল।

ক) শিক্ষয়িত্ৰীগৰাকী নিজৰ কৰ্তব্যত যথেষ্ট ছিবিয়াছ। নিজৰ স্নায়ু কেইটা কৰাৰ উপৰি বিদ্যালয়ৰ আনুষ্ঠানিক কাম-কাজ নিয়াৰিকৈ কৰে। দহ/কৰ বছৰ চৰকাৰী বিদ্যালয়ত কাম কৰাৰ অভিজ্ঞতা থকা। এতিয়া তেওঁৰ প্ৰায়ে অভিজ্ঞতা, আজিকালি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীবিলাক আগৰ দৰে নহয়, 'আগৰ বিলাত ভাল আছিল, এতিয়ানবোৰে কোনো সন্মান নকৰে' ইত্যাদি। এদিনতো স্কুলতে কান্দি-কণ্ঠি ফুলল লগালে। এক হাহাকাৰ পৰিস্থিতি। কোনোবা ছাত্ৰই হেনো বাইদেউগৰাকীৰ বিষয়ে বেয়া কথা লিখিছে— শ্ৰেণীকোঠাৰ বেবত, ভেঙত ইত্যাদি। তাৰে আকৌ কোনোবাজনে হেনো প্ৰেমৰে নহয় এখোপ আগবাঢ়ি একেবাৰে বিয়াৰে প্ৰস্তাৱ দিছে। সেইজন হৈছে সপ্তম নে অষ্টম শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ। শেহত বিচাৰ কৰি গম পোৱা গ'ল যে এই ছাত্ৰকেইজন বিদ্যালয়ত একেবাৰে অনিয়মীয়া ছাত্ৰ। যি কেইদিন স্কুলত আছে বেছিদিন সময় সিহঁতে দেউতাক-মাকে দিয়া দামী আৰ্ট ফোনকেইটা লৈয়ে ব্যস্ত থাকে।

খ) কলেজৰ এটা বিভাগৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ অভিভাৱক সত্য এখনক কথা। এজন অভিভাৱক ৰূপে আবেগিত হৈ ক'লে— "মোৰ ল'ৰাজনক আজি এমাহ ধৰি কলেজলৈ পঠাব পৰা নাই। কাৰণ বাইক এখন নোহোৱাকৈ হেনো সি আহিব নোৱাৰে, লগৰবোৰৰ আছে, সি লাজ পায়। আপোনালোকে বুজাই তাক অলপ ঠিক কৰক্লেম। আমাৰ কথা অলপো নুওনে। যোৱা মাহত ১০ হাজাৰ টকাৰে এটা ম'বাইল ফোন কিনি দিছো।"

গ) ক্ৰান্তি শেখ হেৰাৰ পাছত বৰ্তমান ডাষ্টাবটোৰে মচি আঁৰি ওলালো। এনেতে পিছৰ পৰা এজনে মাত লগালে ছাব, প্ৰিজ নমচিবছেন। প্ৰিজ ছাব, কটো এটা ল'প দিয়ক। ময়ো নুমুচি শুছি আহিলো। ভাবিলো— একে, আঁৰৰ প্ৰজন্ম এইচামে নিশ্চয় জিৰি সময় অপব্যয় কৰাতকৈ কটো সোৱাটোৱেই বেয়া বুলি ভাবে। কাৰণ সিহঁতৰ হাতে-হাতে এতিয়া বিভিন্ন গ্ৰেণ্ড শ্বাৰ্ট ফেন।

ওপৰোক্ত ঘটনাকেইটোৰ জৰিয়তে আজি শিক্ষা ব্যবস্থাৰ লগত জড়িত তিনিটা শ্ৰেণী— শিক্ষক, অভিভাৱক আৰু শিক্ষাৰ্থীৰ মানসিক অৱস্থাৰ এটা চানেকি দাঙি ধৰিব বিচনা হৈছে। এনেকুৱা হাজাৰ-বিজাৰ ঘটনা আমাৰ দৈনন্দিন জীৱনত ঘটি আহিছে। এয়া সকলোৰে ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য নহয় যদিও এনে ধৰণৰ সমস্যাই আমাৰ সমাজ জীৱনত এক ভাবসাম্যহীন অৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰিছে। এচামে নতুনক বা গতিশীলতাক আকোৱালি লোৱাৰ তীব্ৰ তাড়নাৰ বিপৰীতে আনচামে নোৱাৰাৰ মানসিক ক্ষয়ত ভুগিব লগা হৈছে। যাৰ কাৰণে কেতিয়াবা দুই-এজন ছাত্ৰই আত্মহননৰে পথ বাছি লোৱাৰ লগতে অভিভাৱক এচামে সৰ্বশাস্ত হোৱা স্বৰূপ পোৱা যায়। ঘটনা লানিব কাৰণ যদি ভালদৰে চোৱা যায় তেতিয়া হ'লে শিক্ষক, অভিভাৱক আৰু শিক্ষাৰ্থী তিনিওটা শ্ৰেণীয়েই সমভাৱেই দায়ী। কাৰণ আজিৰ শিক্ষকসকলে বিদৰে বিভিন্ন কাৰণত শ্ৰেণীকোঠাত চমক দিবলৈ অপাৰণ তেনেদৰে অভিভাৱকসকলে শিক্ষাৰ্থীসকলৰ সকলো অভাৱ পূৰণ কৰিবলৈ সক্ষম নহয়। ইয়াত বহুতো কাৰণ আছে যদিও, বৰ্তমান শিক্ষাৰ্থীসকলৰ কিতাপৰ প্ৰতি গঢ়ি উঠা অনীহা ইয়াৰ এটা অন্যতম কাৰণ বুলি বিবেচনা কৰিব পাৰি।

কিতাপ এখন ভাল বন্ধু বা এখন কিতাপে জীৱনৰ গতিপথ সলনি কৰিব পাৰে বুলি ভবা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংখ্যা বোধহয় এতিয়া পৰ্বতত কাছৰ কণী বিচনাৰ লেখীয়া হ'ব। আজিৰ এচাম ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে পাঠাপুথি এখন কিনি ধন ভগাতকৈ দামী মোবাইল এটা বা বাইক এখন সিহঁতৰ বেছি প্ৰয়োজন বুলি অনুভৱ কৰে। এনে এটা সময় আছিল যেতিয়া স্কুলৰ বছৰেকীয়া পৰীক্ষা শেষ হোৱাৰ পাছত তলৰ শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰই ওপৰৰ ছাত্ৰজনৰ পুৰণি কিতাপখিনি আগতীয়া ফৰ্মাছ দি আনিছিল।

আজিকালি অবশ্য কোনোৰে কাৰো কিতাপ বিচনাৰ দিন নাই। চৰকাৰী-বেচৰকাৰী বিভিন্ন উৎসৰ পৰা পৰ্যাপ্ত পৰিমাণৰ কিতাপ আহবণৰ সুবিধা উপলব্ধ। কিন্তু বৰ্তমান প্ৰজন্মৰ যেন ইয়াত বিশেষ এটা আগ্ৰহ নাই। এই ধাৰণাটো পৰীক্ষা কৰি চাবলৈ তলত উল্লেখ কৰা তালিকাখনৰ তথ্যকেইটা লক্ষ্য কৰিলেই স্পষ্ট হ'ব। উল্লেখিত তথ্যকেইটা নগৰ অঞ্চলৰ মহাবিদ্যালয়ৰ স্নাতক বৰ্ষৰ এটা বিভাগৰ ৩৫ জন ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ জৰীপৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰা হৈছে। (গ্ৰামাঞ্চলত এই তথ্য বেলেগ হোৱা স্বাভাৱিক)

।। তালিকা।।

জ্ঞান আহৰণৰ মাধ্যম	শতকবা হিচাপত ছাত্ৰ-ছাত্ৰী
ক) ইন্টাৰনেট/ফেছবুক/হোবাটছ এপ	৭০%
খ) পাঠ্যপুথি/প্ৰসঙ্গ পুথি	২০%
গ) অন্যান্য (বাতৰি কাকত, আলোচনী, উপন্যাস, কবিতা পুথি আদি)	১০%

ওপৰোক্ত তালিকাৰ তথ্যলৈ চকু দিলে স্পষ্ট হয় আমাৰ উচ্চ শিক্ষা ক্ষেত্ৰখনত পাঠ্যপুথি বা প্ৰসঙ্গ পুথিৰ ভূমিকা কিমান পুৰাতন লগা। মাত্ৰ ২০ শতাংশ শিক্ষাৰ্থীয়ে আজি পাঠ্যপুথিৰ লগত প্ৰত্যক্ষভাৱে জড়িত হৈ থাকে। বাকী ৭০ শতাংশ শিক্ষাৰ্থীয়ে শিক্ষকে দিয়া নেট, ইন্টাৰনেট, হোবাটছ এপ আদিৰ দ্বাৰা পৰীক্ষাৰ কাৰণে নিজক প্ৰস্তুত কৰে। মাত্ৰ ১০ শতাংশই বাতৰি কাকত, আলোচনী বা অন্যান্য তথ্যৰ দ্বাৰা জ্ঞান আহৰণ কৰে। এতিয়া প্ৰশ্ন আহে তথ্য প্ৰযুক্তিৰ দ্বাৰা আয়ত্ত কৰা জ্ঞানৰ গভীৰতা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ কিমানে সঠিকভাৱে আয়ত্ত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে? সেয়ে হয়তো আজিৰ এচাম স্নাতক ডিগ্ৰীধাৰী ছাত্ৰই এখনো কালজয়ী উপন্যাস বা গল্প পঢ়ি নোপোৱাকৈ শিক্ষা সমাপ্ত কৰে। তেওঁলোকৰ সৈন্যতা ওলাই পৰে তেতিয়া, যেতিয়া বিধাইনভাৱে প্ৰকাশ কৰে সাহিত্যৰথী লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা বা কবি নৰকান্ত বৰুৱাক টনি নোপোৱাৰ কথা কয়। কিতাপৰ পৰা বিজিয়ে হোৱা এই ব্যৱহাৰই নিশ্চয়কৈ সমাজত এক বিকল্প প্ৰভাৱ পেলাব। আজি তথ্য প্ৰযুক্তিৰ এই অৱদানসমূহ 'পিকনিক' বাই ফটো আদান-প্ৰদান কৰা নাইবা সস্তীয়া ভিডিঅ' উপযোগ কৰাৰ মাধ্যম নহৈ ইয়াৰ উদ্ধৃত হওক। আজি কিছুদিনৰ আগত পৃথিৱী বিখ্যাত প্ৰকাশন গোষ্ঠী 'এমাজনে' ব্যক্ত কৰিছে যে তেওঁলোকৰ বিপণীত গ্ৰন্থ বিক্ৰীতকৈ ই-বুক, ই-মেগাজিনৰ চাহিদা বৰ্তমান বহুত বেছি। নতুন প্ৰজন্মই এইবোৰ ষ্টেটাছ ছিঘল হিচাপে ব্যৱহাৰ নকৰি সঁচা অৰ্থত ব্যৱহাৰ কৰিলে নিশ্চয়কৈ সমাজখনত এক যোগাত্মক দিশৰ সূচনা হ'ব। কাৰণ এটা সময়ত মনুহে এঠাইৰ পৰা আন ঠাইলৈ যাবলৈ গৰুৰ গাড়ী, ঘোঁৰাৰ গাড়ী ব্যৱহাৰ

কৰিছিল যিটো আজি বে'লগাড়ী বা আকাশীযানে দখল কৰিলে। সেই একে কাৰণতেই ইন্টাৰনেট, হোবাটছ এপ আদিয়ে আমাৰ শিক্ষা ব্যৱহাৰত প্ৰবেশ কৰি সুখাস্থ্য আৰু গতিশীলতা প্ৰদান কৰা কাৰ্য আৰম্ভ কৰিছে। কিন্তু ইয়াৰ অতিৰঞ্জিত বা অব্যৱহাৰে যাতে আমাৰ পাঁচ হাজাৰ বছৰ ইতিহাস গঢ়ি তোলা কিতাপৰ আদৰ কমাই নোতোলে তাক চকু দিয়াৰ নিশ্চয় প্ৰয়োজন আছে। ইতিমধ্যে প্ৰখ্যাত উদ্যোগপতি বিল গেইটছে আগজাননী দিছে— 'অনুব ভৱিষ্যতে কাগজ বিহীন এটা সভ্যতা গঢ়াৰ কথা।' সেয়া সত্ত্বেও হ'লে পৃথিৱীৰালবোৰো ইমান ডাঙৰ হোৱাৰ প্ৰয়োজন নহ'ব আৰু স্থলীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ কিতাপৰ মেতমৰা বোজাও নাথাকিব। তেতিয়া আবহাৱিত লিখা পদ্য ফাঁকি 'কুহিপাত কুমলীয়া ... আমাৰ হাতত' আমাৰ হাব এক নটালজিয়া নহ'বনে? ●

।। লেখক মঙলসৈ মহাবিদ্যালয়ৰ ভূগোল বিজ্ঞান বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক।।

বৈদিককালীন বিদুষী নারীসকল আৰু শিক্ষাক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ পাবদৰ্শিতা

■ গগেন কাকতি

বৈদিক সাহিত্যত নারী শিক্ষাৰ বিকাশত আগবঢ়োৱা অবদান উল্লেখনীয়। বৈদিক মন্ত্ৰৰ ৰচনাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি সাহিত্য, কলা, নৃত্য, সংগীত আৰু সংস্কৃতিৰ সমৃদ্ধিত তেওঁলোকৰ যোগদানক অনুমান কৰিব নোৱাৰি। ইয়াৰ বাহিৰেও দাৰ্শনিক, আধ্যাত্মিক আৰু সামাজিক ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকে নিজ কৌশল আৰু প্ৰতিভাৰ পৰিচয় দিছে।

ভাৰতবৰ্ষৰ ইতিহাসত ঋগ্বেদিক কালৰ অত্যন্ত মহত্বপূৰ্ণস্থান আছে। কিয়নো ঋগ্বেদ হৈছে ভাৰতৰ সকলোতকৈ প্ৰাচীন গ্ৰন্থ। এই গ্ৰন্থৰ পৰা প্ৰাচীন ভাৰতীয় সমাজত যথেষ্ট প্ৰভাৱ পৰিছে। এই সমাজৰ মাধ্যমেৰে মানুহৰ ব্যক্তিত্বৰ উৎকৰ্ষ নহিবা সন্মুচিত বিকাশ হয়, মানুহৰ আত্মসংযম, আত্মচিহ্ন, আত্মবিশ্বাস, আত্মবিশ্লেষণ, বিবেক, ভাৱনা, ন্যায় আৰু আধ্যাত্মিক বৃত্তিৰ উদয় হয়, এই কাৰণেই এই সময়ত পুৰুষ আৰু নারী দুয়োপক্ষই শিক্ষা প্ৰাপ্ত হোৱাৰ পিছত সমাজৰ বিকাশত সন্মুচিত অবিহণা আগবঢ়াইছিল। আলোচ্য কালত অনেক বিদুষী ভাৰতত জন্ম হৈছিল। যিসকলে শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত নিজৰ ব্যক্তি অৰ্জন কৰি সমাজ আৰু ৰাষ্ট্ৰক গৌৰৱান্বিত কৰিছিল। শৌনকৰ বৃহদবেদত গ্ৰন্থৰ দ্বিতীয় অধ্যায়ত স্ত্ৰী ব্ৰহ্মী তথা ঋষিসকলৰ নাম এইদৰে উল্লেখ পোৱা যায়—

“ঘোষা গোষা বিশ্ববাৰা অপালোপনিয়ম্নিযত্।

ব্ৰহ্মজায়া জুহুৰ্নাম অগস্ত্যস্য স্বসাদিত্তিঃ।। ৮২

ইন্দ্ৰাণী চেজ্জমাতা চ সবমা বোমশোৰ্বশী।

লোপামুদ্ৰা চ নদ্যশ্চ যমী নারী চ শাশ্বতী।। ৮৩

PRAJNA ■ 108

শ্ৰীৰাজ্ঞা সার্পৰাজ্ঞী ৰাক্ শৰ্ভা মেধা চ দক্ষিণা।

ৰাত্ৰী সূৰ্যা চ সাবিত্ৰী ব্ৰহ্মাবাদিন্য ইবিতাঃ।। ৮৪

অৰ্থাৎ ঘোষা, গোষা, বিশ্ববাৰা, অপালা, উপনিয়ল, নিয়দ্, ব্ৰহ্মজায়া বা জুহু, অগস্ত্যৰ ভনী অদিত্তি, ইন্দ্ৰাণী আৰু ইন্দ্ৰৰ মাতৃ, সবমা, বোমশা, উৰ্বশী, লোপামুদ্ৰা, নদী, যমী, শাশ্বতী, স্ত্ৰী, লাক্ষা, সার্পৰাজ্ঞী ৰাক্, শৰ্ভা, মেধা, দক্ষিণা, ৰাত্ৰী আৰু সূৰ্যা সাবিত্ৰী।

উত্তৰ বৈদিক কালত অনেক বিদুষী মহিলাৰ নাম পোৱা যায় যিসকলে শিক্ষাৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত অবিহণা আগবঢ়াইছিল আৰু ভাৰতীয় সমাজক আগবঢ়াই লৈ গৈছিল। এইসকলৰ ভিতৰত গাৰ্গী, মৈত্ৰেয়ী বাজসনেয়ী আদি মহিলাসকলে শিক্ষা আৰু সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰত বিশিষ্ট স্থান দৰল কৰিছিল।

ঘোষা : ঋগ্বেদত বৰ্ণিত ঋষিসকলৰ ভিতৰত ঘোষাৰ স্থান সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ আছিল। কিয়নো তেওঁৰ বিষয়ে ঋগ্বেদত বহুবাৰ উল্লেখ পোৱা যায়। তেওঁৰ পিতাকৰ নাম আছিল কক্ষীৰত তথা পিতামহৰ নাম আছিল দীৰ্ঘতম। কন্যা হৈও ঘোষাই নিজৰ ইচ্ছানুসৰি যোগ্য বৰ পাবলৈ অসমৰ্থ হৈছিল। কিয়নো তেওঁৰ শ্বেত কুষ্ঠৰোগত আক্ৰান্ত আছিল। ঘোষাই ভগৱান অশ্বিনীৰ প্ৰশংসাত তিনিটা সূক্ত (ঋগ্বেদ ১, ১১৭/ আৰু ৩৯-৪০) ৰ দৰ্শন লাভ কৰিছিল যাৰ ফলত তেওঁ ৰোগৰ পৰা মুক্ত হৈছিল আৰু বিবাহ কক্ষীৰানৰ নিচিনা যোগ্যবৰ সৈতে হৈছিল।

অপালা : অপালা অত্ৰি ঋষিৰ বংশৰ কন্যা আছিল। এওঁ নিজেই ঋগ্বেদিক মন্ত্ৰ দৰ্শন লাভ কৰিছিল। ঋগ্বেদৰ অষ্টম মণ্ডলৰ ৯১ নং সূক্তৰ দৰ্শন এওঁৰ দ্বাৰাই হৈছিল। এই গ্ৰন্থখনৰ পঞ্চমমণ্ডলত তেওঁ অধিক আহ্বান কৰিছিল। তেওঁ নিজে দৰ্শন কৰা মন্ত্ৰেৰে ভগৱান ইন্দ্ৰক আহ্বান কৰিছিল, যাৰ ফলত তেওঁ ৰোগমুক্ত হৈছিল যাৰ উল্লেখ ঋগ্বেদৰ অষ্টম মণ্ডলত (ঋগ্বেদ ৮.৯১.১-৭) পোৱা যায়।

উৰ্বশী : উৰ্বশী ঋষিক ইন্দ্ৰলোকৰ অতিম সুন্দৰী অপ্সৰা আছিল। এওঁৰ বিবাহ ৰজা পুৰুষৰ সৈতে হৈছিল। সংগীত তথা নৃত্যত পাৰ্গত হোৱাৰ উপৰি ঋগ্বেদৰ অনেক মন্ত্ৰ ৰচনা কৰিছিল (ঋগ্বেদ ১০.৯৫)। এইবোৰৰ ভিতৰত দশম মণ্ডলৰ মন্ত্ৰ সংখ্যা ৯৫ ৰ তথা পাদ সংখ্যা- ২, ৫, ৭, ৯, ১১, ১৩, ১৫, ১৬ আৰু ১৮ টো উল্লেখনীয়।

PRAJNA ■ 109

যমী : যমী এগবাকী শক্তিশালী ঋষিকা আছিল। তেওঁ নিজৰ ভায়েকৰ সহযোগত দশম মণ্ডলৰ দহটা মন্ত্ৰ (১০.১৫১) ৰচনা কৰিছিল।

সূৰ্য্য : সৰিত্ৰা অথবা সূৰ্য্যৰ পুত্ৰী সূৰ্য্যও এই যুগৰ এগবাকী মহান ঋষিকা আছিল। সোমৰ সৈতে নিজৰ বিবাহ গাথাক নিজেই ঋগ্বেদৰ ১০.৮৫ সূক্তৰ ৪৭ টা মন্ত্ৰত ৰচনা কৰিছে।

বাক্ : বাক্ ঋষি অশ্বিনৰ পুত্ৰী আছিল। এওঁ ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ ৮ টা মন্ত্ৰ ৰচনা কৰিছিল, যি আজি “দেবীসূক্ত” নামেৰে প্ৰসিদ্ধ (১০.১২৫)।

লোপামুদ্ৰা : ঋগ্বেদৰ দশমমণ্ডলৰ ৩৯-৪০ সূক্তৰ ঋষি লোপামুদ্ৰা আছিল অগস্ত্য মুনিৰ পত্নী। তেওঁ স্বামীৰ সৈতে মিলি ঋগ্বেদৰ এটা উৎকৃষ্ট মন্ত্ৰ ৰচনা কৰিছিল। তাৰে দুটা ছন্দ (১.১৩৯.১-২) ৰ ৰচনা লোপামুদ্ৰাই নিজেই কৰিছিল।

বিশ্বাবাৰা : অগ্ৰি ঋষিৰ বংশ তৃতীয় কন্যা বিশ্বাবাৰাও বৈদিক কালৰ প্ৰসিদ্ধ ঋষিকা আছিল। তেওঁৰ ঋগ্বেদিক মন্ত্ৰ ৰচনা পঞ্চম-মণ্ডলত পোৱা যায়। যি ছয়টা মন্ত্ৰত নিবন্ধ। এই মন্ত্ৰবোৰত তেওঁ সফল বৈবাহিক জীৱনৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিছে। অন্য এটা মন্ত্ৰত তেওঁ পাবিবাৰিক জীৱনৰ সুখ-সুখৰ বিবৰণ প্ৰস্তুত কৰিছে। বিশ্বাবাৰাই মাত্ৰ ভাবপূৰ্ণ মন্ত্ৰই কেৱল ৰচনা কৰিছিল তেনে নহয়, নিজৰ অধিকাৰৰ আধাৰত ওপৰত তেওঁ নিজেই যজ্ঞাদিও সম্পন্ন কৰিছিল। ঋগ্ বেদৰ বিমানগবাকী ঋষিয়ে মন্ত্ৰৰ মাধ্যমেৰে নিজৰ ভাৱনাক অভিব্যক্ত কৰিছে, সেইসকলৰ ভিতৰত বিশ্বাবাৰাৰ প্ৰকাশভঙ্গী কিহতাপূৰ্ণই নহয়, বৰঞ্চ অতি প্ৰশংসনীয়ও।

ইন্দ্ৰাণী : ঋষিকা ইন্দ্ৰাণীয়েও ঋগ্বেদৰ বহুতো মন্ত্ৰ ৰচনা কৰিছিল। যিবোৰত ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ ৮৫ নং সূক্তৰ ২, ৪-৬, ৯, ১০, ১৫, ১৮, ২২ আৰু ২৩ নং মন্ত্ৰবোৰ উল্লেখনীয় কিয়নো সেইবোৰৰ পাঠ তেওঁ নিজেই কৰিছিল।

বোমশা : বোমশা ঋষি কক্ষীবানৰ পত্নী আছিল। বোমশাৰ পিতা স্বনৰ আৰু পিতামহ ভাৰা আছিল। তেওঁ নিজৰ সুন্দৰ কল্পনাৰ আৰু কোমল ভাৱনাৰ সহায়ত ঋগ্বেদৰ এক অংশ ৰচনা কৰিছিল, যি অতি প্ৰশংসনীয় আছিল।

গোধা : এইজন ঋষিগবাকী বসুকৰৰ পত্নী অগস্ত্য মুনিৰ পুত্ৰী আছিল। ঋষিয়ে মানধাত্যৰ আধাৰত ৰচনাক সম্পূৰ্ণ কৰিছিল। এওঁ ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ ১৩৪ নং সূক্তৰ ৬ নং মন্ত্ৰৰ উদ্ভাৱক আৰু ৭ম মন্ত্ৰৰ ৰচনা কৰিছিল।

মানধাত্ : মানধাত্ৰয়ে দশমমণ্ডলৰ ১৩৪ নং সূক্তৰ প্ৰথম মন্ত্ৰ, আৰু ৬ নং মন্ত্ৰৰ আধোভাগ ৰচনা কৰিছিল। এই মন্ত্ৰবিলাকৰ ৰচনা ইন্দ্ৰৰ আৰাধনাত কৰা হৈছিল।

মমতা : ঋগ্বেদৰ ষষ্ঠমণ্ডলৰ ১০ নং সূক্তৰ দ্বিতীয় মন্ত্ৰ ৰচনা এই গবাকী ঋষিয়েই কৰিছিল।

জুহু : ব্ৰহ্মাৰ পত্নী জুহুয়ে ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ ১০৯ নং সূক্ত ৰচনা কৰিছিল।

উপবোধ্য মুখ্য ঋষিকাসকলৰ বাহিৰেও ঋগ্বেদিক কালৰ বিদূষী নারী আছিল যিসকলৰ ভাষা আৰু সাহিত্যত পূৰ্ণ পাণ্ডিত্য আছিল। এইসকলৰ উপৰি অগস্ত্যৰ ভনীয়েকে ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ ৬০ নং সূক্তৰ ৬ নং মন্ত্ৰ, অদিতিয়ে ঋগ্বেদৰ চতুৰ্থ মণ্ডলৰ ১৮ নং সূক্তৰ কিছুমান মন্ত্ৰ ইন্দ্ৰাণীয়ে ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ ৬৮ নং আৰু আৰু ১৪৫ নং সূক্তৰ মন্ত্ৰ, ইন্দ্ৰৰ মাতৃয়ে ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ ১৫৩ নং সূক্তৰ, সৰমাই ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ ১০৮ নং সূক্তৰ মন্ত্ৰ, শ্ৰীয়ে ঋগ্বেদৰ পঞ্চম মণ্ডলৰ ৮৭ নং সূক্তৰ পিছতৰ বিল নাইবা শ্ৰীসূক্তৰ মন্ত্ৰ, সাৰ্ণৰাজীয়ে ঋগ্বেদৰ দশম মণ্ডলৰ ৮৯ নং সূক্তৰ মন্ত্ৰ দৰ্শন লাভ কৰিছিল।

গাৰ্গী : উদ্ভববৈদিক বিদূষীসকলৰ ভিতৰত গাৰ্গীৰ ব্যক্তিত্ব তথা পাণ্ডিত্য আকাশী গংগাত তেজস্বী নক্ষত্ৰৰ সমান সুশোভিত আছিল। তেওঁৰ বিবতৰ সন্দৰ্ভত বৃহদাৰণ্যকোপনিষদত উল্লেখ পোৱা যায়। তেওঁ আছিল কচুব কন্যা। এৰাৰ জনক ৰজাৰ বাজসভাত প্ৰচুৰ জানী-গুণীৰ সমাবেশ হৈছিল আৰু ব্ৰহ্মবিদ্যা সম্বন্ধে যাজ্ঞবল্ক্য আৰু অন্যান্য ঋষিসকল পৰাজিত হৈছিল তেতিয়া নারী ঋষি গাৰ্গীয়ে তেওঁক আহ্বান জনাইছিল। বৃহদাৰণ্যক গ্ৰন্থত (৩/৬ আৰু ৩-৮) ব্ৰহ্মবাদিনী গাৰ্গী আৰু যাজ্ঞবল্ক্যৰ মাজত অনুষ্ঠিত ওকত্বপূৰ্ণ বিতৰ্কৰ বিবৰণ লিপিবদ্ধ আছে। বিতৰ্কত কোনোজনৰে জয়-পৰাজয় নিৰ্ণীত হোৱা নাছিল। তেওঁলোকৰ দাৰ্শনিক বিবাদত উভয়েই সমান পাবদৰ্শী বুলি ঘোষিত হৈছিল। আকৌ বৃহদাৰণ্যক গ্ৰন্থত যাজ্ঞবল্ক্যপত্নী ব্ৰহ্মকিঙ্কাসু মৈত্ৰেয়ীৰ আখ্যান পোৱা যায় যিয়ে পাৰ্শ্বৰ সম্পদ উপেক্ষা কৰি অমৃতৰ লাভৰ কাৰণে বিশেষভাৱে উৎসুকতা প্ৰকাশ কৰিছিল— ‘যেনাহং নামৃত্য স্যাং কিমহং তেন

কুম্ভীৰ..... মৈত্ৰেয়ীৰ এই বলিষ্ঠ জিজ্ঞাসাই তেওঁৰ আধ্যাত্মিক অনুসন্ধিৎসাকে
 প্ৰকাশক। এই দুগবাকীৰ বাহিৰেও সুলভা, বড়বা, প্ৰাণিতেরী প্ৰভৃতি সেই
 যুগৰ আৰু কেইবাগৰাকী নাৰীৰ নাম বিদ্যান সমাজত উচ্চাৰিত হৈ আছে।
 প্ৰাচীন ভাৰত জ্ঞান-ৰাজ্যৰ পথত যে বিশিষ্ট অগ্ৰগতি দেখা গৈছিল তদ
 মূলত এই সমস্ত নাৰীৰ অৱদান নিতান্ত নগণ্য নাছিল।

বৈদিক শিক্ষাৰ বাহিৰেও নানাবিধ ললিতকলাতো বৈদিক যুগৰ নাৰী
 সকলৰ বিশেষ পৰদৰ্শিতাৰ কথা পোৱা যায়। সঙ্গীত আৰু নৃত্য— এই
 উভয়বিধ কলাবিদ্যাত নাৰীসকলে শিক্ষাগ্ৰহণ কৰিছিল। ঋগ্ বেদত অন্তৰ্নিহিত
 মন্দপাল ঋষিৰ ভাষা জবিত্ এগৰাকী সু-গায়িকা বুলি পৰিচিত আছিল। এনে
 সু-গায়িকা বা সঙ্গীতজ্ঞা আৰু নৃত্য বিদ্যাত পাকৈত নাৰীও শতপথ ব্ৰাহ্মণৰ
 (৩/৪/৩-৯) অৰ্থাৎ তৃতীয় কান্দত অন্ত-নিহিত চতুৰ্থ পাঠৰ তৃতীয় ব্ৰাহ্মণৰ
 পৰা নৱম পৰ্বন্ত ব্ৰাহ্মণত বৰ্ণিত হৈছে। এনেকুৱা বিদ্যাত পৰিপক্কতা লাভ কৰা
 নাৰীক বিদুষী নাৰী বুলি স্বীকৃতি দিয়া গৈছে। এইদৰে কৌষীতকি ব্ৰাহ্মণত
 কলা সুলভ জ্ঞান থকা স্ত্ৰীসকলৰ কৰ্ম বুলি প্ৰকাশ পাইছে— 'নৃত্যং গীত্
 স্ত্ৰীনাং কৰ্ম - (২৯/৫) অৰ্থাৎ নৃত্য, গান আদি শিল্প কৰ্মসমূহ স্ত্ৰীসকলৰ কৰ্ম।
 তেওঁলোকৰ শিল্পকৰ্মৰ নৈপুণ্যতাও ঐতৰেয় ব্ৰাহ্মণত প্ৰতিফলন ঘটিছে। এনে
 ক্ষেত্ৰত তৃতীয় পঞ্চিকাত অন্তৰ্নিহিত একাদশ স্বক্ষৰ দশম মন্ত্ৰত (৩/১১/১০)
 নাৰীৰ বোৱা-কটা, ফুল তোলা আৰু বুটা বচা আদিৰ বৰ্ণনা পোৱা যায়।
 এওঁলোকৰ কষ্টসহিষ্ণুতা, উদ্যমতা আদি মনোবৃত্তিয়ে শিক্ষাজগতৰ লগত
 বিশেষভাৱে দখল কৰিছে।

ঋগ্বেদত শিক্ষিতা নাৰীসমাজে পুৰুষৰ নিচিনাকৈ ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰত পালন
 কৰি বেদ বিদ্যা গ্ৰহণ কৰাৰ ইচ্ছিত পোৱা যায়। উক্ত কালত বিদুষী নাৰীয়ে
 আচাৰ্য্য, উপাধ্যায় বা গুৰী পদত অধিষ্ঠিত হৈছিল। কাৰ্য্যায়ন মুনিয়ে ঋত্বিকা
 গ্ৰন্থত (ব্যাকৰণৰ সূত্ৰ গ্ৰন্থ) 'আচাৰ্য্যাকণত্বঞ্চ'— অৰ্থাৎ 'আচাৰ্য্য' শব্দটো
 পুংযোগ (পুংলিঙ্গ) নহয় বুলি উল্লেখ কৰিছে।

ঋগ্বেদৰ ৯/৬৬/৮ সাতজনী মহিলাই সোমবস উলিওৱা সময়ত
 সামগীত গোৱা বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে। নাচনিয়াৰ/নাচনীসকলে হাতত ৰাঁহ
 লৈ নাচ/নৃত্য কৰাৰ কথা ঋগ্বেদৰ ১/১০/১ মন্ত্ৰত উল্লেখিত হৈছে।

সামবিক শিক্ষা দান কৰা প্ৰথা নাৰীসকলৰ মাজতো যে প্ৰচলিত আছিল

সেইটো ঋগ্বেদৰ কেইবাটাও মন্ত্ৰৰ পৰা স্পষ্ট প্ৰমাণিত হৈছে। যুদ্ধ ক্ষেত্ৰত
 নাৰীসকলৰ অপূৰ্ব বীৰত্ব আৰু যুদ্ধ কৰাৰ বহু উপাহাৰণ পোৱা যায়। বিশ্লেষণ
 বীৰত্ববাঞ্জক কাৰ্য্যবলী ঋগ্বেদৰ আধিনন্দুত (১-১২৩) বৰ্ণিত আছে।
 মুদ্গলানী নামে অন্য এগৰাকী ভাৰ-লেশ শূন্য বীৰাসনা সামবিক প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত
 আৰু বণ্ণাতুৰ্য্যৰ জ্বলন্ত দৃষ্টান্ত স্বৰূপ। বৈদিক যুগৰ বীৰাসনাসকলৰ মাজত
 তেওঁৰ নাম চিৰভাষ্য হৈ থাকিব। তেওঁ প্ৰচণ্ড যুদ্ধৰ মাজতো ৰথ চলাই
 তেওঁৰ স্ত্ৰীৰ শত্ৰু নিপাত কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। অনুসন্ধিৎসৱী শত্ৰুসেনাক
 তেওঁ সম্পূৰ্ণৰূপে পৰাজিত কৰিছিল। ঋগ্বেদৰ ১০-১০২-২ মন্ত্ৰত নিৰ্ভীক
 দুৰ্জয় সাহসী দৃঢ়চিত্ত মুদ্গলানীয়ে শত্ৰুক পৰাজিত কৰা বৰ্ণনা পোৱা যায়।

বৈদিকোত্তৰ যুগতো নাৰীসমাজে সামবিক আৰু শাৰীৰিক প্ৰশিক্ষণৰ
 প্ৰথা প্ৰচলিত আছিল। মেগাহিনিসে ওপুসঘটি চত্ৰওপুৰ প্ৰাসাদবৰ্গী
 তলবাৰিখাকিনী আৰু ধনুৰ্বিদ্যা সুদক্ষ বনবৰ্গী নাৰীসকলৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিছে।
 খ্ৰীষ্টপূৰ্ব দ্বিতীয় শতকত পতঞ্জলিয়ে তেওঁৰ মহাভাষ্যত 'শান্তিকী' নামে
 ব্ৰহ্মনিষ্কৈপকাবিণ্যক নাৰীসকলৰ উল্লেখ কৰিছিল।

উপসংহাৰ :

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে যুক্তিসিষ্ট, নৈতিক,
 আধ্যাত্মিক, ললিতকলা বিষয়ক, যুদ্ধ বিদ্যা, শৰীৰ চৰ্চা প্ৰভৃতি বহুমুখী শিক্ষা
 বৈদিক যুগৰ নাৰীসকলে আয়ত্ত কৰিছিল। মূলতঃ বৈদিকোত্তৰ যুগতকৈ বৈদিক
 যুগতেই সৰ্বতোমুখী স্ত্ৰীশিক্ষাৰ উন্নতি দেখা যায়। ধৰ্মসূত্ৰ আৰু মনুসংহিতাৰ
 সময়ৰ পৰাই স্ত্ৰীশিক্ষাৰ গুৰুত্ব কমি অহা দেখা যায়। নাৰীসমাজৰ এই ক্ৰম
 অবনতিৰ কাৰণে মূলতঃ সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক কাৰণসমূহ দায়ী। ●

সহায়ক গ্ৰন্থ :

- ১। শৌনকৰ বৃহৎসেবতা - প্ৰকাশক - চৌখণ্ডা সংস্কৃত সংস্থান, বৰপেটা
- ২। বৈদিক সাহিত্য ঠাৰ সংস্কৃতি - কিশু কুমাৰী
- ৩। বৈদিক সাহিত্য সংস্কৃতিৰ জিলিঙনি - শইকীয়া তিষেখৰ
- ৪। বেদেৰ পঞ্চিয় - যোগীৰাজ ৰসু

।। লেখক মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ বিভাগীয় প্ৰধান আৰু সহকাৰী অধ্যাপক।।

শিক্ষাৰ ব্যক্তিগতকৰণ : এক চমু আলোকপাত

■ ড° উষাবাণী ডেকা

বৰ্তমান সময়ৰ ভাৰতীয় শিক্ষাব্যৱস্থাৰ এক উল্লেখযোগ্য বিচাৰ্য্য বিষয় হৈছে শিক্ষাৰ ব্যক্তিগতকৰণ। শিক্ষাৰ আধুনিকীকৰণ, বাণিজ্যিকীকৰণ আৰু ব্যক্তিগতকৰণ— এই তিনিওটা প্ৰক্ৰিয়া বিস্মায়ণৰ ফলশ্ৰুতি বুলি ক'ব পাৰি। অসম্ভাৱে, এই তিনিওটা প্ৰক্ৰিয়া সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ ফল বুলিও ক'ব পৰা যায়। উল্লেখযোগ্য যে, এই তিনিওটা প্ৰক্ৰিয়াৰ মাজত এক গভীৰ যোগসূত্ৰও বিদ্যমান। কৰণ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ আধুনিকীকৰণৰ ওপৰত বাণিজ্যিক গোষ্ঠীৰ প্ৰভাৱ যেনেকৈ মন কৰিবলগীয়া, তেনেকৈ আধুনিক মনোভাৱৰ সম্প্ৰসাৰণে তথা বাণিজ্যিক লাভালাভৰ হিচাপ-নিকাচে যে শিক্ষা ব্যৱস্থাক অধিক ব্যক্তিগতকৰণৰ পিনে আকৃষ্ট হৈ নিয়ে, সেই দিশটোও বিশেষভাৱে লক্ষণীয়। ভাৰতীয় শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ক্ষেত্ৰত এই দিশটো বৃষ্টিছ যুগৰ শিক্ষাব্যৱস্থাৰ পৰাই অধিক স্পষ্ট হ'বলৈ ধৰে।

ভাৰতত বেছ-বেপাৰ কৰিবলৈ অহা ইংৰাজসকলে প্ৰকৃততে তেওঁলোকৰ বাণিজ্যিক সম্প্ৰসাৰণৰ বাবেই ভাৰতত আধুনিক শিক্ষাৰ ভেটি সুস্থ কৰাত মনোনিৱেশ কৰিছিল। এই দিশটো Lord Macaulay-ৰ প্ৰতিবেদনত সুন্দৰকৈ প্ৰতিফলিত হৈছিল। Macaulay-এ কৈছিল যে তেওঁলোকৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে তেওঁলোকে তেজ আৰু চেহেৰাত ভাৰতীয়সকলক কঠি আৰু প্ৰবণতাৰ ক্ষেত্ৰত ইংৰাজ কৰিবলৈ বিচাৰে। উল্লেখযোগ্য যে, ইংৰাজৰ মিনতে প্ৰতিষ্ঠিত ইংৰাজী মাধ্যমৰ শিক্ষানুষ্ঠানসমূহ আৰু তাৰ ঠাল-ঠেঙুলিয়ে এতিয়াও ভাৰতৰ ব্যক্তিগত বণ্ডৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাত যথেষ্ট প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আছে।

১৯৪৭ চনৰ ১৫ আগষ্টত ভাৰত ৰাজনৈতিকভাৱে বৃষ্টিছৰ কালৰ পৰা মুক্ত হ'লেও সামাজিক, সাংস্কৃতিক, অৰ্থনৈতিক আৰু শৈক্ষিক ক্ষেত্ৰত ভাৰত

বৰ পৰিমাণে ইংৰাজৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি চলিব লগা হ'ল। বিশেষকৈ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত ইংৰাজসকলে এৰি থৈ যোৱা নীতি আৰু আদৰ্শ এতিয়াও বিদ্যমান বুলি ক'ব পাৰি। সি যি কি নহওক, স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী কালত সংবিধানৰ প্ৰণেতাৰসকলে ভাৰতীয়সকলক শৈক্ষিক চাহিদা পূৰণ কৰাৰ বাবে প্ৰাথমিক স্তৰৰ পৰাই শিক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি সংবিধানৰ ৪৫ নং অনুচ্ছেদত জাতি-বৰ্ণ-ধৰ্ম-সম্প্ৰদায় নিৰ্বিশেষে ছয়ৰ পৰা চৈধ্য বয়সলৈ সকলো শিশুক বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক প্ৰাথমিক শিক্ষা প্ৰদান কৰিবলৈ ৰাজ্যসমূহলৈ নিৰ্দেশনা লিপিবদ্ধ কৰিছিল।

স্বাধীনোত্তৰ কালত কেবল চৰকাৰী ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তেই যে প্ৰাথমিক শিক্ষা লাভ কৰাটো শিশুৰ বাবে সম্ভৱ নহয় সেই কথা বিভিন্ন শিক্ষাবিদসকলে উপলব্ধি কৰিছিল। ফলস্বৰূপে বহুতো ঠাইত কোনো কোনো অৰহুপৰ আৰু শিক্ষানুৰাগী ব্যক্তিয়ে অভিভাৱকসকলক কামিক আৰু আৰ্থিক সহযোগত কিছুমান শিক্ষানুষ্ঠান গঢ়ি তুলিছিল। কালক্ৰমত এনেদৰে ব্যক্তিগত প্ৰচেষ্টাত গঢ়ি উঠা উন্নত মানৰ ব্যক্তিগত বিদ্যালয়সমূহলৈ স্বাধীন ভাৱে চৰকাৰে স্বীকৃতি প্ৰদান কৰি প্ৰথমতে তদৰ্থ মঞ্জুৰী দি আৰু তাৰ পিছত চৰকাৰীকৰণ কৰি ব্যক্তিগত বণ্ডৰ প্ৰচেষ্টাক উৎসাহিত কৰিছিল।

শিক্ষাৰ ব্যক্তিগতকৰণৰ সুফল আৰু কু-ফল :

ভাৰতৰ ক্ষেত্ৰত বৰ্তমান সময়ত চৰকাৰী ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি প্ৰত্যাহান জনাই দেশৰ চুকে-কোণে অসংখ্য ব্যক্তিগত বণ্ডৰ শিক্ষানুষ্ঠান গঢ়ি উঠা দেখা গৈছে। প্ৰনিধানযোগ্য যে, উচ্চ শিক্ষাৰ পৰ্য্যায়ত গোলকীকৰণ অৰ্থাৎ বিস্ময় প্ৰতিপাতৰ প্ৰভাৱত বহুতো ৰাষ্ট্ৰই শিক্ষাবণ্ডৰ পৰা প্ৰত্যক্ষ দায়িত্ব এৰি উচ্চ শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানসমূহলৈ আগৰ পৰা নি অহা অনুদান, বিত্তীয় সাহায্য আদিৰ পৰিমাণ কমাই আনিছে আৰু অনুষ্ঠানসমূহক আধুনিকীকৰণ কৰি তোলাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছে। এই সুযোগতে বহুজাতিক কোম্পানীসমূহে ব্যৱসায়িক ভিত্তিত আৰু পৰম্পৰা প্ৰতিযোগিতাৰ মনোভাৱেৰে নতুন নতুন অনুষ্ঠান খুলিছে বা পূৰ্বৰ নিশকতীয়া অনুষ্ঠানবোৰলৈ অৰ্থ সাহায্য আগবঢ়াই সেইবোৰৰ পৰিচালনাৰ অংশীদাৰ হৈছে। এই প্ৰক্ৰিয়া ভাৰতৰ ক্ষেত্ৰতো দেখা গৈছে। বিশেষকৈ উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাৰ বাণিজ্যিকীকৰণ ইতিমধ্যে আৰম্ভ হৈছে আৰু বাণিজ্যিকীকৰণে শিক্ষাৰ চৰকাৰীবণ্ডৰ প্ৰতি প্ৰত্যাহান জনাই ব্যক্তিগতকৰণ

পথ অধিক সুগম কৰি তুলিছে। মুঠতে পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ৰাষ্ট্ৰৰ লগতে ভাৰতলৈ ক্ষেত্ৰতো বিধায়ন প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলস্বৰূপে প্ৰত্যক্ষভাৱেই হওক বা পৰোক্ষভাৱেই হওক প্ৰাক্-প্ৰাথমিকৰ পৰা বিশ্ববিদ্যালয় পৰ্যায়লৈ শিক্ষাৰ ব্যক্তিগতকৰণ প্ৰক্ৰিয়াই চৰকাৰী বগৰ শিক্ষাব্যৱস্থালৈ তুমুল প্ৰত্যাহ্বান কঢ়িয়াই আনিছে। ব্যক্তিগতকৰণ প্ৰক্ৰিয়াৰ সু-ফল আৰু কু-ফল দুয়োটায়ে পৰিলক্ষিত হয়। তলত কেইটামান প্ৰধান সু-ফল আৰু কু-ফল উল্লেখ কৰা হ'ল। যেনে—

সু-ফল :

১। ব্যক্তিগত বগৰ শিক্ষাব্যৱস্থাত শিক্ষাৰ গুণগত মানদণ্ড বৃদ্ধিৰ প্ৰতি অধিক মনোযোগ দিয়া দেখা যায়। বিশেষকৈ উন্নত মানসম্পন্ন আন্তঃগাঁথনিৰে শিক্ষক-শিক্ষার্থী উভয়ৰ ক্ষেত্ৰত কৰ্মস্পৃহা বৃদ্ধিত সহায় কৰে।

২। ব্যক্তিগত বগৰ শিক্ষানুষ্ঠানত কৰ্মবিত শিক্ষক, কৰ্মচাৰী আনকি অনুষ্ঠানৰ মূৰব্বীজনো নিজ নিজ দায়িত্ব সম্পাদনৰ প্ৰতি অধিক সচেতন হৈ থকা দেখা যায়। কাৰণ এই ব্যৱস্থাত দায়িত্বৰ প্ৰতি অৱহেলা কৰাসকলে সংস্থাপন হেৰুৱাব লগা হয়।

৩। ব্যক্তিগত বগৰ শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত সাধাৰণতে শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীসকলক প্ৰশিক্ষণ দিবৰ বাবে জ্যেষ্ঠতাৰ ভিত্তিত নিৰ্বাচন কৰা হয় আৰু সকলো শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীক অতি কম সময়ৰ ভিতৰত প্ৰশিক্ষণপ্ৰাপ্ত কৰি তুলিবলৈ যত্ন কৰা হয়।

৪। ব্যক্তিগত বগৰ শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত শিক্ষক আৰু অভিভাৱকৰ মাজলৈ সম্পৰ্ক চৰকাৰী বগৰ শিক্ষানুষ্ঠানসমূহতকৈ অধিক ঘনিষ্ঠ হোৱা দেখা যায়।

৫। ব্যক্তিগত বগৰ শিক্ষানুষ্ঠানৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰী পৰিদৰ্শনৰ ব্যৱস্থা নাথাকিলেও এনে অনুষ্ঠানসমূহৰ পৰিচালনা সমিতিৰ (Governing Body) বিষয়বস্তুসকলৰ লগতে অনুষ্ঠানৰ মূৰব্বীয়ে সততে শিক্ষানুষ্ঠানখনৰ বিভিন্ন অভাৱ-অতিযোগ, সীমাবদ্ধতা ইত্যাদিৰ ক্ষেত্ৰত আভ্যন্তৰীণ পৰিদৰ্শনৰ জৰিয়তে প্ৰয়োজনীয় পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিবলৈ আগ্ৰহী হৈ থাকে, যাৰ ফলত শিক্ষাদান-শিক্ষাগ্ৰহণৰ প্ৰক্ৰিয়াৰ গুণগত মানদণ্ড উন্নত হোৱাত সহায়ক হয়।

৬। এনে অনুষ্ঠানসমূহৰ ক্ষেত্ৰত গতিশীল (Dynamic) ব্যৱস্থাপনা প্ৰক্ৰিয়াৰ প্ৰভাৱ পৰিলক্ষিত হয়। গতিকে এনে অনুষ্ঠানসমূহে নিজৰ নীতি আদৰ্শ, লক্ষ্য-উদ্দেশ্যসমূহ সময়ৰ প্ৰয়োজন অনুসৰি পৰিৱৰ্তন কৰিব পাৰে,

যাৰ ফলত এনে অনুষ্ঠানসমূহৰ মানৱ-সম্পদ আৰু বৈয়গিক সম্পদসমূহৰ ক্ষেত্ৰত নতুনদৰ সৃষ্টি কৰি এক সময়োপযোগী পদক্ষেপ লোৱাত সহায়ক হয়।

৭। ব্যক্তিগত বগৰ শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত মানৱ সম্পদসমূহৰ (শিক্ষক, শিক্ষার্থী, অন্যান্য কৰ্মচাৰী আৰু অভিভাৱক) মাজত এক আন্তৰিকতাপূৰ্ণ সম্পৰ্ক বক্ষা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা দেখা যায়, যাৰ ফলস্বৰূপে শিক্ষানুষ্ঠান ফিলাকে উচ্চস্তৰৰ প্ৰতিপুষ্টি (Feedback) লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা দেখা যায়।

৮। এনে অনুষ্ঠানসমূহত নিয়মীয়া পাঠদানৰ প্ৰতি অধিক গুৰুত্ব দিয়াৰ লগতে মূল্যায়ন ব্যৱস্থাৰ প্ৰতিও অধিক গুৰুত্ব দিয়া দেখা যায়। ফলস্বৰূপে পৰীক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত উন্নত ফলাফল কঢ়িয়াই অনাত সহায়ক হয়, যিয়ে শিক্ষার্থী, অভিভাৱকসকলৰ লগতে শিক্ষকসকলকো আত্মসন্তুষ্টি লাভ কৰাত সহায় কৰিব পাৰে।

৯। এনে অনুষ্ঠানসমূহত বৰ্তমান পৰিস্থিতিৰ লগত ৰূপ ৰূপ পৰা বিষয়সমূহৰ অধ্যয়নৰ প্ৰতিও গুৰুত্ব দিয়া দেখা যায়। অৰ্থাৎ বহুমুখী পাঠ্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থাই নতুন প্ৰজন্মৰ ব্যক্তিগত চাহিদা পূৰণ কৰাত বহুবিধ সহায় কৰিব পাৰে।

কু-ফল :

১। ব্যক্তিগত বগৰ শিক্ষাব্যৱস্থাত শিক্ষা বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক নহয় (প্ৰাথমিক স্তৰত), যাৰবাবে বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক প্ৰাথমিক শিক্ষাক জাতীয় লক্ষ্যত উপনীত কৰাটো সম্ভৱ নহয়।

২। এনে শিক্ষানুষ্ঠানত ভাৰতীয় জাতীয় লক্ষ্য, জাতীয় পৰম্পৰা, জাতীয় সংস্কৃতি আদিৰ প্ৰতি গুৰুত্ব দিয়া নহয়। ইয়াৰ ফলত জাতীয় সংহতি, আন্তৰ্জাতিক বুজা-পৰা আদি মূল্যবোধসমূহৰ বিকাশ সাধনত বাধাৰ সৃষ্টি হয়।

৩। এনে শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত শিক্ষাৰ পৰ্যায় বাঢ়ি যোৱাৰ লগে লগে ছফ-ছফৰীৰ মাজুল আৰু অন্যান্য সা-সুবিধা প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰতো ৰুচ বাঢ়ি গৈ থাকে— যাৰ বাবে নিম্ন আয়ৰ অভিভাৱকে এনেবোৰ শিক্ষানুষ্ঠানত তেওঁলোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ নামভৰ্ত্তিকৰণৰ পৰা বিৰত থাকিবলগীয়া হয়।

৪। শিক্ষাৰ ব্যক্তিগতকৰণে জনসাধাৰণৰ মাজত ধনী আৰু দুখীয়া

শ্ৰেণীৰ মাজত ব্যৱধান বঢ়াই তোলে, যিয়ে সুস্থ সামাজিক বিকাশত বাধা সৃষ্টি কৰাত সহায় কৰে।

৫। ব্যক্তিগত বণ্ডৰ শিক্ষানুষ্ঠানসমূহত সহ-পাঠ্যক্রমিক কাৰ্যসূচীৰ প্ৰতি কমকৈ গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা দেখা যায়। এনে পৰিস্থিতিয়ে শিক্ষাৰ্থীসকলৰ ব্যক্তিত্বৰ সামগ্ৰিক বিকাশত সহায় কৰিব নোৱাৰে।

৬। এনে অনুষ্ঠানসমূহত মেধাৰী ছাত্ৰৰ প্ৰতিহে অধিক মনোযোগ দিয়া দেখা যায়। ইয়াৰ বিপৰীতে 'বিশেষভাৱে সক্ষম' আৰু 'শৈক্ষিকভাৱে অনগ্রসৰ (Educationally Backward) শিক্ষাৰ্থীসকলৰ প্ৰতি অৱহেলা কৰা হৈছে দেখা যায়। ফলস্বৰূপে 'সকলোৰে বাবে শিক্ষা' নীতি এনে অনুষ্ঠানসমূহৰ দ্বাৰা বন্ধ কৰাটো সহজসাধ্য নহয়।

৭। এনে অনুষ্ঠানসমূহে পৰীক্ষাৰ ফলাফলৰ প্ৰতি অধিক গুৰুত্ব দিয়া হেতুকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু অভিভাৱক উভয়ৰ ওপৰতে অধিক মানসিক হেঁচা পৰিলক্ষিত হয়; যাৰ ফলত 'হিতে বিপৰীত' হোৱাৰ দৰে বহুসময়ত অধিক সংখ্যক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে হতাশাত ভুগি অবাঞ্ছিত আচৰণ প্ৰদৰ্শন কৰা দেখা যায়; যিয়ে সুস্থ মানৱ সম্পদ গঢ়ি তোলাত বাধাৰ সৃষ্টি কৰে।

৮। বহুক্ষেত্ৰতে এনে অনুষ্ঠানসমূহত শিক্ষক আৰু শিক্ষাৰ্থী উভয়ৰ ক্ষেত্ৰতে শিক্ষাদান আৰু শিক্ষাগ্ৰহণ প্ৰক্ৰিয়া আনন্দদায়ক হোৱাৰ বিপৰীতে এক যান্ত্ৰিক বসহীন প্ৰক্ৰিয়াতহে পৰিণত হোৱা দেখা যায়। কাৰণ এনে অনুষ্ঠানসমূহত বেছিভাগ ক্ষেত্ৰতে শিক্ষাৰ্থীসকলৰ জন্মগত সামৰ্থ্য অৰ্থাৎ ব্যক্তিত্বৰ ভিন্নতাৰ প্ৰতি অধিক গুৰুত্ব নিদিয়াকৈ সকলো শিক্ষাৰ্থীকে একেধৰণৰ শিক্ষাদান পদ্ধতি, কৌশল ইত্যাদিৰ দ্বাৰা পাঠদান কৰি যান্ত্ৰিকভাৱে পৰীক্ষাৰ ফলাফল উন্নত কৰাৰ প্ৰতি গুৰুত্ব দিয়া দেখা যায়; যাৰ ফলত শিক্ষক-শিক্ষাৰ্থী উভয়ৰ ক্ষেত্ৰতে পাঠদান-পাঠগ্ৰহণ প্ৰক্ৰিয়া এক প্ৰত্যাহ্বানমূলক জটিল কাৰ্য হিচাবেহে পৰিগণিত হয়, যিয়ে শিক্ষক-শিক্ষাৰ্থীক শিক্ষণ প্ৰক্ৰিয়াৰ প্ৰতি অভিবোধিত কৰাত সহায় কৰিব নোৱাৰে।

দি যি কি নহওক, ১৯৯৫ চনত প্ৰতিষ্ঠিত World Trade Organisation (WTO) নামৰ আন্তৰ্জাতিক সাংগঠনত আমাৰ দেশ ভাৰতবৰ্ষও অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা হেতুকে 'মুক্ত বাণিজ্য' ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি ভাৰতবৰ্ষও সঁহাৰি জনাবলগীয়া হয়। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে শিক্ষাৰ্থীসকলক বাণিজ্যিক ক্ষেত্ৰত অন্তৰ্ভুক্ত কৰাৰ লগে

লগে শিক্ষাৰ ব্যক্তিগতকৰণ প্ৰক্ৰিয়া আন্তৰ্জাতিক ক্ষেত্ৰত নজিয়া হোৱাৰ লগতে ভাৰতবৰ্ষৰ অভ্যন্তৰীণ ক্ষেত্ৰতো শিক্ষাৰ ব্যক্তিগতকৰণৰ প্ৰবণতা বৃদ্ধি পোৱা পৰিলক্ষিত হৈছে। ভাৰতৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰী বণ্ডৰ বাণীয়া শিক্ষা ব্যৱস্থাত 'প্ৰাক-প্ৰাথমিক শিক্ষা' (Pre-Primary Stage) আনুষ্ঠানিক শিক্ষা হিচাবে অন্তৰ্ভুক্ত নকৰাৰ ফলস্বৰূপে কোনো চৰকাৰী প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ লগত প্ৰাক-প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ স্তৰ সংযোজিত কৰা নহয়। আনহাতে এই স্তৰৰ শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা বৃদ্ধি পোৱাত ভাৰতৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ গাঁৱে-ভূঞা, নগৰে-চহৰে অসংখ্য প্ৰাক-প্ৰাথমিক বিদ্যালয় (ইংৰাজী মাধ্যমৰ লগতে মাতৃভাষা মাধ্যমো বিদ্যালয়) ব্যক্তিগত বণ্ডত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ আহিছে। শিক্ষাদানৰ ক্ষেত্ৰত ব্যক্তিগত বণ্ডৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হোৱা এনেবোৰ বিদ্যালয়ৰ মাজত চলা এক প্ৰকাৰৰ অঘোষিত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতাই চৰকাৰী বণ্ডৰ শিক্ষানুষ্ঠানসমূহলৈ তুমুল প্ৰত্যাহ্বান কঢ়িয়াই আনিছে। ঠিক সেই একেই প্ৰতিদ্বন্দ্বি প্ৰাথমিক স্তৰৰ লগতে মাধ্যমিক আৰু উচ্চ স্তৰৰ ক্ষেত্ৰতো দেখা গৈছে। গতিকে এই ক্ষেত্ৰত চৰকাৰী নীতি-নিৰ্দেশনাৰ লগতে চৰকাৰী বণ্ডৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ওপৰত মাননও অধিক গতিশীল কৰাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষক সমাজৰ লগতে প্ৰতিজন সচেতন নাগৰিকে উপযুক্ত ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি অহা উচিত। কাৰণ ভাৰতৰ দৰে কৃষি প্ৰধান উন্নয়নশীল দেশ এখনৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰী শিক্ষাৰ্থীৰ জৰাহে সংবিধান প্ৰদত্ত 'শিক্ষাৰ অধিকাৰ এক জন্মগত অধিকাৰ' এই নীতিটো বাস্তৱত ৰূপায়িত কৰাত সহায়ক হ'ব। ●

উৎস (References) :

- w.w.w google.com
- শৰ্মা কুমাৰ তৰুণ, 'ভাৰতত শিক্ষা বিকাশৰ ইতিহাস আৰু সমস্যাৱণী', বনগা, ডিব্ৰুগড়, ২০০৮।
- শৰ্মা ড० মুকুন্দ, 'উন্মেষিত বিচাৰ বিষয়বোৰ আৰু শিক্ষা', চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, পানবজাৰ, গুৱাহাটী ২০১২।
- Das Dr. Bhaswati Baruah and others, "Emerging Issues of Indian Education", Askok Book Stall, Panbazar, Guwahati-1, 2012.

|| লেখিকা মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ শিক্ষা বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপিকা ||

অবিভক্ত দৰং জিলাৰ চৰ-চাপৰিৰ ভূ অৱয়বৰ পৰিবৰ্তন আৰু আন্তঃজিলা স্থানান্তৰ : অবিশ্বাস আৰু সংঘাত

■ ড° ছাহাবুদ্দিন আহমেদ

সময় সলনি হোৱাৰ লগতে সলনি হয় অঞ্চল বিশেষৰ ভৌগোলিক অৱয়ব আৰু পৰিবেশ। মহাবাহু ব্ৰহ্মপুত্ৰক অসমৰ প্ৰাণ স্বৰূপ বুলি কোৱা হয়। এই নদীখনে অসমৰ জাতীয় জীৱনত নানান ধৰণে অতীত কালৰ পৰা প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছে। কুৰি শতিকাৰ আৰম্ভণিতে চৰ-চাপৰি অঞ্চলৰ বিটৌ ৰূপ অৱয়ব আছিল ই বিগত এটা শতিকাত যথেষ্ট সলনি হৈ গৈছে। এই সময়ছোৱাত বিভিন্ন চৰ গাঁও, নৈপৰীয়া গাঁও গৰাখহনীয়াত পৰি নিঃশিৱ হৈ গৈছে। মানুহবোৰ আভ্যন্তৰীণভাবে স্থানান্তৰিত হৈ পৰিছে। নিঃশ্ব, সৰ্বহাৰা, দৰিদ্ৰ কৃষকে জীৱন-জীৱিকাৰ বাবে চাপৰি মেলিব লগা হ'ল চহৰলৈ। অনহাতে এই দৰিদ্ৰ ভেটিহীন কৃষকসকল বাজনেতিক আক্ৰেশ আৰু বড়বড়ৰ বলি হৈ পৰিছে। এনেদৰে তেওঁলোকৰ নাগৰিকত্ব, স্থায়িত্বলৈ বিভিন্ন মহলে প্ৰশ্ন তুলিছে। এনেদৰে অসমৰ সমাজত অবিশ্বাস আৰু ক্ৰমাৎয়ে সংঘাতৰ সৃষ্টি হ'বলৈ ল'লে।

তিব্বতৰ পৰা নৈ অহা চাংপো নামেৰে আওৰাই আহি অসমত ব্ৰহ্মপুত্ৰ নাম লৈ বংগোপ সাগৰলৈ গতি কৰা নদীখন অসমত মুঠ দৈৰ্ঘ্য হ'ল প্ৰায় ৭২০ কিলোমিটাৰ। পূৰ্বতে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীখন গভীৰ আৰু খৰজোতা আছিল। ১৮২৭ চন আৰু ১৯৫০ চনৰ বৰ ভূমিকম্পত ডিব্ৰুগড়ৰ ওচৰত ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীৰ বেদী প্ৰায় ৩.৪০ মিটাৰ আৰু শদিয়াৰ ওচৰত নিবঙৰ বেদী প্ৰায় ৬.০ মিটাৰ ওপৰলৈ উঠিছিল। ১৮২৭ চনৰ ভূমিকম্পৰ ফলত কামৰূপ জিলাৰ মাজৰ

অঞ্চল দ-জলাতক ভূমিত পৰিণত হয়। নামনি অসমৰ প্ৰায়বোৰ নদীৰ পৰিপন্থৰ যথেষ্ট সাগৰসলনি ঘটে। ১৯৫০ চনৰ ভূমিকম্পৰ পাছৰ পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীৰ গৰাখহনীয়া আৰু বানপানীৰ প্ৰকোপ বহু পৰিমাণে বৃদ্ধি পাবলৈ ধৰে।

দৰঙৰ চৰ-চাপৰিৰ বুলিলে উত্তৰে বৰহালা আৰু দক্ষিণে শিৱসাগৰ পৰ্যন্ত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজৰ সৰু-বৰ চৰসমূহ আৰু ইয়াৰ উত্তৰ পাৰৰ বনপানী হোৱা চাপৰ অঞ্চলসমূহক বুজায় যায়। ইং ১৯২০-১৯৪০ চনৰ চৰ-চাপৰিৰ বি মানচিত্ৰ আছিল বৰ্তমানৰ লগত ইয়াৰ কোনো ধৰণৰ সামঞ্জস্য নাই। সেই সময়ত মজলৈ চহৰৰ পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰৰ দূৰত্ব ৯-১০ কিলোমিটাৰৰ পৰিৱৰ্তে বৰ্তমান মাত্ৰ ২-২.৫ কিলোমিটাৰহে হৈছে। দৰং জিলাৰ মুঠ কালি ১৪,৮৪৫.৬০ হেক্টৰ চৰ-চাপৰিয়ে আওৰি আছে। মুঠ ১২৪ টা চৰ-চাপৰি গাঁও আছে। দৰং জিলাৰ মুঠ জনসংখ্যা ৯,২৮,৫০০.০০ (২০১১ চনৰ পিয়ল)। চৰ-চাপৰি অঞ্চলত হিন্দু-মুছলমান উভয় সম্প্ৰদায়ৰ লোক আছে যদিও সৰহ সংখ্যকে ইছলাম ধৰ্মাৱলম্বী। চৰ-চাপৰি অঞ্চলৰ লোকৰ মূল বৃত্তি কৃষি যদিও কিছু লোক গদ, ম'হ পালন কৰে আৰু কিছু লোকে মাছ ধৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰে।

আলোচনাত দৰঙৰ চৰ-চাপৰিৰ সীমা উত্তৰে বৰহালা আৰু দক্ষিণে কুৰবালৈকে লোৱা হৈছে।

দুবাৰকৈ মানৰ অসম আক্ৰমণ আৰু মহামাৰীৰ ভাৱেহেতৰ ফলত অসমৰ বহু মাটি অনাবাদী হৈ পৰি আছিল। বৃটিছে সৰহ ৰাজহ উৎপন্ন কৰাৰ কাৰণে উৰিষ্যা, ঝাৰখণ্ড আদিৰ পৰা চাহ জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলক আমদানি কৰিছিল আৰু অসমৰ চাহ বাগিছা সমূহৰ আশে-পাশে বহুৱাইছিল। চাহ কন্যাসকলৰ বাবে যোগান ধৰিব লগা খাদ্য আদিৰ বাবে ইৰোজসকলে অসমত এক সমস্যা অনুভৱ কৰিবলৈ ল'লে।

খাদ্য সমস্যা লাঘৱ কৰিবলৈ বৃটিছে অসমৰ পণ্ডিত, দ' পিত্ৰি, অনুৰাধী আদি ঠাইত খেতি কৰিবলৈ বন্ধৰ পৰা খেতিয়কসকলক আনি ইয়াৰ কিছু কিছু ঠাইত বহুৱাইছিল। ইং ১৮৭৪ চনতে অসমীয়া মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ বহুতো অসমীয়া লোকে ইৰোজ চাহাব নৰ্থ ব্ৰুকক বাহিবৰ পৰা মানুহ আনি অসমৰ জনসংখ্যা বৃদ্ধি কৰিবলৈ লিখিতভাৱে আবেদন জনাইছিল। আনকি অসমৰ কৃষিবণ্ড উন্নতি সাধন কৰিবলৈ পণ্ডিত গুণাভিৰাম বৰুৱা প্ৰমুখ্যে একাধিক লোকে ১৮৭৫ চনতে বাহিবৰ পৰা মানুহ আনি অসমত বহুৱাবৰ সপক্ষে যুক্তি দাঙি ধৰিছিল।

দৰঙৰ মিত্ৰ মানুহৰ বিভিন্ন দলিল, বেকৰ্ড, মাটিৰ খাজনাৰ কটী আদিৰ পৰা জনা যায় যে মৈমনসিংহ, দিনাজপুৰ, বংপুৰ আদি ঠাইৰ পৰা ১৮৯০ চন মানৰ পৰাই দৰঙৰ চৰ-চাপৰি অঞ্চললৈ মিত্ৰ মানুহৰ আগমন ঘটিছিল। এই আগমন চল্লিশৰ দশকলৈ চলিছিল। দুটা পথেৰেই বিশেষকৈ মানুহবোৰ আহিছিল— এটা জলপথেৰে (নাও বা জাহাজেৰে) আনটো বেং পথেৰে (টংলা হৈ)। দৰং জিলাৰ কঁৰৈখোৱা, মিছামাৰী আৰু বানপেটীয়া জাহাজঘাট ব্যৱসায় কাৰিগৰ আৰু যোগাযোগৰ প্ৰধান কেন্দ্ৰ আছিল।

খেতি কৰিবলৈ আহি বঙ্গৰ কৃষকসকলে বহু সমস্যাৰ সৈতে যুঁজি লগা হৈছিল। হাবি, জংঘল, পিতনি আদি চাফা কৰিবলৈ লওঁতে বাঘ, ভালু, হাতী আদিৰ লগত যুঁজি বহুতৰ প্ৰাণ গৈছিল। আনহাতে কলাছৰ, কলেৰ, ছাইজা আদি বোম্বত বহু মানুহে জীৱন দিবলগীয়া হৈছিল। এনেদৰে প্ৰতিকূল পৰিবেশত বহুতো কষ্ট আৰু সংগ্ৰামৰ মাজেৰে দুৰ্বীয়া কৃষকসকলে অনবদী ভূমি কৃষিক্ষেত্ৰলৈ উন্নীত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

১৮৫০ চনৰ ভূমিকম্পৰ পিছৰ পৰা ব্যাপক গৰাখহনীয়া আৰু ক্ৰমবৰ্দ্ধমান বানপানীৰ কবলত পৰি দৰঙৰ চৰ-চাপৰিত বাস কৰা লোকসকল বিপন্ন হৈছে। এওঁলোকৰ অৰ্থনৈতিক ভেটি বিক্ষত হৈছে আৰু গৃহহাৰ হৈ পৰিল বহুলোক। এই গৃহহাৰা তথা গৰাখহনীয়া কবলিত লোকসকল কঠিন গল ইয়াৰ কোনো তথ্য চৰকাৰী বিভাগত নাই। সৰ্বহাৰা, খহনীয়াগ্ৰস্ত লোকসকলৰ একাংশে জিলাখনৰ বাম অঞ্চলত গৈ থিতাপি ললে। সম্বলহীন বহুতে আকৌ বি অলপ মাটি আহিল তাকেই সম্বল হিচাপে ধৰি থাকিল। পেটৰ তাড়নাত বহুতে পিতৃপুৰুষৰ বৃত্তি কৃষি কৰ্ম এৰি নগৰ-চহৰলৈ চাপি মেলিলে দিন মজুৰি, মিত্ৰি যোগালী, ঠেলা চালক, বিক্ৰাচালক, বনুৱাৰ ৰেপেৰে। এই সুদীৰ্ঘ অৰ্ধ শতাব্দীৰ ভিতৰত লোকসকল ব্যাপক হাবত আন্তঃজিলা স্থানান্তৰণ হ'বলৈ ধৰিলে।

গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত দৰঙৰ চৰ-চাপৰিৰ বহু লোক জিলাখনৰ উত্তৰ-পূৰ্ব মাজগাঁও, পদ্মপুৰী, দৈপাম, ওবাং, চিৰাজুলি আদিকে ধৰি বহু ভিতৰুৱা ঠাইলৈ গুচি গ'ল। এই সময়ছোৱাত মঙ্গলদৈৰ দক্ষিণ আৰু দক্ষিণ পূৰ্ব কৰাইখোৱা, খাৰপুৰি আদি গাঁৱৰ গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত লোক শোণিতপুৰ জিলাৰ যোৰাদুৱাৰ, নুবপুৰ, বহমানপুৰ, বিশ্বনাথ ঘাটৰ চোৱাওৰি, চিৰাজুলি, চতিয়াৰ

ওচৰ কঁৰৈয়নি আদি অঞ্চলত থিতাপি ল'লে। মঙ্গলদৈ চহৰৰ পূৰ্ব চৰ-চাপৰি অঞ্চলৰ গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত লোক সকলৰ কিছু লোক ভটিয়াই গৈ দক্ষিণ পশ্চিমৰ চাউলখোৱা, বৰলাখাইটী, ধৰিগাৰাইটী, অপৰীয়া, কুটাৰু, কিৰাকলা আদি চৰ গাঁৱত বসতি স্থাপন কৰিলে। এই সময়ছোৱাত অসমৰ অন্য জিলাৰ পৰা যেনে কামৰূপ, বৰপেটা, গোৱালপাৰা আদি জিলাৰ পৰা গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত লোকৰ আগমন ঘটিছিল। চেঙা উন্নয়ন বণ্ডৰ খোলাবাৰু, কাছোৱা, বৌমাৰী, তাৰাবাৰী, পৰুৱা, বৰচৰ, আগভাঙা আৰু কলগাছিয়া উন্নয়ন বণ্ডৰ বহুতো গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত লোক দৰঙৰ চাউলখোৱা, অপৰীয়া, বৰলাখাইটী, ছাতিহাৰা, নাংলিচৰ, শ্যামপুৰ, আৰিমাবি আদি চৰ-চাপৰিত থিতাপি ল'লেহি। সত্তৰ দশকৰ প্ৰবল গৰাখহনীয়াত বহুতো গাঁও আৰু নৈপৰীয়া গাঁওবোৰ মিত্ৰিল হোৱাৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা আন্তঃজিলা প্ৰব্ৰজনটোক এচাম মানুহে ধৰুৱা মানুহে মনত সন্দেহৰ বীজ ৰোপণ কৰিছিল আৰু ইয়াক বহিঃৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰব্ৰজন বুলি কৈ সন্দেহ আৰু নানান সংঘাত সৃষ্টি কৰিব ধৰিলে। ১৯৮০ চনত কামৰূপ আৰু দৰং জিলাৰ এই গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত লোকসকলেই ২২ফা গাঁৱ ২৫০ জন লোকে ভাতৃঘাতী সংঘাতৰ বলি হৈ দৰং জিলাৰ চাউলখোৱাত এটি বেদনাদায়ক ইতিহাস সৃষ্টি কৰিলে।

অবিভক্ত দৰঙৰ বৰচালাৰ পৰা কিৰাকালৈ বিভিন্ন চৰসমূহ এনেধৰণৰ— ডিম্বেচৰ, কাছোৱাৰী, বদলিচৰ, আৰিমাবী, শ্যামপুৰ, চিতলমাৰী, কালাইচৰ, মাগুৰমাৰী, বাইগৰমাৰী, আলগাচৰ, ছাতিহাৰা, আৰিকাটি, নাংলি (১-৫ নং), পিঁয়াজৰ চৰ, বৰলিমাৰী, গাছবাৰী, কায়েমাৰী, হেলিবুন্দ, চম্ৰপুৰ, গণেশ ৰালি, কুটাৰু আদি। ওপৰত উল্লেখিত চৰসমূহৰ ভিতৰত বৰচালা, বদলিচৰ, চিতলমাৰী, আলগাচৰ, ছাতিহাৰা, আৰিকাটি, নাংলি চৰ আদি অতি পুৰণি চৰ। কৃষি শক্তিকাৰ দ্বিতীয় দশকৰ এক দুই চনতে বদলিচৰ, আলগাচৰ আদিত বসতি স্থাপন হৈছিল। ১৫-১৬ টা চুবাবে গঠিত প্ৰায় ১০০০ ঘৰ মানুহেৰে ডবপুৰ আছিল ৮ বা ৯ হাজাৰ বিঘা মাটিৰ এই আলগাচৰ। ধান, মৰাপাট, আলু, জলকীয়া, পিঁয়াজ, মিঠা আলু, পেৰা, চিনাধান, কাউন আদি বৰ্ধেপ্ত পৰিমাণে উৎপাদন হৈছিল। ১৯৩০-৪০ চনত আলগা চৰ প্ৰবল গৰাখহনীয়াৰ কবলত পৰাত তাৰ লোকসকল বান্দিয়া, ২নং মাজগাঁও (পদ্মপুৰী), দৈপাম, শিংবি, চিৰাজুলি, ঢেকীয়াজুলি, পুনিয়া আদি ঠাইলৈ গৈ

বসতি স্থাপন কৰে। উল্লেখযোগ্য যে ইং ১৯৩৫ চনত আলগাচৰত স্থাপিত হোৱা প্ৰাথমিক বিদ্যালয়খন পৰবৰ্তী সময়ত গৰাখহনীয়া কবলত পৰাত বান্ধিয়ালৈ স্থানান্তৰিত হয় আৰু ই পৰবৰ্তী সময়ত বান্ধিয়া প্ৰাথমিক বিদ্যালয় ৰূপে পৰিগণিত হ'ল।

মিঞা জনগোষ্ঠীৰ লোকসকলে কলাত্মক আক্ৰান্ত, পৰিত্যক্ত, জনশূন্য চৰ-চাপৰি ঠাইবোৰত আশ্ৰয় লৈ অসমক শস্য শ্যামলা কৰি তুলিছিল। বাঘ, হাতী আদিৰ আক্ৰমণত বহুতে জীৱন ত্যাগ কৰিব লগা হৈছিল। কিন্তু ১৯৫০ চনৰ ভূমিকম্পৰ পিছত বিগত অৰ্দ্ধশতাব্দীৰ ভিতৰত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ গৰাখহনীয়াত পৰি এওঁলোকে গৃহহাৰা আৰু সৰ্বহাৰা হৈ পৰিল।

অবিভক্ত নগাঁও জিলাৰ গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত বহু লোক দৰং জিলাৰ বৌতা, ওবাং, বেছিমাৰী আদি ভিতৰুৱা ঠাইত থিতাপি ললে। তাৰে কিছু লোকে শোণিতপুৰৰ বৰহুলা, নুবপুৰ, শিঙৰি, ঠৈলামাৰা আদি অঞ্চলত সোমাই পৰিল। দৰঙৰ জনগাঁথনিত এই লোকসকলৰ আগমনৰ ফলত যথেষ্ট চাপৰ সৃষ্টি হৈছে।

দৰং জিলাৰ চেবেং চাপৰিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি উজনিৰ ওবাং বনাঞ্চললৈকে বিস্তৃত উপকূল খহনীয়াৰ কবলত পৰি শতাধিক গাঁও ১৯৫০ চনৰ পৰা ১৯৮০ চনৰ ভিতৰত নিঃশিহ্ন হৈ গ'ল। এই সময়ছোৱাত খাৰপুৰী, হাতীপুৰী, কৰাইখোৱা, পুৰনি গাধোৱা, বদলি চৰ আদি গাঁও সম্পূৰ্ণৰূপে আৰু ধনশ্ৰীকাষ, ৰঙামাটি, আটাকাটা, বাইগৰমাৰী, ইছলামপুৰ, আবিমাৰী, শ্যামপুৰ, কাছোমাৰীকে ধৰি অন্যান্য গাঁও আংশিকভাৱে ব্ৰহ্মপুত্ৰত জাহ গৈছে।

পঞ্চাছৰ দশকৰ পৰা আশীৰ দশকৰ শেষলৈ মঙ্গলদৈ চহৰৰ পূব দিশত ৫/৬ বৰ্গ কিলোমিটাৰ এলেকা ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ খহনীয়াত নিঃশিহ্ন হৈ পৰিছিল। খহনীয়াগ্ৰস্ত দ্বিভূ কৃষক লোকসকল জিলাৰ বিভিন্ন দিশত খাপলি মেলিছিল। কিছুসংখ্যক লোক ইয়াৰে দাঁতি কাষৰীয়া পি.জি.আব., ভি.জি.আব. আদি ঠাইত চৰকাৰৰ অনুমতি সাপেক্ষে ঘৰ বান্ধি বহুতো আৰ্থকালৰ মাজেৰে জীৱন নিৰ্বাহ কৰিবলৈ ল'লে।

১৯৪৬ চনৰ ৩১ জানুৱাৰীত কছিমুদ্দিন চৰ্দাৰ আৰু আবেজউদ্দিন আৰুদে গাধোৱা গাঁৱৰ ৫২ ঘৰ পৰিয়ালৰ হৈ বাঘপৰি চাপৰিত মাটিৰ আবৰ্টন বিচাৰি জনোৱা আবেদন মৰ্শে ১৯৩৮ চনৰ ১ জানুৱাৰীৰ পূৰ্বে বসবাস কৰাৰ

ভিত্তিত ১৯৪৬ চনৰ ১২ ফেব্ৰুৱাৰীত মঙ্গলদৈৰ মহকুমাৰ তদাৰ্থীজন মহকুমাধিপতি শ্ৰী আব. শৰ্মাই এক নিৰ্দেশযোগে বিবেচনা কৰিব বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল। কৰৈখোৱা গাঁৱৰ বাসিন্দা নবী দালাল সেখৰ ১৯২৭-২৮ চনৰ মাটিৰ খেৰাজি পত্ৰৰ প্ৰমাণ পত্ৰৰ পৰা তেওঁলোকৰ বসতিৰ বিষয়ে ঠাৱৰ কৰিব পাৰি।

বান্ধিয়া গাঁও ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ গৰাখহনীয়াৰ কবলত পৰাত বহিৰুদ্দিন সৰকাৰ গাঁওবুঢ়াই ১৯৫৮ চনত ১৩০ ঘৰ গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত পৰিয়ালৰ হৈ চৰকাৰৰ ওচৰত আবেদন মৰ্শে মুঠ ৩০০ বিঘা মাটি বাঘপৰিত বসবাস কৰিবলৈ আদেশ পাইছিল। বিকল্প কোনো সংস্থাপনৰ ব্যৱস্থা নোহোৱাকৈ তেওঁলোকক স্থানান্তৰ কৰিব নোৱাৰিব বুলিও আদেশটোত উল্লেখ কৰা হৈছিল।

ধনশ্ৰীকাষ গাঁৱৰ একাংশ ১৯৫৫ চনত গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত হোৱাত তেতিয়াৰ গাঁৱৰ মুখিয়াল আদালত দেৱানী আৰু আফন দেৱানীয়ে ১২০ টা পৰিয়ালৰ হৈ আবেদন কৰি মঙ্গলদৈ মহকুমাধিপতিৰ ১৬-০২-১৯৫৭ তাৰিখৰ আদেশ মৰ্শে বাঘপৰি গাঁৱত বসতি কৰিবলৈ অনুমতি লাভ কৰিছিল।

অন্যদূত, অৱহেলিত চৰ-চাপৰিৰ লোকসকলে দেখে-কেহে খাটি অসমৰ ভেটি সৰল কৰাৰ অশেষ বৰঙনি যোগাই আহিছে। অত্যন্ত কঠোৰ পৰিশ্ৰম কৰিব পৰা শক্তিৰ অধিকাৰী মুছলমানসকলে চৰৰ মাটিত তৰমুজ, খৰ্জুৰ, ধীনা, চিনা, মিঠা আলু, বিভিন্ন শাক-পাচলি, কল, নানা ধৰণৰ ফল, মাহজাতীয় শস্য, জলকীয়া, পিয়াজ, নহক, মুলা, গাজৰ, বেঙেনা, কৰি, ভেভি, জিকা, ৰঙালাউ, কোমোৰা আদি উৎপাদন কৰি অসমত এক প্ৰকাৰ কৃষি বিপ্লৱ আনিছে। ইয়াৰোপৰি এওঁলোকে হাঁহ, পান, কুকুৰা, গৰু, ছাগলী, ম'হ পুহি অসমৰ বৃহৎ সমাজখনলৈ দৈ, গাখীৰ, কণী, মাংস আদি খাদ্যৰ যোগান ধৰি আহিছে। তেওঁলোকে মীন পালন কৰিও অসমৰ অৰ্থনীতিলৈ উল্লেখযোগ্য অবদান যোগাইছে। এওঁলোকৰ বাবেই অসমৰ মৰাপাট খেতিয়ে ভাৰতলৈ ভিতৰত সুকীয়া স্থান অধিকাৰ কৰিব পাৰিছে। ১৯৫১-৫২ চনত নগাঁও, খাৰপেটীয়া আৰু বৰপেটাত ইমানেই মৰাপাট উৎপন্ন হৈছিল যে সেই সময়ত উৎপাদিত মৰাপাট কঢ়িয়াবলৈ বে'লৰ ডবাৰ নাটনি হৈছিল। বাওঁখানৰ খেতি প্ৰচলন কৰিও চৰ-চাপৰিৰ মুছলমান কৃষকসকলে অসমৰ কৃষি অৰ্থনীতিত বিশেষ বৰঙনি যোগাই আহিছে।

১৯১০ চনত জমিদাৰী শোষণৰ বিৰুদ্ধে গোৱালপাৰাত মৌলিক ভাষাৰ নেতৃত্বত গঢ়ি উঠা প্ৰবল জনমত সত্ত্বেও চৰ-চাপবিৰ মুছলমান সকলে অস্বীকাৰি ৰায় চৌধুৰীয়ে পোষকতা কৰা অসমীয়া ভাষাকে মাতৃভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল।

ড° অমলেন্দু গুহই “অসম নমৰে আমিও নমৰো” (পৃঃ ৪১)-ত লিখিছে: “চৰ-চাপবিৰ জনগণে অসমীয়া ভাষাক মাতৃভাষা হিচাপে গ্ৰহণ কৰাৰ বাবে ১৯৩১ চনৰ লোকপিয়লত অসমত থকা মুঠ অসমীয়াভাষী লোকৰ সংখ্যা ৩৬ শতাংশৰ পৰা ১৯৫১ চনত ৬২ শতাংশলৈ বৃদ্ধি পায়। ১৯৬০ চনৰ ১০ অক্টোবৰত অসম বিধান সভাত উত্থাপিত হোৱা Official Language Bill ৰ বিৰোধিতা কৰি বাক উপত্যকাৰ বঙালী, গাহাৰী জনজাতিসকলে অসমীয়া ভাষাক চৰকাৰী ভাষা হিচাপে গণ্য কৰা নহ’ব বুলি কোৱাৰ সময়তো চৰ-চাপবিৰ মুছলমানসকলে সমৰ্থন দিয়া নাছিল, বৰং ১৯৬০ চনত সদৌ অসম ছাত্ৰ সন্থাই কৰা ভাষা আন্দোলনত এওঁলোকে সহযোগহে কৰে।”

১৯৭০ চনৰ মাধ্যম আন্দোলনতো চৰ-চাপবিবাসীয়ে স্কুল, কলেজ, বিশ্ববিদ্যালয়সমূহত শিক্ষাৰ মাধ্যম অসমীয়া হ’ব লাগে বুলি সজোৱে চৰি কৰিছিল। এই ভাষা আন্দোলনত শ্বহীদ হোৱা ব্যক্তি মোজাম্মিল হক, মঙলদৈ আৰু আন এজন থাকেপেটীয়াৰ যুৱক আছিল ওমৰ আলি। সময়ৰ নিষ্ঠুৰতাৰ ভাষাৰ বাবে বলিদান দিয়া ওমৰ আলিৰ নাম ইতিহাসৰ পৰা মৰ্চি যোৱা উপক্ৰম হৈছে।

কবি নীলমণি ফুকনে কৈছিল, “আজি সেই পমুৰাসকলে অসমীয়া সমাজত জাহ গৈ ভাষা সংস্কৃতিৰ যোগ্য আসন গ্ৰহণ কৰিব পাৰিছে, সমন নেতৃত্ব লৈ দেশ চলোৱাৰ কামৰ সমান দায়িত্ব ল’ব পৰা হৈছে। এইটো স্বাভাৱিক বিলঞ্জীয়া হোৱাৰ পথ। এতিয়া অতীতৰ ভুল পাহৰি, সংঘৰ্ষৰ কথা মনত ঠাই নিদি কি হিন্দু, কি বৌদ্ধ, কি মুছলমান, কি শিখ, কি জৈন, কি বঙালী, কি বিহাৰী, কি বাজস্থানী..... সকলোৰে বুজি উঠা ঐক্য সংহতি ৰে দিনে দিনে বৃদ্ধি পায়.....” (নীলমণি ফুকনৰ চিন্তাধাৰা, ১৯৭২)

অৰ্শতান্দী ধৰি দৰঙৰ বিভিন্ন চৰ গাঁও আৰু নৈপৰীয়া গাঁওসমূহৰ খন্দীয়াৰ কবলত পৰি নিঃশ্চিন্ত হৈ গ’ল। ইয়াৰ লোকসকল জিলাৰ বিভিন্ন স্থানলৈ গৈ বসতি স্থাপন কৰিলে। গঢ়ি উঠা নতুন নতুন চৰবোৰত কিছুমানে নতুনকৈ ঘ-

দুতাৰ বাছি বসতি কৰিবলৈ ল’লে। উল্লেখযোগ্য যে অসমৰ বিভিন্ন জিলাৰ পৰা গৰাখহনীয়াগ্ৰস্ত লোক আহি দৰঙৰ চৰ-চাপবি বিশেষকৈ চাউলাখোৱা, অপৰীয়া, বৰজলা, আবিমাবি, বোতা আদি ঠাইত বসতি কৰিবলৈ লৈছিল।

চৰ-চাপবিৰ বহনীয়াগ্ৰস্ত, বানপীড়িত লোকে ব্যাপক হাবত ঘট আশুজিলা প্ৰভজনৰ (স্থানান্তৰ) ফলত বিভিন্ন ঠাইত নতুন নতুন অজিনাকী মুখৰ সমাবেশে জনমানসত এক বহিঃবাস্তৱ প্ৰভজনৰ সন্দেহ আৰু আশংকা গা কৰি উঠাত ইন্ধন যোগালে। আশীৰ দশকত তথাকথিত বিদেশী বিতাড়ন আন্দোলন জীপ দি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত এনে সন্দেহ আৰু আশংকাকো সচতুৰ ভাৱে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। বানপানী আৰু গৰাখহনীয়াত গৃহহাৰা হোৱা চৰ-চাপবি অঞ্চলৰ লোকসকলক তালিকাভুক্ত কৰা হ’লে হয়তো আজিৰ দৰে সন্দেহ আৰু অবিশ্বাসৰ সৃষ্টি নহ’লহেঁতেন।

চৰ-চাপবিৰ এই পৰিস্থিতি, দৰিদ্ৰ কৃষকসকলক লৈ বিভিন্ন দল, সংগঠনে নানা ধৰণে পাশা খেল খেলি আছে। দৰিদ্ৰ, অশিক্ষিত কৃষকসকল বিভিন্ন ধৰণে নিপীড়িত হৈ আছে। এচামে অহৰহ এই জনগোষ্ঠীৰ ওপৰত ‘বাংলাদেশী’, ‘বিদেশী’ৰ লেবেল লগাই বাজনীতি কৰি আছে। নতুনকৈ অসমৰ বাজনীতিত জনগোষ্ঠীয় পৰিচয়ে বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন প্ৰক্ৰিয়াক যেন মন্থৰ কৰিছে আৰু সন্দেহৰ ভাব জগাই তুলি আছে। সকলো সন্দেহ, শংকা, ঘৃণা একাধৰীয়া কৰি একতাৰ দোলেৰে ড° ভূপেন হাজৰিকাব গানেৰে— “মহাবাহু ব্ৰহ্মপুত্ৰ মহামিলনৰ তীৰ্থ ..... সমন্বয়ৰ অৰ্থ” ৰে মগ্নিত হৈ এখন বৃহত্তৰ অসমীয়া জাতি গঠন কৰা আহক।

তথ্য পঞ্জী :

- ১। চৰ - চাপবিৰ জীৱন চৰ্চা - নতুন সাহিত্য পৰিষদ, ডিচেম্বৰ ২০০০।
- ২। চৰ-চাপবিৰ সমাজ আৰু অসমৰ মুছলমান - ডাঃ বেজাউল কৰিম, ডিচেম্বৰ ২০০০।
- ৩। পয়েণ্টী - শ্বুতিগ্ৰন্থ, অসম সাহিত্য সভাৰ ওৱ চৰ-চাপবি সন্ধান - ২০০২।
- ৪। বিলঞ্জীয়াৰ সংশয় মুছলমানৰ আত্মসন্ধান - ড° মনোজ কুমাৰ নাথ ২০১৪।
- ৫। অসমৰ মুছলমান - আশুৰ বহমান ২০০৮।

।। লেখক মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ উচ্চ বিজ্ঞান বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক।।

ছুইজাৰলেণ্ডৰ প্ৰত্যক্ষ গণতান্ত্ৰিক ব্যবস্থা

■ ড° অনুপম ঠাকুৰীয়া

আনপাইন পৰ্বতমালাৰ পাদদেশত অবস্থিত ইউৰোপৰ এখন সৰু দেশ ছুইজাৰলেণ্ড। ছুইজাৰলেণ্ডৰ মুঠ ভৌগোলিক এলেকা ১৫৯৪০ বৰ্গমাইল। ২০১৫ চনৰ গননা মতে ছুইজাৰলেণ্ডৰ জনসংখ্যা ৮,৩২৭,১২৬ জন। এই বাষ্ট্ৰৰ শক্তিশালী নিকটতম বাষ্ট্ৰকেইখন হ'ল— ফ্ৰান্স, জাৰ্মানী আৰু ইটালী। ছুইজাৰলেণ্ড ক্ৰমবিকাশৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা এখন বাষ্ট্ৰ যিকোনো যুদ্ধ বা সন্ধিৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা নাই। বিভিন্ন জাতি-সংস্কৃতিৰ সংমিশ্ৰণত আধুনিক ছুইজাৰলেণ্ড গঢ় লৈ উঠিছে। কেথলিক আৰু প্ৰটেষ্টান্ট— এই দুটা মূল ধৰ্ম হ'লেও আন বহুতো ধৰ্মবিশ্বাসী লোক এই দেশত বাস কৰে। এই দেশৰ বাষ্ট্ৰীয় ভাষা চাৰিটা— জাৰ্মান, ফঁৰাচী, ইটালিয়ান আৰু ৰোমান। সংবিধানৰ এক নম্বৰ অনুচ্ছেদত ছুইজাৰলেণ্ডক এখন মিত্ৰ সংঘ (Confederation) হিচাপে উল্লেখ কৰা হৈছে যদিও ই প্ৰকৃততে এক যুক্তৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰকৃতিৰ শাসন ব্যবস্থা। ছুইজাৰলেণ্ডৰ ৰাজনৈতিক ব্যবস্থা বিশ্বৰ আন বাষ্ট্ৰসমূহতকৈ সুকীয়া যাব প্ৰতিটো ৰাজনৈতিক অনুষ্ঠান আৰু নীতিৰ নিজা বৈশিষ্ট্য আছে। সেয়ে ছুইজাৰলেণ্ডৰ ৰাজনৈতিক ব্যবস্থা এক অনন্য শ্ৰেণী (Sui-Generis) বুলি গণ্য কৰা হয়। ইয়াৰ ৰাজনৈতিক ব্যবস্থা বহুব্যক্তি কাৰ্যপালিকা, সংঘাতকতা, গণতান্ত্ৰিকতা, সংসদীয়তা, বাষ্ট্ৰপৰ্যায়, বহুদলীয়, নিৰপেক্ষতা আদি উপাদানেৰে পৰিপূৰ্ণ। ১৯৯৯ চনত পূৰ্ণাঙ্গভাৱে সংশোধন কৰা সংবিধান অনুযায়ী বৰ্তমান এই দেশৰ শাসন ব্যবস্থা পৰিচালিত হৈ আহিছে। ছুইজাৰলেণ্ডত বৰ্তমান ২৬ খন অংগ ৰাজ্য আছে। ইয়াৰ ২৩ খন সম্পূৰ্ণ অংগ ৰাজ্য আৰু আৰু ৩ খন অৰ্ধ ৰাজ্য। এই অংগ ৰাজ্যসমূহক কেণ্টন (Canton) বুলি কোৱা হয়।

প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰৰ আহিলাৰ প্ৰচলন থকা বিশ্বৰ একমাত্ৰ দেশ হ'ল

ছুইজাৰলেণ্ড। বৰ্তমান গণতান্ত্ৰিক বাষ্ট্ৰবোৰত থকাৰ দৰে ছুইজাৰলেণ্ডতো সাধাৰণ নিৰ্বাচন, ক্ষমতা বিভাজন, ক্ষমতাৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ, প্ৰতিনিধিৰ দ্বাৰা গঠিত আইন সভা, প্ৰাপ্তবয়স্ক ভোটাধিকাৰ, বহুদলীয় পদ্ধতি আদিৰ ব্যবস্থা আছে। কিন্তু প্ৰত্যক্ষ গণতান্ত্ৰিক ব্যবস্থাৰ আহিলাসমূহৰ প্ৰচলনে ছুইজাৰলেণ্ডৰ গণতান্ত্ৰিক ব্যবস্থাক এক বিশেষত্ব প্ৰদান কৰিছে। প্ৰতিনিধিত্বমূলক গণতন্ত্ৰৰ লগতে ছুইজাৰলেণ্ডৰ প্ৰচলন থকা প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰৰ প্ৰধান আহিলাসমূহ হ'ল পৰম্পৰাগত ব্যবস্থা লেঞ্জেমাই বা জনসভা (Landsgemeind or Popular Assembly), গণনিৰ্দেশ বা গণভোট (Referendum), গণপ্ৰস্তাৱ বা গণউদ্যোগ (Initiative) আৰু পুনৰ্বাছন (Recall)।

পৰম্পৰাগত ব্যবস্থা লেঞ্জেমাই বা জনসভা (Landsgemeind or Popular Assembly) :

লেঞ্জেমাই হ'ল এক পৰম্পৰাগত গণতান্ত্ৰিক ব্যবস্থা য'ৰ যোগেদি এখন ঠাইৰ নাগৰিকসকলে একগোট হৈ স্থানীয় বিষয়সমূহত সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। এজন নিৰ্বাচিত নাগৰিকৰ সভাপতিত্বত বছৰি এই সভাৰ অধিবেশন অনুষ্ঠিত হয় য'ত প্ৰত্যেক প্ৰাপ্তবয়স্ক নাগৰিকে অংশগ্ৰহণ কৰিব পাৰে। এই সভাই দৰকাৰী নীতি-নিয়ম বচনা কৰে, কাৰ্যপালিকাৰ প্ৰস্তাৱ অনুমোদন কৰে আৰু নিজ নিজ এলেকাৰ বিত্তীয় সমস্যাকে ধৰি বিভিন্ন সমস্যা সমাধানৰ বাবে পৰামৰ্শ আগবঢ়াই। তাৰোপৰি এই সভাই প্ৰশাসনীয় বিষয়াৰ লগতে বিচাৰক আদি নিৰ্বাচিত কৰে। এই ব্যবস্থাৰ জৰিয়তে স্থানীয় লোকে প্ৰশাসন ব্যবস্থাক নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব পাৰে। এই জনসভা থকা প্ৰদেশসমূহত নাগৰিকে প্ৰত্যক্ষভাৱে শাসন কাৰ্যত অংশগ্ৰহণ কৰি সাৰ্বভৌম ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰিব পাৰে। ১২৯৬ চনত স্কোৱাজ কেণ্টনত প্ৰথম সৰ্বস্বাস্থাৰণ ৰাইজৰ সভা অনুষ্ঠিত হয় আৰু এই সভাকেই ছুইজ ভাষাত লেঞ্জেমাই বোলা হয়। স্কোৱাজৰ পিছত উৰি, আনটাৰ ওৱালডেন, গ্লেবাচ, যুগ, এপেঞ্জেল আদি কেণ্টনসমূহে লেঞ্জেমাই অনুষ্ঠিত কৰিবলৈ লয় কিন্তু বিভিন্ন কাৰণত ছুইজাৰলেণ্ডত এই পৰম্পৰাগত পদ্ধতিৰে শাসন ব্যবস্থা প্ৰচলন কৰি ৰখাটো কঠিন হৈ পৰাৰ বাবে বহুতো কেণ্টনে এই ব্যবস্থা প্ৰত্যাহাৰ কৰে। বৰ্তমান এই ব্যবস্থা আনটাৰ ওৱালডেন, গ্লেবাচ আৰু এপেঞ্জেল কেণ্টনতহে ঘাইকৈ প্ৰচলিত হৈ আছে।

বহুতো কেন্দনত এই লেঞ্জমেই ব্যবস্থা প্ৰচলিত হৈ নাথাকিলেও দুই নাগৰিকসকলে এই ব্যবস্থাটোৰ প্ৰতি আস্থা হেৰুওৱা নাই আৰু ইয়াৰ ৰাজনৈতিক পৰম্পৰা তথা ৰাজনৈতিক জ্ঞান আহৰণৰ উত্তম উপায় হিচাপে গণ্য কৰে।

গণভোট বা গণ নিৰ্দেশ (Referendum) :

প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰৰ আধুনিক আহিলাসমূহৰ ভিতৰত গণভোট অন্যতম। ছুইজাৰলেণ্ডৰ যিবোৰ কেন্দনত জনসভাৰ প্ৰচলন নাই তাত গণভোটৰ ব্যবস্থা আছে। গণভোটৰ জৰিয়তে নাগৰিকসকলে বিধি-বিধান ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত উল্লেখযোগ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। দ্বি-সদনীয় আইন সভা থকা দেশত এই ব্যবস্থাই তৃতীয় সদনৰ ভূমিকা পালন কৰে। গণভোট বাধ্যতামূলক (Compulsory) আৰু ঐচ্ছিক (Optional) এই দুই প্ৰকাৰৰ থকা দেখা যায়। বাধ্যতামূলক গণভোটৰ অন্তৰ্গত বিষয়ত ৰচনা কৰা সকলো আইনৰ ক্ষেত্ৰত নাগৰিকসকলৰ সন্মতিৰ প্ৰয়োজন। আনহাতে ঐচ্ছিক গণভোটৰ ক্ষেত্ৰত নাগৰিকে বিচৰা আইনৰ ক্ষেত্ৰতহে গণভোট লোৱাৰ ব্যবস্থা থাকে। ছুইজাৰলেণ্ডত ১৮৩০ চনত গ্ৰ'বেণ্ডন কেন্দনত পোন প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে ঐচ্ছিক গণভোট ব্যবস্থা গ্ৰহণ কৰা হয়। বৰ্তমান সময়ত ছুইজাৰলেণ্ডত আটাইবোৰ কেন্দনতেই এই দুয়োবিধ গণভোটৰ ব্যবস্থা আছে। ছুইজাৰলেণ্ডত গণভোট বা গণনিৰ্দেশৰ সিদ্ধান্তই চূড়ান্ত সিদ্ধান্ত হিচাপে বিবেচিত হয়। কাৰ্য্যপালিকা বা বিধান মণ্ডলে গণভোটৰ দ্বাৰা হোৱা সিদ্ধান্তক উলংঘা কৰিব নোৱাৰে।

গণ প্ৰস্তাৱ (Intiative) :

ছুইজাৰলেণ্ডৰ নাগৰিকসকলে সংবিধান সংশোধনৰ বাবে গণ প্ৰস্তাৱ উত্থাপন কৰিব পাৰে। এই ক্ষেত্ৰত সংবিধানৰ পূৰ্ণ বা আংশিক সংশোধনৰ বাবে গণ প্ৰস্তাৱ উত্থাপন কৰিব পাৰি। ১৮৪৫ চনত প্ৰথম গণ প্ৰস্তাৱ স্বাক্ষৰ আৰম্ভ কৰা হয় ডউড কেন্দনত। ১৯৯৯ চনৰ সংবিধান অনুযায়ী যি কোনো ৭ জন ছুইচ ভোটাবে সংবিধানৰ পূৰ্ণ সংশোধনৰ বাবে চৰকাৰৰ ওচৰত লিখিত আবেদন জনাব পাৰে। আবেদনখন চৰকাৰে জনসাধাৰণৰ জ্ঞাতাৰ্থে প্ৰচাৰ কৰে আৰু আবেদন প্ৰচাৰ হোৱাৰ ১৮ মাহৰ ভিতৰত সংশোধনী প্ৰস্তাৱত

কমেও একলাখ ভোটদাতাৰ স্বাক্ষৰে সংশোধনী প্ৰস্তাৱ উত্থাপন কৰিব লাগে। সংবিধানৰ আংশিক সংশোধনৰ ক্ষেত্ৰটো প্ৰায় একেই প্ৰক্ৰিয়া গ্ৰহণ কৰা হয়। গণ প্ৰস্তাৱ যুক্তৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ত সংবিধান সংশোধনৰ বাবেহে উত্থাপন কৰিব পাৰি সাধাৰণ আইনৰ ক্ষেত্ৰত এই ব্যবস্থা ১৯৯৯ চনৰ নাগৰিকত অস্তৰ্ভুক্ত হোৱা নাই।

পুনৰ আহ্বান (Recall) :

ছুইজাৰলেণ্ডত প্ৰচলিত হৈ থকা প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰৰ আধুনিক পদ্ধতি সমূহৰ ভিতৰত আন এটা পদ্ধতি হৈছে পুনৰ আহ্বান। যদি কোনো নিৰ্বাচিত প্ৰতিনিধিয়ে নাগৰিকৰ স্বাৰ্থ অনুযায়ী কাম কৰিবলৈ অসমৰ্থ হ'ল তেনেহ'লে নিৰ্বাচকমণ্ডলীয়ে তেওঁৰ পুনৰ আহ্বান দাবী কৰিব পাৰে। ইয়াৰ জৰিয়তে নিৰ্বাচিত প্ৰতিনিধিক কাৰ্য্যকাল সম্পূৰ্ণ হোৱাৰ আগতে পদৰ পৰা অপসৰণ কৰি নতুন প্ৰতিনিধি নিৰ্বাচিত কৰিব পাৰে। ছুইজাৰলেণ্ডত যুক্তৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰৰ ক্ষেত্ৰত পুনৰ আহ্বানৰ ব্যবস্থা নাই। অকল ৬ খন কেন্দনতহে এই ব্যবস্থা প্ৰৱৰ্তিত হৈ আছে।

ছুইজাৰলেণ্ডৰ প্ৰত্যক্ষ গণতান্ত্ৰিক ব্যবস্থাৰ কৃতকাৰ্য্যতাৰ কাৰণ :

ছুইজাৰলেণ্ডৰ প্ৰত্যক্ষ গণতান্ত্ৰিক ব্যবস্থাই বিশেষ সফলতা লাভ কৰিছে। যাব বাবে এই দেশক প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰৰ বাসস্থান হিচাপে আখ্যা দিয়া হয়। গণভোট আৰু গণ প্ৰস্তাৱৰ ব্যবস্থা ফ্ৰান্স, আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ, কানাডা, অষ্ট্ৰেলিয়া আদি দেশতো কম বেছি পৰিমাণে গ্ৰহণযোগ্য যদিও ছুইজাৰলেণ্ডৰ দৰে আন কোনো দেশত প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰৰ প্ৰতি জনসাধাৰণৰ ইমান আস্থা পৰিলক্ষিত নহয়। ছুইজাৰলেণ্ডত এই ব্যবস্থা সফল হোৱাৰ প্ৰধান কাৰণ হৈছে জনসাধাৰণে এই ব্যবস্থাটোৰ প্ৰতি দেখুওৱা আগ্ৰহ। ছুইজাৰলেণ্ডবাসীয়ে এই ব্যবস্থাৰ সফলতাৰ উত্তম আহিলা বুলি গণ্য কৰে। ৰাষ্ট্ৰৰ আয়তন সৰু হোৱাটো এই ব্যবস্থাৰ সফলতাৰ আন এক কাৰণ হিচাপে অভিহিত কৰিব পাৰি। ছুইজাৰলেণ্ডৰ জনসাধাৰণ শিক্ষিত আৰু ৰাজনৈতিকভাৱে সচেতন লগতে ৰাজনৈতিক দলসমূহেও দলীয় আদৰ্শটোকে ৰাষ্ট্ৰীয় স্বাৰ্থকহে প্ৰাধান্য দিয়ে। ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ মাজৰ নীতিগত পাৰ্থক্য কম। বিভিন্ন ৰাজনৈতিক দলৰ পৰা যুক্তৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰ গঠিত হোৱা

ব্যৱস্থাটোৱেও এই ক্ষেত্ৰত যোগাত্মক ভূমিকা পালন কৰিছে। আন্তৰ্জাতিক ক্ষেত্ৰত ছুইজাৰলেণ্ডে সদায় নিৰপেক্ষ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে যিয়ে প্ৰত্যক্ষ গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাটো বৰ্তাই ৰখাত সহায় কৰিছে।

সামৰণি :

পৰোক্ষ গণতন্ত্ৰৰ বিকাশৰ এই সময়ছোৱাত ছুইজাৰলেণ্ডে প্ৰত্যক্ষ গণতন্ত্ৰৰ আহিলা বা পদ্ধতি সমূহৰ সঠিক প্ৰয়োগৰ জৰিয়তে দেশৰ ৰাজনৈতিক স্থিৰতা তথা উন্নয়ন বজাই ৰাখিবলৈ সক্ষম হৈছে। ইউৰোপৰ শক্তিশালী দেশসমূহেৰে আৱৰি থকাৰ পিছতো ছুইজাৰলেণ্ডে এতিয়ালৈ এখনো মহাযুদ্ধত লিপ্ত পোৱা নাই আৰু আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় ক্ষেত্ৰত নিৰপেক্ষতা অক্ষুণ্ণ ৰাখিছে। বেংক সেৱাৰ ক্ষেত্ৰত ছুইজাৰলেণ্ডে পৃথিৱীৰ ভিতৰত আটাইতকৈ সুৰক্ষিত স্থান হিচাপে পৰিগণিত হৈছে। এই সকলোবোৰেও ছুইজাৰলেণ্ডৰ প্ৰত্যক্ষ গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাৰ সফলতাকে প্ৰমাণ কৰিছে। ব্ৰাইচৰ ভাষাত “In Switzerland direct legislation is an natural growth, racy in the soil”.●

সহায়ক গ্ৰন্থপঞ্জী :

- ১। ড° দীপ্তি শৰ্মা, নিৰ্বাচিত সংবিধান, অশোক বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, ২০১৫
- ২। ড° লিলি গোস্বামী, ড° নৱনীতা ভূঞা, নিৰ্বাচিত সংবিধান- ২, অশোক বুক ষ্টল, গুৱাহাটী, ২০১৪
- ৩। ড° কৃপেশ চন্দ্ৰ পাল, প্ৰতুল চন্দ্ৰ নায়ক, ড° নীতা পাল, নিৰ্বাচিত সংবিধান, অৰুণ প্ৰকাশন, গুৱাহাটী, ২০১৪
- ৪। ড° বিলাস চন্দ্ৰ দাস, নিৰ্বাচিত সংবিধান, চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, গুৱাহাটী, ২০১৪

॥ লেখক সহকাৰী অধ্যাপক, ৰাজনীতি বিজ্ঞান বিভাগ, মঙলদৈ মহাবিদ্যালয় ॥

আধুনিক বাংলা উপন্যাস সাহিত্যৰ ধাৰা এটি সংক্ষিপ্ত আলোচনা

■ মৌচুমী কংসবণিক

‘A prose of Man’s Life হ’ল উপন্যাস। কাহিনী, ঘটনা আৰু চৰিত্ৰৰ যোগেদি বাস্তৱতা সমন্বিত বিশ্লেষণমুখী গদ্য ৰচনা হ’ল উপন্যাস সৃষ্টিৰ প্ৰধান চৰ্ত। উপন্যাস হ’ল সমাজ জীৱনৰ দৰ্পণ স্বৰূপ। সুতৰাং উপন্যাসত সমাজ বাস্তৱতাক ৰক্ষা কৰিবই লাগিব। ফোৰ্ট উইলিয়াম কলেজ প্ৰতিষ্ঠাৰ (১৮০০) যোগেদি বাংলা গদ্য সাহিত্যৰ শুভাৰম্ভ হৈছিল, সাময়িক পত্ৰ-পত্ৰিকা প্ৰকাশৰ মাধ্যমে উপন্যাস, গল্প আদি ৰচনাৰ যোগেদি সেই গদ্য সৌন্দৰ্যমণ্ডিত হৈ উঠিছে।

১৮২২-২৩ চনত ভবানী চৰণ বন্দোপাধ্যায়ে তেওঁৰ লিখনীত সমাজ বাস্তৱতাক অনুসৰণ কৰিছে। তেওঁৰ ‘কলিকাতা কমলালয়’, ‘নববাবু বিলাস’, ‘নববিবি বিলাস’ প্ৰভৃতি ৰচনাত সেই সময়ৰ কলিকাতা চহৰৰ ‘চলচিত্ৰ’ অৰ্থাৎ সমসাময়িক জীৱন চিত্ৰ ব্যঙ্গৰ মাধ্যমে প্ৰকাশ কৰিছে। কোন কোন সমালোচকে এই ৰচনাবিলাকত প্ৰথম উপন্যাসৰ লক্ষণ প্ৰকাশিত হৈছে বুলি ক’ব খোজে। ১৮৫২ চনত হ্যান্যা ক্যথৰীণ ম্যুলেপ ‘ফুলমনি ও কৰুণাৰ বিৱৰণ’ত পূৰ্ণ কাহিনীৰ স্ফুৰণ লক্ষ্য কৰা যায়। যদিও ইয়াৰ কাহিনী চিত্ৰকৰ্মক হেৰা নাই।

১৮৫৮ খ্ৰীষ্টাব্দত প্ৰকাশিত হয় প্যাৰীচাঁদ মিত্ৰৰ ‘আলালেৰ ঘৰেৰ দুলাল’। “আলাল’ বাংলা সাহিত্যৰ প্ৰথম যথার্থ উপন্যাস নামে পৰিচিত বলে তিনিও প্ৰথম উপন্যাসিকেৰ খ্যাতি লাভ কৰে বাংলা সাহিত্যৰ ইতিহাসে স্মৰণীয় হয়েছে।” সেই সময়ৰ চহৰ কলিকাতাৰ অনাচাৰ আৰু উচ্ছৃঙ্খলতা এই গ্ৰন্থৰ বিষয় বস্তু। শ্ৰীকুমাৰ বন্দোপাধ্যায়ে লিখিছে, “আলালেৰ ঘৰেৰ

দুলাল"ই বোধ হয় বঙ্গভাষাৰ প্ৰথম সম্পূৰ্ণায়ন ও সৰ্বাঙ্গসুন্দৰ উপন্যাস।" কিন্তু তথাপি ইয়াক সাৰ্থক উপন্যাস বুলি কব নোৱাৰি কাৰণ বাহ্যিক সংঘাতৰ ঘটনা ইয়াত বেছি, অন্তৰ্গত ইয়াত নাই। ১৮৬২ খ্ৰীষ্টাব্দত কালী প্ৰসন্ন সিংহে 'হৃতম প্যাঁচাৰ নগ্না' প্ৰকাশিত হ'ল। 'আগালেৰ ঘৰেৰ দুলাল'তকৈ ইয়াৰ ভাষা তীক্ষ্ণগতিসম্পন্ন। ইয়াত উপন্যাসৰ লক্ষণ আৰু পৰিপাক কিন্তু এই গ্ৰন্থত ও চৰিত্ৰায়ন পূৰ্ণতা পোৱা নাই।

সাৰ্থক সৰ্বাঙ্গীণ উপন্যাসৰ সৃষ্টি হয় ১৮৬৫ চনত বঙ্কিমচন্দ্ৰে 'দুৰ্গেশ নন্দিনী'ৰ মাজত, কাহিনীৰ চৰিত্ৰৰ সুস্বৰূপযোগ যাক উপন্যাস বুলি ক'ব পাৰি সেয়া 'দুৰ্গেশ নন্দিনী'ত শিল্প সাৰ্থকতা পাইছে। বঙ্কিমৰ উপন্যাসক তিনি শ্ৰেণীত বিভক্ত কৰিব পাৰি

১। ইতিহাস আশ্ৰয়ী ৰোমাঞ্চ শ্ৰেণীৰ উপন্যাস— দুৰ্গেশ নন্দিনী, কপাল কুণ্ডলা, মৃগালিনী, ৰাজসিংহ, চন্দ্ৰশেখৰ ইত্যাদি।

২। দেশাত্মবোধক আৰু তত্ত্বাশ্ৰয়ী উপন্যাস— আনন্দ মঠ, দেৱী চৌধুৰাণী।

৩। সামাজিক উপন্যাস— বিবৰূক, ইন্দিৰা, বজনী, কৃষ্ণকান্তৰ উইল ইত্যাদি।

বঙ্কিমচন্দ্ৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈ ৰমেশ চন্দ্ৰ দত্ত (১৮৪৮-১৯০৯) উপন্যাস লিখিবলৈ যত্ন কৰে। তেওঁৰ ৰচিত ঐতিহাসিক উপন্যাস হ'ল 'বঙ্গবিজেতা', 'মাধবীকঙ্কন', 'মহাৰাষ্ট্ৰ জীৱন প্ৰবাত' আৰু 'বাজপুত জীৱন সন্ধ্যা'। আৰু সামাজিক উপন্যাস দুখন হৈছে 'সংসাৰ' আৰু 'সমাজ'। বঙ্কিমচন্দ্ৰৰ সমসাময়িক অৰ্থক বঙ্কিমচন্দ্ৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত নোহোৱাকৈ উপন্যাস ৰচনা কৰিছে তাৰকনাথ গঙ্গোপাধ্যায় আৰু সঞ্জীৱ চন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়। তাৰকনাথৰ বিখ্যাত উপন্যাস হ'ল স্বৰ্ণলতা, ললিত সৌদামিনী ইত্যাদি। সঞ্জীৱ চন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায় লিখিছে 'পালামৌ' নামক ভ্ৰমণ কাহিনী। সেই সময়ৰ অন্যান্য উপন্যাসিকবিলাক হৈছে ৱেলক্য নাথ মুখোপাধ্যায়, শিবনাথ শাস্ত্ৰী, মীৰমুশাৰফ হোসেন ইত্যাদি।

সাহিত্যৰ সকলো ধাৰাত বিচৰণ বৰীন্দ্রনাথ ঠাকুৰ তেওঁৰ হাতৰ পৰাই সৃষ্টি হৈছে কিছু জনপ্ৰিয় উপন্যাস, বৰীন্দ্র নাথৰ উপন্যাসত 'ঘটনাৰ ঘনঘটা'তকৈ আছে মনস্তাত্ত্বিক বিশ্লেষণ। যাক তেওঁ কৈছে 'আঁতেৰ কথা'। তেওঁ প্ৰথম অৱস্থাত বঙ্কিমি ৰীতি অনুসৰণ কৰি ঐতিহাসিক উপন্যাস লিখিবলৈ

বন্ধ কৰিছে যদিও, তাত তেওঁ গুৰুৱা দিছে ইতিহাসত নহয় 'মানব বস'ত। তেওঁৰ উপন্যাসবিলাক হৈছে—

১। ঐতিহাসিক উপন্যাস : বৌ ঠাকুৰাণীৰ হাট, বাছৰী।

২। সামাজিক উপন্যাস : চোখেৰ বাসি, বেগাৰোপ, ইত্যাদি

৩। বৃহত্তৰ সমস্যামূলক উপন্যাস : গোৰা, ঘৰে-বাইৰে ইত্যাদি

৪। কাব্যোপন্যাস : শেখেৰ কবিতা, চতুৰঙ্গ, মালঞ্চ ইত্যাদি।

বৰীন্দ্রনাথৰ সমসাময়িক বিখ্যাত কথা সাহিত্যিক হৈছে প্ৰভাত কুমল মুখোপাধ্যায়, তেওঁ মূলতঃ গল্পকাৰ। তথাপি তেওঁ ১৪ জন উপন্যাস লিখিছে। তেওঁৰ বিখ্যাত উপন্যাসবিলাক যেনে— ৰমাসুন্দৰী, নবীন সন্ধ্যা, বহুদীপ ইত্যাদি। কিন্তু তেওঁৰ উপন্যাস বিলাক শিল্প সাৰ্থকতা লাভ কৰিব পৰা নাই।

বৰীন্দ্রনাথৰ যেতিয়া জনপ্ৰিয়তাৰ মধ্য গগনত তেতিয়া নিজস্ব ধাৰাৰ উপন্যাস লিখি বাংলা সাহিত্যত নিজৰ স্থান অধিকাৰ কৰিছে। শবৎ চন্দ্ৰ চট্টোপাধ্যায়, তেওঁৰ সৃষ্টিত সাধাৰণ মানুহ হৈ উঠিছে অসাধাৰণ। ৱাৰ্দ্ধক শাসিত আৰু জমিদাৰ শাসিত বাংলা দেশৰ সাধাৰণ মানুহৰ নিখুঁত বৰ্ণনা আমি তেওঁৰ সাহিত্যত পাম। 'যাৰা শুধু দিলে পেলেনা কিছুই তেওঁলোকৰ কাৰণেই শবৎ চন্দ্ৰ লেখনী ধাৰণ কৰিছে। শবৎ চন্দ্ৰ প্ৰথম মুদ্ৰিত গ্ৰন্থ 'বড়দিদি' (১৯১৩) আৰু তেওঁৰ মোট ত্ৰিশখন উপন্যাস লিখিছে। তেওঁৰ উপন্যাসসমূহ—

১। পাৰিবাৰিক চিত্ৰসম্পন্ন :

বিন্দুৰ ছেলে, পৰিণিতা, পণ্ডিত মশাই, মেজদিদি, ইত্যাদি।

২। সমাজ ও নীতিঘটিত উপন্যাস :

বড়দিদি, বিৰাজ বৌ, গৃহদাহ ইত্যাদি।

৩। ৰাজনৈতিক উপন্যাস :

পথেৰ দাবী।

শবৎ চন্দ্ৰৰ যুগত আবিৰ্ভূত হৈ কিছু কিছু উপন্যাসিক ইউৰোপীয় আদৰ্শ অনুসৰণ কৰি বাংলা সাহিত্যত নতুন বৈচিত্ৰ্য সৃষ্টিত আয়নিয়োগ কৰিছিল। এওঁলোকৰ ভিতৰত প্ৰথম চৌধুৰী, জগদীশ গুপ্ত, ড° নৰেশ চন্দ্ৰ সেনগুপ্ত, শৈলজ্ঞানন্দ মুখোপাধ্যায়, প্ৰেমেন্দ্ৰ মিত্ৰ, অচিন্ত কুমাৰ সেনগুপ্ত, বৃদ্ধদেব বসু, তাৰাশঙ্কৰ বন্দ্যোপাধ্যায়, গুৰুদা শঙ্কৰ ৰায়, বিকৃতিভূষণ

বন্দ্যোপাধ্যায়, মানিক বন্দ্যোপাধ্যায় প্রভৃতি জনপ্রিয় ঔপন্যাসিক।

বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিত কিছু পত্রিকাক কেন্দ্ৰ কৰি কলিকাতা আৰু ঢাকাত এটি সাহিত্য কেন্দ্ৰ সৃষ্টি হৈছিল। প্ৰথম চৌধুৰীৰ 'সবুজপত্ৰ' গোটী, দীনেশ চন্দ্ৰ দাসৰ 'কল্লোল' গোটী মুখ্য। প্ৰথম চৌধুৰী মননশীল প্ৰাৰম্ভিক হ'লেও কথা সাহিত্যত তেওঁৰ কিছু অবিহণা আছিল। জগদীশ গুপ্ত এজন বুদ্ধিদীপ্ত লেখক আছিল। তেওঁৰ উল্লেখযোগ্য উপন্যাস 'লঘুও শুক' (১৯৩১) তেওঁ কঠিন আৰু নিৰ্মস বাস্তৱতাক অবলম্বন কৰি উপন্যাস লিখিছে। বুদ্ধসেবক বসু কল্লোল যুগৰ বিশিষ্ট, সাহিত্যিক তমূলক কবি হ'লেও উপন্যাস কন্যাৰ ও তেওঁ বিশেষ অবিহণা যোগাইছে। ৰবীন্দ্ৰ নাথৰ বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰিলেও তেওঁৰ উপন্যাসত কৃত্ৰিম বোম্বাৰ্ণৰ পৰিচয় পোৱা যায়। তেওঁৰ বিখ্যাত উপন্যাস— 'ঐকদা তুমি প্ৰিয়ে' তিথি ভোৰ, অৰ্কমণা, ধূসৰ গধূলি কনকোত্ৰীৰ্ণ ইত্যাদি। তেওঁৰ উপন্যাসৰ কাহিনী আৰু চৰিত্ৰ Realism ৰ যেন বিৰোধী। ঔপন্যাসিক শৈল্যজানন্দ, তেওঁৰ উপন্যাসত সম্পূৰ্ণ নতুন ধৰা সৃষ্টি কৰিব বিচাৰিছিল। তেওঁৰ বিখ্যাত উপন্যাস 'কয়লা কুঠি' এই উপন্যাসত কয়লাকুঠিৰ শ্ৰমিক বিলাকৰ ম্লান বিবৰ্ণ জীৱন কথাৰে তেওঁ কুশলতাৰ লগত বৰ্ণনা কৰিছে। প্ৰেমেন্দ্ৰ মিত্ৰ একাধাৰে কবি, উপন্যাসিক আৰু ৰচনাকৰ। তেওঁ নতুন ধৰণৰ উপন্যাস লিখি নবীন সমাজৰ নেতৃত্বৰ ভাৱ গ্ৰহণ কৰিছিল। তেওঁৰ 'পাক' (১৯২৬) আৰু 'মিছিল' উপন্যাস প্ৰশংসাৰ দাবী ৰাখে। তেওঁ গৈয়দা চিৰিজ ১৯৩২ চনৰ পৰা আৰম্ভ কৰে। তেওঁৰ গৈয়দা উপন্যাস বিলাক হৈছে—মৃত্যুৰ গোহাৰ, মৃত্যু নীলা, পৰাশৰ ইত্যাদি। সেই সময়ৰ শ্ৰেষ্ঠ গল্পকাৰ কনফুল অৰ্থাৎ বলাইচাঁদ মুখোপাধ্যায় তেওঁৰ ৰচিত ত্ৰণকণ্ড, মৃগয়া, জটমথ, ছাবৰ, অগ্নিশ্বৰ, তীৰ্থেৰিকাস প্ৰভৃতি উপন্যাস পাঠক সমাজত জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছিল। তেওঁ উপন্যাসত চিকিৎসাধৰ্মী বিষয়ৰ প্ৰধান্য লক্ষ্য কৰা যায়। অন্ননাশৰ বায় বুদ্ধিদীপ্ত আৰু সাংস্কৃতিক সূক্ষ্মতাক অবলম্বন কৰি কিছু উপন্যাস ৰচনা কৰিছে। যাব যেথা দেশ, অজ্ঞাত বাস, পুতুনিয়ে বেলা, দুঃখ মোচন ইত্যাদি।

শৰৎ চন্দ্ৰৰ পৰবৰ্তী কালত যি তিনিজন উপন্যাসিকে বাংলা সাহিত্যত নিঃস্ব স্বান অধিকাৰ কৰিছে। তেওঁলোক হৈছে বিভূতিভূষণ বন্দ্যোপাধ্যায়, তাৰাশঙ্কৰ বন্দ্যোপাধ্যায়, মানিক বন্দ্যোপাধ্যায়। বিভূতিভূষণ চলমান জীৱন

ৰূপকাৰ। তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস 'পথৰ পাঁচালী'ৰ 'জপু' যেন অসং বিভূতিভূষণ। তেওঁৰ আৰম্ভক অপৰাজিত, ইয়ামতি শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস। তেওঁ সাধাৰণ মানুহৰ কথা সাধাৰণভাৱে কৈছে। তাৰাশঙ্কৰ শুধু বাংলা দেশত নহয় বিশ্ব সাহিত্যত তেওঁৰ উপন্যাস জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিছে। তেওঁৰ উপন্যাসত যি দুৰ্লভ অশ্ৰুদৃষ্টিৰ পৰিচয় পোৱা যায়, যি বিশাল মানববোধৰ পৰিচয় পোৱা যায়, যি শৰৎ চন্দ্ৰক তুলত পেলাই দিছে। তেওঁৰ উপন্যাসত মুৰ্খ সামন্ততান্ত্ৰিক ব্যক্তি, জীৱন আৰু সমাজৰ চিত্ৰ মনতৰ লগত চিত্ৰিত হৈছে। পুৰাতন গ্ৰামীণ জমিদাৰীৰ ঠাইত আহিছে শিল্পপতিৰ দল, গ্ৰাম জনপদ 'যন্ত্ৰদান'ৰ ফলত আধা চহৰত পৰিণত হৈছে, সাধাৰণ মানুহ মজলুৰত পৰিণত হৈছে। তেওঁৰ কিছু উপন্যাস ৰচিত হৈছে বিবচুম, বাবুজা, ৰাঘৱ আৰুপিকতাক কেন্দ্ৰ কৰি। তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ উপন্যাস বিলাক হৈছে গণদেবতা, পঞ্চগাম, কালিন্দী, কবি ইত্যাদি। সেইসময়ৰ আৰু এজন বিখ্যাত উপন্যাসিক হ'ল মানিক বন্দ্যোপাধ্যায়। তেওঁ পশ্চিমবঙ্গৰ জন্ম-জীৱনত পূৰ্ববঙ্গৰ জনজীৱনৰ স্পৰ্শলৈ আহে আৰু জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰে। প্ৰথম পৰ্যায়ত তেওঁৰ উপন্যাসত মানুহৰ স্বাভাৱিক প্ৰবৃত্তিৰ বহুসাময়তক ফ্ৰয়েডীয় দৰ্শনৰ মাজত অনুভব কৰে দ্বিতীয় পৰ্যায়ত মাৰ্ক্সীয় দৰ্শন প্ৰকাশিত হয়। তেওঁক কোথা হৈছিল 'কল্লোলেৰ কুলবৰ্ধন', তেওঁৰ বিখ্যাত উপন্যাসবিলাক হৈছে— পুতলনাচৰ ইতিকথা, পদ্মনদীৰ মানি, শহুতনী, দিবা-ৰাত্ৰিৰ কাথা ইত্যাদি। সতীনাথতা দুৰ্ভী দ্বিতীয় বিশ্ব যুদ্ধোত্তৰ বাংলা উপন্যাস সাহিত্যত প্ৰকাশিত হৈছে, তেওঁৰ উপন্যাস বিলাক হ'ল— জাগৰী চোৰ্ভাইচৰতমানস আৰু দিকব্ৰান্ত ইত্যাদি। দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধোত্তৰ বাংলা সাহিত্যৰ অন্যতম সাহিত্যিক হ'ল নাৰায়ণ গঙ্গোপাধ্যায়। তাৰাশঙ্কৰৰ নিছিনা তেওঁ উপন্যাসত ঋতুমিৰ জীৱন চিত্ৰক ৰূপ দিছে। তেওঁৰ বিখ্যাত উপন্যাস বিলাক হৈছে— উপনিবেশ, স্বপ্নসীতা, বিদিশা, পাতাল কন্যা ইত্যাদি আৰু বহুতো। দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধ আৰু তাৰ পৰবৰ্তী কালত (সত্তৰ দশকত) বহুতো উপন্যাসিকে উপন্যাস লিখি গৈছে—তেওঁলোকৰ ভিতৰত সুবোধ ঘোষ, জ্যোতিবিন্দ্ৰ নন্দী, নৰেন্দ্ৰ নাথ মিত্ৰ, বিমল কব, প্ৰমুখ।

এইসময়ৰ কেইজনমান মহিলা কথা সাহিত্যিক বাংলা উপন্যাস সাহিত্যক জনপ্ৰিয়তাৰ শিখৰত লৈ গৈছিল। তাৰ ভিতৰত আছে আশাপূৰ্ণা দেৱী,

প্ৰতিভা বসু, মহাশ্বেতা দেৱী বাণী, ৰায় ইত্যাদি।

এওঁলোক প্ৰতিগৰাকীৰ বচনাত সমকালীন ৰাষ্ট্ৰ, সমাজ জীৱ আৰু যুগ যন্ত্ৰণাৰ বাস্তৱ চিত্ৰ ৰেখাপাত কৰিছে। আধুনিক যুগৰ সাহিত্য জীৱিত আছে নানা উত্থান-পতনৰ মাজেদি, সামাজিক আৰু ৰাষ্ট্ৰিক আদান-প্ৰাদানৰ যোগেদি। সংবাদ পত্ৰবিলাক উপন্যাস সৃষ্টিৰ মূল কাৰণ। নানান আঘাত-অপঘাত সহ কৰি বাঙালি বাচি আছে, বিকাশ আৰু উৎকৰ্ষ সাধন কৰিছে, বাংলা উপন্যাসতো তাৰ গতি আৰু বিকাশ ৰুদ্ধ হোৱা নাই, বৰ্তমানতো এই সাহিত্য অনাগত ভবিষ্যতৰ ফালে এক নতুন জীৱনৰ নিৰ্দেশ কৰিছে।

গ্ৰন্থসূত্ৰ/সহায়ক গ্ৰন্থ :

- ১। বন্দ্যোপাধ্যায়, অসিত কুমাৰ, বাংলা সাহিত্যৰ সম্পূৰ্ণ ইতিবৃত্ত, পৃঃ ৩২২
- ২ বন্দ্যোপাধ্যায়, শ্ৰীকুমাৰ, বাংলা উপন্যাসেৰ ধাৰা, পৃঃ ৪৯
- ৩। সেন, সুকুমাৰ, বাংলা সাহিত্যেৰ ইতিহাস
- ৪। মুখোপাধ্যায়, সৰোজ কুমাৰ, বাংলা উপন্যাসৰ কালান্তৰ
- ৫। গুপ্ত, ক্ষেত্ৰ, বাংলা সাহিত্যেৰ সমগ্ৰ ইতিহাস।

।। লেখিকা সহকাৰী অধ্যাপিকা, বাংলা বিভাগ, মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়।।

যোগ আৰু প্ৰাণায়াম

■ প্ৰণৱ দাস

ভাৰতবৰ্ষত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা যোগৰ চৰ্চা চলি আহিছে। প্ৰায় ৫০০০ বছৰ আগৰ পৰাই আমাৰ দেশত যোগচৰ্চা পৰম্পৰা চলি আহিছে। বিশেষকৈ ঋষি-মুনিসকলে যোগচৰ্চা কৰিছিল। মহাভাৰতৰ যুদ্ধৰ সময়ত শ্ৰীকৃষ্ণই অৰ্জুনক প্ৰথমে যোগৰ চৰ্চা কৰিহে যুদ্ধ কৰিবলৈ পৰামৰ্শ দিছিল। প্ৰথম অৱস্থাত পতঞ্জলি নামৰ ঋষি এজনে মানুহৰ শৰীৰত যোগৰ প্ৰভাৱৰ বিষয়ে অবগত কৰিছিল। প্ৰাচীন কালত যোগচৰ্চাৰ বলত বহুতো ঋষি-মুনিয়ে কিছুমান অলৌকিক কাৰ্য্য কৰাৰ কথা আমি শুনিবলৈ বা কিতাপত পঢ়িবলৈ পাওঁ। বৰ্ত্তমান সময়তো কিছুমান সাধু-বাবাই যোগৰ বলত পানীৰ ওপৰত উপস্থি থকা, সৰ্বশৰীৰ মাটিৰ তলত সোমাই বখা আদি নানা অলৌকিক কাৰ্য্যৰ কথা আমি শুনিবলৈ বা দেখিবলৈ পাওঁ। এই অলৌকিক কাৰ্য্যবোৰ সম্ভৱ হৈছে কেৱল যোগ বিদ্যাৰ বলত। এই যোগ বিদ্যাই আমাৰ শৰীৰৰ বিভিন্ন ক্ৰিয়াক নিয়ন্ত্ৰণ কৰি এই কাৰ্য্যবোৰ কৰাত সহায় কৰে।

আমাৰ দেশত চলি থকা অতি পুৰণি যোগ চৰ্চা, বৰ্ত্তমান সময়ত পশ্চিমীয়া দেশসমূহতো প্ৰচলিত হ'ব ধৰিছে। প্ৰথম অৱস্থাত এই যোগ চৰ্চা সাধু সন্যাসী, ঋষি-মুনিসকলৰ মাজতে আবদ্ধ আছিল। যোগ চৰ্চা আৰু মানৱ শৰীৰৰ ওপৰত ইয়াৰ ধনাত্মক প্ৰভাৱৰ বিষয়ে বুজি বৰ্ত্তমান সময়ত সৰ্বসাধাৰণ লোকৰ মাজতো জনপ্ৰিয় হৈছে। যোগ চৰ্চা জনসাধাৰণৰ মাজত জনপ্ৰিয় কৰাৰ ক্ষেত্ৰত এজন বিশেষ ব্যক্তি হ'ল যোগগুৰু বাবা ৰামদেৱ। যোগ চৰ্চাই মানুহৰ শৰীৰত কেনেধৰণে প্ৰভাৱ পেলায় এই বিষয়ে তেখেতে অতি সুন্দৰভাৱে বিতংকৈ ব্যাখ্যা আগবঢ়াই আহিছে। বিশেষকৈ বৈদ্যুতিন মাধ্যমযোগে (টি.ভি.ৰ জৰিয়তে) তেখেতে দিয়া যোগৰ অনুশীলনবোৰে

যোগক জনসাধাৰণৰ মাজত বেছি জনপ্ৰিয় কবি তুলিছে।

যোগ শব্দটো মূল সংস্কৃত শব্দ “যুজিব যোগী”ৰ পৰা লোৱা হৈছে। ইয়াৰ অৰ্থ হ’ল সংযোগ কৰা। শৰীৰ আৰু মনক একগোট কৰি সাধনা কৰাকে যোগচৰ্চা বুলি কোৱা হয়। যোগ দুই প্ৰকাৰৰ - হঠ যোগ আৰু ৰাজযোগ। ইয়াত ‘হঠ’ শব্দত থকা ‘হ’ ই জীৱনী শক্তি ‘প্ৰাণক’ বুজাইছে আৰু ‘ঠ’ ই মনসিক শক্তিৰ আধাৰ ‘মন’ ক বুজাইছে। অৰ্থাৎ ‘হঠ’ শব্দৰ অৰ্থ হ’ল শক্তি অৰু বৃত্ততা। মানুহৰ দেহৰ ইন্দ্ৰিয়বোৰক শক্তি আৰু দৃঢ়তাবে দমন কৰাৰ নি গভতি তাকেই হঠ যোগ বোলা হয়। হঠ যোগ চৰ্চাৰ ফলত আমাৰ দেহৰ সপ্ত বাহু, গ্ৰহি, ৰস তেজ আদি সুস্থ আৰু সবল হয়। আনহাতে ৰাজযোগত প্ৰধানকৈ ‘মন’ ক প্ৰাধান্য দিয়া হয়। এই যোগ চৰ্চাৰ দ্বাৰা মন সু-সংহত আৰু একত্ৰ হৈ উঠে। ৰাজযোগ চৰ্চাৰ দ্বাৰাই গঢ়ি তুলিব পাৰি এক সুন্দৰ জীৱনশৈলী। দুয়োবিধ যোগৰে নিয়মিত অনুশীলনে আমাৰ শৰীৰ সুস্থ-সবল কৰি বখাৰ লগতে বহুতো ৰোগৰ পৰাও ৰক্ষা কৰিব পাৰে। অৰ্থাৎ যোগ ক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা আমাৰ সুপ্ত স্নায়ুবোৰ পুনৰ সতেজ হৈ উঠে আৰু সুন্দৰ স্নায়ুতন্ত্ৰক সক্ৰিয় কৰি তোলে, যাৰ ফলত ৰক্ত সঞ্চালনত ক্ৰিয়া সঠিক হয় আৰু নতুন শক্তিৰ বিকাশ ঘটে আৰু ইয়ে আমাৰ শৰীৰটো নিৰোগী কৰি বখাত সহায় কৰে।

প্ৰাণায়ামঃ

প্ৰাণায়াম মানে কি? এক কথাত কবলৈ গ’লে প্ৰাণায়ামৰ অৰ্থ হ’ল - শ্বাস বৃদ্ধি। প্ৰাণায়াম শব্দটো দুটা ভাগত বিভক্ত- প্ৰাণ+ আয়াম। প্ৰাণ হ’ল আমাৰ শৰীৰ আৰু মনৰ মূল চালিকা শক্তি। আয়াম মানে হ’ল নিয়ন্ত্ৰণ। প্ৰাণায়াম হ’ল এক পদ্ধতি যাৰ দ্বাৰা আমাৰ শৰীৰৰ সঞ্জীৱনী শক্তিক প্ৰাণবন্ত কৰি শৰীৰৰ ভিতৰত থকা মূল চালিকা শক্তি ‘প্ৰাণ’ক নিয়ন্ত্ৰণ কৰা হয়। প্ৰাণায়াম হ’ল বিজ্ঞানসন্মত পদ্ধতি। এই প্ৰাণায়ামৰ মাধ্যমেৰে বিশুদ্ধ বায়ু গ্ৰহণ কৰা হয় আৰু এই বায়ু শৰীৰ ভিতৰভাগত ৰসান্ত যায়। যাৰ ফলত দেহত প্ৰয়োজনীয় অক্সিজেনৰ অভাৱ নহয় আৰু এই অক্সিজেনযুক্ত ৰক্তই আমাৰ শৰীৰ সুস্থ আৰু সবল কৰি তোলে। প্ৰাণায়াম প্ৰক্ৰিয়াৰ মাধ্যমেৰে যি শ্বাস-প্ৰশ্বাস লোৱা হয় ইয়াক তিনি ভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি— (১) বেচক (২) কুন্তক (৩) পূৰক। শ্বাস এৰি দিয়া প্ৰক্ৰিয়াক বেচক বোলা হয়। শ্বাস ভিতৰত ৰাখি থোৱা প্ৰক্ৰিয়াক বোলা হয় কুন্তক। শ্বাস গ্ৰহণ কৰা প্ৰক্ৰিয়াক বোলা হয়

পূৰক। নিয়ন্ত্ৰিত শ্বাস-প্ৰশ্বাসে আমাৰ মন আৰু শৰীৰত অতি যোগাত্মক ক্ৰিয়া কৰে। ইয়াৰ ফলত আমাৰ শৰীৰৰ স্বাভাৱিক ক্ৰিয়ামুহূৰ উন্নতি হয় আৰু ইয়ে আমাৰ শৰীৰ নিৰোগী হৈ থকাত সহায় কৰে।

যোগৰ ভিতৰত ‘আসন’ আৰু ‘প্ৰাণায়াম’ দুয়োটাই সম্বিষ্ট হৈ আছে। আসনৰ দ্বাৰাই আমাৰ শৰীৰৰ বিভিন্ন কলাসমূহৰ গঠন সুস্থ- সবল কৰি তোলা হয়। আনহাতে প্ৰাণায়ামৰ দ্বাৰাই আমি শৰীৰৰ বিভিন্ন তন্ত্ৰসমূহৰ ক্ৰিয়ামুহূৰ উন্নত কৰোঁ। আসন আৰু প্ৰাণায়াম হ’ল এটা আনটোৰ পৰিপূৰক। অৰ্থাৎ আসন আৰু প্ৰাণায়াম হ’ল আমাৰ শৰীৰৰ সকলো ক্ৰিয়া-কলাপ নিয়ন্ত্ৰণ কৰি শৰীৰটো ভাৰসাম্য কৰি বখাৰ উত্তম পদ্ধতি। আমাৰ সমাজত যোগ শিক্ষাৰ বহু প্ৰচাৰ দেখা নাযায়। যদি বিদ্যালয়, মহাবিদ্যালয় পৰ্যায়ৰ পৰা যোগ শিক্ষা পাঠ্যপুথিৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয় তেন্তে ইয়াৰ ধনাঙ্ক প্ৰভাৱ নিশ্চয় সমাজত পৰিব। যোগ শিক্ষাৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰে হয়তো আমাৰ সমাজত আত্ম-নিৰ্ভৰশীল হোৱাৰ এটা উপায় হ’ব পাৰে। অৰ্থাৎ যোগ শিক্ষাৰ দ্বাৰাই নিজৰ লগতে আমাৰ সমাজখনকো নিশ্চয় সহায় কৰিব।

শেষত যোগ হৈছে একপ্ৰকাৰ চিকিৎসা, যিয়ে শৰীৰৰ লগতে মনবো শুদ্ধ কৰিব পাৰে। শুদ্ধ মনৰ শুদ্ধ চিন্তাই বহু অবাঞ্ছনীয় বা অপ্ৰীতিকৰ ঘটনাৰ পৰা নিশ্চয় সহজেই আঁতৰাই ৰাখিব। গতিকে নিয়মীয়া যোগ চৰ্চাই আমাৰ জীৱনৰ শাৰীৰিক, মানসিক আৰু অধ্যাত্মিক বিকাশত সহায় কৰাৰ লগতে এখন সুস্থ সমাজ গঢ়াতো সহায়ক হ’ব।●

প্ৰশ্নে পূৰি :

- ১। সহজ যৌগিক ব্যায়াম : শ্ৰীম, স্বামী শিবানন্দ সব্বতী
- ২। যোগাসন আৰু প্ৰাণায়াম : ড° ভূপেন্দ্ৰ প্ৰসাদ শৰ্মা।

।। লেখক মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ পৰিসংখ্যা বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক ।।

Human Development in North East

■ Paresh Kumar Sarmah

The development and growth of a nation greatly depends upon proper utilization of its human resources. The development experience of many fast growing developing countries as reveals that their high Gross National Product (GNP) growth rates failed to reduce the socio-economic deprivation of substantial sections of their population. Even developed industrial nations realised that high income is no protection against the rapid spread of problems such as drugs, alcoholism, AIDS, homelessness, violence, and the breakdown of family relations. At the same time, some low income countries demonstrated that it is possible to achieve high levels human development if they skilfully use available means to expand basic human capacities. The end of development is the welfare of human beings.

Human development has now been accepted as the ultimate objective of human activity and has replaced economic growth, which was emphasized till the 1980. As a first step towards achievement of this end, there is need to create a database on improved social statistics and new development measures. To cater to this need the concept of human development and its measurement through a measure called Human Development Index (HDI) was introduced by United Nations Development Programme (UNDP) in 1990

in its first Human Development Report(HDR).When Mahbub-ul-Haq joined the United Nations Development Programme(UNDP) as special advisor, he decided, in consultation with some of the prominent economists to bring out a report, on an annual basis, on the state of affairs in different countries with regard to what may be called human outcomes of development as practised in respective countries. This was to be more or less in contrast to the World Development Report (WDR) brought out by World Bank since 1978. Human development is now globally recognized as crucial aid in measuring, monitoring, and managing socio-economic development. (Fukuda-P, et al 2005)

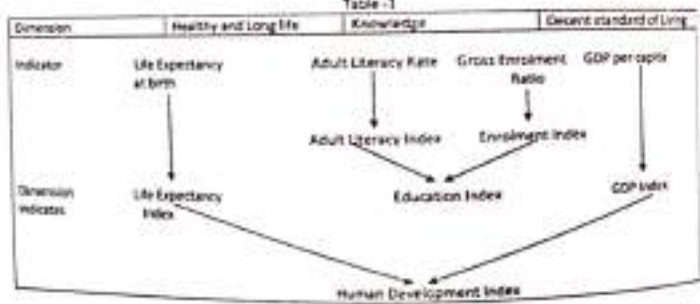
Human development is a process of enlarging peoples' choices. In principle, these choices can be infinite and can change over time. It also encompasses elements that constitute the critical issues of gender and development. There are four major elements in the concept of human development-productivity, equity, sustainability, and employment. People must be enabled to increase their productivity and to participate fully in the process of income generation and remunerative employment to achieve higher economic growth, which is a subset of human development models.

Countries like Vietnam, Georgia, Indonesia, and Jamaica having relatively very low per capita GDP (PPPUS \$ 3071,3365,3843 and 4291) could achieve medium levels of human development (0.733, 0754,07.28 and 0.736), whereas, Botswana and South Africa, in spite of having very high per capita GDP (PPPUS \$ 12,387 and 11, 110) , achieved relatively lower level human development of 0.654 and 0.674

(UNDP 2007-08). Therefore, there is need for shifting the emphasis from percapita GDP to HDI.

According to the 18th HDR(UNDP 2007-08), India has a long way to go. When Norway has a HDI value of 0.968 and other 27 countries in the world are having HDI values above 0.9 the corresponding figure in India is 0.619 (UNDP 2007-08).. Though India is a fast growing developing nation, she has placed at the 128th rank at the global level. Even small neighbouring countries in Asia, like Mauritius(0.804), Sri Lanka (0.743), Maldives (0.741), and Indonesia (0.728) have surpassed India. The country has been witnessing very poor growth in human development. The HDI value in the country during 1975 which stood at 0.411, increased to only 0.776 in 1985, and further to 0.619 in 2005. Thus the country has witnessed an annual growth of merely 17 percent on an average over a period of three decade. Table -1 shows a clear overview of how the HDI is constructed

Table -1

The North Eastern region is anthropologically complex as each state has its unique set of traditions and values. The region comprises over 350 tribes speaking more than 3000 languages. It is considered a melting pot of indigenous tribal

peoples of Austro-Asiatic/Tibeto-Barman/Tai/Kuki-chin origin and immigrants from neighbouring countries. In 1950, there was only one state in the region. Nagaland was created in 1963 out of Assam. Reorganisation in 1972 led to the formation of Manipur, Meghalaya and Tripura. No other region in India has such diversities in physical features or cultural characteristics. The National Human Development Report 2002, reveals that the region comprising the eight states of Arunachal Pradesh, Assam, Manipur, Meghalaya, Mizoram, Nagaland, Sikkim and Tripura constitute a land surface of 226, 030 square kilometre with a population of 38.9 million belonging to different ethnic and cultural groups. Among the eight states four states have tribal population as a majority, specially Mizoram (94.5 percent), Nagaland (89.1 percent), Meghalaya (85.9 percent) and Arunachal Pradesh (64.2 percent) (NEC 2002). The region had a literacy rate of 65.8 percent however literary rate varied from state to state in the region. Per capita monthly consumption expenditure (PCMCE) was as low as Rs. 147.52 in the year 2000 at 1983 prices. Assam had the lowest PCMCE of Rs. 99.81 as against highest PCMCE of Rs. 228.04 for Nagaland, 34.7 percent of people in the region were below the poverty line in 2000 as against the national average of 26.1 percent. BPL was highest in Sikkim (36.6 percent) and the lowest percent was in Mizoram (19.5 percent)

Gross Enrolment Ratio(GER) at end of IX-XII(14-18) in 2004-2005 for general Education in Arunachal Pradesh it was 42.37, Assam 32.23 Percent, Manipur 48.61 Percent, Meghalaya 33.27 percent, Mizoram 44.67 percent, Nagaland 21.28 percent, Sikkim 33.30 percent, Tripura 38.86 percent. But in other states Himachal Pradesh it was 131.26.

Dropout Rates from class I to XII both boys and girls at the end of class XII(14-18 yrs) in Arunachal Pradesh 70.79, Assam 74.96, Manipur 43.02, Meghalaya 79.15, Mizoram 66.95, Nagaland 67.29, Sikkim 82.30, Tripura 73.36. The level of urbanisation in the North East India was less than half of the all India level in 1971.

The lowest dropout rate was Kerala (7.15) among the states of India. The Literacy Rate for NER and All India is shown in table -2.

Table-2

Literacy Rate	NER	All India
Total	68.77	65.38
Male	75.08	75.85
Female	61.91	54.16

*Source Annual Report
Ministry of NER, 2006-2007*

The literacy rate in the North- East State is higher than the all India rate particularly for female. The states in the North East face an acute problem of unemployment. Agriculture which is the main occupation is not in a position to generate more jobs; the manufacturing sector lacks, base, and the service sector has not developed as much as in other states. The youth commission made an analysis of the Youth Worker-Population ratio (YWPR) for the North-Eastern Region and came out with the following findings:-

1) Meghalaya and Mizoram have a higher percentage of youth in the work-force compared to the all-India average to the extend of 35 percent and 17 percent respectively.

2) YWPR declined in all the states of the region between 1993-94 and 1999-2000 as in the country in general Arunachal Pradesh showed the highest decrease of 27.96 percent and Assam the lowest of 0.76 percent.

3) Increasing work-force can be utilised through skill development and promotion of activities using local resources.

Growth in population and expansion of education have aggravated unemployment situation, historical past and ethnic factors obstruct change that has been possible in other states. The Government and the industrial sector are unable to absorb newcomers to the work force. The region represents one of the highest rates of unemployment in the country with a rate close to 12 percent as against the national average of 7.7 percent on 1999-2000.

Different kinds of problems seem to be contributing to this situation. Besides the well known factors such as industrial backwardness and dependence on agriculture, certain other factors such as mismatch between available skills and employment requirements, backup motivation needed to provoke entrepreneurial activities among youth, and the inadequacies of the educational system to prepare students of this region to compete successfully with the students from other parts have been noted.

Though rich in natural resources, the region remains economically very backward. The regional economy is not capable of production of real goods, it is based on exchange and hence the chances of increasing employment opportunities are little. These economic factors also play a role in the serious problems of insurgency and drug trafficking and AIDS in the region.

In 1981, Manipur has the highest among all the North-Eastern States in India and its all India rank was 4th (NHDR, 2001). The status of the state was raised over most of the Indian States mainly due to high literacy, high enrolment, and much better life expectancy.

The HDI for the state of Assam and her districts were estimated and presented in Assam Human Development Report (AHDR, 2003). The HDI for the state was 0.407.

In the report of the first UN Development Decade (1961-70), the concept that youth should be both beneficiary and agent of development was recognised. That youth is a valuable human resource to be cultivated and utilised in nation building was realised in the 1970s. The study about youth & population of India has been undertaken after the adoption of the National youth policy in 1988.

The regional economy is largely agriculture development and has a small manufacturing sector. Its large tertiary sector adds little to the economy. Employment in the primary sector remaining more or less constant, unemployment and underemployment are growing. The regional economy is not capable of production of real goods. Though rich in natural resources, the region remains economically very backward. About 45 percent of the people live in poverty. Cottage and small industry don't yield proper returns.

The region lacks physical economic integration. It has no integrated market. It seems to be a rather late realisation that plan outlays should be increased and should go for projects to build infrastructure, to create jobs, and to promote human resources. A problem peculiar to many states in this region is about migrants. The planning commission's Report on the development in the NER in 1981 noted that ownership and

control of economic activities were largely in the hands of migrants from outside region.

A new initiative for the North Eastern Region was taken in 1996 and a high level commission was appointed by the planning commission to examine the backlog in the region. Followed the recommendation of the commission the Ninth and Tenth five years planning made increase outlay for the state in the region.

The Department of Development of North-Eastern Region (DoNER) was created in 2001 and was accorded status of the ministry in 2004. The North Eastern council (NEC) was set up under the NEC act for securing balanced development of the region. The council is the regional rural body for the region. A committee was constituted by the council in 2005 formulated the Vision North East Region 2020.

Future development scenario of the North East India outward oriented industrial growth. Priority areas suggested are mainly transport, tourism, power and human capital development. The youth of the region still have with them the youthful vitality, zeal of change and love for adventure and sports and art and culture.

It is necessary to develop skill and build capacities to avail of new opportunities in small scale sector. At the same time, tourism, construction, health care, and information technology must be promoted to absorb the professionally qualifies youth.

From the above analysis it is evident that development of human resource is utmost important for all round development. The states of North-East have potentiality to develop its manpower as well as other natural resources. We

should try to develop its human resource for all round development of the region. ●

Reference:

1. Nayak P (2010) : *Growth and Human Development in North East India*. Oxford University Press
2. Saraswathi S (2008) : *Indian Youth in the New Millennium* : Rajiv Gandhi National Institute of Youth Development, Sriperumbudur
3. Human Development Report (2003) : Oxford University Press
4. National Human Development Report-2001 : Planning Commission Govt. India
5. Parikh S. Kirit & Radhakrishnan R. : *India Development Report: 2004-2005*
6. Indira Gandhi Institute of Development and Research: Oxford University Press.

*The writer is Associate Professor & HoD, Economics,
Mangaldai College*

The Discovery Of Life World: An Observation With Special Reference To Husserl's Phenomenology

■ Bhupen Haloi

Introduction:

Phenomenology is simply known as an investigation of phenomena that appear to the world of objects. The literal meaning of the term 'phenomenology' is that "it is a branch of philosophy, that deals with what we see, hear, feel, imagine etc. in contrast to what may actually be real or true about the world"¹. From the meaning of the word it can be said that phenomenology is the study of phenomenon which appears in the nature as well as to our experience or consciousness.

Phenomenology is a new trend of philosophy that has been playing an important role in contemporary period. But the concept of the same has a long history extended back to the time of Plato. The term 'Phenomenology' was first used by the great Idealist philosopher Hegel, in his philosophical discussions. At present Phenomenology is an important and significant part of philosophy. Particularly in the critical analysis of the great contemporary philosopher Edmund Husserl, phenomenology has emerged as a new revolution in this field.

Husserl's phenomenology is a search for roots or ultimate foundation of all knowledge and experience. His analysis, in this respect, is a revolutionary step towards philosophy. "His revolutionary themes comprise reduction, the disclosure of the sphere of pure subjectivity, the problem of universal critique of reason and the concept of life world". According to him our experience, in order to describe properly, must acknowledge that it presents itself as the experience of engaging directly with the world. He was in favour of the relation between objectivity and consciousness. Consciousness is the centre point of his phenomenological analysis. For him all knowledge, all rationality, all sciences depend on conscious acts. No act could be properly understood from the natural outlook and consciousness should not be viewed naturalistically as a part of the world. Consciousness is, for Husserl, precisely the reason why there is a world in front of us. Therefore he concludes that "consciousness constitutes the world". In this paper our study will remain confined only in some important points through which Husserl tried his best to provide a new foundation to philosophy by discovering and establishing a life world or conscious world as the basis of all. Moreover, he will be compared with his predecessor Rene Descartes to study the relevant points of the same direction from which Husserl started his own study and, in consequence, he discovered a life world or conscious world.

Aim and objectives:

The aim of this paper is to observe the fundamental points raised by Husserl in his Phenomenological discussion and to compare it with the view points of other philosophers like Descartes to find out their similarities and dissimilarities

and consequently to come into a conclusion. The basic objective of this study is to observe the opinions, raised by Husserl and Descartes, pertaining to the sphere of phenomenology and how did Husserl overcome Descartes to provide a new foundation of philosophy. Next, to ensure that the views, raised by Husserl for providing a new philosophical foundation by exploring a conscious world, are logically justifiable.

Methodology:

Methodology applied here, in this paper, is a descriptive approach. Information and data's required to use in this study are collected from primary and secondary sources. Some of the references are taken from primary source and some others from secondary sources like books, journals, magazines etc. Sometimes internet is also used for the preparation of this paper.

Discussion:

Phenomenology is the study of phenomenon that appears to the nature as well as in our experience or consciousness too. The matter will be clear if we proceed through an example.

Suppose, one has encountered a tiger at a time. When one encounter the tiger then the tiger itself is present to one and at the same time the perception of that phenomenon (object) is also present to one's consciousness. So the tiger is phenomenon not only in itself but also as someone's perception. In both cases, the thing itself and the perception of it, are parts of experience. The visual perception of the tiger is one of the experiences while the same is remembered in another place is also another experience of consciousness. All our conscious experiences are called 'intentional object'.

Therefore, receiving, remembering, deciding, judging etc are phenomena.

Phenomenology has been playing an important role in western contemporary philosophy. The great phenomenologist Edmund Husserl's contributions in this respect are very significant. Through his phenomenological analysis Husserl tried to give a foundation of philosophy. His phenomenological programme is actually the reversal of our ontology. Normally the word 'phenomenon' is used in philosophy in the context of dichotomy between inner world of a private experience and outer world of public objects. This dichotomy was represented by the great rationalistic philosopher Descartes in his Mind-Body dualism. Descartes had tried to give a radical foundation to philosophy, before Husserl. He was the first to point out that philosophy needed a foundation beyond doubt. However his notion was clear in this respect that nothing should be accepted without proof. Husserl welcomed it and said that Descartes intention was to make a radical beginning in philosophy. But he was unable to free himself from prejudices since he accepted both mind and body as self evident and free. He was right as he discovered mind as primary fundamental reality, but was wrong that he accepted 'body' as another reality. So Descartes was partially right from phenomenological point of view although he could not provide a well accepted foundation. It is naturally believed that the world of objects is independent of and prior to subject. Objects, appeared in nature, may be accepted as phenomena but it is not experience of consciousness. Hence this type of belief is not reliable in phenomenology. Husserl is of the view that subject is prior to all our experiences. The centrality of the subject, results

in a radical alteration of our natural standpoint. This radical change, in standpoint, is due to transcendental reduction which leads to pure Ego. Husserl pays attention on experience and always looked for the immediate data of consciousness. His phenomenological analysis reveals some salient features. These are (a) Phenomenology is a method that claims to be absolutely presupposition less. (b) The motive of phenomenology is to analyze the data and not to speculate about the world hypothesis. (c) Like scientific researches, phenomenology is descriptive, specific, and has culminative result. (d) Husserl's phenomenology, consequently, is an a priori discipline which leads towards certainty.

There is a transcendental idea that takes place in Husserl's phenomenological analysis. But before him, Kant also analyzed the transcendental state of mind in his philosophy. Kant's fundamental question was how objects of experience make knowledge possible? He argued that certain a priori forms located in transcendental state of mind have to be applied and it should then be present itself for understanding an objectively unified fashion. Unlike this Kantian duality of sense and understanding Husserl said that "the correct way to overcome the phenomenological aspect from this duality only arises with the development of a concept of the reduction. Then the transcendental immanent distinction can be redrawn within the scope of a transcendently reduced experience". The search for real source of all meaning ultimately brings the concept of life world and transcendental subjectivity to the forefront. Husserl introduces his phenomenological method 'Bracketing' which is also known as Epoch. 'Rile claimed that by applying this method what is indubitably established is the 'pure ego'. His

philosophy is transcendental subjectivism. The features that make transcendental subjectivism radically different from others are- (1) It denies the view that the existence of the real world is independent of the subject- that knows or experiences this world. (2) It is claimed that this knowing subject does not itself belongs to the world which it knows or experiences. The subject of knowledge or experience, for Husserl is the pure ego. This ego presupposes the world. The world therefore can't be said to exist by itself. "That only transcendental subjectivity has ontologically the meaning of absolute being, whereas the real world indeed exist, but in respect of essence is relative to transcendental subjectivity, and in such way that it can have its meaning product of transcendental subjectivity"³. Therefore, Husserl said that "consciousness constitutes the world".

Husserl's attempt was to give a foundation of philosophy as well as to develop it as a science. According to him "any science aims at achieving a hierarchically ordered structure of judgment which rest ultimately upon evidential foundation that are both apodictic and first in themselves". Science makes judgment as well as it tries to justify it. This type of judgment is known as 'grounding judgment'. Judgments are of two types called Mediate and Immediate judgment. The grounding of mediate judgment consists of other judgments which would involve some kind of direct contact with state of affairs. This is called 'evidence'. Again evidence is of two types- (1) Non-apodictic evidence and (2) apodictic evidence. Non apodictic evidences are not doubtless; these may be insufficient or faulty. Apodictic evidence, on the other hand, is such that we can never, in principle, think of its negation. If some judgments possess

apodictic evidence then it is impossible to think of that judgment lacking the evidence. According to Husserl evidence implies certainty and certainty means cognitive certainty i.e. truth. Thus certainty is a phenomenological matter. When something is evident, this implies certainty and at the same time it excludes doubt. However, the judgment of factual world has no apodictic evidence. On the other hand, there are some cases of evidence where upon 'critical reflection' one sees that doubt is not just absent but impossible. This critical reflection involves one's trying to imagine that what is evident might be other than what presents itself as being, where we can't indulge in this kind of imagination that is called apodictic evidence.

Husserl's aim was to raise question regarding the structure of cognition. He tried to analyze the structure of cognition through intentional principle of consciousness. Consciousness is the fundamental or primary source of pure knowledge "Husserl not only presents the structure of cognition through intentional principle but also in his pure phenomenological insight-lays bare the structure(essence) of consciousness which is not only the matrix of formal knowledge but also entire knowledge"⁴. In his 'Cartesian Meditations' Husserl pointed out that it is necessary to loss the objective world in order to gain it in the field of universal self consciousness. He makes an attempt to identify the Cartesian ego cogito with the principle of transcendental subjectivity. Phenomenology is an attempt to look at the principle of objectivity in the element of subjectivity. It can be stated that within the phenomenological reduction, the objectivity of object is merely correlate of the objectivating function of consciousness. According to Husserl eidetic

(intellectual) structures themselves constitute transcendental consciousness - they are seminal (influential) configuration (group) into the very notion of worldliness in inserted.

The nature of Husserl's phenomenology is classified as under-

1. Phenomenology is the study of transcendental eidetic structure through the method of 'essential intuition' which is called pure phenomenology. Husserl defined pure phenomenology as 'science which investigates essence alone and is not concerned with either with the investigation of existence or with the self observation'".

2. It tries to see the objects -whatever it may be - as constituted out of the objectivating act of the subject. It is the transcendental phenomenology which is supposed to serve as the ultimate ground of all science in which 'Method of transcendental reduction' plays a crucial role. Husserl makes it clear that the transcendental reduction is an ontological revolution which reduces the phenomenological to a projection of consciousness. According to common sense ontology minds are ontologically dependent on physical nature. But Husserl, in his phenomenology, claims that the nature is nothing but an intentional correlate of consciousness and that it depends on consciousness for its existence. Consciousness is an absolute independent entity according to Husserl.

Husserl's phenomenology leads to a radical change in philosophy. Radicalism stands for 'freedom from presuppositions'. It pays attention to eliminate those presuppositions that are not thoroughly examined. The concept of independent existing world is a presupposition for Husserl. He attacked it by means of the principle of

phenomenological bracketing (epoche) . He suspended the belief in the reality of the world in favour of phenomena or essence. Supposition does not regard the negation of the external; rather it indicates that the world is under supposition. So phenomenological method and principle of intentionality are the tools for achieving philosophic reduction.

The statement 'to the things themselves' of phenomenology indicates that we must confront things just as they are experienced by consciousness independently of any theoretical presupposition. Husserl's phenomenology can be illustrated in four facets called Descriptive phenomenology; Essentialistic phenomenology; Genetic phenomenology and transcendental subjective phenomenology. In his 'Logical Investigations' Husserl mentioned Descriptive phenomenology. It is a state of purely descriptive non-reductionist approach to phenomena. The essentialistic approach of phenomenology is an attempt of discovery of essences in phenomena. The often used expression 'wesensschau' or essences (wessen) are actually intentional objects given to consciousness. Genetic phenomenology tries to show how things in every field of knowledge get their meaning from the only centre of the meaning constituting acts. The meaning constituting acts (called 'Noetic' acts) are all correlated to objects real or Ideals. These acts do not create their objects but the objects are revealed in them. "Phenomenology is the science of world of things and beings in it, not in the sense of their mundane existence and reality but in the sense of their meaning which resides in the intentionality of transcendental consciousness"³. Transcendental subjectivity is in the life of 'transcendental consciousness' and all meaning intending

experiences resides here. In this state phenomenology differentiates empirical 'I' (ego) from transcendental 'I' (ego) and it expresses that only the later is given in transcendental experience. The transcendental 'I' or subjectivity may be regarded as the 'unconstituted constituting foundation'. The ego (I) is, first of all, the centre from which the cognition radiates. The centre is the ultimate ego pole, the final source of subjectivity.

Husserl, in his phenomenology, explained that consciousness is thoroughly intentional in nature. Transcendental consciousness, with its complex of Noetic constitutive acts, is an absolute factor in explanation of subjectivity. Husserl reached the transcendental ego through a series of transcendental phenomenological reductions. Transcendental ego is the final residue upon which operation of epoche can't be performed. It is intentional in character and its intentionality can't be placed under bracket. Husserl's attempt was to bracket all objectivity in transcendental subjectivity or ego. Transcendental phenomenology culminates in the discovery of life world (conscious world) as the most fundamental reservoir of the lived experience. The life world is the world in which a man discovers himself as a living conscious being. The proper task of phenomenology is to restore man's life world and his reason (self-conscious). Life world has two fold characteristics. One is Immanent and the other is the real world of objects. On the mundane level, it is the science of the life world and on the transcendental level, it is the science of the universal self-consciousness or universal reason. Transcendental universal self-consciousness is the pre-scientific world and it is the foundation of the objective world of the science. According

Husserl "Transcendental universal self-consciousness is the pre-scientific, pre-predicative, horizon of the life world which is prior to all constitutions of the objective science".

Husserl is of the view that our experience, to describe properly, must acknowledge it that it presents itself as the experience of engaging directly with the world. He offers a holistic approach to the relation between objectivity and consciousness. The phenomenological concept of objectivity for subjectivity is undoubtedly a major contribution to the contemporary philosophy. For Husserl, all knowledge, all rationality, all science depends on conscious acts i.e. acts which can't be properly understood from within the natural outlook at all. Hence, considering the importance of consciousness, he said that "consciousness constitute the world". The following statement is enough to clarify the matter - 'consciousness should not be viewed naturalistically as part of the world at all, since consciousness is precisely the reason why there is a world there; for us in consequence of a certain naturalizing tendency whereby consciousness is cause and the world is its effect - but rather that the world is opened up, made meaningful or disclosed through consciousness'¹⁰.

Conclusion:-

Husserl tried to give a proper foundation of philosophy by applying bracketing system. The foundation of philosophy can be properly provided only if the connection of ego and the world is severed and then re-established after critical reflection. The guiding idea of giving proper foundation should be absolutely grounding. By absolute grounding Husserl meant apodictic evidence. Apodictic evidence is that which can't in principle be negated. Transcendental ego is the

primary source of apodictic evidence. Transcendental ego is pure consciousness and pure consciousness makes possible apodictic evidence. ●

References

1. Oxford Advanced learner's Dictionary of current English.
2. Sukla Sanjay Kumar-Interpreting Husserl's Phenomenology as a second Copernican revolution; JICPR; Vol-XXIII; No-4; Editor-Krishna Daya; P-15.
3. Idbi-p- 15
4. Maccan, Christopher-Presence and co-occurrence: The transformation of transcendental into ontological Phenomenology. PP-7-8.
5. Husserl Edmund: Ideas pertaining to pure phenomenology and to phenomenological philosophy.
6. Sukla Sanjay Kumar-Interpreting Husserl's Phenomenology as a second Copernican revolution; JICPR; Vol-XXIII; No-4; Editor-Krishna Daya; P-17.
7. Farber, Marvin - Philosophical essays in memory of Edmund Husserl (Cambridge, Harvard University press; p-27.
8. Krishna Daya and Sarma K.L.(eds)-The philosophy of J. N. Mohanti(New Delhi; J.I.C.P.R ;199;P_91)
9. Sukla Sanjay Kumar-Interpreting Husserl's Phenomenology as a second Copernican revolution; JICPR; Vol-XXIII; No-4; Editor-Krishna Daya; P-24.
10. Moran, Dermot-Introduction to the phenomenology (London Routledge publication-2000; p-144

Foot note:

Noesis stands for the fact of intending acts and Noema as ideal correlate of Noesis. eidetic (intellectual) seminal (influential) configuration (group) bracketing (epoche).

*The writer is HoD & Associate Prof. Dept. of
Philosophy, Mangaldai college.*

Industrialization: Problems and Policies in the N.E. Region

■ Umesh Ch. Sarma

North Eastern Region (N.E.R.) is situated at the N.E. Himalayan sub-region of Indian union. Instead of huge potential of development, this region is still under developed bearing some characteristics of poverty, illiteracy, underutilized resources and man power, untapped natural resources etc. This area is highly agro-based area. About 80 percent of rural people are directly dependent on agriculture. The entire region is backward in industrial development. Industrial sector is selectively centralized only in some particular sectors like tea, jute, petroleum, coal, forests, plywood etc. Industry sectors of NE region can widely be classified into

- (a) Agro-based industry
- (b) Mineral-based industry
- (c) Forest based industry
- (d) Other subsidiary industry.

Agro-based industries are- tea, sugar, grain mill products like (rice, oil, flour, mill), food processing industries and textile industries.

Mineral based industries are- railway, workshop, engineering industries, aluminum industries, utensil, steel work, motor vehicle works, galvanized wire units, cycle factory,

steel trunk factories, tube well pipe, steel wire Net, barbed wire, cement industries, petroleum oil industry, natural gas based industry etc.

Forest based industries included- plywood industry, sawing mill, paper and paper pulp industry, match industry, leather industry, hard board industry etc.

N.E. Industry Sector- A Two fold industry Sector

N.E. industry sector of a two industrial sectors - (a) Organised industry and (b) Unorganised industry sector. Organised industry sector includes - Tea, paper, cement, petroleum, plywood, coal, sugar etc. Unorganised sector industries includes - cottage and small scale industries, Khadi and village industries, etc. In the economy of NE region, both organized and unorganized sector industries are playing a leading role in generating economic development to a large extent.

To sustain socio-economic development of the region, both tea and petroleum industries are playing important role in the region. In the rural economy, both organized and unorganized industrial sectors like khadi and village industries, cottage industries etc. plays a crucial role that covers the entire region extensively. The important role played by both organized and unorganized sectors on industries in the region may best be cited as follows:

Both organized and unorganized sector industries in NE region is playing the role of maximum utilization of economic and natural resources to a large extent in the region. If developed, these industries would be able to tap the resources in the area of the fullest extent.

Job opportunities for large numbers of population in

the region becomes possible due to development of industry sector here. Agro-based industries provides a huge number of employment opportunities. If organized sector industries are more materialized in full swing, there would be able opportunities to absorb jobs to unemployed people in the region.

A good portion of state income have been contributed by both these organized and unorganized industries sector in the region. For example, in 2012-2013, manufacturing industries in Assam contributed 15.20 percent of the total state income of Assam.

Organised industry like tea in Assam is contributed a good volume of export facilities and requirements to the state Assam's share of tea exports was more than 55 percent of the country's total sale abroad. In case of petroleum and petro-chemical industry of Assam has a considerable imports substitute requirements.

As soon as organized industry sector is developed, there will be more development of ancillary industries in the region. This will generate not only capital but also employment substantially.

Development of both organized and unorganized industries ultimately organize a good market for various raw materials in the region.

A good industrial environment in the region are much necessary to make an all-round economic development of the region. For this, organized and unorganized sector are to be well developed by Government initiatives. The expansion of tea industries in Assam has led to growth of many small industries to the region. This ought to be done, considering it as the need of the hour.

Large and Medium Scale Industries in NER
(As on 31-03-2010)

State	No. of units	Percentage
Arunachal Pradesh	17	9.6
Assam	129	72.4
Manipur	12	6.7
Meghalaya	10	5.6
Mizoram	1	0.6
Nagaland	7	4.0
Tripura	2	1.1
Total	178	100.0

Source: NISIET, Guwahati, NER - 2010

Present Status of Industrial Development in NE Region

After independent, N.E. Region is trying its level best, to develop industry Sectors and also tried it best to set of endowment based industries in the region in a very wider way. So many industries have been designed and developed in the entire region. Assam, being the leading states in NE region has succeeded in setting up some new type of industries in the region in a more specific form. Below is the table of industrial status of development of industries in North Eastern Region during the year 2007-2008.

Status of Industrial Development in N.E. region

State	No. of Factories	Factories in operation	No. of person engaged (worker employees)	Value of output (in lakh)	Net value added (in lakh)	Profit earned (in lakh)
A Pradesh	NA	NA	----	-----	-----	-----
Assam	1859	1739	1301965	3104360	327473	191995

PRAJNA ■ 166

	08	68	2006	5825	1096	269
Manipur	90	83	83351	171468	53969	43363
Meghalaya	NA	NA	-----	-----	-----	-----
Mizoram	104	95	6953	2974	3716	2639
Nagaland	340	300	46419	22896	14348	7257
Tripura	NA	NA	-----	-----	-----	-----

Source: Annual survey Industries 2010-2011.
Central Statistical Office, Statistical Hand book of Assam, 2011.

The table reveals that - amongst all the states of N.E. region, Assam's condition is much more better in respect of industrial development. Total no. of factories during the year 2010-2011 in Assam are 1859 out of which 1739 are in these factories are 1.34 lakh. Total investment capital in these factories are Rs. 13,01,965/- lakhs. Total output value produced in these factories are added amounting Rs. 3,27,473/- lakh. Total profit earned by these production units are Rs. 1,91,995/- lakh.

In Meghalaya, total number of factories during the year 2010-11 where 68 in numbers. Total investment capital was Rs. 83,251/- lakh. Total number of persons engaged were 22,896/-. Total value of output produced by these factories were Rs. 76,615/- lakh. net value added were Rs. 14,348/- lakh. Total amount of profit earned by the factories are Rs. 7,257/- lakh.

Large and Medium Scale Industries in NE Region.
(As on March 2010)

State	No. of units in 1999	%age	No. of unit in 2003	%age
Assam	129	72.48	120	56.34

PRAJNA ■ 167

APradesh	17	9.55	15	7.04
Manipur	12	6.74	12	5.63
Meghalaya	10	9.62	49	23.00
Mizoram	01	0.56	01	0.47
Nagaland	07	3.93	05	2.35
Sikkim	NA	NA	03	1.41
Tripura	02	1.12	08	3.76

Source: IIE 2011

Industrial Policy for North East, 2007

Industrial Policy for the North East 2007 was announced by the Central Government with due discussion of the Cabinet Committee on Economic Affairs (CCEA). This is known as the North Eastern Industrial and Investment Promotion Policy 2007 (NEIIPP). This Promotion Policy tried to trigger a quantum jump in industry sector of the North Eastern Region. There are some provisions and incentives in the new industrial policy. They are exemption of excise duty, removal of area restriction etc. The new policy has got the validity for 10 years. Even additional 7 years validity for the old policy had also been provided in the new policy. The new policy provided new incentives and industrial environment towards the upcoming years in the region. In order to speed up new industrialization in the N.E. region, the new policy extended its helping hand. It has been experiencing less than four percent per annum as compared to that of national average of eight percent.

Another feature of the new industrial policy 2007 for N.E. region in that the integrated Infrastructure Development Scheme will also become a part of this policy. Location grant has been fixed up to Rs. 50/- crores. Name location

in eight N.E. regions has been benefited with this infrastructure development scheme.

To maintain proper co-ordination and management, monitoring etc., - a high level committee and advisory committee along with an over sight committee has also been set up. The new policy provided concession granted to Pan-masala and Gutkha industries besides carry bags and goods produced by refineries have been straightly withdrawn in the policy.

The new policy asserts that - "The inclusion of tobacco processing, plastic bag manufacturing and refinery product in the negative list goes with this positive approach towards environment." Announcing the new policy, the then commerce and industry minister clarifies that in addition to industries which cause environmental pollution and hazardous to health such as tobacco processing, pan-masala, manufacture of plastic bags would not be eligible for benefits under this policy. By observing he said that - "In order to ensure that, genuine industries come up in the region, that policy disallows concessions on goods on respect of which only peripheral activities takes place." Peripheral activities means - Preservation during storage, cleaning operations, packing, repacking, labeling, re-labeling, sorting, alteration of retail sale price etc. They will not get any concession from the new policy.

HIGHLIGHTS OF THE POLICY (NEIIPP, 2007)

The important highlights of the new NEIIP policy are as follows:

Under the NEIIPP 2007, Sikkim will also be newly

included along with N.E.R. states. Earlier facilities announced in December 2002, - for the state of Sikkim will now be discontinued.

Under the policy (NEIIPP, 2007), existing production units that are in serve for 10 years, will be eligible for getting incentive and concession from the date of commencement of production.

The new and old industrial units on substance expansion, located anywhere in N.E. region will get incentive under NEIIPP, 2007. There will be no differentiation between "thrust" and "non thrust" industries.

Under the policy, there are sufficient provision of incentives for expansion, capacity building, modernization, diversification etc., for those production units which deals in producing and "increase by not less than 25 percent in the value of fixed capital."

Under NEIIPP, 2007, continuation of 100 percent excise duty exemption will be provided on finished product in the North Eastern Region.

The provision of 100 percent income tax concession will be continued under NEIIPP 2007 to all the new and old production unites.

Capital investment subsidy will be increases from 15 percent of the investment in plant and machinery to 30 percent. The limit of automatic approval of subsidy at this rate will be Rs. 1.5 corore per unit as against Rs. 30 lakh at present.

There is the provision if interest subsidy at the rate of 3 percent on working capital loan under NEIIPP policy 2007.

There is the facilities of 100 percent insurance premium under the comprehensive Insurance scheme.

To included tobacco and tobacco products, pan-masala, plastic carry bag and goods produced be refining, in a host of industries, will not be eligible for incentives under NEIIPP, 2007.

To provide incentives to the service sector, bio-technology and power generating industries.

To continue North Eastern Region Development Finance Corporation Ltd. (NEDFI) as the model agency for disbursal of subsidies under NEIIPP, 2007.

Cause of Industrial Backwardness in NE Region:

The N.E. region are becoming very much backward in the development of industry sector. Though there are enormous supply of natural resources, yet due to some socio-economic and structural problems, the entire N.E. region is not developing the industry sector up to the mark. The various cause of industrial backwardness in N.E. region are as follows:

Lack of Capital Formation

Shyness of Capital

Inadequate Infrastructure

Dearth of Technical Personnel

No Entrepreneurial Motivation

Lack of Credit Facilities

High Cost Structure

Risk in Investment

Law and Order Situation

Lake of Market

Prospect of Industrial Diversification in N.E.

Region

N.E. region is extensively confined to industrial development of tea, jute and oil only. Other states of India have more diversified industrial structure. N.E.R. is still dominated by "Miscellaneous food product - the most important of being the tea factors. It alone account for 50 percent of the net output from manufacturing industries in the region. The region is enriched with various natural resources which can be utilized for the diversification of industries. They are as in the following :

Forest Based Industries: This type of industries includes pulp and paper industries, plywood industries, match industries, tanning and finished leather goods industries, hard board industries, furniture and construction etc.

Petro-chemical based Industries: This type of industries included plastic, polyester, textile, pesticides, photo-film industry, resin, PVC compounds, detergents etc.

Mineral Based Industries: This type of industries includes Coal processing plants, potteries, lime, cement industries etc.

Agro-based Industries: This sector includes sugar, Medicines, Medicine plantations, tea and expansion of chemical industries.

Textile Industries: This includes Eri, Muga, Pat, Silk, Polyester etc.

Small-scale Industries: This sector covers an wide ranging area like -handloom, bellmetal, match, hand mad paper, Soap, Candle, Straw, fruits processing, Leather goods, Chemicals, garments, bread, biscuits, pencil, rope steel trunk, exercise books, surgical bondage, plug pin, plug socket, tyre

and tubs, cement pipe, garment, spices, carpentry, jewellery etc.

The development of the above mentioned industries in various sectors, demands naturally active interest from the central industry sector, basic initiative from the State level sector and positive participation from the private sector. ●

*The writer is Assistant Professor, Dept. of Economics,
Mangaldai College and Secretary, MCTU*

Terrorism and its affect in Society

■ Dr. Manju Kalita

Terrorism is not a new concept for human civilization. It has been practiced through out the history over the world, though practices and forms have been changing. In this regard terrorism of demons who made life of gods impossible due to brute force is one of the best example from Indian mythology. In Mahabharata, we find Bhisma told that when man stop to use reason and fall prey to selfishness for getting the sense of duty to others, they become terrorist. Not in Indian literature, in western also, we find the concept of Terrorism from the golden age. If we peep into the ancient Greek history, we may find that ancient Greek historian like Xenophon (431BC-350BC) wrote about the effectiveness of psychological warfare against every population. In the later half of the 19th century terrorism was adapted by adherents of anarchism in Western Europe, Russia and United States. They believed that the best way to effect revolutionary political and social change was to assassinate persons in positions of powers.

The word terrorism is derived from the word 'terror'. Terrorism a revolutionary creed in which there is the use of violence and intimidation for political purposes. There is not a specific definition of "terrorism". According to Brain Jenkins terrorism is the use of threatened use of force designed to bring about political change. Again, James M.

Poland says, "Terrorism is the Premeditated, deliberate, systematic murder, and threatening murder, may then and threatening of the innocent to create fear and intimidation in order to gain a political or technical advantage, usually to influence an audience."

Terrorism may be used by political organizations where there are both rightist and leftist objectives, and it may be used by nationalistic and ethnic groups by revolutionaries and by armies or secret police of governments themselves. It can be said that the moto of terrorism is to spread extreme fear of terror in the society which will be hindrance to the authority. It advocates revolution as the only way to get rid of exploitation and ill justice to them. It tries to compel the authority to compromise with them through their terrorist activities.

Different Causes of Terrorism

It is seen that there is not only one or two causes of terrorism. It is observed that there are several factors due to which terrorism may come into existence. The following are the prime factors of terrorism.

(a) Political (b) Economical (c) Religious (d) Ethnic (e) Linguistic (f) Regionalism (g) Cultural etc.

Any sort of inequality and injustice regarding these phenomenon may be the cause of terrorism.

Political cause is regarding as the prime and most significant cause of the terrorism. Terrorism may also be the outcome of desperation. It is very unfortunate fact that in certain cases many innocent people are killed in different parts of the countries in the name of so called encounters by the police or law enforcing agencies. If the custodian of law begin to kill innocent peoples then to protest such type of activities and to quenches the grievances of the relatives of

the affected persons what will be the option? In such cases they may violent against the cold blooded murder are the so-called custodian of law and this may be resulted in terrorism.

Economical factor is also a very important and distinct factor among of others. Economic disparity may also be held responsible for the rise of terrorism. Social evils cannot be removed so long as economic inequality exist. Economic backwardness such as poverty, economic disparity, industrial backwardness, lack of employment opportunity, etc. are the stimulating factors for social evil. In spite of work efficiency, the individuals are not getting employment opportunity, at that case what will be the situation? This will certainly led them towards mental depression or they may be desperate. As a result the people who gone through such situation may attracted by the source of easy earning and they are not care for the social evils. This may gradually lead them towards terrorism. It is seen that most of the terrorist has come due to economic condition.

Human beings are very conscious about their existence. From the time of immemorial, it is seen that people wants to establish their own existence in the society. If people feel that their root would be destroyed by somebody then they seek to bring it through violence also. As a result this violence may be converted in to terrorism.

Language is the form of life. Without language, our life is not possible. We can express our all feelings and emotions only through language. There are uncountable languages in the world which are very significant to users. Nobody can ignore their own language and therefore if people feel that their language would be demolished in any cause, they try to establish their language again and again, for

this also terrorism may out come.

Religion has the power to make unity among the same religious group. It is seen that many extremist has felt the religious discrimination. There is not only one religion in the world. Some religious leaders want to establish their own religion as higher than others. So, the leader inspires his followers to fulfill their desire. As a result they try to bring their own religion by hook or cook. Both in eastern and western parts of the world, religious factors may be regarded as an another important factor of terrorism. The ISIS is extremist rebel group which is formed one basis of religious mind is very drastic and dangerous in Syria and Iraq.

Regionalism is an another important cause of terrorism. Step motherly attitude of the central authority towards a particular region or a state may also cause of terrorism. Regionalism may be the outcome of this situation. We know that Regionalism means attachment for a particular region in preference to a country. If the inhabitant of a particular region feel that they are not treated equally like the others by the central authority, then it may develop separate mentality among them. Later on this may assumes the demand for separate statehood. This type of tendency of decentralization is not a good sign to the union and this may give rise of terrorism. In India basically in North-East India some terrorists have come out for this reason.

Impact of Terrorism: As terrorism is a social phenomena it has tremendous impact on society. Rapid growth of terrorism in a country or in a state or in any region may drastically change the social scenario. As a result of the modern scientific & electronic advancement such as compact and automatic weapon, remote control explosives

etc. provide new dimension of mobility and lethality to the terrorist. Terrorist are trying to demoralize society. Lacking of popular support the terrorist execute violent activities such as kidnapping, hijacking, bombing, assassination etc.

The innocent common people are used as the soft targets by the terrorist. The innocent civilians are poked at random who are in no way responsible for the emergence of terrorism. Another tactic generating fear is the abduction and assassination of heads of state and members of governments in order to make afraid of taking position of leadership and so to spread a sense of insecurity. Terrorism spread an atmosphere of fear among the people. This fear works as a barrier in overall growth of society. Terrorism may be considered as hindrance for all round development of the individual of a society. It is a fact that an atmosphere free from all kinds of fear is very much essential for all round development. Environment has a great role in the development of physical, mental, and moral growth of the individuals. Terrorism carries great threat to civilized life as a result overall development seems to be disrupted.

Economic growth of a country or a state or any region may badly effected. Because in the terrorist prone area the terrorist will collect huge fund to strengthen their own position. But these money which are collected and spent by the terrorist has negative impact on the growth of the economy of that region. Again industrial development is very much important factor for economic growth of any region. But in terrorist effected region industrial growth will be stagnant. Because as a result of terrorism there will be security problem and at the same time there is the possibilities for demand call from the terrorist. As a result neither local

industrialist nor foreign industrialist would like to invest there. Terrorism is a threat to the social integration. Man is a social being. The social nature of man works as a binding thread. Now, as a result of terrorism this unity may also be interrupted. There may be crisis of civil rights of the individual in terrorist effected area. As a result of terrorism sense of human values are decreased. Terrorist activities increased the sense of insecurity of life and property among the people, along with this bringing threat to social peace.

Conclusion : From the above discussion we have come to the conclusion that terrorism is the main obstacle for a peaceful society. How to check terrorism effectively is a challenging question in front of the human civilization. As terrorism is a social problem responsibility to eliminate it goes to each and every individual of the society in general and to the authority of a country or a state or a region in particular. In this regard U.N.O. has a vital role. Considering the greater interest of peace for human civilization all the countries should have to extend their sincere co-operation in this regard. At the national level steps should be taken to isolate terrorists. Along with this steps should be taken to remove fear of terrorism from the mind of the people. Because due to this fear the terrorist are getting the opportunity to exploit the public for their own advantage.

If the political parties have a firm policy of total boycott of terrorist activities it may be a significant contribution to resist terrorism. But one point should be noted here that every political activities should have to be realized it from the core of the heart.

Again, the NGOs, GOs, political works, social activities, etc. may try to develop a sense of hatred to terrorist activities

among the people of grass root level. If all the people of grass root level realize the impact of terrorism and declare total boycott of terrorist activities then it will bring a tremendous impact on terrorism. Without material support terrorism cannot sustain. If all the countries come to an agreement to withdraw material and arms support to the terrorist then terrorism may be removed easily.

Over and above of all is a fact that no one born as terrorist. If all the individuals are treated equally and grievances of every body are redressed adequately through constitutional measures on the discussion table. No one would like to risk his own life and life of his near and dear ones in the adventure of terrorism.

It should be the duty of the authority to analyze the causes of terrorism and should have to try to remove the causes of terrorism by any means. Again it should be the sacred duty of the authority to realize and understand their responsibility and ensure justice and protection to every section of people of the society.●

Bibliography

1. Bell D R Introduction to Philosophy: Sterling Publishers Private Limited. -1997
2. Encyclopedia Britannica 2001 Deluxe CD-ROM Edition.
3. Gupta- P.K. The Prevention of terrorism Act. Vinod Publication (P) Ltd.- 2002
4. The Terrorist and Disruptive Activities (Prevention) Act. 1987: North-Eastern Law House.
5. Problem and Prospective of Social Philosophy, (Vol. 4, 2004) International Congress of Social Philosophy.

The writer is Asstt. Prof. Dept. Philosophy, Mangaldai College

A study on Infant Mortality Rate (IMR)

■ Dr. Ranjita Goswami

Infant mortality rate (IMR) is the number of deaths per 1,000 live births of children under one year of age. The rate for a given region is the number of children dying under one year of age, divided by the number of live births during the year, multiplied by 1,000. The infant mortality rate is an age-specific ratio used by epidemiologists, demographers, physicians and social scientists to better understand and extent and causes of infant deaths.

Many factors contribute to infant mortality, such as the mother's level of education, environmental conditions, political and medical infrastructure. Improving sanitation, access to clean drinking water, immunization against infectious diseases and other public health measures can help to reduce high rates of infant mortality. Throughout the world, infant mortality rate (IMR) fluctuates drastically and according to Biotechnology and Health Sciences, education and life expectancy in the country is the leading indicator of IMR.

Child mortality rates are often used as an overall measure of population health, as well as to determine levels of social and economic development.

Infant mortality is the most sensitive index to measure socio-economic development and the quality of life. It is commonly used for monitoring and evaluation of population

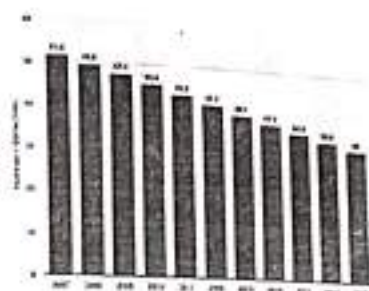
and health programmes and policies. Infant and child mortality form a large fraction of the deaths of all ages. In India one out of every fifth death is of infant and a total of about 1.8 million infants are dying annually (based on Infant Mortality Rate of 2000) as compared to 2.6 million in 1971 (National Workshop on IMR, 11-12 April 2002, organized by ORGI in collaboration with UNICEF, UNPF, MH & FW and NCP)

Worldwide infant mortality approximates 80 per 1,000; that is about 8 percent of newborn babies die within the first year of life. This global average disguises great differences. In certain countries of Asia and Africa, infant mortality rates exceed 150 and sometimes approach 200 per 1,000; that is 15 or 20 percent of children die before reaching the age of one year. Meanwhile, in other countries, such as Japan and Sweden, the rates are well below 10 per 1,000, or 1 percent. Generally, infant mortality is somewhat higher among males than among females.

India : Infant mortality rate from 2007 to 2017 (in deaths per 1,000 live births)

The statistic shows the infant mortality rate in India from 2007 to 2017. In 2017, the infant mortality rate in India was at about 32 deaths per 1,000 live births.

Year	Deaths per 1,000 live births
2017	32
2016	33.6
2015	35.3
2014	37.2
2013	39.1
2012	41.1
2011	43.2
2010	45.3
2009	47.4
2008	49.5
2007	51.6

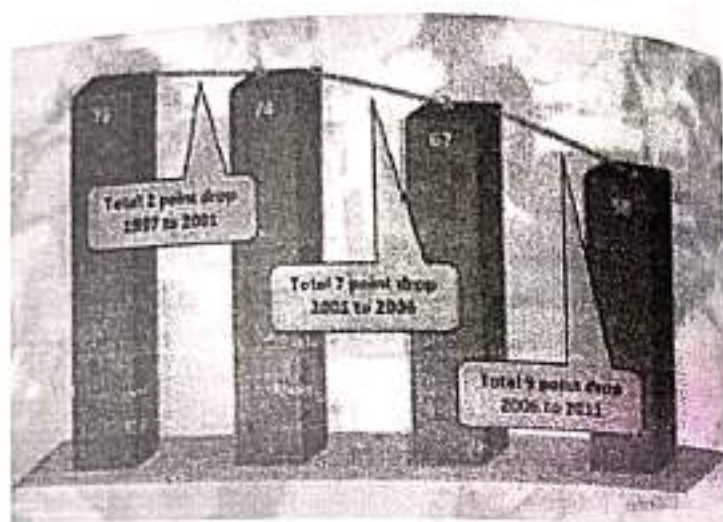
India's infant mortality rate in 2017 was 32 deaths per 1,000 live births, compared to the global average of 12. Neonatal mortality (dying in the first 28 days) rates show a similar gap-24 per 1,000 live births for India, compared with the global average of 18. However, within India, large disparities between states on health indicators such as infant mortality show high levels of inequality in access to healthcare and sanitation levels.

Infant mortality rate in Assam has recorded a decline by three points from 47 per 1000 live births in 2015 to 44 per 1,000 live births in 2016. These remarkable achievements in merely one year is also the result of a countrywide effort to increase the health service coverage through various initiatives of the government.

Infant Mortality Rate (IMR) (per 1,000 live births)				
	2016	2015	2015	2013
Assam	44	47	49	54

Trend of Infant Mortality Rate (IMR) per 1,000 Live Births

Indicator	Assam SRS Bulletin RGI 2011	India SRS Bulletin RGI 2011
Infant Mortality Rate (IMR) per 1,000 live Birth, 2010		
Total	58	47
Male	56	46
Female	60	49

As per the sample Registration system (SRS, December, 2011), Infant Mortality Rate (IMR) in Assam (2010) is 58 per 1000 live births against 47 for the country as a whole. The IMR has improved considerably during 2000-2011. In 2000, the IMR for the state was 74.5 against the all India figure of 67.8. There has been an improvement by 22 percent in Assam vis-à-vis 30 percent for the country. This improvement is due to continuous and multipronged initiatives of the government. IMR was reduced by 3 points from 61 per 1,000 live births (2009) to 58 per 1,000 live births (2010). Assam continues to rank among the four highest IMR states in the country, next only to Madhya Pradesh (62 per 1,000 live births), Uttar Pradesh and Orissa (61 per 1,000 live births) and for higher than the national average of 47 per 1,000 live births. Within the North East region, all the other states (SRS bulletin, Dec. 2011) have better IMR as compared to Assam.

The neonatal mortality Rate (NNMR), i.e. the number of infant deaths in less than 28 days of birth for Assam is 33 per 1,000 live births in 2009.

The under-5 Mortality Rate (U5MR) in Assam is 87/1,000 live births in 2009, as compared to the all India figure of 64. Here, the bias against the girl child with Assam recording 91 per 1,000 live births, which is one of the highest in the country. IMR should be reduced at a much faster pace i.e. at least two third of the present rate, with a special emphasis on rural and girl child, so that life expectancy as well as overall human development index improves.

To reduce infant mortality rates across the world health practitioners, governments and non-governmental organizations have worked to create institutions, programs and policies to generate better health outcomes. To reduce infant

mortality rates, basic needs must be met: clean water, good sanitary conditions, adequate nutrition, education and family planning are paramount. Health interventions designed to prevent preterm delivery and to improve prenatal care may also improve infant mortality rates. Communities can play an important part in this campaign by encouraging women to seek prenatal care in the first trimester of pregnancy and by making care available. ●

References:

1. Human Mortality in Assam; Saikia Dr. Anil; Purbanchal Prakash, Guwahati-781001.
2. SRS Bulletin, December 2011
3. m.timesofindia.com
4. currentaffairs.gletoday.in
5. www.statista.com
6. en.m.wikipedia.org

*The writer is HOD & Asstt. Prof.,
Dept. of Statistics, Mangaldai College*

Historical Water Tanks of Medieval Assam

■ Dr. Mridul Deka

The water bodies whether natural or manmade are closely associated with human civilization since remote past. Water bodies like rivers, rivulets, lakes, tanks of India have a history of their own, which reflect the past and all of them bear cultural, geographical as well as historical significance.

The water tanks of Assam, which are popularly known as pukhuri have great significance in the socio-cultural life of the people catering to the multifarious needs of the village community. The water tanks are simple structure for preserving and storing water. Sometimes the word sagar (the sea) is also used to denote a huge tank. viz. Joysagar tank, Gaurisagar tank etc. The earliest archaeological evidence of a water tank in India is found at Mohenjodaro in Indus Valley Civilization, in the form of the Great Bath. Most of the rulers of Ancient and Medieval period of India dug water tanks as a part of their public welfare activities. Maurya emperor Ashoka (273-232B.C.) dug good number of water tanks to provide drinking water to his subjects. The rulers of Ancient and Medieval Assam are also not exception to that. During the colonial rule the British also dug some water tanks for supply of water to the public.

The earth-work, found in the Assam, was not of less important than the temple building and other architectural work. It was customary to dig a tank near the temple in the pre-Ahom period, as well as in the Ahom-period, because water was very essential for the deity's worship in the temples. A good number of historical tanks of the Ahom and pre-Ahom period still exist, which reflects the rich culture and tradition of Assam. These are community water tanks and also known as rajahua pukhuri. Some of the water tanks are also known as raja dinia pukhuri or water tanks of king's age.

As most of the historical water tanks of Assam are excavated near a temple, it reflects the religious aspects of the tanks. Water is essential for washing of the idols of gods and goddesses, sacred bath of the devotees and other daily activities of the temples. The same character is also seen in the temples of Northern and Southern India. For example a huge water tank is found in the historic Nataraja temple complex of Chidambaram, Tamilnadu. Though the rivers of Assam supply the inhabitants with adequate water, excavation of tank had always been an age-old tradition for them. Even those areas which contain perennial rivers and are victim of regular flood contain man-made tanks in numbers. The excavation of a tank was also considered as one of the greatest acts of deity. The tanks are the part of the public welfare activities of the kings. Some tanks are commemorative and dug in memory of a king or queen or officials. For instance, Jaysagara tank was dug to commemorate the name of Jaymati, (the mother of King Rudra Singha). Again Harjjara pukhuri of king Harjjavarman, Jaypala pukhuri of king Jayapala in Darrang

Rajapukhuri and Ranipukhuri also in Darrang, Barua pukhuri, Bharali pukhuri, Kunwari pukhuri, Gohain pukhuri, Katakai pukhuri etc. were named after particular king or officials.

Again some the tanks are named after various gods and goddesses, i.e. the Sivasagar tank is dedicated to Lord Siva, Gaurisagar to Goddess Gauri etc. It is interesting to note that the tanks are also named after some kinds of flora and fauna, i.e. Padum pukhuri (padum=lotus), Meteka pukhuri (Hyacinth) etc. The Charaibahi pukhuri (meaning bird sanctuary, charai=bird), Hanhcharowa (for rearing duck, hanh=duck), Senchoa pukhuri (sen=hawk), Ghoradhoa pukhuri (ghor?=horse; dhoe = washing/bathing) etc. are the good example of tanks assigned to fauna. Kordhoa pukhuri was used for cleaning the spades (kor=spade), Kapordhoa pukhuri was for cleaning clothes (kapor=cloths), Chaoldhoa pukhuri was meant for cleaning rice (chaol=rice) etc. served different purposes. Although all the tanks are primarily dug for providing drinking water to the people, it seems that some of them are also used for irrigation purpose. Excavation of tank is regarded by the king as a sacred work as well as personal achievements. King Arimatta is said to have adopted a scheme of excavating twelve hundred tanks. The work was done also with the intention of beautification of the locality. The tanks became important centres for preserving biodiversity also. Thus, tanks were excavated for various purposes: To provide drinking water, for ritualistic purpose, irrigation, beautification, to commemorate an event, preserve biodiversity and also for community fishing etc.

During the Ahom rule the work of excavation of tanks received so much importance that various graded officials were appointed for the task. Changrung Phukan

was the officer who was in charge of the tanks. Maticheleka Barua (soil tester), Nagpota Barua, Rahdhola Barua (chemist, Rah= para = mercury) and the like were the other officials associated with the task. The specialist knew very well the techniques to find the spring of the underground water. During excavation, certain processes were taken. The tanks were filled with pure water throughout the year to a considerable height above the surrounding ground level. A good numbers of historical water tanks are also found in the present Darrang and Udalguri region which were earlier a part of the Darrangi kingdom of medieval period. The Baghmari Pukhuri is situated at Lakhimpur village of Darrang. In the 12th -13th century C.E. a Bhuyan chief founded a town and a water tank at Baghmari. The purpose was to provide drinking water. The Baldev Pukhuri is situated at Nayakpara, Mangaldai subdivision of Darrang. The water tank was excavated by a Bhuyan chief named Baldev. The Burhinagar Pukhuri is situated at Burhinagar village of Darrang. The Jayapal Phukhuri is situated in the Kaliajhar village of Darrang. The tank was excavated by king Jayapala (1120 C.E.-1138 C.E.), the last ruler of the Pala dynasty of Kamarupa. However, Dineswar Sarma traces its origin to a Bhuyan chief Jaypal, who excavated the tank. The Lakhimpur Pukhuri is said to have been excavated by another Bhuyan chief in the name of his queen Laksmi in Darrang about a few kilometres away from the Burhinagar Pukhuri. The ruins of an ancient temple are still found upon its bank. It is believed that Raja Pukhuri and Rani Pukhuri were excavated during the reign of the Pala king Dharmapala (1095-1120 C.E.) situated in present Udalguri district. The tanks were named after the Raja (the king) and Rani (the queen). Although

a good number of other historical water tanks in Darrang and Udalguri have now dried up, still a large number are still in use. These tanks are believed to have been excavated either by the Bhuyans or by the Darrang Rajas.

These tanks are the important source for reconstructing the history of Assam. The location of the water tanks of the study area provides important data for tracing the settlement pattern of the people. The tanks can contribute to the silence and gap in history. These tanks also reflect the water conservation and water management system of the medieval period. The tanks are closely associated with the socio-cultural life of the people. It has multiple uses and serves diverse needs of people, animals and plants. These tanks are often used as a potential source for pisciculture having great economic value. Besides these, the tanks are the important homeland of diversified flora and fauna. These are also becoming important habitat of migratory birds from far and near. These historic tanks are the unique ecosystem of geo-environmental regime. Some of them are also serving as popular tourist spot. However, due to natural causes, and as a result of the encroachment of the people, other developmental activities, lack of necessary care and consciousness of the people for the ancient treasures, many of the historic tanks have been totally lost and many of them are on the verge of extinction. The need of the hour on the part of the government and the public alike is to take necessary steps to protect and preserve this ancient heritage. ●

Bibliography:

1. Rajkumar, S.: Itihase Sooura Chashata Bachar, Banalata, 1st edition, Guwahati, 2000

2. Barpujari.H.K.(ed): The Comprehensive History Assam, Vol-III, Publication Board Assam,Guwahati,2004
3. Gohain Barua, P: Asamar Buranji, 3rd edn., Publication Board Assam, Guwahati,2004
4. Gogoi, S(ed): Mong Kham, Brihattar Guwahati Sukapha Nagar Me-dam Me-phi Udjapan Samiti Sukapha Nagar, Guwahati, 2008
5. Phukan,SK.: Hydronymy of Assam, Students Stores', 1st edn, Guwahati, ISBN-81-7665-140-0.2003
6. Sarma.D. :Mangaldair Buranj, Publication Board Assam,Guwahati,2002
7. Phukan,SK.: Hydronymy of Assam, Students Stores', 1st edn, Guwahati, ISBN-81-7665-140-0.2003

*The writer is Assistant Professor,
Dept. of History, Mangaldai College*

Srinivasa Ramanujan: An Indian Mathematician

■ Dimbeswar Kalita

Srinivasa Ramanujan, a mathematician of India was born in Erode, Tamil Nadu on 22 December, 1887. His father, K. Srinivasa Iyengar, was a clerk in a sari shop. His mother, Komalatammal, was a housewife and also sang at a local temple. Ramanujan started his primary education at the age of five. He completed his primary education just before the age of ten and then entered to Town Higher Secondary School for further studies. He showed extraordinary liking for mathematics. At the age of thirteen, he completely mastered a book on advanced trigonometry written by S. L. Loney, and discovered sophisticated theorems on his own. By fourteen, he received merit certificates and academic awards which continued throughout his school career. When he was sixteen, Ramanujan obtained from a friend a library-loaned copy of a book by G. S. Carr. The book was titled 'A Synopsis of Elementary Results in Pure and Applied Mathematics' which was a collection of 5000 theorems. Ramanujan repeatedly studied the contents of the book in detail. The book is generally acknowledged as a key element in awakening the genius of Ramanujan. The next year, he had independently developed and investigated the Bernoulli numbers and had calculated Euler's constant up to 15 decimal places.

In 1904, Ramanujan was awarded the K. Ranganatha Rao Prize for his outstanding performance in mathematics by the headmaster of Town Higher Secondary School, Krishnaswami Iyer. He received a scholarship to study at Government Arts College, Kumbakonam. But his love only for mathematics cost him the scholarship as he neglected and failed in other subjects. He later enrolled at Pachaiyappa's College in Madras. He again excelled in mathematics but performed poorly in other subjects. Without a degree, he left college and continued to pursue independent mathematical research.

On 14 July 1909, Ramanujan was married to a nine-year old bride Janaki Ammal (21 March 1899 - 13 April 1994). After the marriage, Ramanujan developed a hydrocele testis. His family did not have the money for the operation, but a doctor volunteered to do the surgery for free. After his successful surgery, Ramanujan searched for a job. To earn some money, he tutored some students at Presidency College. Ramanujan met deputy collector V. Ramaswamy Aiyer, who had recently founded the Indian Mathematical Society. Ramanujan, wishing for a job at the revenue department where Ramaswamy Aiyer worked, showed him his mathematics notebooks. Ramaswamy Aiyer sent Ramanujan, with letters of introduction, to his mathematician friends in Madras. Some of these friends looked at his work and gave him letters of introduction to R. Ramachandra Rao, the district collector for Nellore and the Secretary of the Indian Mathematical Society. Ramachandra Rao was impressed by Ramanujan's works on Elliptic integrals, Hypergeometric series, and the theory of Divergent Series. Later on, Ramanujan got financial aid from Rao to continue

his mathematical research. Ramanujan, with the help of Ramaswamy Aiyer, published his works in the Journal of Indian Mathematical Society. In 1912, Ramanujan got a temporary job in Madras Accountant General Office. After a few weeks, he found a job of an accounts clerk in the office of the Madras Port Trust. At his office, Ramanujan easily and quickly completed the work he was given, so he spent his spare time doing mathematical research. Ramanujan's boss, Sir Francis Spring and S. Narayana Iyer, a colleague who was also treasurer of the Indian Mathematical Society, encouraged Ramanujan in his mathematical research.

In 1913, Narayana Iyer, Ramachandra Rao and E.W. Middlemast (a mathematics professor, Presidency College) tried to present Ramanujan's work to British mathematicians. With the help of friends, Ramanujan drafted letters to leading mathematicians at Cambridge University. He wrote to G. H. Hardy. Hardy initially viewed Ramanujan's manuscripts as possible "fraud", but when he saw Ramanujan's theorems on continued fractions on the last page of the manuscripts, he figured that Ramanujan's theorems must be true. Hardy asked a colleague J.E. Littlewood, to take a look at the papers. Littlewood was amazed by the mathematical genius of Ramanujan. After discussing the papers with Littlewood, Hardy invited Ramanujan to visit and work with him at the University of Cambridge.

In 1914, Ramanujan went to England. He immediately began his work with Hardy and Littlewood. Ramanujan and Hardy began to take a look at Ramanujan's notebooks where he recorded the bulk of his results. Ramanujan spent nearly five years in Cambridge collaborating with Hardy and Littlewood and published a part of his findings there. In 1916, Ramanujan

was awarded with a B.Sc. degree (later renamed Ph.D) for his work on Highly Composite Numbers. On 6 December 1917, he was elected to the London Mathematical Society, and became a Fellow of the Royal Society in 1918. He was the second Indian to do so, and he was one of the youngest Fellows in the history of the Royal Society. He was elected for his investigation in Elliptic functions and the Theory of Numbers. On 13 October 1918, he became the first Indian Fellow of Trinity College, Cambridge. In 1916, when he was at his best while working with his colleagues Hardy and Littlewood, he met with health problems. He was hospitalised in Cambridge and was diagnosed with Tuberculosis and severe vitamin deficiency. After two years struggle, in 1919, he showed some recovery and he decided to return back to India. Ramanujan returned to Kumbakonam, Madras in 1919, but his health deteriorated again and finally he passed away on 26 April, 1920 at the age of 32.

Ramanujan made extraordinary contributions to Mathematical Analysis, Number Theory, Infinite Series, and Continued Fractions. Some of his contributions to mathematics are Formula for Magic Squares, Hardy-Ramanujan Number 1729, Infinite Series for π , Goldbach's Conjecture, Formula for Cubic equations and Biquadratic equations, Ramanujan-Hardy Asymptotic Formula, Ramanujan's Congruences for Partition Function, Highly Composite Numbers etc. Apart from these, he worked in some other areas of mathematics such as Hypogeometric series, Bernoulli numbers, Fermat's last theorem etc.

In recognition of Ramanujan's contribution to mathematics, Ramanujan's home state Tamil Nadu celebrates 22 December (Ramanujan's birthday) as 'State IT Day'. A

stamp picturing Ramanujan was released by the Government of India in 1962 - the 75th birth anniversary of Ramanujan. Since the Centennial year of Ramanujan, every year 22 December is celebrated as Ramanujan Day by the Government Arts College, Kumbakonam where he had studied. A prize for young mathematicians from developing countries has been created in the name of Ramanujan by the International Centre for Theoretical Physics, in cooperation with the International Mathematical Union, who nominate members of the prize committee. The Shanmugha Arts, Science, Technology & Research Academy (SASTRA), Tamil Nadu has instituted the SASTRA Ramanujan Prize of \$10,000 to be given annually to a mathematician not exceeding the age of 32 for outstanding contributions in an area of mathematics influenced by Ramanujan. This prize has been awarded annually since 2005, at an international conference conducted by SASTRA in Kumbakonam, around Ramanujan's birthday. On the 125th birth anniversary of Ramanujan, the Government of India declared Ramanujan's birthday (22 Dec.) as National Mathematics Day, and also declared 2012 as the National Mathematics Year. ISTE, New Delhi and NBHM, Mumbai have taken initiative to hold Mathematical competition for students as well as teachers of colleges on the name of Ramanujan from 2012 to till date so that students and teachers of India know about the legacy of such mathematician of India. ●

Sources:

1. Ramasamy, A.M.S. (2016). Contributions of Srinivasa Ramanujan to Number Theory. Pp.1-6. Retrieved from <https://>

- [/www.researchgate.net/publication/314204580](http://www.researchgate.net/publication/314204580).
2. Singh, D., Chopra, A.K., & Bal, S.S. (2016). Srinivasa Ramanujan's Contributions in Mathematics. *IOSR Journal of Mathematics*, 12(3), pp.137-139. DOI: 10.9790/5728-120304137139.
  3. Sridhar, S. (2014). A Note on "Mathematics Genius Srinivasa Ramanujan, FRS". *International Journal of Innovative Technology and Research*, 2(1), pp.633-640. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/288836156>.
  4. <https://en.m.wikipedia.org/wiki/Srinivasa-Ramanujan/>

*The writer Asst. Prof., Dept. of Mathematics
Mangaldai College*

Human Right Education The Concept and Position in India

■ Issaram Nath

Human right education is a learning process that develops the knowledge, skills and values of human rights. Human right education is an integral part of the right to education. The knowledge of the rights, responsibilities and freedoms of one self as well as of others is considered fundamental tools to guarantee the respect of all rights for each and every person.

With the formation of UNO and the adaptation of Universal Declaration of Human rights (1948) there has been a steady effort for human right education at all levels. The rise of human right activism in the 1960s and 1970s brought with a growing recognition of the potential of the human rights framework to effect social change and the importance of human rights awareness for all segment of society.

The concept of human right education first raised by the National Council for the Social Studies (NCSS) in September 1985 with a ground breaking issues of its periodical "Social Education". The articles studied like civil right movement. In an influential article "Human Rights, an essential part of the social studies curriculum" Carole L Hahn, the then National president of the NCSS argued for the global perspective and democratic attitudes fostered by

human right education. The most significant event took place in 1986 when David Shiman had published the first human rights curriculum in the United States, teaching about human rights. This was followed by a stream of new resources notably Betty Reardons' "Teaching of human dignity" 1995 and the establishment of the university of Minnesota Human Rights Education series in 1998. With the economic integration and development in communication the world closer together, human rights are increasingly recognized as a unifying moral force and empowers ordinary people every where to demand that protection and promotion of their human rights. This new awareness is not limited to the education elites or developed countries. Around the globe, grass-roots organization are using the human right frame work to advocate for social change such as opposing violence against women, toxic dumping child labour, or lack of housing or health care as human right violations.

According to Amnesty International Human right education "is a deliberate, participatory practice aimed at empowering individuals, groups and communities through fostering knowledge skill and attitudes consistent with internationally recognized human right principles." Similarly the UN Decade for Human Right Education (1995-2004) define Human right education as " a lifelong process by which people at all levels of development and in all strata of society learn, respect for the dignity of others and the means and method of ensuring that respect in all societies.

From these definitions we can conclude that human right education is an internally recognized method for promoting human rights on a local, national and global level and to create a culture of respect for human rights.

Goals:

Human right education teaches both about human right and for human rights. It's goals are to help people understand human rights and take responsibility for respecting, defending and promoting human rights. The ultimate goal of human right education is people working together to bring about human rights, justice and dignity for all.

Education about human rights provides people with information :

- (a) About the inherent dignity of all people and their rights to be treated with respect about human rights principle.
  - (b) How human rights promote participation in decision making and the peaceful resolution of conflict.
  - (c) About the history and continuing development of human rights.
  - (d) About international law like universal declaration of human right or convention on the right of the child.
  - (e) About national regional or local law which reinforces international law.
  - (f) About human rights violation such as- torture, genocide or violence against women.
  - (g) About the person and agencies that are responsible for promoting, protesting and respecting human rights.
- Education for human right implies that people feel the importance of human rights, internalize human right values and integrate them in to the way they live. It includes -
- i) Developing critical understanding of life situation.
  - ii) Realizing that unjust situation can be improved.
  - iii) Analyzing factors that cause human right violation.
  - iv) Acting to promote and defend human rights.

OBJECTIVE OF HUMAN RIGHT EDUCATION :

- a) To promote respect for human rights of all individuals.
- b) To develop the knowledge, skills and values of human rights.
- c) To develop the socio psychological, human personality.
- d) To develop friendship among all nations and eliminates racial, ethnic, religions and linguistic differences.

POSITION IN INDIA :

The constitution of India granted right to education as fundamental rights. But the concept of human right education emerged in the late 1980s. In 1985 the University Grants Commission (UGC) for the first time took initiative to boost human right teaching and research under XI plan in the country. UGC has restructuring existing syllabus and introduction of new courses in human rights. It targeted the students at the undergraduate, graduate and post graduate levels embarrassing all the dimantion of the system for both professional and non professional education. The national policy on education in India laid more emphasis on the value education; it also stated that education should foster the universal values towards the unity in diversity of our age old traditions.

UGC is the apex body which structured the courses of university and colleges. It is very important that the UGC's Ninth plan approach to the promotion of human right education was renamed as Human Rights and Duties Education, which is Consist of two major components:-

1. Human Rights and Duties Education :

It highlighted the fact that cultivation and promotion

of human rights is sin qua non for smoth functioning of a democratic state. The greatest challenge in India is the growing conflict in the name of cast, sects, religion, region or language. Human right education must imbibe the understanding, tolerance and respect for diversities. It's objectives are -

- a. To develop more interaction between society and educational institution.
- b. To sensitize the citizen so that the norms and values of human right and duties education are realized.
- c. To encourage more research activities.

2. Promotion of Ethics and Human Right :

Through promotion of ethics and human values by imparting human right education through out the country,

It's Objectives are:-

- a) To create awareness of human values for improving the quality of life through human right education.
- b) To inspire academic institutions to undertake activities pertaining to teaching research and extension activities in respect of values and cultures.
- c) To encourage universities to preparation and production of requiered educational materials which include books, journals, video etc.

Thus UGC's approach creates an academic atmosphere on human right education in universities and colleges. It focuses the areas of human right violation of the weaker sections, vulnerable groups such as women, children minorities and environmental degradation. Apart from the establishment of National Human right commission provided the scope to study on human rights in India. At the same

time NGO, media and PLI also played significant role in this ethos. The universities like Delhi University, JNU provide full masters course in Human rights. A numbers of open an distance learning such as Indian Institute of Human Rights (IIHR), IGNOU Delhi, IDOL GU, Assam are committed to the award of P.G. degree, Diploma and Certificate course in human rights. ●

Reference:

1. Human Rights Here and now: Celebrating the universal declaration of human rights ed. Nancy Howers (Minnea Polis Human Rights Educators' Network, Amnesty International USA 1998)
2. Shiman Devid: Teaching Human Rights (Denver Centre for teaching international relation 1986, 2nd Ed.
3. Viena Declaration and Programe of Action Part - I Pars 33-34 and Part-II PP-78- 82.
4. Plan of Action of the UN Decade for Human Rights Education 1995-2001 Para - 2.
5. Education for human rights- Jagadish Chand, Anshaah Publishing House.
6. Viena Declaration and programme of action (PDF) UN 25 June.

*Writer is HOD Asstt. Professor, Dept. of Political Science,
Mangaldai College.*

Fishing Gear Employed in Rowmari Beel of Darrang District

■ Dr. Seema Jyoti

Fishing is an ancient occupation. Fishing has been a part of culture of Assamese society. Fishing is being carried out in all parts of Assam in different seasons using different methods which include certain indigenous techniques too. The fishing gears of the Rowmari beel differ from many inland waters of the country in their design and diversification in their use. The frequency in application of different gears and fishing methods vary in different seasons in relation with level of water, movement of fishes and their migration etc.

Most widely used system of classification of fishing gears is based on principles of fish capture, historical development and structural differences. Brandt (1968) grouped the fishing gears and methods into 13 categories viz. *fishing without gear, wounding gear, stupefying methods, line fishing, fish trap, traps for jumping fish, bag nets with fixed mouth, dragged gear, seines, surrounding nets, dip or lift nets, falling nets and gill and tangle nets*. Seines namely *musari jal* surrounding nets namely *ber jal, pan jal, pola jal, juluki* and falling nets namely *kebwali jal* share common characteristics i.e, encircling type nets.

A) IMPALLING GEAR : This method uses sharp implements for catching fish by wounding, grappling and

killing. Ex. **JONGAR**— It consists of a tapering bundle of 10 or more split bamboo spears, shod with sharp conical iron points. It is heavy and hurled with considerable force at the fish, which is pinned to the ground.

B) TRAPS : Traps are fishing devices into which fish are enticed by bait or shelter spaces or enclosures where they are guided to enter, because of an obstacle placed in their normal migration path and from which their escape is made difficult by constricting.

1. GHANI : It is a cylindrical fixed trap slightly flattened at the bottom to enable it to lie stable on the floor of the beel. On one end of the cylinder has a concave surface, going into the cylinder and ending into a narrow orifice. The meshes are 50-70 mm square.

2. CHEPA : It is drum shaped sieved bamboo trap, tapering at both ends. The trap is facing the opening against the current. The diameter of the opening is 20-40 cm and the total length varies from 90- 150 cm.

3. DINGORA : It is made of bamboo stripes, rectangular in shape having a mouth at one side with the sieves directed inward, like spines. The length varies from 0.5 -1.3m m.

4. DALANGI : It is a large trap of pyramidal shape on a quadrilateral base with four triangular sides; one side is larger and is open. It is set in the beel at the time of strong current (monsoon season), and is fixed with two ropes fastened to the base of the open side. The inside of the trap is loosely filled with twigs and leafy branches of trees.

5. BOLDHA : The structure of "boldha" is similar to that of "dingora" but smaller in size. The breadth is 0.1 - 0.15 m and the length is 0.2 - 0.25 m.

6. CHERHA : It is a funnel shaped fish basket made of several stripes. The height of the trap measures 77 cm and the width is 10.1 cm (diameter). Funnel shaped fishing basket is made of several strips. A ring of bamboo supports the circular wide mouth. The trap is set in the shallow water.

7. TUNA : It is an oblong valve fishing trap, height of which measures 69 cm. The basket of the trap is made of cane stripes. Interspaces between the stripes are maintained by using cane rings. The posterior mouth can be opened while taking out the fishes. Otherwise it is kept closed by rapping with rope. The trap is manipulated in shallow water and valves remain opposite to the current.

C) SCOOPING GEAR : This is very simple and common and has been described as dip/left nets. This method is to submerge a hanging net then pull it rapidly out of the water so as to capture any fish which happens to be over it. The smaller net of this type is hand operated but bigger one needs a mechanism on land or on a boat.

1. DHEKI JAL : It is a large triangular net stretched across two bamboo tied near the thick ends. The net is balanced in front of a bamboo platform raised in the bed of the beel about 6 feet above the level of water. The fisherman standing on the platform release the cross piece from its fastening to the platform, when the net drops down into the water. After 30-45 minutes the fisherman puts his weight on the crosspiece when the net slowly swings up in the air. Its mesh size 7.5-12.5 mm. Almost all kinds of fishes are caught in the net.

2. THELA JAL : The commonest form of dipnet is called thela jal. It is a triangular frame of bamboo, with a short handle at the apex. A triangular piece of 8-10 mm

mesh net made of cotton is hung from this frame. The frame is held by the handle and dipped into the water, pushed forward along the bottom and then lifted up with a jerk. This gear is operated in knee- deep water depth.

3. JAKOI : It is a pouch of bamboo matting, which is triangular in shape with a wide mouth (2m circumference). It is made of bamboo seine even at intervals of 0.3- 0.7 cm. A bamboo rod is fixed across the mouth from the middle of the base of the triangle to the vertex, and is prolonged to a short handled. The fisherman plunges it into the bed of shallow water with the mouth facing him. Then he suddenly lifts it up in slanting position. It is also pushed along the ground. Catch composition comprise of mainly small fishes with surface and column feeders

Non-Recommended Fishing Gear:

HOOK AND LINE FISHING : - Lines are widely used in both traditional and modern fisheries. The principles of capture are based on the feeding and hunting behaviour of target species. Unlike the net fishing methods, here the fishes are individually caught and retained by hooks, which are tethered to lines. Lines are highly species and size specific. The different types of hook and line used are-Rod & Line, Dan-Barashi, Dhan Barashi.

ENTANGLING GEAR : Entangling gears such as gill nets are passive fishing gears. They are of small mesh sizes. Example:-Puthi Langi, Kaoi Langi, Goroi langi, Mola langi, Ari langi; Phansi jal-Rau phansi jal, Karal phansi jal, Ari phansi jal.

ENCIRCLING GEAR : Surrounding Jal - Also known as "Musari jal";

Cast Net : Khewali jal is one of the popularly known cast net. Katal fishing was also found to be used in the *Raamari beel*.

SEASONAL VARIATION:

Fishing actively follows a seasonal pattern after a partial closing in May; the main effort establishes itself in October and lasts until April. During heavy rain i.e. in monsoon (June-Sept) fishing become difficult and this time is known as slack season. But partial fishing in the beel is also practiced in monsoon season. Thus fishing in *Raamari beel* ranged between 240 and 270 days in the year 2010- 2012.

Thus Cast nets, gillnets, lift nets, drag nets and traps are some of the predominant fish harvesting methods in use. Fishing nets of unauthorized mesh size, also non-selective fishing gears such as mosquito nets are also in use in the beel which was also noted by Bordoloi(2009). Most fishers do not comply with the existing fishery act and regulations and the lesse party is often concerned with their own benefit rather than the overexploitation of the fish species stock. Hence proper management of the beel is required to be done for conservation of habitat with proper management techniques for utilization by next progenies.

Reference

- Baishya, A. and Bordoloi, S. (2009): Ichthyofauna Diversity, Socio-economic status of fisher community, gears used and techniques of fish catch in the beels of Hajo, Kamrup, Assam. *International Journal of Ecology and Environmental Sciences*, 35(1):77-90.

- Bordoloi, R. (2009): Comparative study on fish and fisheries between a closed and an open type wetland of Jorhat district, Assam. *Unpublished Ph.D. thesis, Gauhati University, Assam*, Pp: 158.
- Brandt. A.V., 1968: *Modern fishing gears of the World*. Fishing News (Books) Ltd, West by fleet Surrey, England.
- Goswami, M.M. (1979): Fishery potentialities of beels in Assam- A case study, Proceeding, *All India Seminar (Abst.) ICTHYOL.*, 2: 30-31.

*The Writer is Assistant Professor, Department of
Zoology Mangaldai College*

Peace Education and Conflict Resolution : An Analysis

■ Dr. Kunjalata Baruah

The Preamble of the Constitution of the UNESCO beautifully emphasizes the need for peace in the modern society by stating that- "Since wars begin in the minds of men, it is in the minds of men that the defences of peace must be constituted." Peace does not mean the absence of conflict or war, tension and all forms of violence. It is considered as a state of mind, where the mind is free from any kind of fear. It is a feeling of good will towards other and vice-versa. It conjures up images of harmony and bliss. It propagates the concept of non-violence and tolerance in all walks of life. It envisages a system which is free from any kind of oppression, injustice, exploitation, conflicts, etc. On the other hand, the term conflict conjures up associations of tensions, disruption, and violence with the expectation of anything from uncomfortable to life threatening situations. Conflict is a situation where two or more individuals or groups try to pursue goals or ambitions, which are mutually incompatible, and which they believe they cannot share. It is an imbalance or an existence of the difference between the needs and interest of two sides. Peace and conflict are not isolated and independent terms. Nor they are settled concepts

of "once and for all" nature. Rather they are closely interconnected and inseparable terms. There can be no society or no political system which can claim to have absolute peace and which is free from external as well as internal threats of conflicts. Conflict is a part of life, and its nature is neither good nor bad. It becomes negative when the answer to a conflict is aggression. However, it is possible to resolve the difference positively by recognizing the problem, and recognizing one's own needs and interests, and also acknowledging the needs of opposing sides. In this way, constructive nonviolent conflict resolutions are possible. An important aspect of conflict is that it includes potential for change, and it is in this context that peace education addresses the issues of conflict and conflict resolution approaches.

Concept of Peace Education

Peace education is an interdisciplinary area of education whose goal is institutionalized and non-institutionalized teaching about peace and for peace. It is considered as a process of empowering people with the skills, attitudes and knowledge to create a safe world and build a sustainable environment. It enables the person to confront all forms of violence that dominate the present society and to fight against it by providing knowledge about its causes and alternative ways to avoid it. UNICEF defines peace education as "the process of promoting the knowledge, skills, attitudes and values needed to bring about behaviour change that will enable children, youth and adults to prevent conflict and violence, both overt and structural, to resolve conflict peacefully, and to create the conditions conducive to peace, whether at an interpersonal, intergroup, national or

international level." Peace education can also be considered as a planning strategy of eliminating the conflicts and violence caused by injustice, inequality and human rights violation, and implementing the ways and means of reducing the same through appropriate teaching and learning tactics by means of producing responsible global citizens to attain and spread the peace of the world.

Nature of peace education can be well understood through its dimensions which are considered as five petals of the flower of peace education. These are- educating people for social justice, teaching for cherishing human values, learning to dismantle the culture of violence, education for living in harmony with nature, and creating human right awareness. Peace education aims to provide knowledge about nature of conflict and importance of peace, identification of causes of conflicts and non-violent means of resolution, conflict analysis, enhancing knowledge of community mechanism for building peace and resolving conflict etc. It aims to develop skills on communication (e.g. active listening, self expression etc.), critical thinking, ability to cooperate with others, dealing with emotions, ability to generate alternative solutions of various problems leading to conflict, constructive conflict resolution, conflict prevention, participating in enhancing peace.

It also aims to develop attitudes of self respect, strong self-concept, tolerance, respect for differences, respect for rights and responsibilities, gender equality, social responsibility, sense of justice and equality etc. Thus, the very important function of peace education is to reduce conflict and violence to ensure peace and harmony throughout the world.

Concept of Conflict Resolution

Conflict resolution is a retroactive approach to conflict. It is an approach based on mutual problem solving between the conflict parties. Resolution of conflict implies that the deep rooted sources of conflict are addressed, changing behaviour so it is no longer violent, attitudes so they no longer hostile, and structures so they are no longer exploitative. The term conflict resolution is used to refer both to the process to bring about these changes, and to the completion of the process. The process of conflict resolution includes becoming aware of a conflict, diagnosing its nature and applying appropriate methods in order to diffuse the negative emotional energy involved; to enable the disputing parties to understand and resolve their differences so as to achieve solutions that are not imposed, which have been agreed by all the key parties and which address the root cause of the conflict. The process of conflict resolution encompasses various approaches like competing, collaborating, compromising, avoiding, accommodation etc. to handle conflict non-violently at all levels in society.

Peace Education and Conflict Resolution

Conflict resolution is one of the key education programmes under peace education programme. It typically focuses on the social-behavioural systems of conflict, training individuals to resolve interpersonal disputes through techniques of negotiation and mediation. Learning to manage anger, 'fight fair' and improve communication through skills such as effective listening, perspective taking, identifying needs and separating facts from emotions, constitute the main elements of these programmes. These type of approaches

aim to alter beliefs, attitudes, behaviour, etc. from negative to positive attitudes towards conflict as a basis for preventing violence.

These programmes give individuals an understanding of the nature of the conflict. Individuals learn to appreciate that conflict exists whenever there is a disagreement about goals and method to achieve these goals; and as a result, conflict is natural, necessary and important. Individuals learn to understand the dynamics, power and influence that operate in all conflict situations. An awareness of the nature of conflict helps individual to appreciate the variety of ways that people can manage or respond to conflict. By learning a range of conflict resolution styles or approaches such as competing, collaborating, accommodating, avoiding, compromising etc., individuals can consider the advantages and disadvantages of each.

All of we know that a violent response to conflict is almost never an appropriate response, and no approach to conflict management works for all the time; so the key is to know the best approach for the situation at hand. Individuals can acquire the ability to identify and apply the appropriate approach of resolution of conflict through peace education programmes centred on conflict resolution.

Conclusion

Promoting peace is certainly the greatest collective challenge that mankind has ever faced. Conflict is unavoidable, but violence is not. In many cases, the energy stemming from conflict can be directed towards achieving positive change. So, people need to teach about the alternative in resolving conflict, that violence is not necessary means to

achieve their goals. Peace education is a means of achieving this end. Peace education addresses these issues by educating individuals how to take creative approaches to the conflict and how to find different possibilities for conflict resolution. Peace education raises awareness of the roots and causes of conflict, and it provides people with the necessary skills and knowledge how to respond to conflict. Thus people gain knowledge and skills that encourage personal growth and development, contribute to self-esteem and respect for others, and develop competence for a non-violent approach to future conflict situations.

References:

1. Goswami, S., & Devi, M.K. (2012). Emerging Issues and Education. Shanti Prakashan, Guwahati-1, pp.118-122.
2. Hazarika, B. (2008-2009). Multilayered Nature of Peace and Conflict. POLITEIA, XVII, pp.9-11.
3. Kabi, K. (2012). Naga Peace Process and Media. EBH Publishers, Guwahati-1, pp.1-9.
4. Serto, L. (2008-2009). Peace Education. POLITEIA, XVII, pp.84-86.
5. Websources:
<http://www.en.wikipedia.org/wiki/peace>
<http://www.review.upeace.org/index.cfm>
<http://www.education.stateuniversity.com/pages/2314/peace-Education.html>
<http://www.doku.cac.at/>
<http://www.creducation.org/resources/success>

*The writer is Asstt. Prof., Dept. of Education
Mangaldai College.*

The Solar Eclipses

■ Dr. Kangkan Sarmah

There are mainly three types of solar eclipse, namely total solar eclipse, partial solar eclipse and annular solar eclipse. From the earth both the sun and the moon appear to be of the same size. This means that the tiny moon can hide the sun. For this reason the umbra of the moon's shadow barely reaches the earth and only the people in that region can see the total solar eclipse. The penumbra is little bigger and so the people of other region can see the partial solar eclipse because of the rotation of the earth. The movement of the moon causes the shadow to race across the surface of earth faster than 1700km/hour. So eclipses are observed for shorter time and the totality never last more than 7.5 minutes at a place. The orbit of the moon is an ellipse and so the moon is sometimes observed at the closest, which is known as perigee and sometimes it is observed at the farthest, known as apogee. At the perigee the moon cast the biggest shadow, but at the apogee the umbra does not even reach the earth. Then the moon looks a little smaller than the sun and fails quite to hide it. So it is called the annular solar eclipse. Annular solar eclipse was seen in Costa Rica in 1974. There are at least two and not more than five solar eclipses every year. In 1935 there were five solar eclipses. Lunar eclipses can be as many but both together cannot be more than seven. During solar eclipses the moon moves across

the bright disc of the sun from west to east. This happens because relative to the earth, the moon shifts eastward by about 12.40 every day so that after 29.5 days it comes back to the same position relative to the sun in the sky. Now as a solar eclipse progresses, since the moon moves in front of the sun from west to east, its shadow too moves in the same direction. As the speed of movement of the moon's shadow is much greater than the speed at which the surface of the earth moves from west to east due to the spin of earth, the moon's shadow still moves from west to east.

At the center of the solar system the sun is a star of about 5 billion years old which contains about 99% of the total mass in the solar system and is actually a gigantic nuclear furnace that produces energy by converting hydrogen into helium. Although traces of many elements have been detected in the sun, these two elements hydrogen and helium are most abundant. The brightness of the sun is about 6,00,000 times more than that of the full moon. The radiations that comes out of the sun are mainly ultraviolet, extreme ultraviolet, infrared, x-rays, gamma rays etc. But fortunately because of the presence of earth's atmosphere such radiations fail to reach the surface of earth. There are other high energetic particles including plasma (solar wind) which are also flowing from the sun continuously. Such high energy particles and plasma are deflected by the magnetic field of earth. The earth behaves like a large magnet with its magnetic north pole towards the geographic south and the magnetic south pole towards the geographic north. Significantly these geographic and the magnetic poles are not the same point on one side, i.e. the geographic meridian and the magnetic meridian are not single line. The charged particles coming from outer space to the

earth get trapped among the magnetic lines of force of earth and thus two charged particle belts are there on both sides of the earth from north pole to south pole, which are known as Van Allen belts. Now due to these absorption and deflection of earth's atmosphere and magnetic field respectively, it is difficult to study the sun completely from the surface of earth. So high altitude balloons, artificial satellites etc are used to study the sun above the atmosphere of earth and they yield many significant results.

The regions surrounding the sun may be divided mainly into three spheres namely photosphere, chromospheres and corona. At the internal core of the sun the energy is generated and surrounding this region there is a convection zone. From this zone the heat energy comes out and flows by means of convection and radiation process. At the same time the photosphere which is surrounded over the convection zone produces x-ray and ultraviolet rays. The depth of the photosphere region is several hundred kilometers and there is a temperature variation of 4500°C to 7500°C from the top to bottom. The region surrounded by the photosphere is known as the chromosphere which spreads over a region of 10,000 km from the photosphere. From photosphere to the corona the region of chromospheres shows very critical phenomenon and its temperature gradually increases towards upwards (4500°C to $50,000^{\circ}\text{K}$). During the total solar eclipse the region of chromospheres may be observed properly. The red hard ring surrounding the sun at the time of total solar eclipse is known as the chromospheres. At the top of the chromospheres the temperature is very high and very high energetic gas jet called spicules comes out from the interior core of the sun. After chromospheres the region is known as the corona. This

region may also be viewed during the time of total solar eclipse. The temperature of this region is of about 2×10^4 K.

If we assume the diameter of earth to be 7.5 mm (12,756 km) than the moon will be a sphere of diameter 2 mm (3,476 km) at a distance of 22cm (3,84,404 km) and the sun will be a sphere of 800mm diameter (8,65,000 mile) at a distance of 86 meters (149.6×10^6 km). The shortest distance i.e. at the perigee the distance of the moon from earth is 3,56,334 km and the maximum distance i.e. at the apogee this distance becomes 3,84,321 km. The axis of rotation of the moon is inclined at an angle of about 6.5° to the perpendicular to the orbit. The result is that the period of rotation of the moon matches the sidereal period of its revolution in the same direction. So the same face of the moon is always towards us and we fail to see the other face.

Local magnetic field of moon is about 300 gamms ($1 \text{ gamma} = 10^{-5}$ gauss). The origin of this magnetic field is not known. In interior side of the moon has a crust, the thickness of which is about 12% of the total volume of the moon. This crust was formed when some 4.4 billion years ago the moon was accreted. The highland crust is composed mainly of plagioclase feldspar. The white appearance of the moon is due to this feldspar. Lunar maria is a depression and it is covered by black lava of about 1 to 2 km thick. Many religious anecdotes are related to this black ballistic lava. It is about 17% of the surface facing our side of the moon. One of the most striking features of the surface of the moon is the abundance of meteorite impacts. The marks may be as small as micron and as big as thousands of kilometers in diameter.

At the time of total solar eclipse on 16th Feb, 1980 many people in our region spent their time in a closed room owing

to some baseless fears associated with the observation of an eclipse. It is true that during total solar eclipse there is a change of intensity of light and change of temperature, so with a convenient feeling one may tend to observe the sun which may cause damage to his eyes permanently. But there is no harm if it is viewed by following proper scientific way. There were some differences between the eclipses of 1980 and 1995. In 1995 the eclipses lasted for short duration as a result of which the sky became less dark whereas the sky became darker in 1980 on account of long duration of totality. ●

Reference:

1. Sign of zodiac - Khemani Deepak
2. University Astronomy - Pasachoff & Kutner
3. Introduction to Astrophysics - Duorah & Duorah

*The writer is Asstt. Professor, Dept. of Physics,
Mangaldai College.*

Issues of Peace and Conflict in NE India

■ Dr. Barnali Deka

Peace and conflict are not isolated but interrelated concepts. There can be no society or no political system which can claim to have absolute peace and which is free from external as well as inherent threat of conflicts. One of the reasons for the prevalence of such a situation is that every society is hierarchical in nature, which invariably possesses an authority. Authority in turn is associated with power and therefore produces violence. External violence prompts people to search for means and ways for establishing peace.¹

North-East India is one of the most complex conflict zones in the world. Since India's independence 1947, we have not seen a single decade for calm political atmosphere in the region of its seven constituent states (Sikkim not included for this purpose), only Arunachal, Meghalaya and Mizoram are comparatively less conflict ridden today. Mizoram has had a history of insurgency and Meghalaya and Arunachal have also been affected by the conflicts in their neighborhood. The conflicts galore in Assam, Manipur, Nagaland and Tripura are well known.²

Root causes of conflict in NE India :

There are some underlying factors that have helped to

develop and sustain Conflicts in North-East India. This is an area that lies at the confluence of migration from both the east and west. It is an area where conflicts relating to identity have developed and flourished. In fact the history of North-East India is different and so is the colonial experience. The same can also be said of the post colonial experience. Structural deficiencies and unequal power relations inherent in the Indian state forms the basis of most struggles in North-East India. The history of the region is different and it is a fact that this region was politically never an integral part of any of the Indian Empires that developed in the ancient or the medieval periods of history, perhaps barring the short period of Mughal occupation in 1662-63.³

The people of India's North-East have many aspects in common. They have less avenues of communication with other parts of the country the roads and other means of communication even within the region are not up to the mark, dearth of satisfactory service in prime sectors like health and education which results in continuous exodus of patients and students in huge number to other parts of the country, absence of major industries to absorb the growing number of youths accompanied by poor degree of their employability are some examples of this commonness. All these have combined to produce a feeling in the psyche of people of being neglected by the centre. The common people and even some ideologies of this part seem to believe that the centre is not been in the development of this region at par with other parts of the country. Very often they cite historical facts as examples where in the central govt. is depicted with very less caring attitude to the North-East.⁴

Thus we can say that the feeling of insecurity due to

various reasons mainly due to economic backwardness and negligence of centre led to the emergence of insurgency and ethnic conflict in the region of North-East India. Going to the roots of insurgency is not a very easy task. Probably the beginning of insurgency in the North-East can be traced to the Naga movement since independence.

Insurgency in NE India :

The insurgency in Nagaland is the oldest movement in India and can be said to have started in 1947 itself. The Nagas then inhabited Tuensang district, Naga Hill District of the British province of Assam and the northern part of Manipur. The Nagas consists of a number of Tribes. They assisted the British Indian Army against the Japanese during World War - II. To unite the Naga tribes and to reconstruct the district from the ravages of war, the British administration had encouraged the formation of a local body called the Naga National Council (NNC). NNC was later divided in its approach and NSCN emerged. In 1952 Phizo started to organize a parallel govt.⁵

In 1960, there was a famine in the Mizo Hills. A welfare organisation called Mizo National Famine Front (MNF) came up to assist in dealing with the famine. In 1961, the organization dropped the word 'famine' from its name and became a political organization. It was led by Laldenga, ex-Habildar of the army with commendable powers of organization.⁶

Manipur is now the most disturbed state in the North-East. There are six major insurgent groups operating in the hills of Manipur. They include the NSCN (IM) which is essentially a Naga Insurgent group with traditional support in Chandel, Churchandapur and Ukhrul district. The group

attempt to establish its influence in the Northern districts of Senapati and Tansenlong which had broat it into conflict with the kukis. Next there is Kuki National Army (KNA) and the Kuki National Front. The twin kuki outfits want a separate kuki land within the Indian Union. In addition to that the PLA, PREPAK and KCP are in Manipur.⁷

In Tripura the movement raised its heads as an armed insurgency under the leadership of Tripura National Volunteers (TNV). It was a tribal movement led by Rijoy Harangkhawl. In addition to that the all Tripura Tiger Force, Tripura National Tribal Force and Tripura Bengali Force are some of the other outfits.⁸

In Assam the demand for a Sovereign Assam was led by the United Liberation Front of Assam (ULFA). ULFA was formed as late as 1979 at Sibsagar on the 7th of April under the leadership of Paresh Baruah. Similarly demanding separate Bodoland from Assam within the state of India another insurgent group formed namely the Bodoland Liberation Tiger Force (BLTF) which later on splited into two fractions BLTF and National Democratic Front of Bodoland (NDFB) over the issue of sovereign Bodoland. However at present six insurgent groups are currently active in Assam while 12 others in Talks with the centre and the state govt. The six groups which are active in Assam groups are ULFA's anti talk faction, NDFB's anti talks faction, Karbi Peoples' Liberation Organisation (KPLT), Kamatapur Liberation Organisation (KLO), Muslim United Liberation Tigers of Assam (MULTA) and Harkat ul- Mujahideen (HUM).

Response to conflict and search for alternatives :
The response of the state to the complex conflict

situation in North-East India has largely been principally reactive, security centric and statist. Armed forces normally kept ready to battle intruders. Adoption of an exclusive statist and security centric approach often leads to oversight of the structural or fundamental dimensions of a conflict and often transforms insurgency or armed social movements into terrorism. It creates a situation where the security agencies appear helpless and sometimes clueless as terror acts continue to be perpetrated by terrorists. This increases the sense of public insecurity and may led into anarchic psycho social turmoil of entire societies. ⁹ That is why the security centric and statist view of conflicts should be replaced with a more positive and humane approach where structural dimensions of the conflicts are properly addressed. Treating conflict situations as law and order problems and adopting repressive measures often lead to human rights violation, which in turn helps in creating and sustaining conflicts. North-East India is a culturally diverse region. Each ethnic group tries to maintain their own cultural identity and sometimes this leads to ethnic conflict among different groups. Therefore a multi-cultural paradigm should be encouraged to develop in under to promote diversity in unity, instant of unity in diversity. Thus taking the responsibility of recognizing the cultural differences govt. authority should provide equality of opportunity to all sections of the society not only in political but also in other social economic and cultural field. ●

References :

1. Hazarika, B. (2008-09) *Multilayered Nature of Peace and Conflict*. Presidential Address, XVIIth Annual conference, NEIPSA.

2. Handique, R. (2008-09) *Conflict Transformation in North-East India: Core Issues and Challenges*. In Mahanta N. G. (ed) POLITEIA, Annual Journal of NEIPSA, vol- XVII, 2008-09 published by NEIPSA. PP. 97-98.
3. Ibid. P. 98
4. Hazarika, B. Opcit. P. 11
5. Hazarika, R.K. (et al) (2008-09) *Issues of Peace and conflict Resolution in North-East India*. In Mahanta, N.G. (ed) POLITEIA, Annual Journal of NEIPSA, vol-XVII, (2008-09), published by NEIPSA. P. 165
6. Ibid. p. 166
7. Ibid. p. 166
8. Ibid. p. 166
9. Handique, R. Opcit. pp. 104-105.

The writer is Asst. Professor, Dept. of Political Science, Mangaldai College.

Prospects of organically grown *Asparagus racemosus* in Upper Brahmaputra Valley : Agro Climatic Zone of Assam

■ Dr. Sristisri Upadhyaya

Asparagus racemosus Willd. locally known as Shatamul is one of the most important medicinal plants used in indigenous system of medicine (ISM). The plant grows under wild state and adapted to the natural conditions of Upper Brahmaputra Valley agroclimatic zone. Being a wild plant, it prefers to grow under naturally oriented fertile soil as this has been noted in few other plants.

Roots of *Asparagus* are bitter, cooling, nervine tonic, constipating, rejuvenating, carminative, appetizer, stomachic. The aerial part is spasmolytic, antiarrhythmic and anticancer, the bark is antibacterial and antifungal. The leaves contain diosgenin, rutin and a flavonoid glycoside identified as quercetin-3-glucuronide.

The flowers contain quercetin, hyperoside and rutin, the fruits contain glycosides of quercetin, rutin and hyperoside, while the fully-ripe fruits contain cynadin-3-galactoside and cynadin-3-glucorhamnoside. Roots are useful in nervous disorders, dyspepsia, diarrhea, dysentery, tumours,

inflammations, burning sensations, hyperdipsia, ophthalmopathy, nephropathy, hepatopathy, scalding of urine, throat infections, tuberculosis, cough, bronchitis, gonorrhoea, leucorrhoea, leprosy, epilepsy, fatigue, hyperacidity, colic, haemorrhoids, cardiac debility, hypertension, abortion, and general debility (Prajapati *et al.*, 2006).

During the last 3 decades the organically produced foods have drawn worldwide attention and the pharmaceutical industries also putting interest on organically grown medicinal plants, because these are not only readily acceptable in global market but also fetch premium prices than those grown in conventional farming.

The rate of organically grown Psyllium (*Plantago ovata*) husk was more than six times higher than the conventional produce in March, 2006 and organically produced senna (*Cassia angustifolia*) pods rated approximately 40% higher over conventionally produced materials (Aishwath & Tanfilar, 2008).

Keeping this point and the importance of organically produced crops in mind, a study was conducted to know the preference of organic manure as nutrient source for the *Asparagus racemosus* plant in order to standardise the appropriate agro-technology to ensure quality product and to fetch highest returns for the farmers.

Three different kinds of manures were used, out of which compost was found to be the best soil ameliorator for better root growth of *A. racemosus*. The plant is xerophytic in nature and compost perhaps provides a congenial soil environment, particularly the water balance of the soil which helped in proper root growth.

Although vermicompost is considered one of the best organic manures, application of vermicompost resulted less

root biomass in comparison to compost and cowdung. One of the important aspects of *A. racemosus* cultivation is that the plant does not require much care but grows well in fertile high land areas where water lodging absolutely does not occur.

The cultivation of *A. racemosus* is lucrative because it gives profit of Rs. 26,804/- ha⁻¹ in 18 months without application of manure. Application of organic manures resulted approximately 5 times more profit. Compost @ 22.5 t ha⁻¹ recorded maximum benefit of Rs. 1,30,442/- ha⁻¹ in 18 months. Application of vermicompost was recorded less profit due to higher input cost.

It is noted that the most suitable organic manure for organic cultivation of *A. racemosus* is compost followed by cowdung in this agroclimatic zone. These manures are easily available to the poor and marginal farmers, economic and eco-friendly.

Although vermicompost is considered one of the best organic manures for organic cultivation, it is not advisable in case of *A. racemosus* because of high input cost. Further study may be needed incorporating more variables like more fractional doses, time of application, combine use of manures, to draw the final conclusion.

The study revealed that organic cultivation of *A. racemosus* is economically feasible under Upper Brahmaputra Valley Agroclimatic Zone and recommend for large scale cultivation of the plant. It is further advisable to introduce the practice as far as more integrative manner with some other cash crops so that the total earning from all the sources becomes high. However, investigation in this aspect may be required for further improvement of the practice. ●

References :

1. Aishwath O P and Tarafdar J C (2008) Organic farming for medicinal and aromatic plants. In: J.C.Tarafdar, K.P. Tripathi, Mahesh Kumar (Eds.), Organic Agriculture. Indian Society of Soil Sciences, Jodhpur.
2. Prajapati N D, Purohit S S, Sharma A K and Kumar T (2006) A Handbook of Medicinal Plants, Agrobios India, Jodhpur.

The Writer Asstt. Professor, Dept. of Botany,
Mangaldai College.

Political Values of Ramayana

■ Dr. Arpana Devi

Ramayana is the undying creation of the immortal poet Valmiki. Ramayana is called 'Adikavya' and the poet Valmiki is called 'Adikavi'. The epic contains seven kandas and twenty four thousand verses. It deals with the story of Rama who is the exemplification of the excellent royal qualities. The epic contains not only records of kings but it is also the embodiment of ethical ideas and values. Values are ideas and beliefs about what is 'right' and 'wrong' and the important standards which are worth maintaining and worth achieving in any society. 1 In modern language we say that all our problems and sufferings are due to lack or absence of moral, social, political, human, spiritual values. Today corruption is rampant in all fields such as business, education and politics. Under these circumstances the values laid down in the Ramayana seem to be most effective.

Politics is impenetrable riddle. It is diplomatic indeed. Today, politics is the combination of corruption and immoral or improper. Machiavelli told rightly that politics has no morals of its own. 2 But the political ideal depicted in the Ramayana is remarkable. The Ramayana exemplifies how a ruler should govern the subjects. Valmiki feels that for moral life and self-realization, the survival of an Ideal State is always essential. Valmiki opines that in such a state an individual

should get the freedom, safety and security. 3 Greek thinkers equated a good individual with a good citizen and a good citizen is one who comply with the reasonable laws of his state in a reasonable manner.

Rama Rajya was based on truth. Dharma was its foundation. Sacred books were guiding principles. Therefore, Ramarajya was climbing to the highest peak in prosperity. Even today Rama-rajya is said to be the most ideal form of Government. Like Rama-rajya if we base our government on dharma and true religion then it will be an ideal one, in which citizen will be able to live in prosperity and peacefully. 5

Valmiki stressed on Rajadharma associating it with morality. Ram told Laksmana about the secret of his rule and said that he followed the Rajadharma and Rajaniti. A king should deal with his subjects like his own son and should always consider himself as the servant of the people.

According to Valmiki king is an incarnation of justice. It is said that clouds do not scatter rain on the earth nor are the seeds sown if there is no king in a state. In a state the king is a source of dharma, artha and kama. So if a king does not prevail in a state, to give the judgment of right and wrong, then it is sure that the world will go into the dark. That is why after Rama's departure to the forest Bharat was called back from his uncle's house to sit in the seat of king. In those days kings were crowned in the name of the subjects.

In Ayodhya, the kings were the sovereign rulers. The kings treated the subjects as their own sons. 6 Kings had to respect the public opinion. King Rama abandoned his own beloved wife only for the sake of the people. Because, people criticized Sita for her stay in Ravana's house. He bowed

down before the subjects otherwise people would blame him as lustful and forgetful of social morality. Rama considered kingly duties to be superior to the duty as a family member. Valmiki shows, King's own conduct can spoil the morals of the society. Rama did so as the subjects always followed their kings.

Rama governed the kingdom wisely and sympathetically and created a moral atmosphere by keeping law and order in the society. He felt Sorry when anyone was in misery and went for his help. For such qualities he was regarded as an ideal king and people prayed God for him to be their ideal king. Valmiki focused this ideal to all.

As the king is headman in the state, he should not disobey the Dharmasastras. The king should not treat the subjects cruelly. Vibhisana stopped Ravana from killing the ambassador Hanumat as it was opposed to Rajadharma. A king should avoid evil habits controlling lust and anger. When Rama was crowned as Yuvaraja, Dasaratha told him that a king should control his senses and eschew vices born of concupiscence and anger.⁸

Though king was all in all in important matters, he should always consult with the ministers regarding state affairs. Ministers were treated with honour. Dasaratha called a parisada to take their consent regarding the installation of Rama as a Yuvaraja. According to Valmiki ministers should be learned, trustful, high-minded and self-controlled.⁹ A king should keep the decision of council confidential. The works begin by a king should not know by other princes.

Bharata told Rama that though king was regarded as a human being he should be considered as god if his conduct was kept in good order by dharma and artha. In the

kiskindhakanda we find that dying Vali accused Rama of killing him tactfully and said that kings should act according to dharma and not out of passion.¹⁰ Then Rama gave reply that being gods kings move about on earth in human semblance and so should not be harmed.¹¹ Valmiki compared a good ruler with a god. According to Valmiki, the king should be conversant in applying sadgunya and upayacatustaya. According to Valmiki's opinion the king should hear all complaints of the subjects attentively and should offer impartial judgment. Valmiki says that the art of persuasion, liberality, forgiveness, righteousness, truthfulness, fortitude, valour and punishing the evil-doers—all these qualities are called royal virtues. ¹² Rama told Bharata to distribute food and their wages regularly to the soldiers. He should also impose tax suitably. Soldiers were given presents by the king after a victory. Rama established a powerful and ideal state where justice and moral were supreme.

The essential of Ramarajya have been wonderfully laid down in the Ramayana. Mahatma Gandhi father of our nation once dreamt of establishing a " Rama-rajya " in India as described in the Ramayana. The relationship between the administrator and the administered should be like that of father and the son. If a ruler follow the moral duties which were assigned to the king and if the subject's perform moral duties like the subjects of those days then a nation will be an ideal one. Valmiki's idea of ideal state is relevant in modern India. ●

References :

1. D.C. Bhattacharyya, Sociology, p.129
2. Debendra Nath Bhattacharya, Ramayanar Jugar Sahyata Aru Samskriti (quoted), P 22

3. Ramayana, Ayoddhya Kanda, 100
4. Benjamin Khan, The Concept of Dharma in Ramayana, pp. 224-225
5. Sri Swami Sivananda, Essence of Ramayana, p-230
6. Ramayana Aranya Kanda, 6.11-12
7. Ramayana, Uttara Kanda, 43.19
8. Ramayana, Ayodhya Kanda, 3. 41-44
9. Ramayana, Bala Kanda, 7.6-8
10. Ramayana, Kiskindha Kanda, 17.28-30
11. Ibid. 18.42
12. Ibid, 17.19

BIBLIOGRAPHY

- Ramayana of Valmiki, ed. Shastri Shrnivasha Katti Mudholakara, Parimal Publication, Delhi, 1990.
- Bhattacharyya, D.C. Sociology, Vijoya Publishing House, Kolkatta, 7thed, 2000
- Bhattacharyya, D.N., Ramayanar Jugar Sabhayata Aru Samskhrti.
- Khan Bengamin, The concept of Dharma in Ramayana, Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd, 2nded, 1983
- Sivnanda, Swami, Essence of Ramayana, The Yoga Vedanta Forest academy, Ananda Kutir, 1959.

*Writer is Asstt. Professor, Dept. of Sanskrit,
Mangaldai College*